

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Милица Љ. Полетановић

Настава сродног јужнословенског језика као
страног: словеначки језик у Србији

докторска дисертација

Београд, 2023

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Milica Lj. Poletanović
Teaching Similar South Slavic Language as
Foreign: Slovenian in Serbia
Doctoral Dissertation

Belgrade, 2023

Белградского университета
Филологический факультет

Милица Ль. Полетанович

**Обучение родственному южнославянскому языку
как иностранному: словенский язык в Сербии**
диссертация на соискание ученой степени кандидата наук

Белград, 2023

МЕНТОР:

др Маја Ђукановић, редовни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Чланови комисије:

Датум одбране:

Настава сродног јужнословенског језика као страног: словеначки језик у Србији

Резиме

Предмет овог истраживања представљају особености наставе словеначког језика у Србији, односно наставе словеначког као сродног јужнословенског језика за говорнике којима је српски језик матерњи или први. У раду се полази од прегледа језичких и најзначајнијих културних контаката између Србије и Словеније, са посебним освртом на међујезичке контакте у периоду заједничке државе, а затим је представљено актуелно стање у овој области. Фокус истраживања стављен је на анализу сличности и разлика између српског и словеначког језика, тј. на утицај који међујезичка интерференција има у процесу усвајања словеначког језика као другог/страног на говорнике српског као сродног јужнословенског језика. У раду је представљено у којој мери блискост ова два језика утиче на сам процес усвајања словеначког језика код ученика којима је српски матерњи или први језик. У наставку су приказани резултати до којих се дошло током истраживања, где је посебна пажња посвећена језичкој интерференцији која знатно отежава усвајање језика, и то у оквиру све четири језичке компетенције – читања, слушања, писања и говора. Иако словеначки и српски језик имају многа преклапања у својим граматичким системима, постоје и многобројне дистинкције на фонетском, морфолошком, семантичком и синтаксичком нивоу које управо и отежавају усвајање словеначког језика као другог/страног за говорнике српског.

Кључне речи: словеначки као други/страни језик, настава страних језика, језичка интерференција

Научна област: наука о језику

Ужа научна област: словенистика

South Slavic Language as Foreign: Slovenian in Serbia

Summary

The subject of this research are the properties of teaching Slovenian in Serbia, that is, teaching Slovenian as a similar South Slavic language for Serbian native speakers. The paper starts from the review of language and most significant cultural contacts between Serbia and Slovenia, with special focus on inter-language contacts in the period of common state, followed by current status. The focus of research is placed on the analysis of similarities and differences between Slovenian and Serbian, that is, the impact of language interference in the process of adopting Slovenian as the second/foreign language to the speakers of Serbia as similar South Slavic language. The paper presents the extent of similarity of these two languages and its impact on the process of adopting Slovenian with Serbian native speaking students. Research results follow, where special attention is given to language interference that significantly hinders the adoption of language, within all four language competences – reading, listening, writing and speech. Even though Slovenian and Serbian overlap significantly in grammar systems, there is a number of distinctions on phonetic, morphological, semantic and syntaxis level that hinder the adoption of Slovenian as the second/foreign language for Serbian speakers.

Key words: Slovenian as the second/foreign language, teaching foreign languages, language interference

Scientific area: Linguistics

Specific scientific area: Slovenian studies

Садржај

1	Увод.....	1
1.1	Предмет и циљ истраживања	1
1.2	Полазне хипотезе и очекивани резултати.....	1
1.3	План рада и методе истраживања	2
1.4	Структура рада	4
1.5	Корпус.....	5
1.6	Структура испитаника	6
1.6.1	Године старости испитаника	6
1.6.2	Полна структура испитаника	8
1.6.3	Достигнути језички нивои испитаника.....	8
1.6.4	Мотивација испитаника за учење.....	9
2	Теоријски оквир.....	11
2.1	Контрастивна анализа.....	11
2.2	Анализа грешака.....	13
2.2.1	Појам грешке и омашке.....	20
2.2.2	Међујезик	20
2.2.3	Фосилизација.....	21
2.2.4	Интерференција	22
2.2.4.1	Интерференција у сродним јужнословенским језицима	24
3	Историјски оквир развоја словенистике у Србији.....	26
3.1	Словеначки језик у заједничким државама.....	26
3.1.1	Словеначки језик у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца.....	26
3.1.2	Словеначки језик у Краљевини Југославији	28
3.1.3	Словеначки језик у СФРЈ.....	28
3.1.3.1	Словеначки језик на Универзитету у Београду	31
3.2	Словеначки језик после распада заједничке државе.....	32
3.2.1	Настава словеначког језика на универзитету	32
3.2.2	Настава словеначког језика у словеначким друштвима.....	35
3.3	Актуелан статус словеначког језика у Републици Србији	38
3.3.1	Универзитетска настава словеначког језика у Републици Србији	38
3.3.2	Допунска настава словеначког језика у друштвима Словенаца у Републици Србији.....	38
3.3.3	Настава словеначког језика у приватним језичким школама	39
4	Језичке компетенције према Заједничком европском оквиру за живе језике.....	41
4.1	Заједнички нивои компетенција	42
4.2	Критеријуми самопроцене	43
4.3	Квалитативни аспекти употребе говорног језика	45

5	Особености у настави словеначког као другог/страног језика.....	50
5.1	Фонетика	50
5.1.1	Основне фонетске разлике између српског и словеначког језика	50
5.1.2	Опис поступка анализе.....	53
5.1.2.1	Основни ниво	54
5.1.2.1.1	Изговор графема l и v.....	54
5.1.2.1.2	Изговор графеме e	55
5.1.2.1.3	Изговор графеме o	56
5.1.2.1.4	Изговор графема lj i nj.....	56
5.1.2.1.5	Грешке у акцентовању међујезичких хомонима и хомографа	57
5.1.2.1.6	Закључак.....	59
5.1.2.2	Средњи ниво	60
5.1.2.2.1	Изговор графеме l.....	60
5.1.2.2.2	Грешке у акцентовању потпуних међујезичких хомографа	61
5.1.2.2.3	Закључак.....	62
5.1.2.3	Високи ниво.....	62
5.1.2.4	Закључак	62
5.2	Морфологија	64
5.2.1	Опис грађе	65
5.2.2	Граматицке категорије	66
5.2.2.1	Категорија броја	66
5.2.2.1.1	Двојина	66
5.2.2.1.2	Множина	71
5.2.2.1.3	Закључак.....	75
5.2.2.2	Категорија рода	75
5.2.2.3	Категорија падежа.....	79
5.2.2.3.1	Вокатив.....	79
5.2.2.3.2	Употреба акузатива уместо гентива	81
5.2.2.3.3	Акузатив једине женског рода	87
5.2.2.3.4	Инструментал	91
5.2.2.3.4.1	Инструментал именица женског рода једине	98
5.2.2.3.5	Локатив.....	100
5.2.2.3.5.1	Локатив множине именица сва три рода.....	100
5.2.2.3.5.2	Локатив и датив/локатив придева.....	104
5.2.2.4	Компарација придева.....	112
5.2.2.5	Бројеви	115
5.2.2.6	Заменице.....	121
5.2.2.6.1	Личне заменице првог лица множине	126
5.2.2.6.2	Акузатив једине личне заменице женског рода једине	128
5.2.2.6.3	Односна заменица <i>kar</i>	132
5.2.2.6.4	Односне заменице <i>kateri</i> и <i>ki</i>	136
5.2.2.7	Глаголи	140
5.2.2.7.1	Презент	140
5.2.2.7.1.1	Атематски глаголи у словеначком језику	143
5.2.2.7.1.2	Презент – треће лице множине	146
5.2.2.7.1.3	Презент – прво лице једине.....	148
5.2.2.7.1.4	Одрични облик словеначког глагола <i>biti</i>	150
5.2.2.7.2	Перфекат	152
5.2.2.7.2.1	Крњи перфекат	154
5.2.2.7.3	Футур.....	157
5.2.2.7.3.1	Футур словеначког глагола <i>biti</i> у словеначком језику.....	158

5.2.2.7.4	Инфинитив	159
5.2.2.7.5	Императив	163
5.2.2.7.6	Закључак.....	165
5.3	Лексика.....	168
5.3.1	Фразе и изрази.....	169
5.3.2	Међујезичка хомонимија	181
5.3.3	Фраземи	186
5.3.4	Закључак.....	193
6	Закључак.....	195
7	Литература	199

Графикони

Графикон 1. Године старости ученика.....	7
Графикон 2. Пол ученика.....	8
Графикон 3. Достигнути језички ниво ученика.....	9
Графикон 4. Мотивација ученика.....	10

1 Увод

1.1 Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања овог рада јесу особености наставе словеначког језика у Србији, односно анализа најфреквентнијих грешака у учењу словеначког на сва три језичка нивоа (основни А1-А2, средњи Б1-Б2, највиши Ц1-Ц2) код говорника којима је српски језик матерњи или први. Полазећи од статуса словеначког језика у Србији, најпре у периоду заједничке државе па до данашњих дана, истражују се специфичности у усвајању словеначког као сродног, јужнословенског језика у контексту ареалне, структурне и културолошке блискости ова два језика.

Процес подучавања сродних страних језика разликује се у извесној мери од приступа настави страних језика који међусобно нису блиски по пореклу и структури, па се тако и процес наставе словеначког језика за говорнике којима је први, односно матерњи језик српски, донекле разликује од наставе словеначког језика као страног за говорнике који потичу из других културно-језичких окружења. ...

Циљ овог рада јесте анализа и одређивање сличности и разлика у језичким системима словеначког и српског језика, њихово упоређивање на фонетском, морфолошком и семантичком нивоу у контексту наставе словеначког језика за говорнике којима је српски језик, као сродан јужнословенски језик, матерњи. Добијени резултати могли би се применити у приступу процесу подучавања, односно писању нових, савременијих уџбеника и приручника.

1.2 Полазне хипотезе и очекивани резултати

У раду се полази од хипотезе да то што су српски и словеначки језик сродни јужнословенски језици који имају значајна преклапања у својим граматичким системима, али и одређене дистинкције на фонетском, морфолошком и семантичком нивоу, отежава усвајање словеначког језика као страног за говорнике сродног јужнословенског, односно српског, језика.

Претпоставке од којих се полази у овом раду засноване су на резултатима досадашњих истраживања, доступних у научној и стручној литератури, која је анализирана и представљена у одговарајућим поглављима. Полазне претпоставке овог истраживања гласе:

- језичка сродност само привидно утиче на став да ће усвајање словеначког као другог/страног језика тећи брже, лакше и успешније, а без јасног увида да управо иза наличја те сродности долази до бројних негативних језичких преноса (интерференције),
- постоје групе грешака заједничке свим ученицима чији је први/матерњи језик српски (на фонетском, морфолошком и семантичком нивоу),
- фонетика је најтеже савладива област у усвајању језика, посебно код правилног акцентовања истих/сличних речи присутних у оба јужнословенска језика, као и код правилног изговора словеначких графема, првенствено: *o, e, l, v, lj, nj*.

Током процеса истраживања биће уочене и издвојене грешке које се јављају у процесу усвајања словеначког језика код говорника којима је српски први односно матерњи језик, биће утврђена типологија тих грешака и биће дефинисани разлози због којих до њих најчешће долази.

С обзиром на то да у Србији није било комплекснијих истраживања из ове области, добијени резултати анализа спроведених за потребе овог рада могли би наћи примену у различитим облицима наставне праксе и олакшати решавање сложених лингвистичких недоумица и предавачима и ученицима. Анализа грешака има велики значај за дидактичаре, јер, како наводи Т. Шотра (2006, 45), ова анализа има воструку улогу, и то: 1) *дијагностичку* – на основу грешака наставник може лакше да уочи тешкоће током учења; 2) *прогностичку* – на основу уочених грешака наставник може да предвиди тешкоће на које ће ученици наићи и на време да упозори на њих како би се оне избегле. Добијени резултати дакле могу бити од користи за неколико група: предавачима који се баве подучавањем сродних језика, истраживачима који теже томе да сазнају каоје су особености процеса усвајања сродног страног језика и како долази до најфреквентнијих грешака, коа и потенцијалним ученицима који желе на што ефикаснији начин да усвоје правила језика који уче.

Очекивани резултати овог рада, који полази од представљања статуса наставе словеначког језика у Србији и анализе најчешћих грешака у процесу усвајања овог језика код говорника којима је први односно матерњи језик српски, јесу нови приступи и решења која би се могла имплементирати у настави и употребити у уџбеницима и приручницима за ову намену.

1.3 План рада и методе истраживања

Опсервацијом су обухваћене грешке евидентирание на усменим вежбама током ауторкиног петогодишњег истраживања у приватној језичкој школи *Инфинитив* у Београду, од 2015. до 2020. године.

Реч је о наставном раду са хомогеним групама чији је први/матерњи језик српски. Овај вид лингвистичког приступа изабран је због броја и разноврсности тема које се користе за конверзацију у процесу наставе (теме су наведене у Прилогу рада), и које ученицима курса словеначког језика у овој школи дају широку могућност да искористе усвојену граматику и лексику коју су усвојили током процеса наставе. За разлику од писменог тестирања, ограниченог захтевима и обимом морфолошких облика, синтаксичких конструкција и вокабуларом, усмене вежбе омогућавају шири и дубљи увид у поменуте области, а истовремено омогућавају предавачу да потпитањима наведе ученика да употреби и оне облике које је у први мах избегавао, ако није сигуран да зна њихове правилне облике односно значења. На тај начин предавач долази до опсежнијег и детаљнијег увида у достигнути ниво знања језика.

Пракса је показала да приликом писмених тестирања, који се такође спроводе по плану и програму школе, ученици показују боље резултате него на редовним проверама знања у оквиру самог часа. Бољи резултати на унапред најављеним тестирањима могу се објаснити темељнијом и наменском припремом за сам тест, на којем се траже језички тачни, али једноставнији одговори, него што је то случај на усменим излагањима. Усмене вежбе, кроз дијалог са испитаником откривају, знатно бољи увид у његово знање и познавање оба језика, као и начине на који их он повезује. Анализа писмених тестова дала би знатно скромније и мање валидне резултате, стога је за овај рад одабрана анализа усмених излагања, која се може окарактерисати као сложенија, али продуктивнија и делотворнија.

Сам предмет и циљ истраживања условили су план рада и методолошки поступак који је у истраживању примењен. У том смислу су у изради дисертације примењени аналитички и синтетички поступак, спроведена је контрастивна анализа, као и методолошки поступци и процедуре адекватни за ову област истраживања.

У анализи грешака у овом истраживању полази се од резултата које у свом раду представља Бабић (2016, 26), и дефинише пет основних корака у овом процесу: 1. прикупљање узорка грађе, 2. идентификација грешака, 3. дескрипција грешака, 4. експланација грешака и 5. евалуација грешака.

Полазећи од наведених фаза, у овом раду су примењена четири корака од предложених пет. Најпре су прикупљени узорци усмених излагања језика ученика, затим су идентификоване грешке у њиховим излагањима, а након тога су урађене њихова дескрипција и експланација.

Поступак прикупљања грађе проведен је међу ученицима језичке школе на течајевима словеначког језика на основном, средњем и највишем нивоу. Матерњи односно први језик ученика је српски, а словеначки језик уче као страни. Прикупљена грађа је добијена евидентирањем неправилности, писменим бележењем свих пропуста током говорних вежби у раду ауторке са ученицима.

Прикупљање и евидентирање грађе у овом истраживању засновано је на нормативном приступу (Бугарски 1996, 156), што подразумева да се писана продукција ученика пореди са циљним односно стандардним словеначким језиком, а грешком се сматра свако одступање од словеначке стандарднојезичке норме, односно као грешка се евидентира свако одступање од правилне употребе граматичких правила стандардног словеначког језика.

Прикупљању грађе и идентификацији грешака следи трећи корак у процесу истраживања – дескрипција – која, како наводи Бабић (2016, 32), може обухватати више критеријума класификације. У овом истраживању примењен је критеријум језичке анализе грешака. Овај тип класификације стога се заснива на језичким категоријама, а у оквиру њега грешке су разврстане на основу фонетског, морфолошког и лексичког нивоа. Поменути тип класификације, језичка анализа грешака, заснива се и на комуникацијском ефекту, тако да су елиминисане глобалне грешке и у анализи рада су обухваћене само локалне грешке¹, тј. грешке које не ремете комуникацију и које захватају поједине реченичне делове. Сваки тип грешке у раду је илустрован већим бројем примера, који су наведени онако како су забележени током говорних вежби.

Експланација грешака подразумева утврђивање извора грешака, односно објашњење узрока њиховог настанка. Овај корак у истраживању спроведен је са посебним нагласком на језичкој интерференцији, која представља главни проблем приликом учења и савладавања словеначког као страног језика. Вишегодишња пракса показује да су овакве грешке најбројније и најчесталије у учењу словеначког као сродног страног јужнословенског језика.

¹ Глобалне грешке (*global errors*) – захватају реченице у целини и ометају успешну комуникацију, а локалне грешке (*local errors*) захватају поједине реченичне делове и обично не нарушавају комуникацију (најчешће су то грешке у наставцима за облик), Бабићева (2016, 35).

Кроз сагледавање структуре словеначког и српског језика, упоређени су њихови језички системи на фонетском, морфолошком и семантичком нивоу. У изради дисертације коришћене су контрастивна и емпиријска метода, као и дескрипција и класификација језичке грађе. Методом контрастивне анализе уочене су и проучене сличности и разлике између српског и словеначког језика, са нагласком на употреби ових језичких структура у наставној пракси.

1.4 Структура рада

У првом, уводном поглављу дисертације представљени су предмет и циљ истраживања, хипотезе и очекивани резултати, план рада и методе исраживања, као и корпус на којем су извршене анализе.

У наставку рада следи теоријски оквир контрастивне анализе, као и преглед најзначајније литературе и радова о процесима усвајања језика, а посебан фокус је на литератури која се односи на усвајање сродних језика. У овом поглављу првенствено се разматрају појмови везани за усвајање страног језика, као што су међујезик, фосилизација и интерференција. У оквиру описа структуре два сродна јужнословенска језика, српског и словеначког, анализирана су и контрастирана два језичка система на фонетском, морфолошком и семантичком плану, а у том опису коришћене су емпиријска и контрастивна метода.

У посебној целини представљене су основе развоја словеначког књижевног језика и његових контакти са српским језиком у контексту заједничког јужнословенског окружења. У поглављу *Историјски оквир развоја словенистике у Србији* приказан је преглед развоја наставе словеначког језика са историјског становишта, под окриљем заједничке државе у којима су се ова два језика користила, а затим су представљене особености наставе словеначког језика у Србији у периоду након осамостаљења Словеније. Треба нагласити да је од великог значаја за сам процес наставе словеначког језика као страног у Србији чињеница да ова два језика, словеначки и српски, одликује сличност не само у граматичком систему и лексици, него и постојање паралела у културно-историјском развоју ова два народа. Стога је на почетку рада посвећена пажња теоријском оквиру контрастивне анализе, с обзиром на то да, како се у лингвистичким теоријама наводи, особа која је у процесу учења било ког страног језика, првенствену пажњу усмерава на поређење сопственог (матерњег језика) и новог језика који усваја. У светлу утицаја на познавање словеначког језика и културе код ученика којима је први језик српски, следи преглед језичких и најзначајнијих културних контаката између Словеније и Србије, посебно у периоду постојања заједничке државе, дакле између 1918. и 1991. године.

У наредном поглављу представљене су језичке компетенције према Заједничком европском оквиру за живе језике, где су концизније приказани квалитативни аспекти употребе језика, осмишљени за вредновање језичких способности ученика, а који се примењују у овде анализираном процесу учења словеначког као сродног страног језика. Акцент је затим стављен на анализу сличности и разлика између словеначког и српског језика, односно на утицај који међујезичка интерференција има на говорнике српског језика приликом усвајања словеначког језика као страног.

Централни део дисертације посвећен је анализи особености у настави словеначког језика као сродног страног за говорнике чији је први језик српски. Представљени су елементи који се запајају као они који за говорнике српског језика представљају тешкоћу при усвајању словеначког. У овом делу рада су најпре анализирани тешкоће које се јављају код говорника којима је српски језик матерњи у процесу усвајања правила изговора словеначког језика, дакле на фонетском нивоу. Овоме следи анализа тешкоћа у усвајању правила из области

морфологије, а у завршном делу представљена је проблематика усвајања словеначког језика као сродног српском у области лексике. Идентификација и систематизација грешака урађена је на основу поређења записаних форми са формама српског стандардног језика, са посебним освртом на језичку интерференцију. Резултати анализе су изложени према језичким нивоима, учесталости њиховог појављивања и граматичким категоријама. На основу анализе грешака код изворних говорника српског језика приликом усвајања словеначког језика као сродног, у овом делу рада представљени су резултати до којих се дошло током истраживања, а посебна пажња посвећена је језичкој интерференцији, која отежава усвајање језика у оквиру све четири језичке компетенције – слушању, читању, говорењу и писању – иако ученици на почетку процеса учења сматрају да ће им структурна и лексичка блискост ова два језика олакшати усвајање.

С обзиром на то да до сада у Србији није било значајнијих истраживања на ову тему, очекује се да ће резултати и анализа овог истраживања допринети унапређењу наставе словеначког као сродног страног језика и да ће бити од помоћи у подизању квалитета наставе овог језика како предавачима тако и ученицима. На самом крају дисертације налази се преглед литературе која је коришћена приликом израде овог рада, као и материјали који су коришћени у емпиријским анализама.

1.5 Корпус

Корпус на којем су извршене анализе сакупљан је током петогодишњег периода (2015–2020) течајева словеначког језика у акредитованој приватној језичкој школи *Инфинитив* из Београда, а чине га грешке и омашке ученика чији је матерњи језик српски, а који су били у процесу учења словеначког језика као страног. Материјал је прикупљен током евидентирања неправилности писменим бележењем свих пропуста током говорних вежби у раду ауторке са ученицима курсева.

У корпусу евидентираних грешака ученика основног, средњег и највишег ниво учења словеначког језика као страног, све грешке се систематизују према језичким типовима и нивоима, морфолошким и синтаксичко-семантичким моделима, учесталости појављивања и специфичности појединих тешко отклонивих грешака које произилазе из сродности два словенска језика, из интерференције. Најпре су оне најфреквентније грешке темељно компарирани са стандардним српским језиком и том поредбеном анализом прецизно је објашњено у којим случајевима до њих долази. У раду су кроз низ примера илустроване и оне грешке које се јављају нешто ређе, али су карактеристичне за говорнике српског у процесу учења словеначког као сродног страног језика.

Грешке и омашке су презентоване у оригиналном облику, онако како су забележене у усменим исказима ученика на часовима и вежбама. Поједине дуге реченице су скраћене на ону меру која је довољна за функционално разумевање контекста. Целокупни корпус грешака табеларно је приказан тако да и кроз визуелну комуникацију омогућава брже уочавање главних проблема у савладавању словеначког као сродног страног језика. Паралелно са њима наведени су и правилни облици, што омогућава и визуелно лакшу прегледност одређених језичких јединица и бржи начин њихове правилне употребе.

1.6 Структура испитаника

Грађа за ово истраживање прикупљена је током петогодишњег рада школе за учење страних језика *Инфинитив* из Београда (2015–2020), у којој је курсеве словеначког језика, од основног до највишег нивоа, у овом периоду похађало укупно 150 ученика. Њима је било омогућено континуирано учење словеначког језика за све подразумеване нивое, од почетног до највишег (до нивоа А1 до Ц2 према класификацији *Заједничког европског оквира за живе језике*) и настава је обухватила развој свих језичких вештина: читање, слушање, писање и усмено изражавање. Истраживања ефеката усвајања страног језика подразумевају прикупљање и анализу основних демографских података о ученицима курсева, као што су старост, пол, место и година рођења, образовање и занимање. Ови подаци представљени су у наставку рада.

За потребе овог рада коришћен је социолингвистички упитник који осим претходно побројаних демографских података садржи и питања о језичком профилу ученика, попут питања о матерњем језику и питања које стране језике већ познају и на ком нивоу. Према наводима Краш и Миличевић (2015,54), подаци који се прикупљају социолингвистичким упитником требало би да су они подаци који су релевантни за истраживање које се проводи. Неки подаци су релевантни за сва или барем већину истраживања, а неки само за поједина, у зависности од циљева истраживања, истраживачких питања и теоријског оквира.

Током периода истраживања коришћен је социолингвистички упитник са питањима отвореног и затвореног типа у циљу квалитетнијег и ближег упознавања профила ученика, што аутоматски подразумева и боље прилагођавање наставника при извођењу наставе. Придржавајући се ранијих, већ познатих социолингвистичких искустава, упитник са оба типа питања сведен је на суштински минимум како би испитаници посветили пуну пажњу сваком питању и дали што искреније одговоре, при максималној концентрацији. Сваки ученик приликом уписа курса добровољно попуњава упитник, уз напомену да ће он бити коришћен искључиво за истраживачке потребе научног рада/докторске тезе, те да његови лични подаци нигде неће бити објављивани нити прослеђивани и да ће се водити рачуна о заштити и поверљивости података. До сада ниједан ученик није одбио овакву молбу.

1.6.1 Године старости испитаника

Социолингвистичке теорије упућују на то да је при изучавању језика веома важно познавање старосне структуре ученика. У вези са тим Краш и Миличевић (2015, 54) у свом раду истичу да су при процесу усвајања другог језика од универзалне важности фактори: старост, пол и први језик испитаника, те старост на почетку усвајања циљног језика. Даље, тврде да се у истраживањима обично не тестирају заједно, односно, у истој групи, одрасли испитаници, деца и адолесценти. Степен когнитивног и металингвистичког развоја деце, адолесцената и одраслих особа је различит, као што су различита и њихова животна искуства, те њихово познавање света.

Грађа за потребе овог истраживања прикупљена је међу 150 испитаника, међу којима није било млађе деце од 15 година. На основу добијених резултата упитника, ученици су подељени у 4 групе, и то: прва група узраста од 15 до 25 година, друга група узраста од 25 до 35 година, трећа група од 35 до 45 година и четврта група старости од 45 година и више. Преовлађујућа група узраста је од 15 до 25 година са 38%, што се може објаснити чињеницом да законска регулатива у Словенији у новије време ђацима и студентима из

Републике Србије омогућава бесплатне основне и мастер студије у Републици Словенији. Пре почетка њиховог школовања у Словенији, у већини тамошњих образованих установа, услов је да страни студенти, односно ђаци из Србије, положи испит на Б2 нивоу знања језика, како би без тешкоћа пратили наставу на словеначком језику.

Следи група ученика од 35 до 45 година, која чини 34% од укупног броја, дакле само 4% мање од првопоменуте, На основу упитника се закључује да се углавном ради о медицинском особљу (лекарима специјалистима, медицинским техничарима, стоматолозима). Трећу групацију по величини сачињава старосна популација од 25 до 35 година апсолутним бројем изражена са 36 лица, прилично нехомогена према животним циљевима. Најмању групу чине ученици изнад 45 година (свега шесторо анкетираних).

У графикону је графички представљена старосна структура ученика који су учествовали у истраживању за потребе овог рада.

Графикон 1. Године старости ученика.

1.6.2 Полна структура испитаника

У социолингвистичким студијама се предлаже да буду уједначени према полној структури на језичким студијама, али пракса готово свугде показује другачије стање. Увидом у податке о ученицима који су учествовали у овом истраживању, види се да се готово две трећине ученика (68%) изјаснило да су женског пола. Ова бројка би могла да буде знак боље социјалне еманципације и покретљивости особа женског пола, које су, макар у овом случају, спремније на промену средине и започињање нове каријере у иностранству.

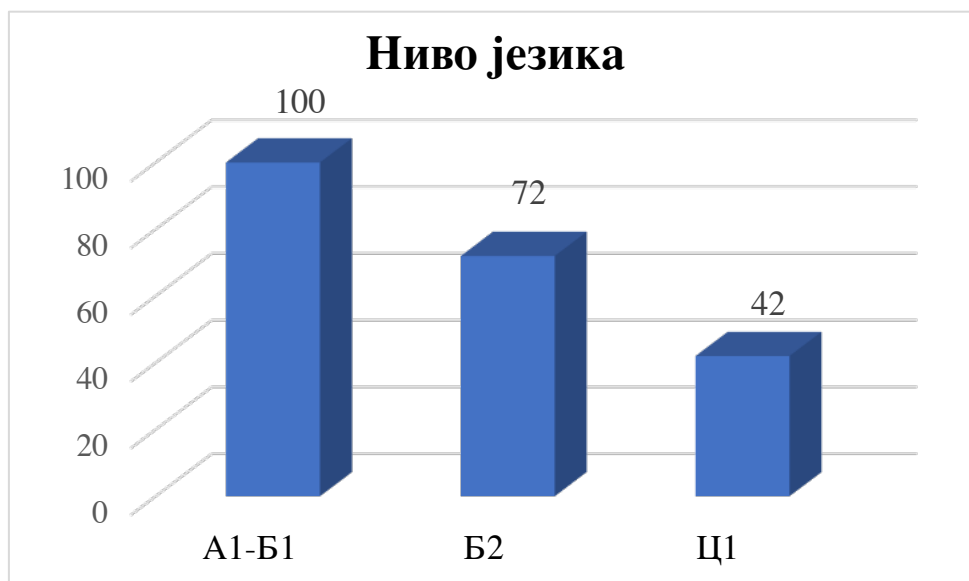
Графикон 2. Пол ученика.

1.6.3 Достигнути језички нивои испитаника

Организациона структура школе у којој је обављено истраживање, у складу са усмерењима наведеним у Заједничком европском оквиру за стране језике, наставу словеначког језика као страног организује на три нивоа, и то основном (А1-Б1), средњем (Б2) и највишем (Ц1-Ц2). Сви ученици који су учествовали у истраживању за потребе овог рада, завршили су основни ниво (А1-Б1), а нешто више од две трећине њих (72%) наставило је и завршило средњи (Б2) ниво. Непуна половина ученика (42%) завршила највиши ниво (Ц1-Ц2). Курсеви за учење словеначког језика изводе се континуирано, а сваки од њих засебно траје по 4 месеца. У наставку је и графички приказ анкете са добијеним резултатима о нивоима завршених курсева словеначког језика ученика који су учествовали у истраживању за потребе овог рада.

Графикон 3. Достигнути језички ниво ученика.

1.6.4 Мотивација испитаника за учење

У контексту мотивације за учење словеначког језика у Србији може се рећи да најчешћи покретачки мотив јесте налажење запослења у Словенији (46%) и нешто мање упис на студије на некој од високошколских установа у тој републици (36%). Мањи број ученика чији су подаци анализирани за потребе овог рада као мотивацију наводи наводи формирање односно спајање породице у Словенији или одлазак на усавршавање и слично.

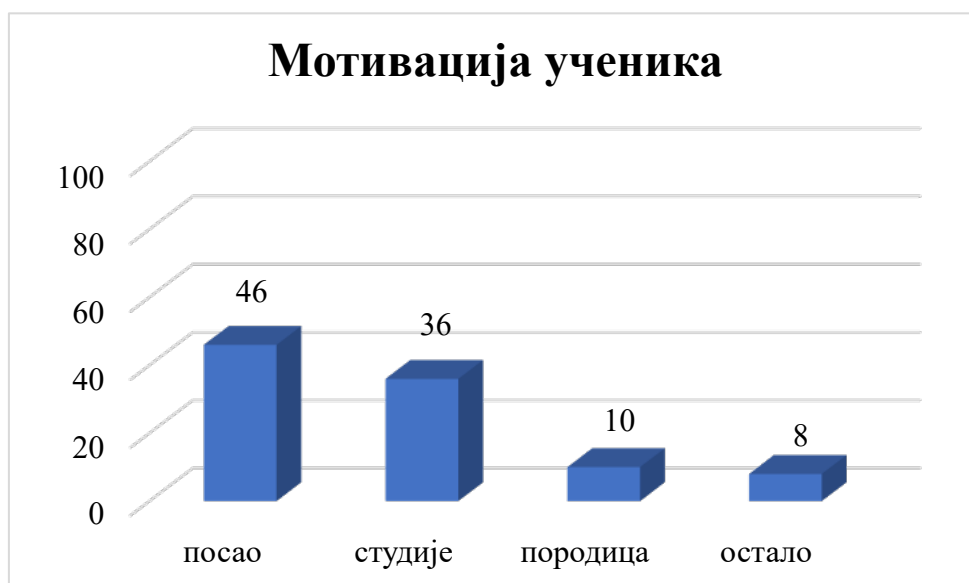
Анкетирани којима је мотивација запослење у Словенији, наводе да очекују боље услове рада, већу плату и опште бољи животни стандард за себе и своју породицу. Млађи, који одлазе на студије, сматрају да ће у Републици Словенији стећи модерније, такозвано европско образовање, и да ће по завршетку студија моћи да конкуришу на знатно ширем тржишту рада, јер ће стећи европски признату диплому. Трећа група као мотивацију за учење словеначког језика наводи планирано формирање или спајање породице у Словенији, а међу анкетиранима таквих има 10%. Најмању, али разнолику групу, која је у графикону представљена као *остали*, сачињавају они који се опредељују за периодичан боравак у Републици Словенији с циљем завршавања појединих курсева, семинара и других професионалних усавршавања, с намером да се после тога врате у Србију. Међу 150 испитаника само 12 ученика је имало неку од последње наведених мотивација. У графикону је представљена мотивација ученика у процентима.

У вези са овим питањем Маша Плешковић у свом раду *Мотивација студената љубљанског Универзитета за студије јужнословенских језика* наводи: „ /.../ на различит успех појединаца у овладавању другим и/или страним језиком, како се у литератури наводи, могу да утичу разлике у доби ученика, полу, склоности, мотивацији, когнитивним стиловима, особности и стратегијама учења (Larsen-Freeman i Long 1991; Ellis 2000; Saville-Troike 2008), као и интелигенција, те друге индивидуалне карактеристике. Иако питање узрочно-последичне везе између успеха с једне стране, те мотивације и ставова према страном и/или другом језику и његовим говорницима с друге стране, није сасвим разјашњено, истраживања у овом подручју показују како ови афективни фактори играју

одлучујућу улогу у процесу успешног овладавања другим и/или страним језиком“ (Плешковић 2011, 229-230).

Ауторка у наставку истог рада наводи да скорија глотодидактичка истраживања показују како једну од најважнијих улога у успешном овладавању другим и/или страним језицима има мотивација ученика. Из досадашњих истражвања може се закључити да је однос између успеха и мотивације узајаман: мотивација утиче на успех, али и успех у учењу на мотивисаност појединца у настојању да овлада страним језиком. Плешковић даље наводи да испитивања о односу ставова према језику и језичкој заједници те успеха у учењу, доказују исту врсту реципрочног односа. Полазећи од досадашњих резултата истраживања наводи да без довољног нивоа мотивације ни појединци изразито развијених интелектуалних способности неће постићи дугорочан успех. Плешковић сматра да ће високо мотивисани појединци остварити и боље резултате.

Графикон 4. Мотивација ученика.

С обзиром на то да су сви испитаници у упитнику навели да им је матерњи језик српски, те да су местом боравка из Београда и релативно ближе околине, није било потребе за графичким представљањем овог дела структуре ученика.

У Прилогу овог сегмента рада прилаже се и пример социолингвистичког упитника на основу кога су изведени претходно приказани графикони и донесени закључци.

2 Теоријски оквир

2.1 Контрастивна анализа

Процес усвајања страног језика спада у веома сложене облике усвајања нових знања и због тога одавно представља тему ширег интересовања и бројних истраживања у различитим наукама: лингвистици, педагогији и психологији. Интересовање за ове процесе постоји већ вековима, међутим интензивнија научна истраживања међуодноса два или више језика почињу тек средином прошлог века, када се фокус ставља на контрастивну анализу, анализу грешака и истраживање међујезичких утицаја, у оквиру којих научници настоје да објасне однос матерњег и страног језика у говорниковом уму. Ова врста истраживања махом је подстакнута жељом и потребом за бржим и ефикаснијим усвајањем страног језика.

Када неко учи страни језик, посебно у одраслом добу, најчешће примарну пажњу усмерава на разлике између свог сопственог матерњег језика и језика који усваја. Из тог разлога су граматичари у најранијим фазама учења страног језика настојали да открију оне елементе који су заједнички свим језицима верујући да ће на тај начин, уколико експлицитно укажу на те сличности, помоћи и олакшати ученицима процес учења страног језика (Јанковић 2016, 25). То становиште заступају многи лингвисти који се баве усвајањем језика, а наведена идеја била је и основна инспирација првих контрастивних проучавања (Крзесзовски 1985, 485).

Дуга историја контрастивних истраживања протеже се до чак хиљаду година пре нове ере, када су учитељи језика инстинктивно осећали да добро познавање граматике једног језика унеколико олакшава савладавање другог. Конкретне облике таквих сазнања врло јасно је у 17. веку, уобличио Аелфриц у делу *Grammatica* – у граматички енглеског и латинског језика, доказујући да познавање граматике једног језика често олакшава учење другог језика. Потврђујући исту тезу, Јанковић (2016, 25) наводи Џона Хјуза који у свом делу *A Perfect Survey of the English Tongue Taken According to the Use and Analogije of the Latin* (1624) нуди преглед елементарних видова енглеског језика како би ученицима омогућио увид у право познавање свог сопственог језика у оним аспектима у којима се он разликује од латинског. Ауторка у наставку наводи да поред сложене контрастивне анализе енглеског и латинског, Хјуз даје велики број вежбања из области превођења како би ученицима омогућио да превазиђу могући негативни трансфер и углавном се усредсређује на оне феномене који су различити у латинском и енглеском језику (Крзесзовски 1990, 2). Идеја *олакшавања* (или позитивног трансфера, у савременој терминологији) учења страног језика била је и шире прихваћена међу ауторима граматика који су се трудили да оне буду прилагођене потребама говорника којима ови језици нису били матерњи. У литератури се наглашава и да су данашња контрастивна проучавања дубоко мотивисана баш тим истим идејама и сазнањима (Јанковић 2016, 26).

Средином прошлог века, идеја о контрастирању доживела је прави размах објавом дела Роберта Лада (Robert Lado) *Лингвистика кроз културе* (1957). Стога се ова година може сматрати и годином када се у савремено доба почело са контрастивном анализом као значајном лингвистичком дисциплином, мада су контрастивна проучавања постојала пре него што су се родила, а њен развој се може поделити у три периода: традиционални, класични и модерни (Ђорђевић 1987, 13).

Такође, половином прошлог века у радовима Фриеса и Лада објављују се прве студије са анализама међујезичких утицаја. Бавили су се контрастивном анализом два језика,

анализом њихових разлика и сличности, с намером да предвиде главне тешкоће приликом учења другог/страног језика и на тај начин помогну студентима приликом усвајања новог језика. Контрастивна анализа истражује деловање и утицај матерњег језика приликом учења другог/страног језика, с мање или више интензитета, али на свим нивоима. Фриес и Ладо су уједно и први лингвисти који у својим студијама јасно инсистирају на увежбавању оних језичких елемената где долази до интерференције са матерњим језиком. Приликом учења другог/страног језика, контрастивна анализа указује на начин на који два језика могу да се упореде са циљем откривања потенцијалних грешака. Врло је важно раздвојити оно што треба да се научи од онога што не треба. Као што Роберт Ладо (1957, 2) уочава и наглашава, студент страног језика пореди све делове језика: гласове, морфолошке структуре, синтаксу, па чак и културолошки систем оба језика како би уочио сличности и разлике. Крајњи циљ је да се открију, издвоје и раздвоје оне области језика које ће бити лаке или тешке студенту да га савлада. Ладо (1957, 59) закључује да се сличне језичке структуре лако усвајају, док са различитима то иде теже:

Since even languages as closely related as German and English differ significantly in the form, meaning, and distribution of their grammatical structures, and since the learner tends to transfer the habits of his native language structure to the foreign language, we have here the major source of difficulty or ease in learning the structure of a foreign language. Those structure that are similar will be easy to learn because they will be transferred they will not function satisfactorily in the foreign language and will therefore have to be changed.²

Нарочити значај контрастивној анализи овог раздобља дао је пољско-амерички лингвиста Јуриел Вајнрајх (Uriel Weinreich) објавом дела *Језици у контакту* (1953). Вајнрајх у њој акценат ставља на језичку интерференцију, тврдећи да код међусобног утицаја језика у контакту претежно јачи језик утиче на слабији. Тако је успео да дâ допринос психолошком и психолингвистичком објашњењу језичке интерференције. Било који говорник два језика, према Вајнрајху, идентификоваће звукове, речи, структуре и значења из једног језика са одговарајућим елементима у другом језику, тј. доћи ће до међујезичке идентификације. Јуриел Вајнрајх интерференцију дефинише као појаву одступања од језичке норме у говору лица које влада с више језика и разграничава синхроно проучавање појава језичких контаката и дијахроно проучавање резултата утицања једног језика на други (Вајнрајх 1953).

Поменути аутори сагласнису у констатацији да ученик у процесу учења другог/страног језика пореди све делове језика (фонетске, морфолошке, синтаксичке структуре) са деловима језика/структурама у свом матерњем језику, а у дисертацији је тај став прихваћен и уочено је да се односи и на процес учења словеначког језика као сродног. Циљ истраживања јесте да се уоче и истакну оне језичке области које ће ученику бити теже или лакше у процесу учења и усвајања словеначког као другог/страног језика.

² Будући да се чак и језици који су тако блиски као немачки и енглески значајно разликују у облику, значењу и дистрибуцији својих граматичких структура, а с обзиром на то да ученик тежи да навике своје матерње језичке структуре пренесе на страни језик, овде имамо главни извор потешкоћа или лакоћа у учењу структуре страног језика. Оне структуре које су сличне лако ће се научити, јер ће се пренети, а неће функционисати на задовољавајући начин на страном језику и због тога ће морати да се промене. (превела М. Полетановић).

2.2 Анализа грешака

У оквиру процеса наставе и усвајања страног језика, анализа грешака (*error analysis*) представља технику за идентификовање, класификовање и систематско тумачење неприхватљивих облика које је произвео неко ко учи страни језик, при чему се користе лингвистички принципи и поступци. Претпоставља се да грешке систематски одражавају ниво компетенције који ученик постиже; контрастирају с *омашкама*, а то су, како наводи Кристал (Dejvid Kristal) (1988, 90), ограничења у перформанси које ученик може исправити.

Контрастивна проучавања, која је почетком педесетих година прошлог века покренуо Вајнрајх, свој процват доживела су као анализа грешака у шездесетим и седамдесетим годинама двадесетог века. Главна идеја контрастивне анализе у првој фази била је прогнозирање, а касније и дијагностицирање језичких грешака односно интерференција до којих у страном језику долази због утицаја првог језика (Балажиц Булц и др. 2010, 272).

У другој половини 20. века, крајем шездесетих и почетком седамдесетих година, почео је да се употребљава метод анализе грешака као један од истраживачких метода при процесу учења другог/страног језика. С. П. Кордер (1967) је фокус са контрастивне анализе померио на анализу грешака, тврдећи да су студентске грешке последица интерференције навика које су они стекли приликом учења матерњег језика. Додаје да се те грешке могу проучавати путем контрастирања система страног језика који се учи и матерњег језика студента. Кордер је веровао да би се тако могле дефинисати области из страног језика које представљају проблем приликом учења тог језика и затим направити систем очекиваних потешкоћа.

О проблематици процеса усвајања другог језика бави се у својој докторској дисертацији Биљана Бабић (2016, 23), која наводи да овај процес обухвата четири различита подручја, и то:

1. карактеристике језика ученика,
2. спољни фактори,
3. механизми
4. сам ученик.

Како наводи Елис (Rod Ellis) (1996, 17-19), саме грешке у процесу усвајања страног језика проучавају се у оквиру првог наведеног подручја, који се дефинише као опис карактеристика језика ученика, заједно са редоследом усвајања и развојним низом (*acquisition orders and development sequences*), променљивошћу (*variability*) и прагматским карактеристикама (*pragmatic features*). Грешке које ученик прави у процесу усвајања страног језика истовремено одражавају и његове унутрашње механизме, а поред тога оне могу бити условљене социјалним контекстом у којем се учење одвија, као и начином на који он учи.

Анализа грешака, како наводи Бабић (2016, 23) се може спроводити независно, као што је чисто лингвистичка, тј. језичка анализа, али може бити и само један део врло обимног и сложеног истраживања које се зове усвајање другог језика, и у којем се преплиће са другим његовим областима. Осврћући се на бихевиористичка схватања, у наведеном делу ауторка подсећа да је учење другог језика као и свако друго учење – подразумева подражавање (*imitation*), понављање (*repetition*) и поткрепљивање (*reinforcement*): ученик покушава да опонаша оно што чује, а редовно понављање и вежбање омогућују му да развије навике у другом језику.

Највећи извор тешкоћа у процесу усвајања страног језика према Кристалу (1999, 372) је негативни језички трансфер и зато се он залаже за такозвани бихевиористичког приступа. Главни циљ овог приступа је да се помоћу интензивне вежбе оформи нова, коректна језичка навика и на тај начин се елиминишу грешке настале на основу међујезичк еинтерференције.

Бавећи се анализом грешака у процесу усвајања страног језика, како је већ раније наведено у овом раду, С. П. Кордер још 1974. у раду *Error Analysis* (према Елису 1996, 48) предлаже да се анализа грешака обави према следећем редоследу:

1. прикупљање грађе,
2. идентификација грешака,
3. дескрипција грешака,
4. експланација грешака,
5. евалуација грешака.

Први корак процесу анализе грешака подразумева прикупљање грађе, која може бити различитог обима. Надовезујући се на Кордерова истраживања вези са прикупљањем грађе, Бабићева (2016, 26) наводи да тај корпус може подразумевати:

1. обиман узорак (*massive sample*) – настаје прикупљањем по неколико узорака језика од великог броја ученика како би се сачинила листа грешака која представља целу популацију,
2. посебан узорак (*specific sample*) – представља један узорак употребе језика прикупљен од ограниченог броја студената,
3. случајни узорак (*incidental sample*) – чини га само један узорак употребе језика произведен од само једног ученика.

У овом истраживању одлучили смо се за узорак први од наведених, обиман узорак, с обзиром на то да је од већег броја ученика (150) узето више узорака језика, односно у више наврата су анализирана њихова усмена излагања.

Прикупљање узорака за анализу може се обавити на више начина, а Бабић (2016, 27) наводи да се у литератури најчешће наводе два основна. Анализа грешака у усвајању страног језика може се обавити на такозваном природном узорку (*natural sample*), који одражава природну, спонтану употребу језика или се узорак може измамљивањем или елицитацијом (*elicitation*). Овај други начин, како у наставку објашњава Бабић (2016, 27) може се прикупити помоћу такозваног сувог измамљивања (*clinical elicitation*), у оквиру којег испитаник продукује податке учествујући у општем интервјуу, ако је реч о прикупљању грађе на основу усменог излагања, или пишући састав, ако се прикупља грађа на основу писане продукције. Други метод је такозвани експериментални метод (*experimental method*), који подразумевају употребу посебних средстава осмишљених да измаме податке који садрже оне језичке категорије које истраживач жели да пита.

У свом раду Бабић наводи да је могуће прибавити узорак на још два начина, и то методом попречног пресека (*cross-sectionally*), где се узорак узима у једном одређеном тренутку, и лонгитудиналном методом (*longitudinally*), на основу које се узорак узима у више наврата током одређеног времена.

У овом истраживању примењена је лонгитудинална метода – узорци за грађу су узимани током дужег временског периода, који подразумева трајање курса који је ученик похађао.

Следећи корак, који следи прикупљању грађе, јесте идентификација грешака, што значи да треба утврдити шта је грешка, како је препознати и како је разликовати од омашке. У раду се полази од објашњења С. П. Кордера (1975, 25) у којем каже да грешке, по његовом мишљењу, настају као резултат недовољног знања, тј. мањка компетенције, а омашке се појављују у перформанси – када студент не успева да реализује своју компетенцију. Аутор такође наводи да омашке немају значаја за процес учења, а да се на основу грешака може реконструисати учениково досадашње знање, због чега се у истраживању за потребе ове дисертације посебно водило рачуна да се анализирају грешке, а не омашке.

По обављеној другој фази анализе грешака, односно по њиховој идентификацији, приступило се трећем кораку, дескрипцији грешака. Аутори који су се бавили овим питањем (Дилеј и др. 1982, 146), од чијих ставова се по овом питању полази и у овом истраживању, сматрају да се могу издвојити четири врсте дескриптивне класификације, које су утемељене на:

1. језичким категоријама (*linguistic category*),
2. површинским стратегијама (*surface strategy*),
3. компаративној анализи (*comparative analysis*),
4. комуникацијском ефекту (*communicative effect*).

Разматрајући наведену класификацију Бабић (2016, 32-33) у свом истраживању наводи да таксономије засноване на језичким категоријама разврставају грешке према језичким нивоима (*language component*), према одређеним језичким конституентима (*linguistic constituent*) који су захваћени грешкама, или и према једнима и према другима. Сматра да језички нивои обухватају: фонологију (изговор), синтаксу и морфологију (граматику), семантику и лексикон (значење и вокабулар) и дискурс (стил). Конституентима сматра оне јединице које чине сваки од наведених језичких нивоа.

У овом раду се полази од таксономије површинских стратегија којом се указује на то на који начин је површинска структура измењена, односно како може да изгледа грешка код особе која је у процесу усвајања страног језика. Како у свом раду наводи Дилеј (Дилеј и др. 1982, 150-163) ученик може да:

- изостави потребну јединицу (*omit*),
- дода непотребну јединицу (*add*),
- погрешно гради одређени елемент (*misform*)
- погрешно распореди одређени елемент (*misorder*).

За почетне фазе усвајања страног језика карактеристичне су такозване грешке изостављања (*omission*). У вези са тим Бабић (2016, 33) подсећа да оне подразумевају одсуство јединице која би морала бити приказана у правилном исказу. Како наводе Дилеј и др. неки типови јединица чешће изостају од других, па тако на пример граматичке морфеме изостају чешће него пунозначне речи. Грешке овог типа бројније су и захтевају шири спектар јединица током ранијих фаза, односно почетних нивоа учења страног језика.

За касније фазе учења страног језика, када је ученик већ научио нека правила циљаног језика, карактеристичне су грешке додавања (*addition*), које се састоје од присуства јединице које се не би смела појавити у правилном исказу.

Погрешно грађење (*misformation*) одликује се употребом погрешног облика морфеме или структуре. Овде, како наводе аутори Дилеј и др., постоје три подврсте, и то:

1. уопштавање (*regularization*) – грешке које настају употребом правилног обележја (маркера) уместо неправилног (на пример: *runned* у место *ran*; *можем* уместо *могу*);

2. архи-форма (*archi-forma*) је један члан категорије изабран и употребљен као представник свих осталих чланова дате категорије (или као замена за све њих, нпр. *that* уместо *this, that, these, those: thatdogs; ja* уместо *мене, мени, мој, моја*, итд. *Њене очи су мање него ЈА (моје)*);

3. алтернативне форме (*alternating forms*) – алтернирати могу различити чланови одређене категорије (*this cats; ТО шал; на ДВА спрату; Он је МАЛИ мршавија; сто динара за ВАШ (вас)*).³

Оваква врста грешака, које се могу сврстати у категорију погрешног грађења, честе су и код особа којима је српски језик први, а у процесу су усвајања словеначког као сродног страног језика.

Погрешно распоређивање или погрешан ред речи (*misordering*), према Бабићевој (2016, 34) последње је у групи таксономије површинских стратегија. Ова врста грешака настаје неправилним распоређивањем једне или више речи у исказу. Јављају се у конструкцијама које су раније учене, поготово у упитним и зависноупитним реченицама (*What Daddy is doing? I don`t know what is that; Да ли ти је имааш? Веома волим их*).

У истраживању спроведеном за потребе овог рада ова врста грешака није разматрана, јер представља потпуно засебан вид истраживања.

Трећи тип дескриптивне класификације коју Бабић (2016, 34) наводи у својој докторској дисертацији, а од које се полази у овом раду је компаративна таксономија, (*comparative taxonomy*), и она представља класификацију грешака засновану на поређењу неправилних структура (начињених током учења другог језика) са неким другим типовима структура.

Грешке се могу класификовати и на основу компаративне таксономије, а како наводе Дилеј и др. (1982, 163-172), постоје два основна типа:

1. развојне грешке (*development errors*) – сличне су онима које праве деца усвајајући циљани језик као свој први језик (ЈЕДЕО сам рибу), и

2. међујезичке грешке (*interlingual errors*) – по својој структури, сличне су семантички еквивалентним синтагмама или реченицама у првом језику ученика. Утврђују се тако што ученик ове синтагме или реченице преводи на његов први језик како би се проверило да ли постоје сличности.

Четврта врста класификације грешака у процесу усвајања страног језика заснована је на комуникацијом ефекту. Разматрајући овај облик класификације Бабићева (2016, 35) објашњава да се у оквиру ње грешке посматрају са становишта ефекта који остварују на слушаоца или читаоца, о чему су писали и други аутори (Дилеј и др. 1982, 189-192). Тако се разликују грешке које су проузроковане неспоразумом и оне које нису последица неспоразума, и могу се сврстати у две групе:

³ Примери за српски језик преузети су од Бабић (2016, 34).

а) глобалне грешке (*global errors*) – захватају реченице у целини и ометају успешну комуникацију,

б) локалне грешке (*local errors*) захватају поједине реченичне делове и обично не нарушавају комуникацију (најчешће су то грешке у наставцима за облик).

У овом истраживању анализом су обухваћене пре свега локалне грешке.

Четврти корак у анализи грешака представља њихов експланација. Надовезујући се на ово, у својој дисертацији Бабић (2016, 37, према Елис 1996, 57) објашњава, да је експланација онај корак који у анализи грешака следи за идентификацијом и дескрипцијом, а њен основни задатак је утврђивање извора грешака, односно објашњење узрока њеног настанка. Она у наставку наводи да извори грешака могу бити психолингвистички, социолингвистички, епистемички и они који се налазе у самој структури текста. Психолингвистички извори грешака доводе се у везу са познавањем система другог језика и проблема које ученици имају користећи га у језичкој продукцији, док се социолингвистички извори грешака односе на способности ученика да језик усклади са социјалним контекстом. Епистемички извори грешака односе се на опште недовољно знање особе која је у процесу усвајања страног језик, а извори грешака који се налазе у самој структури продукovanог текста обухватају проблеме који се односе на повезивање информација у кохерентан текст (Тејлор 1986, 159; Елис 1996, 57-58).

Пети корак у спровођењу анализе грешака, како сматра Бабић (2016, 39-40), јесте евалуација грешака. У подробнијем објашњењу овога корака ауторка истиче да евалуација грешака посматра ефекат који грешке имају на оне који се њима баве, а да тај ефекат може бити посматран и процењен као разумевање значења од стране примаоца или као његов афективни одговор на грешку. Такође додаје да је приликом евалуације грешака непоходно одредити примаоце, односно судије – они могу бити изворни или неизворни говорници, експерти или неексперти, а осим тога треба дефинисати и које грешке ће они оцењивати, с обзиром на то да грешке могу бити семантичке или лексичке, затим грешке које се тичу разних граматичких обележја или изговора. На крају треба дефинисати и начин на који ће то од њих бити тражено – инструменти којима се оцене прибављају најчешће се састоје од спискова реченица, које садрже једну или више грешака. Анализирани реченице су најчешће преузете из стварних узорака, датих ван контекста или у њему. Од примаоца се може тражити да оцени разумљивост реченице која садржи грешку, значај или природност грешке, или степен иритације који она изазива. Како тврди и Елис (1996, 63) понекад се од њих може тражити и да исправе грешке или да образложе зашто неке грешке оцењују као посебно проблематичне.

Резултати до којих је шездесетих година двадесетог века дошао С. П. Кордер подстакли су и друге лингвисте да се усмере у емпиријских истраживања на тему анализе грешака. У овим студијама се махом закључује да је највећи извор грешака управо интерференција. У вези са овим Џек Ричардс (Jack Richards) (1971) у изучавању порекла грешака уочава да постоји више типова грешака и разврстава их у три групе:

- 1) грешке настале интерференцијом матерњег језика,
- 2) интралингвалне грешке – грешке унутар самог страног/другог језика,

3) развојне грешке – грешке ученика које настају услед тежње ученика да из свог још скромног искуства везаног за учење страног језика сам створи своје сопствене претпоставке/закључке у областима страног језика који усваја.

Изучавајући порекло грешака Селинкер (Larry Selinker) (1972, 209) их разврстава у пет целина, и то на основу њиховог извора. Он наводи да на порекло грешака утичу:

- 1) интерференција матерњег језика,
- 2) интерференција при учењу,
- 3) методе учења другог/страног језика,
- 4) методе које се користе у комуникацији на другом/страном језику,
- 5) грешке генерализације у оквиру језичког материјала другог/страног језика.

Селинкерова разматрања нису била у фокусу интересовања само англосаксонских лингвиста, него и оних који проучавају сродне јужнословенске језике. Тако на пример Весна Пожгај Хаџи у кратком критичком осврту на његове резултате наводи да према Селинкеровој класификацији подручја из којег потичу грешке при учењу/усвајању страног или другог језика само прво подручје, односно интерференција првог језика, спада у домен контрастивне анализе. Селинкер сматра да су све грешке које се јављају при учењу страног језика, без обзира на извор, исте тежине, док Пожгај Хаџи истиче да резултати контрастивних пројеката хрватског и других страних језика (реч је о контрастивним пројектима Завода за лингвистику Филозофског факултета у Загребу и Научног института Филозофског факултета у Љубљани), као и искуства из наставне праксе потврђују да се грешке које произилазе из интерференције првог језика лакше откривају, али теже исправљају. У случају који Пожгај Хаџи наводи реч је о контакту два најсроднија језика, па се грешке које произилазе из интерференције првог, тј. у овом случају словеначког језика, лако уочавају, али теже исправљају, а понекад остају и трајне (Пожгај Хаџи 2002, 18).

До настанка грешке у процесу усвајања страног језика могу довести различити фактори. У свом истраживању посвећеном унутарјезичким грешкама на почетним нивоима учења српског језика као страног Бабић (2016, 27) наводи да се најважнији фактори међу њима могу поделити у две основне категорије, и то факторе који се тичу језика и факторе који се тичу ученика.

Фактори који се тичу језика односе се на средство изражавања (*medium*) – дакле продукција може бити усмена или писана, жанр (*genre*) – продукција може бити у форми конверзације, предавања, есеја, писма и слично и садржај (*content*) – односно тема о којој се ученик изражава.

Фактори који се тичу ученика односе се на његов ниво знања језика (*level*) – који може бити основни, средњи, високи, затим на његов матерњи или први језик језик (*mother tongue*), и искуство у учењу језика (*language learning experience*), односно искуство које је ученик стекао у учионици, у природном окружењу, или комбиновано.

У процесу истраживања за потребе израде ове дисертације, кад су у питању фактори који се тичу језика пажња се посвећује усменој продукцији у форми конверзације, а кад је реч о факторима који се тичу ученика, у фокусу пажње је утицај првог, односно матерњег језика, у овом случају српског, на грешке које се јављају у процесу усвајања сродног страног језика, у овом случају словеначког.

Анализе грешака показале су се као непотпуне за одражавање целине грешака које се праве у језику, а према запажањима Љиљане Јанковић (2016, 34), у свом раду посвећеном анализи грешака приликом употреби нефинитивних клауза код студента англистике врло је тешко начинити веће базе података свих грешака које студенти праве приликом учења страног језика, а такође и извршити типологију која би обухватала готово све врсте грешака. Анализом грешака се најчешће сагледавају грешке које студенти праве у одређеном тренутку, што значи да је анализа грешака ограничена временом, те самим тим не може да пружи довољно података везаних за то како се знање студената развија и усавршава током дужег периода учења страног језика. Вредност резултата било ког лингвистичког истраживања које се базира на анализи грешака може се потврдити једино коришћењем података добијених дијахроном анализом развојних стадијума студената при учењу страног језика.

Проширујући ове ставове, ауторка наводи да дијахрона поређења два или више језика имају за циљ изучавање карактера језичких промена у појединим језицима и доказивање сродности тих језика, тако да се примењују интралингвална поређења, поређења у оквиру једног језика да би се уочиле промене тог језика у одређеним фазама развоја, али и интерлингвална поређења како би се формулисале законитости које доводе до језичких промена уопште. Синхроно поређење је поређење сродних језика, при чему се мисли на сродност у оквиру једне групе језика. У стручној литератури се користи и термин конфронтативна анализа, када се означавају истраживање сличности и разлика између два или више језика без обзира на то да ли су језици сродни или не, а термин контрастивна анализа за поређење језика према разликама. (Јанковић 2016, 34)

Сумирајући петогодишња искуства у настави словеначког језика у школи за учење страних језика, у контексту спроведених истраживања за потребе ове дисертације, а упоређујући их са теоријским прилозима из области наставе страних језика, најближи искуству ауторке овог рада су теоријски увиди Љ. Јанковић (2016, 34-35) у којима наводи да је анализа грешака ефикасна једино код анализе продукције студената (говор и писање), али не и код начина на који они перципирају страни језик (слушање и читање). Анализа грешака се усредсређује на оне структуре страног језика у којима студенти греше, али на одређени начин занемарују оне структуре страног језика које студенти користе правилно.

Треба имати у виду и да се у анализи грешака понекад не узима у обзир чињеница да ученици течајева, ученици и студенти врло често прибегавају тзв. стратегији избегавања одређених структура страног језика (*avoidance strategy* или *dodging strategy*) па у овом контексту треба тражити један од основних недостатака анализе грешака (Шехтер 1974). Наиме, анализа грешака врло често пренебрегава чињеницу да ученици у великом броју случајева не праве баш очекиване грешке управо због тога што настоје да при продукцији страног језика избегавају ону лексику и оне граматичке структуре које не знају довољно. Многим од поменутих искустава шира пажња биће посвећена у наредним поглављима ове докторске дисертације.

2.2.1 Појам грешке и омашке

У области лингвистике која се бави анализом грешака у процесу усвајања страног језика, у стручној литератури разликују се појмови *грешка* (*error*) и *омашка* (*mistake*). У својој студији Даглас Браун (Douglas Brown) наводи да су ово „технички два различита појма“ (Браун 1994, 205). Он даље објашњава да се грешке могу дефинисати као одступања од граматичких правила циљног језика, и да најчешће настају због недовољног познавања тог језика. Говорници матерњег језика, такође, праве грешке, али су у стању да их исправе и отклоне, док ученици који уче страни језик то не могу, јер их не препознају. Што се тиче омашки, оне се дешавају и говорницима првог или матерњег језика, и то не због недостатка компетенције него због различитих узрока, као што су: оклевање да се употреби прави израз, употреба сленга, конфузност у одређеним тренуцима, итд. Међутим, изворни говорници су свесни омашки и могу брзо да их исправе, док они који су у процесу усвајања језика нису свесни својих омашки и стога не могу брзо ни да их исправе.

У области лексике најчешће су грешке до којих долази услед лексичког преноса. Реч је међујезичким хоминимима и хомографима, који се називају и *лажни пријатељи* (*false friends*). На њих упозорава Р. Бугарски (2009, 176) наводећи да формалне сличности лексема у два језика могу да буду и варљиве, јер речи веома блиске по облику понекад имају сасвим различита значења у различитим језицима, што неретко води неспоразумима и погрешним преводима. Тако на пример, како Бугарски наводи, француски глагол *ignorer* `не знати` веома је сличан енглеском глаголу *ignore* `игнорисати, не обазирати се`; српско *актуелан* као и немачко *aktuell* значи `савремен, сада релевантан`, али енглески облик *actual* значи `стваран`; а енглеско *eventually* не значи `евентуално` него `коначно, у крајњој линији`. Овај тип грешке је изузетно чест код говорника српског језика који уче словеначки и обратно, па му је стога у овом раду посвећена посебна пажња.

Иако су се анализе грешака показале као веома корисне у побољшању процеса усвајања и учења страног језика, како наводи Вивијан Кук (Vivian Cook) (1993, 114) савремена лингвистика данас акценат ставља на комуникацију у настави, јер циљ наставе страног језика јесте спретан корисник другог језика, а не пасивни познавалац граматичких структура и/или великог броја лексема.

2.2.2 Међујезик

Током учења било ког страног језика, сродног или несродног, ученик ствара свој сопствени систем за који се сматра да је различит од његовог матерњег и страног језика који учи. Разлика таквог система огледа се у томе да је он састављен од посебних елемената који не припадају ни матерњем ни страном језику већ имају нове облике својствене том учениковом створеном језику. Селинкер је још 1972. године први увео назив *међујезик* у свом раду *Interlanguage*.

Током својих истраживањима Селинкер је увидео да студенти англистике, а касније ће се увидети и студенти других језика, формирају свој посебан језик током процеса учења другог/страног језика. Тај језик има своја сопствена правила, своју синтаксу, лексику и не одговара нити матерњем језику студента нити страном језику који се усваја. Најраније наговештаје овога феномена уочио је већ и Кордер (Кордер, 1967) који наводи да током учења страног језика ученик своја постојећа знања матерњег језика комбинује са правилима страног језика који учи. Он се у процесу учења користи *покушајима и погрешкама* (*trial-and-error*) где проверава своје хипотезе о страном језику који учи, настојећи да створи правилан

језички систем који би одговарао језичком систему матерњег говорника језика који учи. Ову појаву на сличан начин представљају у својим радовима Гас и Селинкер, наводећи да се тај учеников језик састоји од случајних грешака, али је самосталан и има своју сопствену структуру (Гас и др. 2008).

Иако је, као и већина других лингвистичких феномена и појава, и овај први пут евидентиран у настави енглеског језика, он је такође јако присутан и у настави других – како несродних тако и сродних језика, у овом случају јужнословенских језика. Међујезик код српских матерњих говорника који усвајају словеначки као други/страни језик видно је присутан, и зато му се у овом истраживању посвећује посебна пажња, уз навођење низа најучесталијих примера из наставе овог језика у Србији, на различитим нивоима.

2.2.3 Фосилизација

За процес учења страног, а посебно сродног страног језика карактеристична је и такозвана фосилизација. Како наводи Наташа Пирих Светина у раду *Slovenščina kot tuji jezik* (2005), фосилизација је појава када усвојени језички систем садржи правила која нису у складу са правилима циљаног језика. Може да утиче на одређене елементе језичког знања у различитом времену и селективна је, а најпознатији пример фосилизације је, како ауторка наводи, изговор другог језика. Разлози настанка фосилизације су различити, а међу најучесталијима су следећа два: први је да појединац не осећа потребу за побољшањем изговора са становишта споразумевања, јер је правилно схваћен; други разлог била би несвесна потреба за очувањем растојања према говорниковом циљаном језику, чиме би се сачувао барем део социјалног идентитета. На фосилизацију свакако утиче и критичан период за учење језика.

Пишући о уоченој појави фосилизације у изучавању словеначког као страног језика, Т. Балажиц-Булц тврди да је учење сродних језика лакше нарочито у почетним фазама, јер сродност такорећи омогућава комуникацију одмах, али је теже у каснијим фазама, када се отклањају интерференцијске грешке које настају због разлика у системима језика у контакту. Посебно упозорава да су интерференције које су последица контаката сродних језика интензивније и дубље, а тешко их је исправљати и ако им се у настави не посвети довољно пажње, остају и трајне, док посебно на фонетском нивоу долази до такозване фосилизације (Балажиц-Булц и др. 2010, 272).

Сам термин фосилизација потиче од Селинкера (1972), који је, дефинишући ову појаву, указао на потребу њеног уочавања и отклањања у настави. Фосилизација се протеже од најнижих до највиших нивоа учења страног/другог језика, а наставник, свестан овакве врсте грешака, може да помогне у њиховом бржем отклањању, мада лингвистика указује да је овај процес комплексан и да фосилизација спада међу оне грешке и пропусте које се у настави страног језика најтеже отклањају.

У овој дисертацији посебна пажња се усмерава управо на појаву фосилизације, односно на чињеницу да говорник којем је словеначки језик сродан страни језик не осећа потребу за побољшањем изговора са становишта споразумевања, јер је због језичке сличности најчешће правилно схваћен у новој средини. Како се истраживање спроведено за потребе овог рада заснива на грађи сакупљеној из усмених излагања ученика, ова појава је посебно приметна.

2.2.4 Интерференција

Поред наведених појмова, од велике је важности и појам интерференције. Сам термин је изведен од латинске речи *interferentia* што означава *преплитање*, а употребљава се у више наука и научних грана, као што су физика, психологија, лингвистика и лингвометодика. Појам интерференције је у лингвистици преузет из психологије, а његова употреба је заживела после објављивања књиге Јуриела Вајнрајха *Језици у контакту* (1953).

Предавачи са дужим искуством у подучавању страних језика, као општу појаву код ученика који су у процесу усвајања другог/страног језика, запазили су да ученици несвесно нагињу ка употреби језичких модела страног језика по моделу већ наученог матерњег. Ако су страни и матерњи језик донекле слични и/или подударни (што се јавља код сродних језика) тада се говори о позитивном трансферу. С друге стране, уколико између страног и матерњег језика нема подударности, долази до негативног трансфера или интерференције. У негативном трансферу ученик преноси она језичка својства свог матерњег језика која немају одговарајући одраз у страном језику.

Бавећи се исцрпније овом облашћу, Станковић (1975, 167) наводи да је трансфер учења позитивно дејство раније научене или увежбане делатности на ново учење, а интерференција је негативно дејство ранијег учења, тј. појава да раније научени садржаји ометају и отежавају ново учење. Током усвајања другог/страног језика испољава се обострано дејство ове појаве: и позитивно и негативно, односно матерњи језик може и олакшавати и отежавати усвајање другог/страног језика. У вези са тим Станковић (1975, 168) уочава многе дилеме:

1. У одређеним интерпретацијама под интерференцијом се обухватају појаве језика (*langue*), у другим – појаве говора (*parole*).
2. Под интерференцијом се понекад подразумевају све грешке у говору двојезичне особе, а у другим само грешке које су несумњиво последица дејства једног језика на други.
3. Неки аутори у својим интерпретацијама под интерференцијом подразумевају само грешке под утицајем примарног (матерњег) језика на секундарни (страни), а други и грешке у примарном језику под утицајем секундарног.
4. У једном броју интерпретација интерференција се схвата као процес дејства једног језика на други, а у другима се схвата као резултат тог процеса.
5. Понекад се интерференција заснива на новом – трећем семиотском систему који се формира у свести двојезичне особе, по другим се оспорава формирање трећег система.
6. По неким интерпретацијама узроци интерференције су психичке природе, док према другима нису психичке природе.
7. Интерференција се посматра с различитих аспеката: лингвистичког, психолошког, социолошког, итд.
8. У зависности од поимања интерференције дају се веома различите класификације.

Како у свом раду наводи Амела Хацихалиловић (2019), Х. Рингбом још 1987. истиче седам фактора који имају посебан утицај на стварање језичког трансфера:

1. Степен учења – Рингбом сматра да је утицај матерњег језика најважнији у почетним фазама учења страног језика, јер се ученик нема на шта друго ослонити осим на матерњи језик.
2. Индивидуалне особине језика – ученици ће се међусобно разликовати по томе колико успешно тумаче језичке сигнале.
3. Индивидуални стилови/начини учења – ученици који су више заинтересовани за одређени језик биће креативнији при одабиру стилова и метода учења.
4. Учениково познавање других језика – у учениковом међујезику садржана су правила и других језика којима он влада, а не само матерњи језик и језик који он учи.
5. Узраст ученика и начин учења – Рингбом сматра да се одрасли више ослањају на први језик у односу на децу.
6. Врста исказа – Тражени искази (енгл. *elicited utterances*) изазивају већи степен преноса у односу на спонтани говор.
7. Ниво језичке анализе – количина језичког преноса зависи од језичког нивоа која се анализира.

Приликом језичког трансфера јављају се одређене грешке, које Хана Тучи (Hanna Touchie), дели према извору њиховог настанка (1986, 78-79). Прва група су интерлингвалне – грешке настале као резултат утицаја матерњег језика, тј. као резултат негативног преноса. Друга група су интралингвалне и развојне грешке које се гранају на:

1. Поједностављење – ученици страног језика се одлучују за коришћење једноставнијих уместо сложенијих облика.
2. Претерана генерализација – ученици претерано користе граматичка правила, чак и у контексту у којем та правила не одговарају.
3. Хиперкорекција – наставници константним исправљањем ученика доводе до појаве где ученици почињу да праве грешке у иначе исправним облицима. Са хиперкорекцијом су уско повезане и грешке које настају као резултат наставничког погрешног подучавања, неадекватних материјала или распореда презентовања градива приликом предавања.
4. Фосилизација – ученик примењује лингвистичке елементе, правила и подсистеме из свог матерњег језика приликом употребе језика који учи.
5. Избегавање – ученик избегава елементе страног језика које му је тешко да савлада и уместо њих користи синониме или парафразира.
6. Неадекватно учење – ученици су недовољно упознати са појединим језичким правилима.
7. Хипотеза погрешних концепата – велики број ученичких грешака настаје као резултат погрешних хипотеза о језику који уче.

Савремени истраживачи словенских језика прихватају тезу Лада (1957) да се сличне језичке структуре лакше усвајају од различитих. Беднарска (Katarzyna Bednarska) (2011, 33) у свом раду *Poljsko-slovenske medjezikovne interference kot vzrok napak pri pouku slovenščine kot tujega jezika* посвећеном пољско-словеначким међујезичким интерференцијама као узроку грешака у настави словеначког као страног, наглашава да до позитивног преноса долази због сличности у посебним структурама L1 и L2. Та врста преноса често олакшава наставу страног језика, на пример сличности у лексици језика скраћују време потребно за савладавање читалачке способности. До интерференције долази онда када разлике између

два језика узрокују грешке односно отежавају наставу. У наставку истиче да међу словенским језицима постоје бројне сличности и разлике и зато језички пренос из пољског у словеначки можемо да уочимо на свим језичким нивоима: фонолошком, лексичком, морфолошком, синтаксичком, па чак и на прагматичном.

У мноштву подела и дилема, и према Станковићу (1975, 174), интерференција се класификује и по нивоима језичке структуре, најчешће на следеће типове:

1. фонетска или фонолошка,
2. лексичко-семантичка,
3. граматичка,
4. комбинована интерференција.

2.2.4.1 Интерференција у сродним јужнословенским језицима

Седамдесетих година прошлог века излазе први радови који се баве српскохрватско-словеначким контрастивним анализама. До средине осамдесетих година аутори попут В. Каленића, Ј. Дулара, Ј. Ротара и др. бавили су се утврђивањем разлика и сличности између језичких система словеначког и српскохрватског језика. Од средине осамдесетих година Научни институт љубљанског Филозофског факултета почиње са издавањем дидактичких извора, тј. контрастивних уџбеника, приручника са контрастивним анализама словеначког и хрватског. У вези са тим Балажић Булц (2010, 279) констатује да сродност двају језика условљава контрастивни приступ у учењу/подучавању и то је заправо једини начин који омогућава свесно исправљање интерференцијских грешака на свим језичким нивоима.

У комуникацијско-контрастивном приступу пажња се посвећује језичким делатностима, а целокупно језичко градиво описује се у контрастивним таблицама у којима се страни језик – хрватски упоређује са првим – словеначким (Пожгај Хаџи, 2000). Тако је настао контрастивни уџбеник сродних јужнословенских језика, *Вјежбе из хрватског или српског језика 1*, где су контрастивно обрађени они језички проблеми који Словенцима представљају тешкоће због интерференције. У уџбенику, који се претежно бави морфолошко-синтаксичким и лексичким нивоом, обрађени су само они падежи који се међусобно у поменутиим језицима разликују – акузатив једине, генитив множине, вокатив, итд.

Из претходно наведених и апострофираних ставова о интерференцији, очигледно је да се приликом учења другог/страног језика помажемо својим првим језиком, било да учимо сродни или несродни језик. Притом, готово неизбежно долази до језичког преноса односно преношења елемената језичког система из једног у други. Приликом учења сродних језика овај језички пренос је са једне стране позитиван пошто омогућава споразумевање већ на почетном нивоу, а истовремено је негативан код преношења елемената из првог у други језик, јер долази до разноврсних грешака које се због сличности система тешко или теже отклањају, зато често остају и трајне и њих зовемо интерференција. Заједничка карактеристика им је, око чега се слажу многи лингвисти, да су оне лако уочљиве, а тешко отклониве. Као делотворна метода за њихово отклањање често се наводи комуникацијско-контрастивна метода помоћу које се праве систематизација и типологија грешака.

Новији радови са примерима интерференције сродних и контактних језика, у овом случају словеначког и српског, на грешке узроковане интерференцијом гледају из више различитих углова. Траже због чега и где се најчешће појављују, интересује их њихова врста. Одговарајући на питање зашто се интерференције појављују, Шпела Лемут у раду

Slovenščina kot drugi jezik: usvajanje slovenščine iz okolja: študija primera (2013, 22) наводи разлоге и дели их у три веће групе:

1. грешке према аналогiji, обично код речи које су морфолошки сличне, а у различитим језицима имају различито значење;
2. пренос према структури када учећи неку карактеристику првог језика употреби у другом језику (нпр. изјава *Hotel sem, da rečem* уместо *Hotel sem reči*);
3. међујезичке-унутарјезичке грешке које настају када неки елемент у првом језику не постоји, а у другом односно циљном језику постоји (нпр. *Povsod, kje sem bil* уместо *Povsod, kjer sem bil*, јер хрватски језик не разликује упитне и односне заменице).

Лемут у наставку наводи и анализе Татјане Балажиц Булц у погледу негативног језичког преноса из српскохрватског у словеначки, спомињући да су најчешће грешке (Лемут 2013, 22):

1. обележавање зареза (*Hrano ne kuham jas _ ampak ta glavna kuharica*);
2. записивањегласовних промена (*gdo* уместо *kdo*, *nisko* уместо *nizko*);
3. грешке при деклинацији (*s sosedima* уместо *s sosedi*, *imam prijateljicu* уместо *prijateljico*);
4. употреба конектора (*kam greva midva, tja želi tudi ona* уместо *kamor*);
5. грешке при устаљеном реду речи (*vse so to moji sosedje* уместо *vse to so*) и
6. грешке приликом употребе двојине (*dve slovenske slovnice* уместо *slovenski slovnici*, *oba otroka se ukvarjajo* уместо *se ukvarjata*).

Из претходно наведеног произилази да су сви лингвистички нивои (фонетика, морфосинтакса, лексика) подложни негативном трансферу, који је јачи код типолошко сродних језика него код оних који то нису. Међујезичке сличности су управо те које изазивају највећи број грешака. Што су L1 и L2 сроднији то ће бити више грешака услед трансфера из првог језика.

Пимери који се наводе за интерференцију српског и словеначког, где је уочено да ученици праве грешке код оних језичких елемената који су привидно слични, од великог су значаја за овај рад, јер управо такве структуре стварају лажни осећај сигурности ученика који омета његову правилну усмену/писмену продукцију. Они језички елементи који се разликују од учениковог матерњег језика, у овом случају српског, представљаће проблем при усвајању словеначког. Ученик ће имати тенденцију да преноси изговор, форме и значења из српског језика, што је уједно главни извор његових грешака. Добро позната сличност између ова два јужнословенска језика требало би да у великој мери олакша учење, али у пракси, како се види из грађе, то није случај и појава интерференције је изузетно присутна у процесу учења језика.

3 Историјски оквир развоја словенистике у Србији

3.1 Словеначки језик у заједничким државама

3.1.1 Словеначки језик у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца

У наредним поглављима рада укратко су представљене историјске чињенице које су утицале на данашњи статус словеначког језика и словеначке културе у Србији, као и утицај међукултурних и историјских контаката и преплитања два народа на само познавање словеначког језика код говорника којима је српски први, односно матерњи језик.

Уједињењем јужнословенских народа након Првог светског рата, 1. децембра 1918. године, Александар I Карађорђевић је у име свог оца, краља Петра I, прогласио Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца. Оно ће Видовданским уставом 1921. бити преименовано у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, да би трећи пут, 3. октобра 1929. године, према Закону о називу и подели Краљевине на управне јединице, било преименовано у Краљевину Југославију и подељено на девет административно управних јединица – бановина. Бановина у оквиру које се налазила Словенија била је Дравска бановина. За разлику од свих других, само у овој административној јединици, словеначки језик је био службени језик и користио се на свим нивоима школства и државне управе. Словенци се први пут налазе у заједничкој држави са другим Јужним Словенима и стичу се услови за отварање универзитета на њиховом језику. Уз неоспорну помоћ званичног Београда врше се последње припреме за оснивање универзитета у Љубљани на словеначком језику, што је за бројчано мали народ изузетно велики научни, културни и уопште, цивилизацијски искорак. У јуну 1919. године влада Краљевине СХС доноси закон којим се оснива Универзитет у Љубљани који ће се службено звати Универзитет краља Александра Првог у Љубљани. Регент Александар Први Карађорђевић, крајем августа исте године, именовao је прве професоре и они су основали универзитетски савет са задатком да новоосновани универзитет почне што пре да ради (Деклева 1998, 107).

С обзиром на то да приликом формирања универзитета у Љубљани још нису биле написане адекватне законске одредбе, законом је било одређено да ће радити према закону и уредбама тада већ признатог Београдског универзитета (Мелик 1989, 14). Новоосновани универзитет у Љубљани, првих година био је уређен према српском закону из 1905. године и исто тако је Филозофски факултет уређен према одредби о Филозофском факултету у Београду из 1906. године, што је значило да су у Љубљани језичке студије на универзитетском нивоу биле организоване по истом принципу као на универзитету у Београду (Деклева 1998, 107). Оснивачки акти и закони и данас сведоче о тадашњем врло живом контакту српских и словеначких научника и неоспорно потврђују да је Србија знатно утицала на формирање и обликовање словеначког школства на њиховој највишој образовној установи.

О значају који се давао статусу словеначког језика сведочи и чињеница да је свечано уводно предавање на отварању Универзитета у Љубљани одржао управо словениста, професор Фран Рамовш. Ово предавање о словеначком језику Рамовш је одржао 3. децембра 1919. године, а тај дан сматра се даном оснивања Универзитета у Љубљани.

Сарадња са српским лингвистима се у том периоду видно окрепљује, а врло значајан импулс са друге стране јој даје Александар Белић. Својом обимном студијом *О двојини у словенским језицима*, коју је објавила Српска краљевска академија у Београду, 1932. године,

Белић даје знатан допринос развоју словеначко-српских језичких проучавања. Словеначким језиком се, у мањем обиму, бави и у својој студији *О језичкој природи и језичком развоју*, у којој су за даљи развој језичких проучавања посебно значајни његови ставови о лингвистичкој терминологији, као и погледи на развој лингвистике уопште.

Осим што и сам изучава и пише о словеначком језику, Александар Белић стимулише и словеначке колеге на писање и лингвистичка истраживања. То потврђује његова преписка са Франом Рамовшем, коју је Јанез Ротар објавио у критичком издању 1990. године (Ротар 1990). Из ове веома занимљиве кореспонденције два научника јасно се види да Белић, као оснивач часописа *Јужнословенски филолог*, Франу Рамовшу нуди прилику да у том часопису словеначки језик буде заступљен у значајној мери и у писму написаном Рамовшу, 20. априла 1920. наводи: „*Вас првенствено молим да израдите комплетну библиографију словеначких ствари које се тичу језика од 1914. до данас; то бисмо одмах штампали.*“ (Ротар 1990, 16).

Александар Белић активно учествује и у почецима рада Универзитета у Љубљани и препоручује талентоване стручњаке за место првог предавача српског језика на Љубљанском универзитету. Белић као језички стручњак са међународном репутацијом, а у писму Рамовшу, дана 17. новембра 1920. године пише:

Сада о кандидату за катедру. Ја се потпуно слажем са Вама да он треба да буде пре свега језичар, да се бави српском лингвистиком, па онда све друго. Ја имам једног таквог кандидата којег Вам могу слободно препоручити за први мах за ванредног професора. То је г. др Александар Стојичевић, данас професор гимназије у Скопљу.

Он је био у Лајпцигу код госп. Бругмама и Лескина четири године. Код Лескина је и написао дисертацију и Лескин је примио дисертацију (о језику М. Марулића), али је због рата морао да се врати у Београд још 1913. и 1914. године и достудирао је тада у Швајцарској (у Фрибургу). (...)

Али оно што лично знам о г. Стојичевићу више Вам вреди него његове дипломе и његови досадашњи радови. Стојичевић има врло солидну лингвистику и филолошку спрему. Он сам необично добро познаје наш књижевни и народни језик. Сам се бавио много и акцентом (сада баш издаје у немачком издању наше књижевне текстове којима је сам ставио акценте са лепим разумевањем тога посла). (...)

У исто време г. Стојичевић је и зато погодна личност што може предавати и српску књижевност уколико би то било потребно. (Ротар 1990, 19).

Тако је Александар Стојичевић, у фебруару 1921. године изабран за ванредног, а 1925. за редовног професора српскохрватског језика и хрватске и српске књижевности. Три године касније, А. Стојичевић је изабран за декана, а годину дана касније за продекана Филозофског факултета у Љубљани. Током боравка у Словенији написао је и објавио низ научних расправа са подручја српског језика и компаративне лингвистике, а његово целокупно дело значајно је утицало на будући развој србокroatистике на овој образовној установи.

У истом периоду, на Универзитету у Љубљани, на Филозофском факултету предаје још један угледни београдски стручњак, а реч је о др Николи Радојичићу, српском историчару који се примарно бавио медијевалистиком. Након завршене најстарије српске гимназије у Сремским Карловцима школовао се на престижним европским универзитетима. Током свог деценијског, љубљанског раздобља опсежно се бавио проучавањем српског права и државног уређења у средњем веку и Душановог законика. Дао је значајан допринос развоју српско-словеначких научних контаката утичући на тај начин и на развој словеначке историјске науке. У свом *Прегледу о развоју Филозофског факултета*

до 1941. године Деклева (1998, 110) подсећа да је обимна историјска наука захтевала најмање три катедре (за стари, средњи и нови век), колико их је факултет и имао, али је једна од њих била посвећена само историји Срба и Хрвата, јер се факултету чинило неопходно да највећу пажњу посвети проучавању развоја српског и хрватског народа.

Из периода пре Другог светског рата у контексту лингвистичких српско-словеначких контаката треба поменути и др Албина Вилхара, који је у Љубљани, 1927. године објавио први српскохрватско-словеначки и словеначко-српскохрватски речник (пет година потом, 1932. године, Ј. Вескић је у Београду објавио *Речник словеначко-српско-хрватски* у издању Издавачке књижевнице Геце Кона, на латиничком писму). Др Албин Вилхар, иначе врски познавалац класичних језика, прославио се низом превода са латинског и старогрчког језика, а у Србији, где је провео значајан део свог живота, упамћен је као одличан гимназијски професор у Зајечару, Сремским Карловцима, Новом Саду, Земуну и Београду.

3.1.2 Словеначки језик у Краљевини Југославији

Следећи архивске податке о словеначком језику у време Краљевине Југославије, Деклева (1998, 114) бележи да су у периоду пре Другог светског рата у Краљевини Југославији радила четири Филозофска факултета, и то у Београду, Љубљани, Загребу и Скопљу. На позив југословенског министра просвете, у септембру 1938. године, састали су се представници та сва четири филозофска факултета да би израдили план заједничке уредбе за филозофске факултете, и то на основу пројекта који је направио савет Филозофског факултета Универзитета у Београду. Љубљански Филозофски факултет представљао је проф. Келемин, а разговор се водио по питању група за народни језик и за народни језик и књижевност (Деклева 1998, 114).

Љубљански Филозофски факултет је већ 1932. године саставио план рада у коме је у погледу систематизације катедри испоштовао опште одредбе из Београда, сем у случајевима недостатка кадра – када неки предмети нису могли да буду извођени. На пример, народни језик су на щубљанском Филозофском факултету предавала два професора и зато је било могуће такозвани народни језик учити на две тадашње катедре: на катедри за словеначки језик са општом фонетиком и на катедри за српскохрватски језик са књижевношћу (Деклева 1998, 113).

У периоду између два светска рата у првој заједничкој држави, као и након Другог светског рата, у новоствореној заједничкој држави – Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији словеначка књижевност се у српским уџбеницима штампала у оригиналу, уз додатак скромних глосара.

3.1.3 Словеначки језик у СФРЈ

Од 1970. до 1994. године српскохрватски језик био је обавезан предмет у петом разреду основне школе, заступљен са два часа недељно. Тај релативно мали број часова није био довољан да се језик научи, али је пружао солидну основу за лакше разумевање медија који су тада били у великом развоју. Овакве образовне квалификације доприносиле су томе да српскохрватски буде примарни језик у Југославији (Ђукановић 2016а, 120). Са друге стране, у српским школама, словеначки језик био је ретко, спорадично представљан. Постепено је српскохрватски, као матерњи језик већине становника, незванично постао *lingua franca* државе, а већина становника Словеније постала је такоређи билингвална (Стабеј 2003, 60-

72). Како наводи Весна Пожгај Хаџи, српскохрватски је био језик већине – њиме је говорило чак 75% становништва бивше државе (према попису становништва из 1981.) и служио је као неформално средство шире комуникације. Због тога се његова доминантност временом све више и више појачавала (Пожгај Хаџи и др. 2013).

У тада новој, послератној социјалистичкој заједници, српски (тадашњи српскохрватски језик) био је обавезни предмет у словеначким основним школама. Овакав тренд достигао је свој врхунац 1950. године, када се српскохрватски учио два пута недељно у свим разредима основних школа. Како Тајда Лукич наводи (2015, 5) основна школа (или у Словенији у оно време тзв. *народна школа*) сваког је ученика оспособила за читање текстова на српскохрватском језику без потешкоћа, те за разумевање прочитаног, при чему су ученици првенствено читали текстове писане латиницом. Помало су вежбали и читање штампане ћирилице, међутим, тим делатностима ученике нису превише форсирали, јер су Хрвати, па последично и Словенци, највише читали књиге писане латиничним писмом. Услед недостатка довољног броја квалитетних предавача за извођење наставе српскохрватског језика организован је низ курсева за додатну обуку будућих наставника, а истовремено им је препоручено да отпутују на неко време у крајеве где се говори српскохрватски језик, како би се директно сусрели са његовим изворним говорницима.

У Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији Уставом је била гарантована једнакост словеначком језику са српским језиком. Члан 246. Устава Југославије гласи: *Равноправни су језици народа и народност и њихова писма на територији Југославије. У Социјалистичкој Федеративној Републици Југославији су у службеној употреби језици народа а језици народности – у складу са овим уставом и савезним народом.* Међутим, члан 243. прецизирао је да се у командовању и војној обуци у ЈНА може користити један од језика народа СФРЈ. Није било до краја дефинисано на који се то тачно језик односи, али подразумевало се да је то српскохрватски.

У првим годинама након ослобођења 1945. године, настава словеначког језика на Београдском универзитету није извођена, што се закључује на основу архивираних записника, иако је, према истим изворима, постојало интересовање. Настава је формално уведена Статутом из 1947. године, али стварна предавања нису заживела, како се види из записника са катедарских седница. Основи разлог крије се у чињеници да није било заинтересованих предавача словеначког језика који би били спремни да дођу у Београд. Први који је у том раздобљу држао наставу словеначког језика био је др Рудолф Коларич – дошавши прво из Словеначке академије наука и уметности у Нови Сад – да би 1958. године са новосадског прешао на београдски универзитет. По његовом одласку из Новог Сада, на тамошњи Филозофски факултети долази др Јоже Погачник, који ће ту предавати све до 1981. године, када прелази у Осијек.

Др Рудолф Коларич је као лингвиста био врстан, практичан и припремао је уџбенике за словеначки језик за школу, граматике за ширу употребу и на крају *Словеначки правопис* (1950, 1962). Записник са седнице Филолошког факултета у Београду сведочи да студијске године 1967/1968. Коларич у Београду више није предавао, а конкурсом објављено ново радно место лектора или професора словеначког језика остало је непопуњено (Ђукановић 1999, 35). Годину дана након тога, за новог лектора за словеначки језик на београдском Филолошком факултету долази Миха Мате, након што је претходно дипломирао на љубљанском универзитету словеначки и српскохрватски језик.

У то време на овој високошколској установи делује и гостујући професор за словеначки, предузимљиви др Јанко Јуранчич. Др Јуранчич, који је тридесетих година

прошлог века студирао славистику у Љубљани и Београду, докторирао 1962. у Загребу, објављује 1965. године први уџбеник словеначког језика намењен оним говорницима којима је српскохрватски језик први, односно матерњи. У уџбенику је, поред самих лекција, дат и приказ словеначке граматике са акцентом на разликама између словеначког и српскохрватског језика. Овај уџбеник је задуго остао једини намењен говорницима српскохрватског језика, све до самог краја 20. века, када уџбеник словеначког језика намењен говорницима српскохрватског, односно српског језика, објављује Катјуша Закрајшек, лектор на Катедри за српски језик и јужнословенске језике Филолошког факултета у Београду.

Може се рећи да је, поред рада на уџбенику, Јанко Јуранчич најдубљи траг оставио у области лексикографије, написавши два значајна, обимна речника који су још увек у употреби: *Словеначко-српскохрватски* и *Српскохрватско-словеначки речник*, издата 1986. и 1989. године. Значајан допринос у развоју српско-словеначких контаката дао је објављивањем низа стручних чланака у којима пореди учење српског и словеначког језика.

Шездесете године прошлог века доносе неколико значајних радова о развоју српскохрватског и словеначког језика и компаративне лингвистике. Међу њима се истиче позната српска лингвисткиња Милка Ивић, која пише о синтаксичким карактеристикама словеначког језика. Ивићева се бави и поређењем именица у два језика са компаративног аспекта. У студији *Основи упоредне граматике словенских језика* (1968), словеначким језиком и његовим особеностима бави се и српски лингвиста Радослав Бошковић. Са друге стране, у Словенији, сличном лингвистичком проблематиком баве се Ватрослав Каленич и Јоже Топоришич. Топоришич обимно и интензивно пише о различитим питањима словеначко-српске компаративне граматике где анализира фонетику, морфологију, реченичне конструкције и расправља о статусу словеначког језика у заједничкој држави Југославији (Топоришич 1972, 1981, 1991).

Интензивну сарадњу овог периода међу лингвистима обогатиће и издање обимног речника *Словенско-српскохрватски речник* (1964), аутора Радомира Алексића, Вида Латковића и Станка Шкерља. Овај речник, иначе заједничко издање београдске Просвете и љубљанске ДЗС⁴, био је први након већ поменутог Вилхаровог речника из 1927. године, а претходи каснијим Јуранчичевим обимним речничким издањима.

Седамдесетих година 20. века, после одласка Михе Матеа са Филолошког факултета у Београду, у ову образовну установу као лектор за словеначки језик изабрана је Катјуша Закрајшек. Она ће на овом радном месту остати дуже од свих претходних предавача – од 1976. до 1997. Закрајшекова је две године пре распада државе објавила уџбеник *Говоримо словеначки* (1989) за учење словеначког језика који је намењен говорницима српскохрватског језика као првог, а написан је по узору на познати уџбеник словеначког језика као страног *Slovenščina za tujce* ауторке Хермине Југ-Крањец са Филозофског факултета у Љубљани.

Један од водећих словеначких лингвиста, Јоже Топоришич, предавао је као гостујући професор словеначки језик као страни на Филозофском факултету у Новом Саду школске године 1987/1988, а следеће године, 1988/1989. године, наследио га је његов асистент Велемир Гјурин. У том периоду Топоришич се интересовао и за шири положај словенистике

⁴ Državna založba Slovenije.

на територији бивше заједничке државе Југославије, што ће касније резултирати његовим још много већим, личним ангажовањем за оспособљавање предавачких кадрова на високошколским установама. На иницијативу КПСНУ⁵ тако су на Филозофском факултету Универзитета у Љубљани крајем осамдесетих година били на усавршавању Маја Ђукановић и Жељко Марковић, тада студенти магистарских студија, који су касније наставили своју универзитетску каријеру као предавачи словеначког језика на Филолошком факултету у Београду, односно Филозофском факултету у Новом Саду. Осим словеначког језика, на Филолошком факултету у Београду, изучавала се и словеначка књижевност, а један од најзначајнијих приручника из те области *Преглед словеначке књижевности*, објављен 1995, написала је др Марија Митровић.

У периоду од 1947. до 1990. године, словеначки језик је био изборни предмет на обе тзв. националне катедре Филолошког факултета у Београду, и то на Катедри за српску књижевност и југословенску књижевност, као и на Катедри за српски језик и јужнословенске језике. Деведесетих година статус словеначког језика слаби и он постаје изборни предмет само за студенте србистике.

Осврћући се на језичку ситуацију језика из бивших заједничких држава, те њихова приближавања и удаљавања, Бранислав Брборић (1996, 32) констатује да словеначки језик никада није имао проблема које су имали српски и хрватски. Словенаки језик је у међународном библиотечко-документацијском систему УДК (Универзална децимална класификација) добио самостално место, одмах после српскога и хрватскога језика (808,61 српски језик, 808,62 хрватски језик, 808,63 словеначки језик). Невоља је само у томе што је словеначки добио *заслужено* самостално место, а српски и хрватски – нису, тако да испада да су међусобни односи тих трију језика једнаки, а нису једнаки.

3.1.3.1 Словеначки језик на Универзитету у Београду

Први корак ка оснивању Универзитета у Србији почиње доласком просветитеља и полиглоте Доситеја Обрадовића у Београд и оснивањем Велике школе, 1808. године. У оквиру београдског лицеја одржавала се настава словенске филологије, а у оквиру Велике школе основана је Катедра за историју јужнословенске књижевности (Анђелић и др. 1963, 350). Први предавачи били су школовани на тадашњим водећим европским универзитетима и интензивно су сарађивали са колегама из иностранства. Велика школа је 1905. године стекла статус универзитета, где је предавало 16 редовних и 18 ванредних професора, студирало 778 ученика (Ђукановић и др. 2016в, 536). У таквој педагошко-научној атмосфери, где је наставни програм предвиђао предавања не само из српске него и из других јужнословенских књижевности, професор књижевности Павле Поповић је након усавршавања у Женеви и Паризу 1905. године отишао у Љубљану, где је током лета научио словеначки и систематично читао дела словеначких писаца. Након повратка својим студентима је спремио много предавања о словеначкој књижевности, а школске 1907/1908. године организовао и курс словеначког књижевног језика (Анђелић и др. 1963, 351). Захваљујући Поповићевом труду, у српским књижевним круговима освежило се интересовање за словеначку књижевност, словеначки језик и културу. Преведена су била прва књижевна дела са словеначког на српски (Ђукановић и др. 2016в, 536).

⁵ Komisija za pospeševanje slovenščine na neslovenskih univerzah.

Бавећи се лингвистичким контактима међу српским и словеначким језичким стручњацима у периоду до Првог светског рата, када је Словенија била у склопу Аустро-Угарске, а Србија самостална држава, Маја Ђукановић (2019, 139) констатује да су научни контакти међу српским и словеначким лингвистима у основи били појединачни, успутни и краткотрајни, док су се културне везе међу Србима и Словенцима првенствено одвијале преко студената који су у то време студирали на иностраним универзитетима. Ту су се зачели темељи будуће заједничке сарадње како у области језика тако и на подручјима сликарства, музике, књижевности.

3.2 Словеначки језик после распада заједничке државе

Након распада заједничке државе Југославије и осамостаљења Словеније (1991) статус наставе словеначког језика у Србији није се значајно променио. Настава на универзитетском нивоу – београдском Филолошком и новосадском Филозофском – и даље се редовно одвија. Упркос политичким размирицама између Словеније и Србије, словеначки језик је очувао статус који је имао и раније. Студенти српског језика и књижевности могли су да бирају између словеначког, бугарског и македонског језика и да студирају неки од тих јужнословенских језика два семестра, а за словеначки језик увек је владало велико интересовање. (Ђукановић и др. 2016в, 539).

3.2.1 Настава словеначког језика на универзитету

Увођењем Болоњске реформе на Београдски универзитет словеначки језик бива знатно ојачан, добивши статус изборног страног језика на новоакредитованом програму Језик, књижевност и култура. Тако се школске 2006/2007. године уписује прва генерација студената који ће студирати словеначки језик, књижевност и културу на четворогодишњем, односно петогодишњем програму. Носилац словенистичких предмета је проф. др Маја Ђукановић. Током четворогодишњих основних студија, и могућношћу стицања звања мастера, студенти изучавају словеначку фонетику, морфологију, синтаксу, семантику, дијалектологију, упознају се са словеначком културом, а на лекторским вежбањима и семинарима стичу и преводачку праксу. Програм активно помаже Центар за словеначки као други/страни језик, који је део Катедре за словенистику на Филозофском факултету Универзитета у Љубљани⁶. Школске 2007/08. године Република Словенија, односно Центар за словеначки као други/страни језик са Филозофског факултета у Љубљани шаље на Универзитет у Београду лектора за словеначки језик, и на том месту су до сада радили Рут Злобец, Звонка Кајба, Андреја Пониквар, Мелита Вешнер, Лаура Фекоња, Тања Томазин, Нејц Робиди и Боштјан Божич.

Захваљујући агилности Центра за словеначки језик као други/страни језик већ 16 година на катедрама за словенистику по свету реализује се сваке или сваке друге године заједнички пројекат под називом *Projekti svetovni dnevi* (*Пројекат светски дани*) на којима учествују сви универзитети на којима се изучава словенистика, а који су укључени у програм Словеначки на страним универзитетима⁷. Пројекти су формиран и покренути са циљем

⁶ Више на линку: <https://centerslo.si/wp-content/uploads/2019/12/Zbornik-Slovenscina-in-slovenistike-Svetovni-dnevi-2019.pdf>

⁷ Више на линку: <https://centerslo.si/na-tujih-univerzah/kulturni-projekti/>

стимулисања и повезивања свих словениста са тих катедри, као и промоције словеначког језика, књижевности и културе, како у оквиру споменутих катедри тако и у срединама где живе Словенци. За ове традиционалне догађаје који се изводе крајем новембра или почетком децембра, координације и припреме међу предавачима и младим студентима словенистике обављају се годину дана унапред како у централи програма тако и на свим другим словенистикама по свету. Предавачи са својим студентима спремају материјале, преводе стручна и књижевна дела, титлују филмове, приређују језичке радионице, књижевне, филмске и разне друге тематске манифестације.

У оквиру ових пројеката организована су бројна гостовања, филмске пројекције, преводи и слично, који су веома позитивно утицали на квалитет наставе словеначког језика у Србији, као и на заинтересованост шире јавности за словеначки језик и културу.

Први заједнички преводилачки пројекат – *Prevajanja slovenskih literarnih besedil* – у организацији Центра за словеначки језик на страним универзитетима реализован је 2004. године, када су уз 32 предавача словеначког језика са светских универзитета учествовала и њихова 103 студента, а преводи су одштампани на 18 језика, међу њима и преводи на српски студената Филолошког факултета Универзитета у Београду. У зборнику су објављени преводи одломака изабраних дела награђених савремених словеначких аутора – Ерике Воук, Томажа Летнарја, Маје Гал Штромар, Драгице Поточњак, Истока Осојника и Винка Ошлака. Вредност поменутог пројекта није се исцрпела само објављивањем зборника него је допринела повезивању предавача и бројних студената словеначког језика по свету, и уједно открила велико интересовање за словеначки језик, књижевност и културу међу свим учесницима овог пројекта.

Године 2005. у синхронизованој акцији Словеначког филмског центра, дипломатских представништава Словеније и катедри словенистике на 53 универзитета обележен је значајан јубилеј, век словеначког филма, и том приликом приказана су четири филма: *Kajmak in marmelada*, *Ples v dežju*, *Šelestenje* и *Z vzhoda*. Пројекцијама је широм света присуствовало више од пет хиљада гледалаца. Затим је од 20. до 25. новембра 2006. године у оквиру пројекта учествовало 38 словеначких аутора чије су одломке дела преводили студенти словеначког језика на 53 универзитета. На овом догађају учествовало је више од три хиљаде људи, а у оквиру програма Словеначки на страним универзитетима одштампан је Алманах *Svetovni dnevi slovenske literature* (Светски дани словеначке књижевности) – публикација на словеначком и енглеском језику у којој је представљена савремена словеначка књижевна сцена. Ова публикација је и данас у употреби у настави словеначког језика и културе. Две године касније Центар је организовао пројекције словеначких филмова настале на основу књижевних дела. Тада су приказани: *Petelinji zajtrk* (према истоименом роману Ферија Лаиншчека; 2007), *Sladke sanje* (према сценарију Михе Мазинија; 2001), *Zvenenje v glavi* (према истоименом роману Драга Јанчара; 2002) и два кратка филма *Vrtoglavi ptič* и *Otrok v času*. РТВ Словенија је паралелно са тим проследила лекторатима свој документарни филм *Pot*, о Приможу Трубару, којим је обележена 500-годишњица његовог рођења.

У оквиру пројекта објављена је публикација *Антологија савремене словеначке књижевности* (2011) где су сабрана дела 66 савремених словеначких писаца, настала у периоду од 1980. до 2010. године. Крајем 2012. године организована је промоција *Светски дани словеначког документарног филма*, са промоцијом девет документарних филмова са различитих подручја живота и рада. Међу њима су: *Plečnik – Fabiani* (архитектура, уметност), *Toporišič – Samostojni hodec skozi neprijazni čas* (лингвистика и наука), *Aleksandrinke, 20. stoletje Jurija Gustinčiča* (новинарство, словеначка и светска политика), *V*

letu hip-hopa (савремена словеначка музика), *Mila, naša Mila – Z okusom po grenkem* (позориште, књижевност), *Ivana Kobilca – portret slikarke* (уметност, сликарство), *Spomini med koši – Ivo Daneu* (спорт) и *Zadnji čoln – Presihajoče jezero* (природна богатства Словеније). Ангажовањем 260 младих студената и њихових 39 предавача овом приликом је настало 99 превода документарних филмова на 21 страни језик. Широку подршку и овој акцији дале су словеначка дипломатска представништва, а медијску – РТВ Словенија, која је преко својих дописника у дотичним земљама обавештавала домаћу јавност о резултатима ове и сличних промоција словеначке културе.

Велико интересовање изазвала је и промоција *Žepne slovenščine* – приручника намењеног свима који се први пут срећу са словеначким језиком, Словенијом и словеначком културом, а бави се словеначком свакидашњицом и њеним појавама. Приручник *Žepna slovenščina* преведен је у оквиру лектората за словеначки по свету на 22 језика: српски, хрватски, енглески, аргентински шпански, бугарски, чешки, француски, италијански, јапански, кинески, литвански, мађарски, македонски, немачки, холандски, пољски, португалски, румунски, руски, словачки, шпански и украјински. Приручник се користи на почетним часовима словеначког језика као страног.

Године 2016. представљени су словеначка музика, историја, туризам, кулинарство, ликовна уметност, архитектура и дизајн, наука и технологија, привреда, спорт, природна и културна баштина. Предавачи словенистике приредили су електронске презентације појединих области и тако их учинили доступним и другим катедрама за словенистику по свету који могу да их користе у обиму који им треба и одговара. Уследили су *Светски дани Ивана Цанкара*, посвећени стваралаштву словеначког писца, драматурга и песника. У овом обимном пројекту у разним својствима учествовала су 43 универзитета, 45 предавача словеначког језика, 52 језичка лектора и 218 преводилаца.

Године 2019. године, одржани су *Светски дани словеначке науке и уметности* на више од 50 универзитета по свету, у оквиру којих је обележен јубилеј – 100 година од оснивања љубљанског универзитета. Овом приликом предавачи словенистике са различитих светских универзитета представили су у главним цртама развој, статус, положај и перспективу словеначког језика на својим катедрама. Истовремено су описивали студентске делатности, њихове домете и резултате – дисертације, преводе, објављене публикације. Ова велика акција резултирала је објавом публикације *Slovenščina in slovenistike po svetu*, са презентацијом 59 универзитета на којима се студира словенистика.

Хронике свих ових пројеката и манифестација, објављене на сајту Центра за словеначки као други/страни језик⁸, као и одједи у медијима и стручним чланицима, јасно указују да су београдски студенти словенистике и по учешћу и по резултатима у самом врху по конкуренцији са својим вршњацима из света. Ово се без сумње у најпозитивнијем смислу одражава на мотивацију будућих младих словениста који долазе на ове студије, као и на мотивацију извођача наставе на поменутој катедри. У сарадњи са Центром за словеначки језик као други/страни језик и са Филозофским факултетом у Љубљани, али и у сарадњи са Универзитетима у Марибору и Копру, организована су бројна усавршавања будућих словениста из Београда: размена студената, семинари, зимске и летње школе словеначког језика, књижевности и културе, конференције и обуке. Ова усавршавања, осим међусобног зближавања, помогла су београдским студентима у подизању квалитета како лингвистичког тако и културолошког знања о Словенији, Словенцима, њиховој култури и традицији.

⁸ <https://centerslo.si/na-tujih-univerzah/kulturni-projekti/>

Отвореност предмета из области словенистике за студенте свих група Филолошког факултета у Београду показала се као веома подстицајна за студије овог језика, било као главног, било као помоћног, у комбинацији са другим научним областима и/или језицима. Извођењем наставе на предметима у оквиру мастер и докторских студија, *Српско-словеначке међукултурне студије* и *Упоредна српско-словеначка граматика*, омогућено је и стицање виших академских звања из области словеначког језика и културе у Србији.

3.2.2 Настава словеначког језика у словеначким друштвима

За развој статуса словеначког језика у Србији од непроцењивог је значаја оснивање друштава Словенаца, а посебно оснивање Националног савета словеначке националне мањине.

Како стоји на званичном сајту Националног савета словеначке националне мањине: *Национални савет словеначке националне мањине је највише представничко тело Словенаца у Републици Србији које заступа интересе словеначке мањине и представља националну мањину на подручју образовања, културе, обавештавања и званичне употребе језика, учествује у процесу одлучивања или одлучује о питањима и оснива одговарајуће установе са тог подручја. Национални савет словеначке националне мањине је партнер и саветодавно тело државне власти, његови представници учествују приликом одлучивања о питањима која су важна за споровођење права и посебности словеначке националне мањине. Национални савет уједно представља кровну организацију за постојећа словеначка друштва и њихове чланове и оне припаднике мањине који нису укључени у ниједно постојеће друштво. Према попису становништва из 2002. године у Србији је живело 5104 Словенаца, што је 0,07% становништва. Национални савет уједињује и усмерава деловање 13 словеначких друштава чије су активности усмерене пре свега на културу и образовање, чиме се чува словеначки идентитет, језик и култура у Србији.*⁹

Видан интелектуални допринос на пољу развоја словенистике у Србији представља покретање научног часописа *Словеника*, 2015. године. Иницијатива за његово оснивање дошла је из Националног савета словеначке мањине у Србији. Чланови Националног савета покренули су часопис *Словеника* са жељом да се прикупе радови и да се подстакну на истраживања стручњаци словеначког порекла, као и стручњаци који се баве тематиком питања у вези са Словенијом, словеначком науком и уметношћу у Србији, те да се омогући објављивање словеначко-српских научних тема, пре свега из области хуманистике (Ђукановић 2016б, 7).

Данас у Србији активно делује 16 словеначких културних друштава/културних група: Друштво Словенаца у Београду – *Друштво Сава*, Друштво Словенаца *Кредарица* у Новом Саду, Друштво Словенаца *Триглав* у Суботици, Друштво Словенаца *Кула* у Вршцу, Словеначка културна заједница Тимочке Крајине *Иван Цанкар* у Зајечару, Словеначка културна заједница Шумадијског округа *Јернеј Копитар* у Крагујевцу, Словеначка културна заједница Јабланичког округа *Брата Јенко* у Лесковцу, Савез словеначких културних група Србије (ЗСКСС) у Зајечару, Удружење *Словенац* у Панчеву, Друштво Словенаца Јужног Баната *Логарска долина* у Панчеву, Словеначка културна заједница Тимочке крајине *Мура* у Неготину, Друштво Словенаца *Планика* у Зрењанину, Друштво Словенаца *Емона* у Руми, Словеначка културна заједница Нишког округа *Франце Прешерен* у Нишу, Словеначка

⁹ Више на линку: <https://slovinci.rs>

културна заједница *Драго Чех* у Бору, Словеначко удружење Расинског округа *Липа* у Крушевцу, Друштво словеначко-српског пријатељства *Похорје* у Лозници и Друштво словеначко-српског пријатељства *Здравица* Ниш у Нишу.

Табела 1. Словеначка друштва у Србији (преузето из Буквич 2016а, 19)¹⁰.

Званичан назив друштва	Седиште друштва	Година оснивања	Број чланова
Друштво Словенаца Кредарица	Нови Сад	1997	1200
Друштво Словенаца Сава	Београд	2001	1400
Друштво Словенаца Планика	Зрењанин	2001	230
Друштво Словенаца Триглав	Суботица	2002	133
Словеначка културна заједница Тимошке крајине Иван Цанкар	Зајечар	2003	400-500
Друштво Словенаца Кула	Вршац	2004	266
Словеначка културна заједница Франце Прешерен	Ниш	2004	160
Словеначка културна заједница борског округа Драго Чех	Бор	2005	233
Словеначка културна заједница шумадијског округа Јернеј Копитар	Крагујевац	2005	70
Словеначка културна заједница Брата Јенко	Лесковац	2007	150
Словеначка културна заједница Расинског округа Липа	Крушевац	2008	250
Друштво Словенаца Рума	Рума	2009	150
Друштво Словенаца Словенац	Панчево	2009	40
Словеначка културна заједница Тимочке крајине Мура	Неготин	2012	60

¹⁰ Најновији подаци доступни су на сајту Националног савета словеначке националне мањине у Србији: <https://slovinci.rs/organizacije/slovenska-kulturna-zdruzenja-v-srbiji/>

Словеначко друштво јужног Баната Логарска долина	Панчево	2013	12
--	---------	------	----

У њима се одвија допунска настава словеначког језика коју финансира Република Словенија у оквиру Канцеларије Владе Републике Словеније за Словенце у иностранству и по свету¹¹, Министарства за образовање, науку и спорт и Министарства за културу Републике Словеније. Наставни план и програм, уџбенике, као и образовање наставног кадра одређује Завод Републике Словеније за школство, а додатну наставу словеначког језика и културе прописује Министарство за образовање, науку и спорт Републике Словеније. Према подацима Министарства за унутрашње послове Републике Словеније 14. јануара 2014. године у Србији је било 6.805 словеначких држављана са сталном пријавом боравка. Канцеларија Владе Словеније за Словенце у иностранству и по свету оцењује да у Србији живи до десет хиљада људи словеначког порекла (Буквич 2016б, 23).

Додатна настава словеначког језика, према наводима М. Ђукановић (2020, 282), намењена је дијаспори, за коју у словеначком језику постоје три термина: *zamejci*, *iseljenci* и *zdomci*. Значење ова три појма дефинисано је чланом 2. Закона о односима Републике Словеније са Словенцима ван њених граница (*Службени лист Републике Словеније* 43/06 и 76 (10):

- *zamejci* су аутохтони становници одређене земље који су након промене граница у одређеном историјском периоду остали ван граница матичне државе;
- *zdomci* су особе које привремено живе и раде у иностранству;
- *izseljenci* су особе које у иностранству живе стално, више генерација.

Ђукановић надаље констатује да је познавање словеначке културе код ове три групе веома различито. Замејци и здомци су у активном контакту са матицом, док је код исељеника тај однос доста слабији, односно варира од интензивног до скоро никаквог, нарочито ако је у питању трећа или четврта генерација исељеника. Циљ допунске наставе словеначког језика јесте очување и развијање језика, као и очување националног идентитета и културне традиције домовине. Часови су организовани за децу и за одрасле (укупно 15 сати недељно), зависно од њихове старосне групе и предзнања словеначког језика. Ученици допунске наставе не уче само словеначки језик већ се упознавају са историјским, географским, социолошким, етнолошким особеностима Словеније кроз разне радионице, екскурзије, предавања, летње/зимске школе језика у Словенији. Такође, учествују на бројним приредбама, прославама, културним празницима и различитим друштвеним манифестацијама.

Осим наставе словеначког језика на факултетском нивоу и у оквиру друштава Словенаца, данас је у Србији језик могуће учити и на курсевима у приватним језичким школама. Након уласка Словеније у Европску унију (2004) и њеног убрзаног економског развоја, почиње да расте интересовање за учење словеначког језика као страног. Главни разлози учења језика су запослење или наставак школовања у Словенији. Такође, након остварене сарадње између Словеније и Србије о бесплатним основним и мастер студијама за ђаке и студенте Републике Србије у Словенији, нагло се повећао број средњошколаца и студената који се одлучују за наставак школовања и усавршавања у овој бившој

¹¹ Urad vlade za Slovence v zajemstvu in po svetu: <https://www.gov.si/drzavni-organi/vladne-sluzbe/urad-vlade-za-slovence-v-zamejstvu-in-po-svetu/>

југословенској републици (Полетановић 2020а, 48). Пре почетка њиховог школовања у Словенији, објашњава у наставку Полетановић, у већини тамошњих образовних установа услов је да страни студенти, односно ђаци из Србије, положи испит на средњем нивоу (Б2) знања језика, како би без тешкоћа пратили наставу на словеначком језику. У приватним језичким школама језик се изучава од почетног (А1-А2), средњег (Б1-Б2) до највишег (Ц1-Ц2) нивоа, према *Заједничким европским референтним оквирима за језике*.¹²

3.3 Актуелан статус словеначког језика у Републици Србији

3.3.1 Универзитетска настава словеначког језика у Републици Србији

Како је наведено на актуелном сајту београдског Филолошког факултета Универзитета у Београду, студије словеначког језика и културе могу се комбиновати са студијама Опште лингвистике, Библиотекарства и информатике, као и са студијама било ког страног језика на Филолошком факултету. Студент се може одлучити за формат четворогодишњих студија, паралелних са неком од других студијских група или може бирати појединачне предмете из области словенистике. Лекторат за словеначки језик, који се организационо налази на Катедри за општу лингвистику, организује многобројне и разноврсне догађаје, пројекте, стручне екскурзије и позива гостујуће предаваче, а студентима је остављена могућност да се према личном афинитету могу одлучити за праћење неког од појединачних предмета из области словеначког језика и културе, што није условљено обавезом да се прате сви словенистички предмети. Током студија, студенти стичу и знања из теоретских предмета научног усмерења, као што је словеначка фонетика, морфологија, синтакса, дијалектологија и историја језика, књижевност и савремена словеначка култура, а на лекторским вежбањима, поред знања савременог језика стичу и преводилачку праксу. Из области словенистике доступни су предмети на мастер и докторским студијама који омогућавају највиши ниво стицања лингвистичких знања из словеначког језика и културе. Осим на овој високошколској установи, словеначки је, како је већ напред наведено, заступљен као двосеместрални предмет на новосадском Филозофском факултету.

3.3.2 Допунска настава словеначког језика у друштвима Словенаца у Републици Србији

Већина друштава Словенаца у Србији организује додатну наставу словеначког језика за своје чланове, а пре свега за децу словеначког порекла. Са овим видом наставе најпре се започело у Друштву Словенаца *Кредарица* у Новом Саду, крајем 90-их година прошлог века, а затим се настава временом развила и у осталим друштвима и удружењима. Руководства друштава, као и Завод за школство Републике Словеније, различита словеначка министарства, а пре свега Канцеларија за Словенце у дијаспори, свесни су чињенице да образовање и васпитање имају велики утицај на обликовање националног идентитета и да је језик кључ за продирање у суштину сваке културе, посебно код деце из мешовитих бракова али и у савременом начину живота који подразумева честе промене пребивалишта. Татјана Буквич, у свом дипломском раду, констатује да познавање матерњег језика значи укорењивање у културу властитог народа (Буквич 2016а, 22). У том процесу кључну улогу игра управо допунска настава словеначког језика и културе, јер познавање и усвајање словеначке културе, историје, географије и свега што је повезано са Словенијом, утиче на развој и интегритет сваког појединца словеначког порекла, али и друштва у целини.

¹² Common European Framework of Reference for Languages - CEFR ili CEF.

Настава у друштвима подељена је према старосним групама: за децу и старије, а одвија се према наставном плану који предавачи формирају у сарадњи са Заводом за школство Републике Словеније. Ученици се најпре деле у групе формиране према узрасту, а затим се те групе деле даље, на оне који језиком већ добро владају и на оне који тек треба да га науче. Буквич у својим искуствима, у наставку поменутог рада наводи да, ако је њихово познавање словеначке средине боље, онда је садржај наставе оријентисан ка дубљем спознавању историје, географије, обичаја. Ако језик не знају и са њим се сусрећу први пут, акценат је на достизању језичких циљева, богаћења речника, познавање културе и подстицање припадности словеначкој мањини. Највећи део предавачког језичког рада потпада на децу и тинејџере, и како то показују искуства, за достизање циљева учитељ мора бити иновативан и стрпљив. Једнако важно као учење словеначког језика је и упознавање културних предања, освешћивање појединчеве и националне самосталности, стварање међугенерациских веза унутар групе и повезивање са младима у регији и Словенији (Буквич 2016а, 22).

Истраживање међу 72 млађа ученика допунске наставе, школске 2015/2016. године, које је обавила Татјана Буквич, а резултате представила у раду *Допунска настава словеначког језика и културе у Републици Србији*, открива да је најважнији разлог за похађање наставе словеначког језика у друштвима жеља ученика да добро науче словеначки језик (што је навело 71% испитаника). Њих 13% истакло је да на наставу долазе јер се тамо лепо осећају, док је 9% написало да долазе искључиво по жељи родитеља, а 7% наставу похађа пре свега јер тамо има пријатеље (Буквич 2016б: 28).

Деловање словеначких друштава у Србији је, од оснивања до данас, проширило и језичке и културне хоризонте, како у сопственим редовима тако и ширењем интересовања за Словенију и словеначки језик у Србији. Настава је из године у годину све стабилнија и амбициознија, па је логично да ће млађи ученици од ње имати и више прагматичне користи, било да је то повезано са њиховим усавршавањем у Словенији или запослењем у неком од словеначких представништава или компанија.

3.3.3 Настава словеначког језика у приватним језичким школама

Улазак Словеније у Европску унију и њен привредни раст довели су до појачаног интересовања за учење словеначког језика као страног у новоформираним приватним језичким школама. Ученици, међу главне разлоге свог опредељења за учење овог језика, наводе запослење у Републици Словенији, стицање држављанства, као и наставак школовања на вишим и високошколским установама. На основу члана 7. став 2. Закона о јавној употреби словеначког језика (*Службени лист*, бр. 86/04), Влада Републике Словеније издала је *Уредбу о потребном знању словеначког језика за поједине професије односно радна места у државним органима и органима локалне самоуправе и при објављању јавних служби и носилаца јавних овлашћења*, објављену у Службеном листу (21. фебруар 2008), којом је законодавно регулисана употреба језика на разним нивоима и у разним службама и пословима¹³.

¹³ Правно-информацијски систем Републике Словеније:
<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED3915#>

Након остварене сарадње између Републике Србије и Републике Словеније о бесплатним основним и мастер студијама за студенте Републике Србије у Словенији, знатно се интензивирао број средњошколаца и студената који наставак школовања планирају у словеначким образовним установама. Приликом уписа у већини тамошњих школа и факултета потребно је одређено активно знање словеначког језика (најчешће почетног и средњег нивоа). Уочљиво је да факултети друштвеног смера инсистирају на средњем (Б2) и највишем нивоу (Ц1) словеначког језика, док факултети природног смера толеришу само основно знање (А1-А2) овог језика.

Сходно захтевима и потребама које се исказују у Словенији, приватне школе прилагођавају своје курсеве и организују учење језика од основног (А1-А2), средњег (Б1-Б2) до највишег (Ц1-Ц2) нивоа, према *Заједничким европским референтним оквирима за језике*. На подручју Србије данас постоји знатан број приватних језичких школа у којима је могуће похађати курсеве словеначког језика. Настава се претежно одвија у мањим групама и изводи се како уживо тако и на даљину (онлајн). Циљ курсева јесте развијање свих језичких компетенција ученика: споразумевање, читање, писање, слушање – у зависности од језичког нивоа. На основу вишегодишњег искуства у раду, као и с обзиром на углед и репутацију како предавача тако и ђака, за потребе ове дисертације издвојена је одговарајућа грађа, а резултати њене анализе представљени су у наставку рада. Кроз представљање особености наставе словеначког као другог/страног језика и њихову анализу, представљена су запажања и закључци који могу послужити свима онима који се баве комплексним лингвистичким проучавањем подучавања словеначког као страног, сродног (јужнословенског) језика.

4 Језичке компетенције према Заједничком европском оквиру за живе језике

Заједнички европски оквир за живе језике: учење, настава, оцењивање резултат је рада групе аутора започетог 1991. године, у сарадњи са бројним предавачима страних језика у европским земљама. Истовремено је објављен на француском и енглеском језику (*Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer/ Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment*), а на наш језик преведен је и објављен 2003. у Подгорици, у издању Министарства просвете и науке Црне Горе. У лингвистичком смислу ова публикација се сматра најважнијим документом Савета Европе који се бави проблематиком усаглашавања начина подучавања и оцењивања европских језика као страних.

У приручнику *Заједнички европски оквир за живе језике* (у наставку текста: *Заједнички оквир*) (2003, 9) наводи се да заједнички европски оквир представља заједничку базу за израду програма, уџбеника, референци и проверу знања у настави страних језика у Европи. Искрпно се објашњава како треба учити неки страни језик за потребе комуникације и наводе знања и вештине којима треба овладати ради стицања делотворног језичког израза. Посебна пажња се посвећује културном контексту одређеног језика. Најзад, *Заједнички оквир* дефинише нивое компетенције/способности који омогућавају праћење постигнућа учења по етапама и током целог живота.

Међу важнијим циљевима *Заједничког оквира* јесте охрабрење корисника (и предавача и ученика), олакшавање размене информација на релацији предавач – ученик, уједначавање начина учења језика и система оцењивања стечених знања, као и тенденција да се учење више базира на практичном него на теоријском знању.

Иако не потпуна, у Европи у домену учења и наставе страних језика постоји сагласност и јавно признање по питању метода и техника изучавања и усвајања тих језика. Поменути документ Савета Европе заједнички оквир дели у шест нивоа (*Заједнички оквир* 2003, 31):

- Почетни ниво или откривање (*Breakthrough*) одговара ономе што Вилкинс још 1979. године назива *компетенција формуле*, а Трим у истом периоду *уводна компетенција*.
- Средњи ниво или преживљавање (*Waystage*) одражава карактеристичне садржаје који су прихваћени у Савету Европе.
- Праг ниво (*Threshold*) одражава карактеристичне садржаје који су прихваћени у Савету Европе.
- Напредни ниво или напредни кандидат (*Vantage*) као виши ниво од Праг нивоа, Вилкинс представља као *компетенцију ограничене оперативности*, а Трим као *очекивани одговор у ситуацијама свакодневног живота*.
- Самостални ниво или компетенција ефективне оперативности (*Effective Operational Proficiency*) код Трима одговара *ефикасној компетенцији*, а код Вилкинса *одговарајућој оперативној компетенцији*. Он подразумева стицање напредне компетенције која омогућава извршење тежких задатака и праћење наставе на вишем нивоу.
- Владање језиком (Мастеру, Трим – *глобално владање*; Вилкинс – *глобална оперативна компетенција*) одговара најзахтевнијем испиту према скалама пројекта АЛТЕ. Виши ниво од овога подразумевао би и владање интеркултуралном компетенцијом, коју поседују многи прави зналци језика.

4.1 Заједнички нивои компетенција

Заједнички оквир предвидео је и дефинисао глобалну скалу дајући предност комуникацијском приступу у односу на теоријски. У оквиру табеле *Заједнички нивои компетенција – Глобална скала (Заједнички оквир 2003, 33)* наводи се да ученик који је савладао језик на највишем, Ц2 нивоу, може да без напора разуме све што чује или чита. Он је у стању да чињенично и аргументовано реконструише исказ, користећи различите писане и усмене изворе на јасан и кохерентан начин. Изражава се течно, спонтано и прецизно, исказујући истанчан осећај за значење и смисао исказа о темама комплексне садржине. Ученик који је на Ц1 нивоу, разуме шири опсег дужих и захтевних текстова и препознаје скривена значења. Изражава се течно и спонтано, сасвим неупадљиво приступа тражењу нових речи и израза. У приватном животу, на послу или у школи, језиком се служи на делотворан начин. У стању је да говори о сложеним темама на јасан и осмишљен начин, испољавајући способност контролисаног инструментарија у организацији, артикулацији и кохезији сопственог дискурса. Ученици Ц1 и Ц2 нивоа сматрају се самосталним кандидатима. Напредним кандидатима сматрају се ученици Б1 и Б2 нивоа. Ученик Б2 нивоа разуме суштину конкретних или апстрактних садржаја у неком сложеном тексту, као и стручну расправу из своје области. У стању је да се изражава са одређеним степеном спонтаности и лакоће, тако да разговор са изворним говорником не представља напор ни једном ни другом. Изражава се јасно и потпуно о великом броју тема, уме да искаже своје мишљење о актуелним дешавањима и изложи предности и мане у односу на будући развој ситуације. Напредни кандидат Б1 нивоа је у стању да разуме кључне ставке исказа, уколико се ради о јасном и стандардном језику и познатим стварима и догађајима са посла, из школе, слободног времена итд. Сналази се у већини ситуација на путовањима и у подручјима где се говори језик који учи. У стању је да говори на једноставан и кохерентан начин о познатим стварима и темама које га интересују. У стању је да преприча неки догађај, дешавање, сан, изрази очекивања, циљ или укратко да образложи и објасни разлоге за остваривање неког пројекта или идеје. Ученици А1 и А2 нивоа су кандидати почетници. А2 ниво подразумева да је ученик у стању да разуме реченице изван контекста и често употребљаване изразе у вези са његовим основним активностима (на пример, основи подаци о себи и породици, куповина, комшилук, посао). У стању је да води разговор током уобичајених и обичних послова, који се свде на размену једноставних и директних информација о свакодневним и познатим стварима. У стању је да једноставним изразима опише своје занимање, блиско окружење и евоцира теме које су у вези са непосредним потребама. Ученик А1 нивоа разуме и употребљава фамилијарне и свакодневне изразе, као и просте реченице које му помажу да задовољи неке конкретне потребе. Уме да представи себе и другог и поставља питања о некој особи, на пример о месту њеног становања, познанствима, имовини, као и да одговара на исти тип питања. У стању је да води једноставну комуникацију, уколико саговорник полако и разговетно говори и жели да помогне.

У преводима овог обимног документа Савета Европе – словеначком преводу издатом у Љубљани под насловом *Skupni evropski jezikovni okvir – učenje, poučevanje, ocenjevanje* (2011) и у српском, издатом у Подгорици под насловом *Заједнички европски оквири за живе језике – учење, настава, оцењивање* (2003) представљене су табеле за самопроцену. Оне би требало да помогну сваком ученику да уз помоћ дескриптора самостално одреди ниво сопственог језичког знања и компетенције до кога су већ дошли или настоје да дођу.

4.2 Критеријуми самопроцене

Према критеријумима *Заједничког европског референтног оквира за језике*¹⁴ сматра се да ученик А1 нивоа језика (основне употребе језика) у оквиру разумевања може да разуме познате речи и основне фразе које се односе на њега, његову породицу и непосредно, конкретно окружење, ако саговорник говори полако и разговетно. За прочитани текст се, према *Заједничком оквиру*, процењује да лиможе да разуме позната имена и називе, речи и врло једноставне реченице, нпр. на обавештењима, плакатима и у каталозима. Усмена интеракција представља највећи изазов у процесу учења страног језика. Европски оквир предвиђа да на нивоу А1 ученик може да води разговор под условом да је саговорник спреман да спорије понови или преформулише своје реченице и да је спреман да му помогне да изрази оно што жели да каже. Може да поставља и одговара на једноставна питања о добро познатим темама и у вези са својим непосредним потребама. У оквиру секције *Писање* сматра се да ученик може да напише кратку, једноставну разгледницу, нпр. поздраве са летовања, као и да испуни формулар личним подацима, нпр. да унесе име, држављанство и адресу у формулару при пријављивању у хотел. Ученик који је на А2 нивоу може да разуме фразе и најчешће коришћене речи из области које су за њега од непосредног значаја (нпр. основне информације о себи и својој породици, одлазак у куповину, окружење, посао). Даље, како наводе, може да разуме основно значење кратких, јасних и једноставних порука и обавештења. У оквиру секције *Читање* процењује се да је способан да чита врло кратке, једноставне текстове, као и да пронађе конкретну, предвидиву информацију у једноставним, свакодневним текстовима као што су огласи, проспекти, јеловници, распореди и редови вожње – може да разуме кратка, једноставна и лична писма. Што се тиче усменог изражавања на овом нивоу, ученик може да комуницира у једноставним и уобичајеним ситуацијама које захтевају једноставну и непосредну размену информација о познатим темама и активностима. Способан је да учествује у кратким разговорима мада обично не разуме довољно да би сам одржавао конверзацију. Такође користи низ фраза и реченица да би једноставним језиком описао своју породицу и друге људе, своје животне услове, своје образовање и своје садашње или претходно радно место. Ученик А2 нивоа, према критеријумима *Заједничког оквира*, може да напише врло једноставне поруке и белешке, као и да напише врло једноставно, лично писмо.

Како наводи *Заједнички оквир*, ученик Б1 нивоа (ниво самосталне употребе језика) може да разуме смисао јасног, стандардног говора и теме с којима се редовно сусреће на послу, у школи, у слободно време, итд. Може да разуме суштину многих радијских и телевизијских програма о текућим догађајима и темама које га лично или професионално занимају, ако су исказане полако и разумљиво. У наставку, наводе да је ученик способан да разуме текстове који су углавном писани свакодневним језиком или језиком његове струке, као и да разуме опис догађаја, осећања и жеље у личним писмима. Што се тиче усменог изражавања на Б1 нивоу, сматрају да ученик може да се снађе у ситуацији које се могу јавити током путовања кроз подручје на коме се тај језик говори. За разлику од претходна два нивоа, на Б1 нивоу он може да се без припреме укључи у разговор о темама које су му познате или се односе на свакодневни живот (нпр. породица, хоби, посао, путовања и текући догађај). Једноставно повезује реченице како би описао доживљаје и догађаје, своје снове, наде и тежње, а може и укратко да образложи и објасни своје ставове и планове, као и да исприча причу или преприча радњу књиге или филма и опише своје реакције. У оквиру секције *Писање* наводе

¹⁴ Преузето са линка: <https://europass.rs/wp-content/uploads/2018/09/EuropassLangSkillsGrid-SRlat.docx.pdf>

да може да напише једноставан везани текст о познатој теми или теми од личног значаја где је способен да опише своје доживљаје и утиске. На Б2 нивоу ученик може да разуме дуже говоре и предавања и прати чак и сложену аргументацију ако му је тема барем донекле позната. У стању је да разуме већину телевизијских вести и програма који се баве текућим догађајима, као и већину филмова на стандардном дијалекту. Усмена интеракција је знатно развијенија и самосталнија тако да ученик може да комуницира довољно течно и спонтано, што му у великој мери омогућава да води уобичајене разговоре са изворним говорницима, где може активно да учествује у дискусијама о познатим темама, образлажући и бранећи своје ставове. У оквиру секције *Писање Заједнички оквир* прописује да ученик може да напише јасан, детаљан текст о великом броју тема из подручја свог интересовања, као и да напише састав или извештај који износи информације или наводи разлоге у корист или против одређеног става.

Према табели за самопроцену *Заједничког оквира* Ц1 и Ц2 су нивои напредне употребе језика. Табела предвиђа да ученик који је на Ц1 нивоу може да разуме дугачак говор чак и кад није јасно структурисан и кад повезаност није јасна, већ се само подразумева. Он без превеликог напора разуме телевизијске програме и филмове. У стању је да разуме дугачке и комплексне чињеничне и књижевне текстове и да препозна стилске одлике, чита стручне чланке и дужа техничка упутства, чак и кад се не односе на његову професију. Усмена интеракција на овом нивоу је изузетно развијена тако да ученик може да се изражава течно и спонтано, без врло очитог тражења одговарајућих речи. У друштву и на послу може флексибилно и ефикасно да користи језик. Способан је да се вешто укључи у разговор и допринесе му прецизним изражавањем својих идеја и мишљења. Јасно и детаљно говори о сложеним темама које у себи садрже мање тематске целине, а способен је да разради одређене ставове и да заокружи излагање одговарајућим закључком. У оквиру секције *Писање* наводе да ученик Ц1 нивоа може да се изрази јасним, добро структурисаним текстом и релативно детаљно искаже свој став. У стању је да пише о сложеним темама у писму, саставу или извештају наглашавајући оно што сматра битним. Може да одабере стил који одговара читаоцу којем је текст намењен. На највишем нивоу језика, Ц2 нивоу, *Заједнички оквир* наводи да ученик нема потешкоћа у разумевању било које варијанте говорног језика – ни у директној комуникацији нити преко медија, чак ни када се говори брзином изворног говорника, уколико има времена да се навикне на одређени нагласак. Усмено изражавање је врло развијено тако да ученик без напора учествује у било каквом разговору или расправи, успешно препознавајући и користећи идиоматске и колоквијалне изразе. Може да се изражава течно и да прецизно преноси и финије нијансе значења. Ако ипак наиђе на проблем, у стању је да преформулише израз и заобиђе препреку тако да то саговорник скоро и не примети. Јасно и течно износи чињенице и аргументе стилем који одговара контексту. Може ефикасно и логично да структурише своје излагање и тиме помогне слушаоцу да уочи и запамти важне ставке. У оквиру секције *Писање* наводе да може да напишем јасан, течан текст примереним стилем. Такође, може да напише сложено писмо, извештај или чланак у којима је одређена тема јасно и логично изнесена како би прималац могао да уочи и запамти битне ставке. Способан је да напише сажетак и приказ стручног или књижевног текста.

4.3 Квалитативни аспекти употребе говорног језика

У приручнику *Заједнички оквир* (2003, 36-37) табеларно су приказани квалитативни аспекти употребе говорног језика, осмишљени за вредновање говорних способности ученика.

Табела 2 – Заједнички референтни нивои – Квалитативни аспекти употребе говорног језика.

	Опсег	Контрола	Лакоћа	Интеракција	Кохеренција
Ц2	Поседује широк спектар лингвистичких средстава, којима се служи са великим умећем у исказивању идеја, прецизном и изнијансираном формулисању исказа, лишеном сваке двосмислености или нејасноће. Одлично влада идиоматским и фамилијарним изразима.	У стању је да одржава веома висок степен правилне употребе комплексних језичких структура и граматичких знања језика у ситуацијама смањене пажње (нпр. приликом планирања или усредсређености на реакције других).	У стању је да се изражава у континуитет, природно и спонтано, вешто избегавајући потешкоће или савлађујући их тако да саговорник ништа не примети.	У ситуацијама активног разговора, лако и вешто препознаје и разуме поруке и смисао исказан кроз гестикалације и интонацију. Сасвим природно се укључује у разговор, узима реч, прави тачна поређења и алузије итд.	У стању је да води кохерентан и повезан разговор, употребљавајући потпуне, примерене и разноврсне организационе језичке структуре и широку лепезу говорних поштапалица и артикулатора.
Ц1	У стању је да течно говори, употребљава праве изразе, подешава сопствени израз одговарајућим језичким регистрима, влада широком скалом говорних структура и размењује мишљење о темама широког опсега, образовне сфере, ужег стручног	Поседује висок степен правилне употребе и граматичких знања језика, ретко прави незнатне грешке које се тешко хватају или се у ходу исправљају од стране самог говорника.	Течно и спонтано се изражава, без великог напора, речи у разговору навиру природно и складно. Изузетно, ако је предмет расправе или разговора наглашено апстрактне природе, може доћи до застоја.	У стању је да пласира одговарајуће језичке формуле из свакодневног репертоара разговорних функција за примерен увод у причу или разговор, било да се укључује или чека прави тренутак у односу на саговорника	У стању је да води јасан, течан и добро структуриран разговор, уз контролисану употребу језичких средстава и демонстрирање контролисаног познавања структуралних и артикулационих елемената језичког израза.

	интересовања или необавезног карактера, без ограничења језичких средстава за оно што жели да каже.			да каже оно што жели.	
Б2	Располаже са прилично широким спектром језичких знања за изражавање сопственог гледишта, разложно предочавање ситуације и аргументовани след размишљања и изношења идеја, без очигледног напора у тражењу правих израза.	Располаже прилично високим степеном граматичког знања језика. У говору не прави грешке које би могле да изазову неспоразуме и обично је у стању да их сам, у ходу исправи.	У стању је да прилично добро поведе разговор и говори релативно дуго, уз одређено оклевање у тражењу правих речи или израза и уз повремене, не тако честе застоје.	У стању је да правовремено иницира или упадне у разговор и поентира како треба, иако понекад то не испадне најспретније. У стању је да подстиче разговор о њему/њој блиским садржајима потврђујући разумевање и обраћајући се другима.	У стању је да води јасан и повезан разговор уз ограничену употребу артикулатора при формулисању израза са могућим повременим могућим застојима током дужег излагања.
Б1	Располаже приличним фондом језичких знања и задовољавајућим вокабуларом, тако да може, уз одређено оклевање и парафразирање, повести и одржавати разговор о садржајима као што су нпр. породица, хоби, посао, путовања,	Располаже одређеним обимом језичких структура и често употребљаваних свакодневних израза које пласира у препознатљивим ситуацијама у говорној пракси.	Говори тако да се може разумети, иако су више него очигледни застоји у тражењу правих речи и израза и исправљању грешака у ходу, што је поготово изражено током дужег разговора на	У стању је да поведе, одржи и поентира у једноставном разговору између два лица када се говори о блиским садржајима и темама на личном плану. У стању је да понови део нечијег	У стању је да повеже след једноставних, кратких и разложених језичких елемената, који се линеарно надовезују један на други.

	актуелна дешавања и посебни домени интересовања.		слободну тему.	исказа како би се уверио да су се добро разумели.	
A2	Употребљава елементарне језичке структуре, које се састоје од упамћених фраза и готових група речи и израза, да саопшти информацију која се односи на једноставне ситуације свкодневног живота и дешавања.	У стању је да коректно употребљава једноставне језичке структуре, али и даље систематски прави елементарне грешке.	Може да се разуме шта је желео да каже у краћем разговору, без обзира на очигледне проблеме у проналажењу правог термина, застоје и грешке од самог старта.	У стању је да одговара и реагује на једноставна питања и изјаве. Може дати до знања да прати и разуме разговор, али ретко у мери да би могао самостално подржати разговор.	У стању је да повеже групе речи или речи употребљавајући везнике за координацију као нпр. и/а, али и зато што.
A1	Располаже ограниченим фондом речи и једноставних израза које користи у специфичним, конкретним ситуацијама.	У стању је да употребљава ограничен број једноставних синтаксичких и граматичких форми које је научио напамет.	Сналази се у изражавању кратких, издвојених, углавном стереотипних израза, правећи многе паузе, тражећи речи, коригујући се и отежано изговарајући мало познате изразе.	Може да одговори на једноставно питање и да поставља питања о личним стварима. Остварује једноставну интеракцију, под условом да се стално понавља, полако говори, наново формулише и врше сталне корекције.	У стању је да повеже групе речи или издвојене речи употребљавајући везнике, као нпр. и/а или онда.

Из мноштва стандарда које нормира *Заједнички оквир* и који су сви на свој начин битни у процесу учења и савладавања језичког градива, за потребе овог стручног рада издвојена је говорна продукција. Опште способности усменог изражавања *Заједнички оквир* прецизно нормира (2003: 69), наводећи:

- ученик А1 нивоа у стању је да издвојеним и једноставнијим изразима описује људе и ствари;
- ученик А2 нивоа способан да једноставно опише или представи особе, услове живота, свакодневне активности, оно што воли или не воли, употребљавајући краће исказе у низу или неартикулисане реченице;
- ученик Б1 нивоа у стању је да са лакоћом доведе до краја неки непосредан и не много компликован опис разноврсних целина из свог поља интересовања, представљајући га као линеарни след елемената;
- ученик Б2 нивоа у стању је да на исцрпан начин излаже или описује тему из ширег делокруга познавања у оквиру сопственог поља интересовања, употребљавајући додатна образложења и одговарајуће примере у грађењу и заступању сопствених идеја. Такође, у стању је да на методичан начин излаже или описује тематску област, наглашавајући важне елементе и значајне детаље;
- ученик Ц1 нивоа је способан да излаже или описује неку комплексну тематску област, користећи се додатном аргументацијом и повезујући посебне елементе у циљу доношења одговарајућег закључка;
- на највишем нивоу (Ц2) ученик говори јасно и течно, користећи логичне, изграђене и ефикасне језичке структуре са препознатљивим важним елементима који омогућавају слушаоцима да прате и упамте његов садржај.

С обзиром на то да је тема наредног поглавља бити корпус резултата анализе ученичких грешака на усменим излагањима, у наставку су из Заједничког оквира издвојени сегменте о јавном наступу.

Заједнички оквир (2003, 72) подразумева да је:

- ученик А1 нивоа у стању да прочита репетитиван и кратак текст, нпр. представи неког говорника, док је ученик А2 нивоа способан да кратко излаже о блиским садржајима, на елементаран и репетитиван начин. Може да одговори, на једноставна и непосредна питања која се надовезују, под условом да се могу поновити и да му се пружи помоћ при формулисању одговара. У стању је да кратко излаже већ припремљено излагање у вези са садржајима из свакодневног живота, исказује краћа образложења и објашњења за своје ставове, очекивања и деловања. У стању је да одговори на ограничен број једноставних и непосредних питања.
- ученик Б1 нивоа је способан да излаже припремљено предавање на једноставан и непосредан начин о блиским садржајима из свог поља активности тако да се без тешкоћа може разумети, углавном током целог излагања, објашњавајући доста прецизно важније делове. Он може да се надовезује на постављена питања, али је могуће да затражи додатно објашњење, уколико је питање пребрзо изговорено.
- на наредном, Б2 нивоу, ученик је оспособљен да на методичан и јасан начин излаже о одређеној теми, наглашавајући важне елементе и значајне детаље. У стању је да се током излагања спонтано удаљи од теме како би се укључио у расправу по покренутим питањима од стране слушалаца, притом исказујући изузетну способност

и лакоћу у изражавању. Такође, на јасан начин излаже припремљено предавање, наводећи разлоге за или против неког посебног становишта и износећи предности и мане различитих опција. Даље, зна да разматра након излагања, читав низ тешких питања на спонтан и неусиљен начин, да код слушаоца не изазове ни напетост нити нелагодност.

- на високом, Ц1 нивоу, ученик може да јасно и структурисано излаже о некој комплексној теми, прилично опширно развијајући и потврђујући сопствено становиште, употребљавајући додатне елементе, одговарајуће примере и права образложења. У стању је да одговара примерено, спонтано и скоро без напора на примедбе.
- На највишем, Ц2 нивоу, ученик је способан да конструктивно и сигурно излаже о некој комплексној теми пред непознатом публиком, вешто структурирајући и прилагођавајући излагање потребама тренутака. У стању је да одговара на тешка, па чак и непријатна питања.

У наставку рада представљене су особености које је доносила и доноси вишегодишња пракса у раду школе за учење страних језика Инфинитив при изучавању словеначког језика као страног, у складу са нормативним тежњама Савета Европе и његовог Заједничког европског оквира за живе језике. У овој школи настава је организована према начелима која прокламује Заједнички европски оквир за живе језике: учење, настава, оцењивање, и Изводи се по моделу наведеног документа. Наставним планом и програмом рада школе, акредитоване од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, дефинисани су нивои способности/компетенције сваког језичког нивоа који омогућавају јасно праћење постигнућа учења по етапама.

5 Особености у настави словеначког као другог/страног језика

5.1 Фонетика

5.1.1 Основне фонетске разлике између српског и словеначког језика

Како је у уводним поглављима већ поменуто, подручје фонетике, односно правилан изговор гласова словеначког језика представља велику тешкоћу у процесу усвајања словеначког за говорнике сродног српског језика. Изговор словеначких графема *e, o, l, v, lj, nj* и правилно акцентовање, представља велику препреку на свим нивоима наставе.

У настави словеначког језика као страног, за ученике којима је први језик српски, већ на почетном курсу словеначког језика пореде се фонетски системи два сродна, јужнословенска језика. Стандардни српски језик има 30 фонема (5 самогласника и 25 сугласника), а словеначки 29 (8 самогласника и 21 сугласник). За разлику од српског књижевног језика, који познаје пет самогласника (два самогласника предњег реда (*e, i*) и три самогласника задњег реда (*a, u, o*), за словеначки самогласнички систем наглашава се постојања веома отворених и затворених самогласника (*é : ê, ó : ô*), као и полугласника (*ə*). Фонолошки систем српског језика је веома једноставан јер фонеме скоро у потпуности одговарају гласовима (фонима) у којима се остварују.

Улазећи у детаљнију поделу српских вокала, а имајући искуства у раду са подучевањем странаца српском језику, Павица Мразовић у *Граматици српског језика за странце* (2009, 47) наводи прецизан опис самогласничког система српског стандардног језика и даје њихову класификацију. Сви вокали су звучни гласови јер су при њиховом изговору гласнице затегнуте и трепере.

A – језик се из мирног положаја покрене мало уназад, струја пролази кроз широко отворена уста.

E – предњи део језика се издиже према тврдом непцу, а усне су приљубљене уза зубе и развучене.

I – положај говорних органа сличан је ономе при изговору вокала *e* с тим што је предњи део мало издигнутији према тврдом непцу, а усне више развучене.

O – задњи део језика се подиже према меком непцу и повлачи уназад, а усне су заобљене и испупчене.

U – задњи део језика се издиже према меком непцу и повлачи уназад, а усне су заобљене и испупченије него при изговору вокала *o*.

О подели вокала према положају језика при њиховом изговору, Мразовић (2009, 47) поделу представља на вокале који се деле по хоризонтали, где разликујемо предње (*u, e*), средње (*a*) и задње (*o, y*), као и вокале који се деле по вертикали, а ту разликује високе вокале (*u, y*), средње (*e, o*) и ниске (*a*).

Графички приказ српских вокала – преузет од П. Мразовић (2009, 48)

	ПРЕДЊИ	СРЕДЊИ	ЗАДЊИ
ВИСОКИ	и		у
СРЕДЊИ		е	о
НИСКИ		а	

У граматички словеначког језика намењеној српским говорницима Ђукановић и Марковић (2005б, 10) објашњавајући словеначки фонолошки систем словеначког књижевног језика истичу да он поседује осам самогласничких фонема. У односу на положај језика према тврдом непцу разликују се самогласници предњег реда (*i, é, ê*), самогласници средњег реда (*ə, a*) и самогласници задњег реда (*u, ó, ô*). У односу на степен подигнутости језика према непцу разликују се високи самогласници (*i, u*), средњи самогласници (*é, ê, ó, ô, ə*) и ниски самогласник (*a*).

Попут словеначких лингвиста Топоришича (2000, 48) и Јуранчича (1965, 13), и Ђукановић и Марковић (2005б, 11) у својој граматички дају табелу којом илуструју самогласнички систем словеначког књижевног језика.

Графички приказ самогласничког система словеначког књижевног језика

	ПРЕДЊИ	СРЕДЊИ	ЗАДЊИ
ВИСОКИ	i		u
СРЕДЊИ	e		o
	ɛ	ə	ɔ
НИСКИ		a	

У систему словеначких самогласника, подсећају Ђукановић и Марковић (2005б, 11-12), постоје извесна ограничења везана за њихова прозодијска својства:

- затворено *e* и затворено *o* увек су дуги;
- полугласник је увек кратак;
- дуги самогласници су увек наглашени и могу се појавити у било којем слогу речи (првом – средишњем – последњем): *némščina – beséda – plemenít*;
- кратки самогласници могу бити наглашени или ненаглашени; ако су наглашени, по правилу се појављују у последњем или у једином слогу: *otròk, naglàs, nít, krúh*.

Степен отворености вокала *e, o* у словеначком језику варира у зависности од њиховог квантитета и од тога да ли су наглашени или ненаглашени. Ови вокали најотворенији су уколико су наглашени и дуги. Мање су отворени ако су кратки наглашени, а најмање ако су ненаглашени. Словеначко затворено *e* је доста затвореније од српског *e* и према отворености је негде између српског *u* и *e*, док је словеначко отворено *e* отвореније од српског *e* и према отворености се налази између *e* и *a*. У вези са овим, Јуранчич (1965, 12) је својевремено истицао да је разлика између *é* и *ê* толика да су то заправо два засебна гласа, а не варијанте истог самогласника. Језичке разлике два сродна језика огледају се и у изговору самогласника *o*. Словеначко отворено *o* је отвореније од српског *o* (гòка), а словеначко затворено *o* је затвореније од српског *o* (какó).

У позицијама где се у српском штокавском дијалекту појављује непостојано *a* у словеначком се јавља полугласник, који се бележи графемом *e*. Изговара се са малим

размаком усана и са лако уздигнутом средином језика, а акустички оставља утисак нејасног и мутног гласа. На пример у речима: *pes* (*pəs*), *ves* (*vəs*), *majhen* (*majhən*).

Словеначки сугласнички систем књижевног језика састављен је од 21 сугласника, . Словеначком гласовном систему непознати су само српски *ћ* и *ђ*, док се *џ*, *љ* и *њ* срећу као диграфи.

Ученицима курсева словеначког језика којима је српски језик први односно матерњи, што се изговора тиче, посебно су интересантни изговори гласова који се обележавају графемама: *l*, *v*, *lj*, *nj*.

У граматицима и приручницима словеначког језика често се наводи да је изговор графеме *l* једна од сложенијих језичких појава са низом правила и неколико одступања. Такозвано неутрално *l* (*l*) када се налази испред самогласника изговара се умекшано, док се испред сугласника или на крају речи изговара као неслоговно */ɥ/*. Када се говори о одступању правила о изговору *l*, најважнија су:

- у генитиву множине именица на *-la*, *-lo*
čebela – *čebel* (*čebel*), *delo* – *del* (*del*);
- у речима које су изведене од именица *-la*, *-lo*
živalski (*živalski*);
- испред наставка *-mi* у инструменталу множине
žival (*živau*) – *z živalmi* (*z živalmi*);
- у књижевним речима или позајмљеницама
Volga (*Volga*), *bolnica* (*bolnica*), *glagol* (*glagol*), *palma* (*palma*).

Слична правила важе и за изговор графеме *v*. Правило каже да се графема *v* изговара као *v* када се налази испред вокала (*vino*, *voda*, *vas*), а у случајевима када се нађе испред сугласника или на крају речи тада се изговара као *u* или двоуснено */ɥ/* (*pevka* – *peuka*, *prav* – *prau*).

Предњонепчани сугласник *lj* испред самогласника означава гласовни пар *l-j*, као посебне гласове, а за њихово бележење се користе по два знака: *l+j*. Када се *lj* налази испред консонаната или на крају речи тада се изговара као неутрално *l* (*l*) или палатализовано *l* (*l̥*). На пример, као у речима: *Ljubljana* (*L-j-u-b-l-j-a-n-a*), *prijatelj* (*p-r-i-j-a-t-e-l*).

Предњонепчани сугласник *nj* испред самогласника означава гласовни пар *n-j*, који представљају јединствене гласове, а за њихово бележење се користе по два знака: *n+j*. Када се *nj* налази испред консонаната или на крају речи тада се изговара као неутрално *n* (*n*) или палатализовано *n* (*n̥*). На пример: *njegov* (*n-j-e-g-o-v*), *vonj* (*v-o-n*).

Говорницима којима је српски језик први, словеначке графеме *č* и *ž* изговарају нешто твђе него говорници словеначког језика.

Ни у једном од ова два сродна језика у свакодневној употреби не користе се акценатске ознаке. То се употребљава само приликом штампања језичких публикација за лингвистичке потребе (речнике, граматику, језичке приручнике и публикације за језичке семинаре).

5.1.2 Опис поступка анализе

У оквиру фонетске провере испитаника учествовали су насумично одабрани ученици са сва три нивоа за учење словеначког језика као другог/страног. Сваки од три курса (основни, средњи, високи) обухвата по 35 сати предавања, а настава се одвија два пута недељно по 60 минута. Након десетог часа сваког од курсева обављено је ово тестирање. Међу тестиранима је укупно 45 испитаника – по петнаест ученика са сваког од нивоа; особе нормалног говорног и слушног статуса, старости од 19 до 38 година. За бројчано истоветне групе определили смо се због могућности њиховог међусобног поређења у савладавању фонетског градива, односно правилног изговора. Свим испитаницима је српски језик матерњи. Свим испитаницима је дат исти текст, који је унапред осмишљен и одштампан, са примерима речи које су током дугогодишње праксе предавача код претходних генерација уочене као главне потешкоће у савладавању правилног словеначког изговора. Испитаници су снимани индивидуално у учионици и говорили су природним интензитетом гласа на удаљености од 25 цм од снимача звука.

У наставку рада представљени су резултати поменуте експерименталне вежбе са уоченим типичним карактеристикама за сваки од тих нивоа (основни, средњи, високи), као и текст који су ученици читали и на основу кога је вршена анализа. Текст који су ученици читали није био акцензован. У наставку је у првом делу табеле представљен текст са правилним акцентима, а у другом онај у којем су обележене најчешће грешке у изговору, а које су детаљније разматране у наредним пасусима.

Треба напоменути да акценатски знаци који се користе у словеначкој стручној литератури, па самим тим и у овом раду, а то су: *kratívec* \, *ostrívec* / и *strešica* ^, у словеначком језику означавају место акцента, отвореност и затвореност вокала, а не означавају и тонске дистинкције, као што је то случај у српском језику. Наиме, у српском језику се ова три акценатска знака користе како би се, поред места и квалитета акцента, означила и њихова силазност или узлазност, која се у словеначком књижевном стандардном језику не бележи.

Текст са обележеним правилним акцентима	Текст са обележеним најчешћим, типичним грешкама у изговору
<p>Môja prijáteljica Natáša je učíteljica. Poučúje v devêtem razrédu osnóvne šóle Francéta Prešérna. Óna žíví v Ljubljáni. Njén staréjši brát je môj najbóljši prijátelj. Imenúje se Pável. Po poklícu je specialist pediatrije. Pável je zeló mlàd, dóber, zadovoljen in uspéšen zdravník.</p> <p>Ôn je končál Medicínsko fakultéto. Ko je študirál, se je vès čas trdó učíl. Pável velíko déla, ker imá velíko bolníkov. V prôstem času Pável in jaz poslúšava glásbo in gréva na koncêrt. Hódiva na tečaj némškega jezíka in zató včasih potújeva na Dúnaj.</p> <p>Kdo je tvój najbóljši prijátelj? Kakó se imenúje? Kóliko je star?</p> <p>Kaj vídva délata v prôstem času?</p>	<p>Moja prijatêljica Nátasha je učiteljica. Poučúje v dêvetem rázredu ôsnovne šole Franceta Prešerna. Ona žívi v Ljubljani. Njen stárejši brat je moj najboljši prijatelj. Imênuje se Pavel. Po pòklicu je speciálist pediátriје. Pavel je zêlo mlad, dobêr, zadovoljen in úspešen zdravník.</p> <p>On je kônčal Mêdicínsko fakulteto. Ko je študirál, se je ves čas trdo účil. Pavel vêliko dela, ker íma vêliko bôlnikov. V prostem času Pavel in jaz poslušava glasbo in greva na kôncert. Hodiva na têčaj nemškega jêzika in zátó včasih pôtujeva na Dunáj.</p> <p>Kdo je tvoj najboljši prijatelj? Káko se ímenuje? Kolíko je star?</p> <p>Kaj vidva deláta v prostem času?</p>

5.1.2.1 Основни ниво

Имајући у виду да је испитаницима дат текст једноставније граматичке и лексичке структуре и даље је код свих тестираних ученика присутан велики број пропуста. Ученици су тестирани након десетог часа курса (оквирно месец и по дана наставе), након што су већ на првом часу курса упознати са основним фонетским правилима. Анализом тонског записа уочени фонетски пропусти класификовани су у следеће групе: изговор графеме *l* и *v*, изговор затвореног/отвореног *e* и *o*, изговор *lj* и *nj* и грешке у акцентовању потпуних међујезичких хомонима.

5.1.2.1.1 Изговор графема *l* и *v*

На словеначком језику се графеме *l* и *v* у одређеним позицијама читају, односно изговарају као вокал *u* или билабијално */w/*. Међутим, под утицајем правила читања свог матерњег језика – српског, сви испитаници су дате речи изговорили погрешно.

Примери неправилног изговора графеме *l* и *v*.

неправилан изговор

končal

študiral

včasih

правилан изговор

končau

študirau

učasih

Графема *v* се изговара или као лабиодентални сонант *v* или као неслоготворно *ʋ*, односно билабијално *w*, и свим испитаницима основног нивоа глас *v* је представљао проблем приликом изговора као неслоговно /*ʋ*/, тј. долазило је до грешака. Такав пример је у тексту била реч *včasih* (*učasih*), а испитаници су је изговарали *včasih* водећи се правилима фонетског стандарда свог матерњег језика. Заборављали су и на правилност изговора графеме *l*, што се чуло у примерима изговора глагола *končal* (уместо правилног: *končau*) и *študiral* (уместо правилног: *študirau*). Овакав резултат донекле је могао и бити очекиван с обзиром на искуства са ранијих вежби током наставе са почетницима.

До сличног запажања је дошла и Л. Аризанковска проучавајући усвајање правилног изговора словеначког као другог/страног језика међу македонским ученицима. Аризанковска (2009, 28) закључује да се на фонетско-фонолошком нивоу јављују проблеми код изговора одређених фонема, као и проблем око места нагласка. Посебно истиче проблем изговора графеме *l* испред сугласника и у позицији на крају речи (*samostalnik, bolnica, darilce, palma, kultura, hotel, glagol, daril, Pavel, pol*). У македонском језику правопис је фонетски и потешкоће се појављују приликом записивања фонеме *v* на почетку речи (*vprašati, udeležiti se; vstajati, usahniti; vhod, uhan*) и записивања фонеме *lv* пре сугласника и на крају речи (*popoldne, povprečje, žival, cev, cel, prireditev*) односно приликом замене ова два графема у горе поменутој позицији.

5.1.2.1.2 Изговор графеме *e*

Правилна изговор графеме *e* изазива најчешће грешке код говорника српског језика у процесу учења словеначког као страног. Осим што греше у процени да ли графему *e* у одређеним позицијама треба прочитати као отворено или затворено *e*, они често греше и у одређивању места акцента у речи. Интерференција неминовно утиче на чешће грешке код речи графемски идентичних у оба језика, али са акценатским разликама. На пример, у тексту који су ученици претходно читали, налазе се именице *devet* и *jezik* које се у два сродна језика различито акцентују и веома су фреквентне. Ученици су их махом погрешно акцентовали у словеначком језику, не само што се тиче позиције акцента, него и отворености вокала.

Примери неправилног изговора графеме *e*:

неправилан изговор	правилан изговор
dêvet	devét
zêlo	zeló
jezík	jêzik
dêla	déla

Чест је случај и да графему *e*, када обележава полугласник у словеначком језику, ученици течајева којима је први језик српски, изговарају као вокал *a*, на шта их наведе прилична сличност графема.

Примери неправилног изговора лексема у којима се у словеначком језику налази графема *e*, коју треба изговорити као полугласник:

неправилан изговор

dobar
zadovoljan
uspešan
vas

правилан изговор

dobər
zadovoljən
uspešən
vəs

5.1.2.1.3 Изговор графеме *o*

Осим проблема правилног изговора графеме *e*, матерњи говорници српског језика приликом учења словеначког језика врло често греше и код изговора словеначке графеме *o*. Интензивно греше у самом одређивању места акцента у речи, као и у процени да ли је *o* отворено или затворено. Графемска сличност речи у оба словенска језика доводи и до проблема правилног акцентовања и изговора словеначких лексема *kako* и *koliko*. Грешке код именованих термина, као и још низа њима сличних, у нешто мањем обиму протежу се током целог курса за основни ниво и нису лако отклониве.

Примери грешака у изговору графеме *o*:

неправилан изговор

zêlo
káko
ósnovne
kolíko
bólnikov

правилан изговор

zeló
kakó
osnóvne
kóliko
bolníkov

5.1.2.1.4 Изговор графема *lj* и *nj*

У експерименталној вежби јављају се изговорне грешке гласова *lj* и *nj*, где се *lj* односно *nj* изговара једногласно – дакле /lj/ и /nj/ уместо двогласно /l-j/ и /n-j/. Ова фонетска разлика представља приметан проблем у процесу усвајања словеначког језика за матерње говорнике српског језика и треба неочекивано доста времена да се изговор правилно усвоји, да ученици гласове *lj* и *nj* изговарају према стандардима словеначке фонетике – двогласно). С друге стране треба напоменути и то да када ученици српског језика као страног којима је словеначки језик први, ова фонетска разлика између два језика представља потешкоћу и они најчешће никада не овладају правилним изговором гласова *љ* и *њ* у српском језику.

У аудио материјалу је неправилан изговор диграфа *lj* и *nj* илустрован примерима изговора фреквентних лексема као што су: *prijateljica*, *učiteljica*, *Ljubljana*, *zadovoljen*, у којима говорници којима је српски језик први односно матерњи, по правилу изговарају словеначки диграф *lj* као српско /љ/ уместо као гласовни склоп /л-ј/. Ако се у словеначком језику диграф *lj* нађе на крају речи, требало би га изговорити као умекшано /л'/, али се у примерима типа *prijatelj*, *cilj*, *kralj* по правилу дешава да говорници којима је српски језик

први односно матерњи, ове диграфе изговарају као српско *љ*. Слично се може рећи и за изговор словеначког диграфа *nj*, који говорници којима је српски језик први односно матерњи, изговарају као српско *њ*, а не као гласовни склоп /*n-j*/ у облицима заменица *njen*, *njegov*, односно као умекшано /*n'*/ у примерима као што су *Kranj*, *kranjski*, *konj*, *manj*, *manjši*.

5.1.2.1.5 Грешке у акцентовању међујезичких хомонима и хомографа

Будући да српски и словеначки језик припадају истој језичкој групи, обиље је лексички истих речи које су присутне у оба језика, с тим да се место нагласка код таквих речи разликује, а почетници управо на њима греше и тиме показују присуство фонетске интерференције. У раду *Проблеми превођења са сродних језика: међујезичка хомонимија (на примеру српског и словеначког)* М. Ђукановић и Б. Ковачевић (2011г, 37-39) подсећају да се специфичност српско-словеначких међујезичких хомонима огледа у томе што се јавља значајан број речи које су потпуно истоветне по форми. Са друге стране, постоји значајан број речи у два језика које су сличне, али не сасвим исте по свом облику. У уводном делу савременог речника (Ђукановић, Ђукановић, 2005, VIII) кажу: „И на крају, али свакако не као најмање важно, треба споменути да постоје речи које у оба језика имају исти (или сличан) облик, а сасвим различита значења и употребу. Такве речи зову се *лажни пријатељи*. Оне су у овим речницима посебно обележене (одреднице су подвучене) и на тај начин се на њих додатно скреће пажња. Лажним пријатељима се овде сматрају само оне речи које имају идентичан облик у српском и словеначком (на пример, словеначка реч *izložba* на српски се преводи као излог, а српска реч изложба на словеначки се преводи као *razstava*).“ Аутори овог речника су се одлучили да међу тзв. лажне пријатеље сврстају само хомографе – оне речи које су у два језика написане идентично. Дакле, у међујезичке хомониме овде нису сврстани облици који имају висок степен сличности (типа: надлежан / *nadležen*; *nadležen* на српском значи досадан), већ само они заиста идентични у графичкој форми. Од 16.171 одреднице у словеначко-српском речнику има 260 лажних пријатеља, дакле потпуних међујезичких хомонима, идентичног облика у оба језика. Српско-словеначки базични речник садржи 15.397 одредница, од којих је 176 овако дефинисаних лажних пријатеља. Од 176 лажних пријатеља у словеначко-српском речнику се налазе: 94 именице, 23 придева, 46 глагола, 10 прилога, 1 везник и 2 заменице. Од 260 лажних пријатеља у српско-словеначком речнику има чак 176 именица, 53 глагола, 22 придева, 1 заменица и 8 прилога. У већини случајева ови међујезички хомоними припадају истој врсти речи у оба језика. То си примери типа: личити / *ličiti* – шминкати, улепшавати (гл.); град / *grad* – замак, тврђава (им.); целина / *celina* - континент (им.);... Има и оних примера, где речи у два језика припадају потпуно различитим врстама: цмок (узвик) / *cmok* – кнедла (им.); чувај (гл.) / *čuvaj* – чувар (им.); кер (им.) / *ker* – јер (вез.); јаз (им.) / *jaz* (зам.)... Као највећи проблем у току израде речника показало се само одређивање међујезичких хомонима. Њих су аутори у ова два речника одређивали на основу дугогодишње праксе и уз велику помоћ младих сарадника – студената који су факултативно похађали наставу словеначког језика на Филолошком факултету у Београду. Наиме, код одређивања међујезичких хомонима билингвалност често представља сметњу. Зато је увек драгоцену помоћ говорника којима један од два посматрана језика није матерњи, тј. није први.

Графемска сличност лексеме у два језика ученика на почетном нивоу често наведе да направи грешку у акцентовању, док графемска различитост од ученика захтева нешто дубље мисаоно напрезање и он због тога лакше памти нову реч, па лакше усваја и њено правилно

акцентовање. Тако рецимо код изговора словеначке лексеме *zelo*, која је ученицима потпуно нова и на први поглед неразумљива, греша само трећина групе док приликом изговора именице *prijateljica*, која постоји и у српском језику, греша чак две трећине групе.

У примерима који су наведени у наставку, представљене су именице из словеначког језика које су ученици изговарали акцентујући их као да су у питању именице из српског језика. Реч је о потпуним међујезичким хомографима:

неправилан изговор на словеначком језику	правилан изговор на словеначком језику
prijatêljica	prijáteljica
Nátaša	Natáša
prijatelj	prijátelj
učitêljica	učíteljica
têčaj	tečáj
rázredu	razrédu
mêdicinska	medicínska
kôncert	koncêrt
káko	kakó
kolíko	kóliko

Овом запажању треба додати и податак да ученици учестало греше код изговора оних лексема које су у два језика лексички сличне – на пример: *škola* уместо *šola*, *najbolji* уместо *najboljši* – што је проузроковано фонетском језичком интерференцијом. Овај тип грешака не представља изненађење за предаваче словеначког језика на основном нивоу ученицима којима је српски језик први, односно матерњи.

С друге стране, ученици којима је словеначки језик први, односно матерњи, према искуствима Пожгај Хаџи, учећи сродни хрватски језик сусрећу се са сличним проблемима. У свом експерименталном истраживању хрватског и словеначког, Пожгај Хаџи (2002, 81) закључује да у поређењу са другим језицима, Словенци лакше и брже уче/усвајају хрватски до одређене границе, али усвајање правилног изговора хрватског представља тешкоће говорницима којима је L1 словеначки. Ауторка у наставку наводи да је процес учења правилног изговора хрватског језика отежан због следећих разлога:

- а) систем изговора L1 (словеначког) аутоматизован је, па због тога изговор хрватског језика пролази кроз фонетско сито словеначког језика;
- б) сличност двају језика (хрватског и словеначког) често одмаже, а не помаже у настави/учењу хрватског језика;
- в) графика хрватског језика усвојена је много раније него правилан изговор.

Пожгај Хади наводи да ученици хрватског језика тешко разликују *dž* и *đ*, *č* и *ć*, јер им све звучи исто, односно слично. Изговор гласова *nj* и *lj* им је једна од најтеже усвојивих разлика, јер ови гласови нису присутни у фонетском систему словеначког језика. Посебну пажњу треба обратити на место нагласка које најчешће долази на првом слогу, за разлику од словеначког језика. До сличних запажања долази и Тајда Лукич у раду *Od srpskohrvatskog do hrvatskog kao izbornog predmeta u slovenskim osnovnim školama* (2015, 25) где наводи да су се код ученика који су у основној школи у Кочевју похађали наставу хрватског језика као изборног најчешће јављале грешке у изговору гласова *ć, đ, lj, nj* и *l*, нагласку сличних речи, као што су на пример *pogledala, zaljubila, oči, pomoč, učiti* и сл. Ученици су генерално имали проблем и са наглашавањем и интонацијом у реченици. Што се тиче писања, потешкоће су се јавиле приликом записивања *ć, đ*, разликовању *č/ć, dž/đ, ije/je*. Често су речи записивали према словеначком правопису, на пример: *odpisani* уместо *otpisani*, *poljubci* уместо *poljupci*, *izpit* уместо *ispit*. Проучавајући сличну област Весна Милднер у *Odpravljanje izgovornih napak v maternem in tujem jeziku* (1999, 13-15) констатује да Словенци приликом учења хрватског језика не разликују гласове */č/* и */ć/* као и спој гласова */l/* и */n/* са */lj/* у */lj/* односно */nj/*. Такође, наводи да је правилан изговор често занемарен из следећих разлога:

- 1) владање правилним изговором је један од најтежих сегмената учења страног језика; прихватање *линије мањег отпора* помаже при њиховом занемаривању како код ученика тако и код предавача, посебно ако треба владати гласовима чија се артикулација разликује од оне која је у матерњем језику;
- 2) ученицима се често чини да је споразумевање могуће без обзира на слаб изговор;
- 3) занимљива је чињеница да многи предавачи нису никада у потпуности усвојили изговор страног језика који предају, те стога слаб изговор не препознају или не знају да га поправе.

Слични закључци се могу извести и за процес учења словеначког језика од стране матерњих говорника српског језика.

5.1.2.1.6 Закључак

На основном нивоу ученици којима је први језик српски највише греше приликом изговора словеначких графема: *o, e, l, v, lj, nj*. Приликом одређивања места акцента највећи проблем им праве потпуни међујезички хомографи. Ученици јасно артикулишу лексеме, али је код појединаца током дужег периода учења приметно то да на словеначке лексеме примењују акценатска правила која важе за српски језик.

На основу поменутог тестирања, а и на основу вишегодишње наставне праксе, може се такључити да је у наставном процесу неопходно истицати да графемска сличност два јужнословенска језика не значи да се хомографи подударају и на акценатском, односно фонетском плану, као и да је превиђање овог правила најчешћи извор грешака код ученика на почетном нивоу. Ученицима би већ од првих часова требало још чешће указивати на ову чињеницу. Осим тога, ученицима треба током целокупног процеса учења скретати пажњу на разлику у изговору између српског и словеначког *lj* и *nj*. Од посебне је важности да се код усмене продукције на основном нивоу ученицима одмах укаже на грешку у акцентуацији. Да би ученик грешку отклонио предавач мора од ученика захтевати да реч коју је погрешно изговорио изговори правилно, како би чуо себе и свој сопствени глас. Пракса је показала да ово утиче на брже и ефикасније уклањање грешке у изговору и боље усвајање правилне

акцентуације лексема. У наставној пракси се запажа да ученици често занемарују важност доброг и правилног изговора, тежећи да на штету правилног изговора науче што више нових речии израза. Утисак је да је њихов циљ да овладају што ширим вокабуларом, док је у другом плану оно на чему предавач од првог часа инсистира, а то је правилан изговор у складу са фонетским стандардима словеначког језика. Нема сумње да је у поменутом случају присутна међујезичка интерференција као последица контаката сродних језика, а уколико се она правовремено не отклони прелази у фосилизацију. Фонетска фосилизација је најтеже отклонива грешка у свеукупном савладавању једног језика и зато предавач мора водити рачуна о овој, у лингвистичким круговима, давно уоченој појави.

Због тога се ученицима словеначког језика као страног за додатна вежбања намењена правилном акцентовању препоручује коришћење онлајн аудио материјала из приручника *Fonetika*¹⁵, Хотимира Тивадара и Урбана Батисте. Искуства из праксе упућују на то да оваква вежбања доводе до приметног побољшавања правилне артикулације и правилног акцентовања словеначког језика. Уз то се ученицима саветује да се у ваннаставној активности служе и електронским језичким саветником *Франчек*¹⁶ на коме поуздано могу да чују тачан изговор речи, као и да провере њено значење, употребу, декликацију/коњугацију и етимологију.

5.1.2.2 Средњи ниво

Код ученика средњег нивоа забележен је мањи број грешака на истом тексту у односу на резултате код ученика на почетном нивоу. Тестирани су ученици који су завршили основни курс, дакле, дуже време су били изложени учењу језика и током курса су вежбали читање, писање, слушање, говор. Прошли су укупно 45 сати одслушане наставе (оквирно 5 и по месеци похађаног курса). Настава на средњем нивоу подразумева слушање великог броја словеначких аудио и видео материјала током наставе, а и у додатном учењу код куће. Поред аудио материјала уџбеника намењеног за средњи ниво, ученицима се препоручује слушање емисија на РТВ Словенија, с обзиром на то да говорници ту махом користе нормирани словеначки књижевни стандардни језик.

5.1.2.2.1 Изговор графеме l

У наредној табели приказане су грешке забележене на основу аудио материјала у којима је уочен погрешан изговор графеме *l*. И даље су учестало присутне грешке код изговора глагола са завршетком на *l* (на пример: *učil* уместо правилног *učiu*). На средњем нивоу поприлично је смањен број горе наведених грешака, али није у потпуности савладан. Уочено је да се неправилан изговор графеме јавља код изговора одређених именица, а у конкретном предоченом тексту забележена су два неправилна изговора, и то именице *Pavel* и *bolnik*.

¹⁵ Аудио материјали доступни на сајту: <https://centerslo.si/knjige/ucbeniki-in-prirocniki/osnovna-stopnja/fonetika-1/fonetika-posnetki/>

¹⁶ Електронски језички саветник *Франчек*, финансиран од стране Републике Словеније и Европске уније налази се на сајту: www.francek.si

Примери неправилног изговора графеме /l/

неправилан изговор	правилан изговор
bolnik /bolnik/	bolnik /bounik/
Pavel /Paveu/	Pavel /Pavel/
učil /učil/	učil /učiu/

5.1.2.2.2 Грешке у акцентовању потпуних међујезичких хомографа

Акцентовање речи које имају исти облик и значење у српском и словеначком језику ученицима којима је српски матерњи језик праве велике проблеме и на средњем нивоу. Графемска подударност најчешће не значи и фонетску подударност што ученици курса за средњи ниво савладавају, али уз доста корекција од стране предавача и личног напора. Ученици најтеже усвајају правилан акценат лексема који су потпуни међујезички хомографи, јер су под великим утицајем матерњег језика, тј. српског.

Испод су наведени примери међујезичких хомографа које у процесу усвајања словеначког језика као страног неправилно акцентују ученици којима је српски језик први, односно матерњи:

неправилан изговор	правилан изговор
dêvetem	devêtem
têčaj	tečaj
râzredu	razrédu
jêzika	jezika
dêla	déla

И овде се потврђује констатација коју Весна Пожгај Хаџи помиње у експерименталном истраживању сродних словенских језика, где закључује да сваки језик има другачији изговорни систем и другачију структуру и због тога перцепција гласова првог језика није иста као перцепција гласова страног језика. У истом раду наводи да ученици гласове страног језика сврставају у оне категорије које познају и препознају у првом језику, и уочава да у односу према гласовима првог језика говорници у страном језику разликују три врсте гласова: гласове са *сличним* изговорним реализацијама, гласове са *различитим* изговорним реализацијама и неупоредиве гласове. Фонетска корекција се своди углавном на учење *различитих* гласова страног језика, што не даје добре резултате, јер неадекватна реализација *сличних* гласова води до неадекватне реализације *различитих* гласова (Пожгај Хаџи 2002, 104).

Током курса у отклањању фонетских грешака предност треба дати артикулацијској методи у оквиру које се ученици на часовима и вежбама одмах исправљају код сваког погрешног изговора поменутих гласова. У мањој мери користи се и метода језичке лабораторије, где ученици повремено слушају аудио материјале изворних говорника словеначког језика и настоје да их што верније имитирају.

5.1.2.2.3 Закључак

Код ученика средњег нивоа словеначког језика као страног фреквентне су грешке у вези са изговором затвореног и отвореног *e* и *o*, изговором графеме *l* и погрешним местом акцента речи које имају исти облик и значење у српском и словеначком језику. Пракса је показала да се већина ових грешака може отклонити правовременим реаговањем предавача и уз додатне савете да на уклањању евидентираних грешака и недоумица ученици треба да се ангажују и ван саме наставе. Код ученика словеначког језика као страног на средњем нивоу, приликом преноса праве информације не бележи се значајан шум у комуникацији, иако постоје неправилности у артикулацији одређених фонема.

Ученици на средњем нивоу у процесу усвајања словеначког језика као страног користе додатне аудио материјале за усавршавање правилног изговора. Препоручује се употреба електронског језичког саветника *Франчек*¹⁷, а поред тога се ученицима саветује да прате говорну продукцију на словеначком језику у којој се користи нормирани књижевни стандардни језик.

5.1.2.3 Високи ниво

Ученици највишег нивоа су исправно прочитали текст који су за потребе овог истраживања прочитали ученици сва три нивоа. Код ученика највишег нивоа изговор и интонација су природни и јасни. У моменту извођења пробног теста ученици су иза себе имали 80 сати одслушане наставе словеначког језика (што је 10 месеци учења језика), а важно је напоменути да су и ван наставе били у контакту са језиком (интензивно су слушали аудио и видео материјале на словеначком језику). За испитанике читање овог текста није представљало изазован задатак.

5.1.2.4 Закључак

Заједнички европски оквир за живе језике (2003, 129) у одељку о фонетско-фонолошкој компетенцији наводи да она подразумева знања и способност опажања и продукције гласовних јединица језика (фонеме) и њихове реализације у посебним условима, значењских елемената разликовања фонема (назалност, палатализација и сл.), фонетских структура речи (структура слога, акцентовање речи, тон, асимилација и сл.), прозодијских елемената (акценат, ритам, интонација, асимилација, квантитет самогласника, јачина изговора, дужина/краткоћа слога и сл.). Када се говори о познавању фонолошког система језика учеников изговор који је на А1 нивоу своди се на ограничен репертоар упамћених израза и речи и може се разумети уз изванредан напор изворног говорника који је већ имао искуство сличних ситуација, док је изговор ученика који је на А2 нивоу углавном довољно јасан да би се разумео, уз присуство *јаког* акцента и саговорник понекад има потребу за понављањем. На

¹⁷ *Франчек* је јавно доступни електронски језички саветник за наставнике словеначког језика који је финансиран од стране Републике Словеније и Европске уније из Европског социјалног фонда.

Више на: https://www.franček.si/grade_selection?target=%2F

средњем, Б1 нивоу, учеников изговор је сасвим разумљив, чак и ако се понекад чује акценат странца и праве грешке у изговору, а на средњем вишем, Б2 нивоу, изговор и интонација су му јасни и природни. На високом нивоу, Ц1 и Ц2, ученик је способан да прилагођава интонацију и тачно употребљава акценат да би изразио fine нијансе значења.

У шестом поглављу *Заједничког оквира* (2003,146), *Учење и настава језика*, наводе да је неким ученицима памћење говорних форми некада у великој мери олакшано повезивањем са одговарајућим писаним формама, као и да перцепција писаних форми може бити олакшана, или чак условљена, повезивањем са одговарајућим усменим исказима. Водећи се тим саветом, током наставе курса за словеначки језик на основном нивоу, а нешто ређе и на средњем, на табли, а и у писаним материјалима предатим ученицима, посебно су истицане одређене фонеме, управо оне које им задају потешкоће услед велике сличности ова два сродна јужнословенска језика. У *Заједничком оквиру* (2003, 146-147) се каже да се многе фонеме могу без проблема пренети из L1 у L2. Некада се исти гласови приликом употребе у одређеним контекстима различито чују. Неке фонеме постоје у L2, али их нема у L1. Уколико се не усвоје и не науче на прави начин, долази до неразумевања и неспоразума у комуникацији. Питање које се поставља јесте колико често се то дешава и колико озбиљне последице може имати.

Ако се зна да је најтеже исправити једном погрешно научена фонетска знања и изговор, поставља се питање у којој фази учења треба инсистирати на свести о фонетским грешкама и одвикавању ученика од аутоматизованих понашања. Можда је боље почети са процесом привикавања на правилан изговор у почетној фази учења страног језика, упоредо са учењем комплементарних норми из матерњег језика и тако неминивно уштедети време и труд у каснијим фазама учења. Као предлог за развијање способности изговора, према *Заједничком оквиру* (2003, 166-167), у оквиру одређеног језика наводе једноставна излагања аутентичних говорних исказа, хорским имитирањем наставника, говорника матерњег језика са аудио или видео касета, индивидуалним радом у језичким лабораторијама, читањем наглас фонетски означеног текстуалног материјала, вежбањем слушања и фонетским дриловањем, употребом фонетски транскрибованих текстова, експлицитном фонетском обуком, учењем ортоепских конвенција (тј. како да се изговарају писане форме) и одређеном комбинацијом горе наведеног.

Из анализираног материјала се види да матерњи говорници српског језика у процесу учења словеначког језика као страног највише греше приликом изговора гласова *o*, *e*, *l*, *v*, *lj*, *nj*, као и код правилне акцентуације лексема. Као посебан проблем издвајају се потпуни међујезички хомоними и хомографи код којих се место нагласка разликује у ова два сродна језика.

Фонетици треба поклонити велику пажњу приликом планирања курсева и извођења наставе, јер је то најтеже савладива област у усвајању сродних јужнословенских језика. Сличност у граматичкој структури, а и у самој лексици у почетку мало олакшава комуникацију док је касније, на вишим нивоима, управо она знатно отежава. Кључно је да предавач од почетка до краја инсистира на исправљању грешака и да током наставног процеса што чешће проверава да ли је грешка отклоњена, односно да ли су артикулација и акценат правилни. Због тога у отклањању грешака на вишим нивоима треба комбиновати различите методе (артикулацијску и методу језичке лабораторије) чијим се комбинацијама постижу бољи резултати у фонетској компетенцији ученика. Међујезичка интерференција као фреквентан извор грешака евидентира се и на највишем нивоу учења језика. Њена појава није неочекивана с обзиром на блискост језика. Интервенције од стране предавача су од

изузетне важности у процесу учења правилног изговора, јер ако се у право време не отклоне грешке, интерференција прелази у фосилизацију, а то је појава за чије је отклањање у лингвистици доказано као најкомплексније.

С тим у вези требало би убудуће планирати израду фонетских приручника и уџбеника у којима би упоредно били представљени фонетски системи српског и словеначког језика чиме би настава та два сродна језика била знатно олакшана и унапређена. У обзир би требало узети управо грешке које се евидентирају на часовима овакве праткичне наставе. Неизоставно би једна од области морала бити посвећена међујезичким хомонима (посебно потпуним) као симптоматичном извору грешака које се превасходно односе на место акцента, односно отвореност или затвореност вокала.

5.2 Морфологија

Бавећи се питањем граматичке компетенције *Заједнички оквир* (2003, 126-127) подразумева познавање граматичких ресурса и способности за њихову употребу. Граматиком неког језика, према томе, сматрамо скуп принципа који прописују организовање елемената у низ (реченице) дефинисаних и одређених значења. Граматичка компетенција је способност разумевања и изражавања значења кроз формирање и препознавање правилних реченица према тим принципима, а не пуким меморисањем и репродуковањем готових израза. У том смислу, граматика сваког језика представља изузетно сложен систем, који још увек није довољно истражен и објашњен.

Опис граматичке организације језика подразумева: елементе (морфеме, корене, префиксе, суфиксе, речи), категорије (број, род, падежи, конкретне/апстрактне именице, свршени/трајни вид, прелазне/непрелазне/пасивне глаголе, будуће/садашње/прошло време), врсте (коњугација, деklinација, речи отвореног типа (именице, глаголи), речи затвореног типа), структуре (сложенице, синтагме, реченице), процесе (номинализација, афиксација, градиација, транспозиција, трансформација), односе (слагање, валенција, ред речи). Ученик на А1 нивоу познаје ограничен број синтаксичких структура и једноставних граматичких облика које припадају меморисаном корпусу језичких јединица, док ученика на А2 нивоу може конкретно да употребљава једноставне структуре, али прави систематске елементарне грешке, као на пример погрешна употреба времена и непоштовање слагања. Ипак, глобални смисао се не доводи у питање. На Б1 нивоу ученик може да се служи на задовољавајућем граматичком нивоу у оквиру одређеног репертоара често употребљаваних језичких обрта и израза, у мање-више предвидљивим ситуацијама. У познатим ситуацијама се изражава на задовољавајућем граматичком нивоу: углавном добро контролише граматичка знања, упркос очигледног утицаја матерњег језика. Долази до грешака, али глобални смисао остаје јасан. Ученик на Б2 нивоу поседује доста добру контролу лингвистичких знања. Не прави грешке које изазивају неспоразуме. Поседује добру контролу граматичких знања; долази до повремених омашки, спорадичних грешки и ситнијих синтаксичких неправилности, али су оне ретке и често се накнадно исправљају. На високом (Ц1) нивоу ученик може у континуитету да одржава висок ниво правилне граматичке употребе језика; грешке су ретке и тешко их је уочити, а на највишем (Ц2) нивоу он је способан да у континуитету одржава висок ниво правилне граматичке употребе језика, чак и у ситуацијама смањене пажње (нпр. у току планирања или посматрања реакције саговорника).

Један од разлога што су се у последњој четвртини прошлог века истраживања у области усвајања страног језика усмерила на граматику јесте то што је, како наводи Небојша Маринковић (2007, 111), граматика најособенији аспект језика, и има карактеристике које се

не појављују у другим стварима ускладиштеним у нашој меморији и наравно, не могу се наћи у језицима других врста. Те карактеристике се, по лингвистима, али не и према свим психолозима, уче на начин другачији од било чега другог што људи уче. У учењу страног језика учити граматику је на изврстан начин најлакше јер је она високо систематизована, а резултати тог учења су обично највидљивији у говору.

5.2.1 Опис грађе

Након приказаних резултата фонетског истраживања, у наредном делу овог рада приказани су резултати опширне обраде говорних грешака евидентираних у петогодишњем периоду рада (2015–2020) код ученика основног, средњег и високог нивоа. Све грешке евидентирани су у свакодневним радним белешкама током говорних вежби са свим ученицима сва три нивоа наставе. Прве говорне вежбе почетници имају тек након што им се представе сви падежи (временски након 17. часа одслушане наставе), док ученици средњег и највишег нивоа вежбе овог типа имају током сваког часа. Теме које се обрађују у оквиру говорних вежби покривају различите аспекте живота: слободно време, путовања, образовање, културу, здрав начин живота, економију, животну средину, правни и друштвени односи савременог друштва (теме су приказане у Прилогу рада). Теме се обрађују кроз монологе и дијалоге, кроз краће и шире форме, са подстицајем и без подстицаја наставника. Код монолога ученик је стимулисан на што опуштенији говор и вид излагања где је уочено да говорник бива опуштенији и више се концентрише на садржај оног што говори него на форму и правилност изговореног. У дијалогским вежбама опуштеност у разговору је присутна од самог почетка и контрола правилног говора, у најширем смислу, мање је уочљива код оба говорника него у монолозима. Та опуштеност се често позитивно одрази и на креацију када говорници покушавају да се служе ширим вокабуларом од већ савладаног у том тренутку. Из ранијих лингвистичких теорија и праксе позната је и описана теорија прибегавања општим, једноставнијим изразима (*avoidance strategy*) које говорник савлада и утврди на почетку, а те појаве као честе евидентирани су све до половине наставе другог/средњег курса.

Целокупни корпус грешака и омашки за ову анализу настао је као петогодишњи (2015–2020) резултат бележења пропуста и језичке недоследности на говорним вежбама. После сваког часа грешке би биле прекуцане и достављене сваком ученику путем мејла, као додатни домаћи задатак, са обавезом да их писмено поправе до следећег часа. Више од свега, из поменутог материјала, видљиво је да већина тих грешака и омашки долази услед говорне интерференције два сродна језика и да се упркос оваквим додатним задацима те грешке и омашке прилично тешко и споро отклањају. Уз то наставник треба да води рачуна да се оне не укорене, јер је познато да ако се то деси, чак и на највишем нивоу такве грешке се јако тешко отклањају. С друге стране, искуства нам откривају да у писаним вежбама (тестовима, есејима, задацима...) има мање примера језичке интерференције, јер ученици приликом писања имају више времена за размишљање и евентуално поправљање грешке, па смо се због тога определили да бележењем грешака на говорним вежбама и инсистирањем на њиховом (и појединачном и колективном) исправљању покушамо подићи квалитет наставе на виши ниво и постићи бољи ефекат у савладавању страног језика.

У наставку рада, у широком и разноликом дијапазону, биће презентовани резултати истраживања до којих се дошло на основу вишегодишња искуства и спознаје у вези са већ поменутиим корпусом грешака и омашки које праве српски говорници приликом учења словеначког као другог/страног језика. Евидентирани грешке су подељене на две веће групе: морфолошке и лексичке, а тим редом ће бити и представљене.

5.2.2 Граматичке категорије

5.2.2.1 Категорија броја

5.2.2.1.1 Двојина

Једна од особености словеначког језика јесте постојање граматичке двојине. Како између осталог напомињу Ђукановић и Марковић (2005б, 21), словеначки и лужичкосрпски су једини словенски језици који су двојину сачували још из прасловенског, док се у српском она чува само у траговима. Дакле, у словеначком постоје три граматичке категорије броја: једнина (*Študent posluša predavanje* – студент слуша предавање), двојина (*Študenta poslušata predavanje* – два студента слушају предавање) и множина (*Študenti poslušajo predavanje* – студенти слушају предавање).

Двојина или дуал је граматички облик који означава два лица, два предмета, две појаве и многи је сматрају најупадљивијом карактеристиком словеначког језика у односу на друге европске језике. Многи лингвисти, међу њима и Александар Белић, сматрају да је постојала у индоевропском прајезику, док потпуну двојину у стандардном књижевном језику сада чува само мали број језика, међу којима је и словеначки језик. Осврћући се на ову тему Белић (2000, 316) пише да после старословенског и лужичког језика словеначки језик је сачувао највише остатака од старе двојине. Он је те остатке представио у сведеном систему на основу којег би се могао стећи утисак да је словеначки језик добро сачувао и основне црте старе двојине. Белић, међутим, даље, објашњава да словеначки књижевни језик заиста има свој дуалски систем али је он имао дугу историју док није добио свој данашњи облик. Словеначки дуалски систем, дакле, није непосредно продужење прасловенског дуалског система, већ је једна нова његова метаморфоза.

Проучавајући систем броја, Михаило Стевановић у граматици *Савремени српскохрватски језик I* (1975, 175) наводи да је једној речи када се односи на већи број лица, односно предмета (или појмова уопште), потребно дати облик нешто другачији од онога који има када се њоме означава само једно лице, који чине: *једнина*, посебан облик за означавање јединке и онога што се јединки преписује (*жена* и *добра*) и *множина*, посебан опет облик за множину, тј. за означавање више јединки и онога што се односи на њих (*жене* и *добре*).

У неким језицима поред облика за једнину и множину има и облика којима се означава одређен број јединки, постоје на пример тзв. облици за двојину (дуал), којим се означавају две јединке. Тај граматички број постојао је некада и у српскохрватском језику, али се он изгубио, а остали су само неки трагови његових облика у одређеним врстама речи.

У односу на словеначки језик, савремени српски када се говори о граматичкој категорији броја именица, двојину чува само у траговима. Према наводима Станојчића и Поповића (2008, 78) у ранијим фазама своје историје, српски језик је имао и посебне облике за означавање две јединке, тзв. облике двојине (дуала). У савременом језику остали су само неки од њених облика, и то само код неких именица, при чему имају значење множине. Реч је о именицама *око*, *ухо*, *рука*, *нога*, *слуга*, чији генитив множине гласи: (много) *очију*, (много) *ушију*, (много) *руку*, (много) *ногу*, (много) *слугу*, итд. Нема завршетак *-а*, као највећи број именица ових врста ((много) *села*, (много) *кућа*).

У словеначком језику, Топоришич (2000, 271) проширујући тему о двојини тврди да се неки облици множине именица такође користе уместо облика за двојину. Тако у типичним паровима, нпр. за леви и десни истофункцијски део тела (*roke, noge, obrvi, oči, ušesa, nosnice, bedra, kolena, lahti, peruti...*), за делове одеће или уређаје (*rokavi, hlačnice, nogavice, rokavice, naušniki, nakomolčniki – drsalke, uhani*); исто је и са биолошким паровима: *starši, dvojčki, lastovke...* Из оваквих примера можемо да закључимо да је множина у односу на двојину граматички неозначена.

Због свега наведеног, двојина је за оне који уче словеначки једна од тежих области како у разумевању тако и усвајању овог граматичког сегмента стандардног књижевног словеначког језика. И у њеној употреби, али са различитим интензитетом, ученици греше на сва три нивоа језичког образовања; најчешће греше на основном нивоу, приметне су грешке и на средњем, а нешто ређе на високом нивоу – с тим што су ученици на највишем нивоу у стању да сами препознају пропуст и покушавају да исправе грешку.

У процесу усвајања овог сегмента словеначког језика посебну пажњу треба обратити на правилну употребу наставака за номинатив код именица женског и средњег рода (на пример: *dve knjigi, dve sestri, dve leti, dve mesti*). Именице мушког рода у словеначком језику у номинативу двојине имају завршетак *-a*, који се подудара са завршетком именица мушког рода дуала (паукала) у српском језику (на пример: *dva brata, dva telefona, dva učitelja, dva razreda*), па двојина у том случају српским говорницима не прави никакав посебан проблем. Тако ученици неће грешити у реченицама попут: *Imam dva brata; Kupila sem dva telefona; Vidim dva učitelja*. Међутим, потешкоће настају у истим овим реченицама где је уместо именица мушког рода двојине потребно искористити именице женског или средњег рода двојина, као нпр: *Imam dve sestre* (правилно: *Imam dve sestri*); *Kupila sem dve knjige* (правилно: *Kupila sem dve knjigi*); *Imam dva koleasa* (правилно: *Imam dve kolese*); *Kupila sem dva piva* (правилно: *Kupila sem dve pivi*).

Говорници српског матерњег језика уместо наставака за словеначку двојину најчешће погрешно употребљавају наставке за множину, неспорно под утицајем интерференције њиховог матерњег језика.

Из грађе се могу издвојити примери типичних грешака код употребе двојине на различитим нивоима учења словеначког језика као страног:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Kupila sem dve slike .	Kupila sem dve sliki .
	Imam dve sestre .	Imam dve sestri .
	Obiskala sem dva mesta .	Obiskala sem dve mesti .
	Dva leta se učim slovensko.	Dve leti se učim slovensko.
	To so dva teška vprašanja .	To sta dve teški vprašanja .
	Ana in Marko bodo postali dobri učitelji slovenščine .	Ana in Marko bosta postala dobra učitelja slovenščine .

Vidim dve mačke .	Vidim dve mački .
Pije dva piva .	Pije dve pivi .
Naročila sem dve kave .	Naročila sem dve kavi .
Poznam dve zdravnice .	Poznam dve zdravnici .
Prebrala je dve knjige .	Prebrala je dve knjigi .
Imam dva kola .	Imam dve kolesi .
Pričakujemo dva darila iz tujne.	Pričakujemo dve darili iz tujine.
Potrebujem dve solate .	Potrebujem dve solati .
Srečala je svoje stare kolegice .	Srečala je svoji stari kolegici .
Jutri bom plačala dve položnice na banki.	Jutri bom plačala dve položnici na banki.
Moje dve sošolke so zelo pridne.	Moji dve sošolki sta zelo pridni.
Moja družina ima dva stanovanja .	Moja družina ima dve stanovanji .
Pojedel je dve banane .	Pojedel je dve banani .
V torbi je imela dva majhna ogledala .	V torbi je imela dve majhni ogledali .
Dve ženske so prišle.	Dve ženski sta prišli.
Ste vidva naši novi sošolci ?	Sta vidva naša nova sošolca ?
Kupili bomo dve torte .	Kupili bomo dve torti .
Za Anin rojstni dan sem ji kupil dva darila .	Za Anin rojstni dan sem ji kupil dve darili .
Končala je dva fakulteta .	Končala je dve fakulteti .
Njene dve prijateljice ne živijo v Srbiji.	Njeni dve prijateljici ne živita v Srbiji.
Kupili so ji dve torbe .	Kupili so ji dve torbi .
Na predavanju sodelujejo dve študentke iz Avstrije.	Na predavanju sodelujeta dve študentki iz Avstrije.
Na steni so dva velika okna .	Na steni sta dve veliki okni .
Spoznali smo dve raziskovalke iz Slovenije.	Spoznali smo dve raziskovalki iz Slovenije.
средњи ниво Z otroci se igram.	Z otrokoma se igram.
Smejali smo se puncam .	Smejali smo se puncama .
Moje prijateljice so zelo pridne.	Moji prijateljici sta zelo pridni.

Ona ima **dve mlajše sestre**.
S **staršima** se veliko družī.
Čudila se je **novim kolegicama**.
Obiskali so **dva slovenska mesta**.
Spoznala je **nove sodelavke**.
Bivšim sošolkama se je to zdelo nenavadno.
Kupila je modro majico z **dolgima rokavima**.
S **prijatelji** grem na dopust.
Vprašal je **dve znanstvenice** o tem.
Moje obe tete prihajata iz Nemčije.
Rože sem dala v **dve vaze**.
Najbolj spoštuje **te dve sosede**.
Po sestanku sem telefonirala **svojim sodelavkama**.
Na njuno poroko je povabila **njegove simpatične sestrične**.
Še **dve minute** počakamo, potem pa gremo brez njih.
Svojim prijateljicam sam pripravila majhno presenečenje.
Pojedla je še **dve žlice** juhice.

Ona ima **dve mlajši sestri**.
S **starši** se veliko družī.
Čudila se je **novima kolegicama**.
Obiskali so **dve slovenski mesti**.
Spoznala je **novi sodelavki**.
Bivšima sošolkama se je to zdelo nenavadno.
Kupila je modro majico z **dolgimi rokavi**.
S **prijateljema** grema na dopust.
Vprašal je **dve znanstvenici** o tem.
Moji obe teti prihajata iz Nemčije.
Rože sem dala v **dve vazi**.
Najbolj spoštuje **ti dve sosedi**.
Po sestanku sem telefonirala **svojima sodelavkama**.
Na njuno poroko je povabila **njegovi simpatični sestrični**.
Še **dve minuti** počakamo, potem pa gremo brez njih.
Svojima prijateljicama sem pripravila majhno presenečenje.
Pojedla je še **dve žlici** juhice.

ВИСОКИ НИВО

Pred **dva leti** so to naredili.
Z **direktorji** so se pogovarjali.
Pred **dva meseca** so končno vse končali.
Dva minuta rabi za govorni nastop.
Posvetoval se je z **zdravnikima**.
Pred **dva leta** sta se spoznala na praznovanju.
Mojim kolegicam ni bilo treba pripraviti zaključnega nastopa.
Opisala jim je **telesno spremembo**, ki

Pred **dvema letoma** so to naredili.
Z **direktorjema** so se pogovarjali.
Pred **dvema mesecema** so končno vse končali.
Dve minuti rabi za govorni nastop.
Posvetoval se je z **zdravnikoma**.
Pred **dvema letoma** sta se spoznala na praznovanju.
Mojima kolegicama ni bilo treba pripraviti zaključnega nastopa.
Opisala jim je **telesni spremembi**, ki

jih je opazila.

Zasluži s **priložnostnima delima**.

Tem dvem zaposlenim ne bo treba oddati poročila.

ju je opazila.

Zasluži s **priložnostnima deloma**.

Tema dvema zaposlenima ne bo treba oddati poročila.

Из наведених примера који су забележени током усмених вежби на курсевима словеначког као другог/страног језика на основном, средњем и високом нивоу евидентно је да ученици често греше приликом употребе двојине, тј. приликом додавања наставака за двојину код именица, придева и глагола. Учесталост оваквих грешака је врло фреквентна на основном и средњем нивоу, док су на високом нивоу овакве грешке ређе, али се и даље појављују. У раду је презентован ограничен број примера, односно представљени су карактеристични примери грешака при употреби двојине у словеначком језику као илустрација проблематике у овој области са којом се ученици сусрећу.

На основном нивоу ученици најтеже савладају правилну употребу двојине у словеначком језику код именица женског и средњег рода, односно правилну употребу наставака за номинатив и акузатив. Ово се може илустровати следећим примерима:

Dve ženske so prišle – неправилно употребљен номинатив множине именице *ženska* и перфекат глагола *priiti* уз број два, уместо правилног облика двојине: *Dve ženski sta prišli*;

Dva leta se učim slovensko – неправилно употребљен номинатив множине именице средњег рода *leto*, уместо правилног облика двојине *Dve leti se učim slovensko*;

Pojedel je dve banane – неправилно употребљен облик акузатива множине именице женског рода *banana*, уместо правилног облика двојине *Pojedel je dve banani*;

Obiskala sem dva mesta – неправилно употребљен акузатив множине именице средњег рода *mesto*, уместо правилног облика двојине *Obiskala sem dve mesti*.

Ученици греше код употребе наставака за двојину на сва три нивоа, и то најчешће код падешких наставака за двојину у номинативу и акузативу именица и придева, али су фреквентне и грешке приликом употребе наставака за двојину у словеначком језику за датив, локатив и инструментал.

Из анализиране грађе, а то и пракса потврђује, може се закључити да ученици понекад прибегавају једноставнијим реченичним конструкцијама како би избегли употребу именице у двојини. Ова појава се може илустровати примерима као што су: *Moja mlajša in moja starejša sestra se pogovarjata* уместо употребе именице и заменице у двојини *Moji sestri se pogovarjata*; *Moj starejši sin in moj mlajši sin so šli na izlet* уместо правилног *Moja sinova sta šla na izlet*. Овде је реч о тзв. стратегији избегавања одређених структура страног језика (*avoidance strategy*) односно и овом случају о избегавању правилне употребе двојине, тј. граматичке структуре којом ученици још не владају довољно добро.

У словеначком језику именице мушког рода номинатива двојине имају наставак *-a*, који је еквивалентан наставку именица мушког рода паукала у српском језику тако да српским ученицима то не прави проблеми не доводи до грешака. Грешке су забележене код употребе именица мушког рода двојине зависних падежа (осим акузатива), попут примера: *S*

staršima se veliko družī (неправилно) уместо *S starši se veliko družī* (правилно); *Tem dvem zaposlenim ne bo treba dati poročila* (неправилно) уместо *Tema dvema zaposlenima ne bo treba dati poročila* (правилно).

Проблематиком усвајања правилне употребе двојине бавила се К. Беднарска, посебно у раду *Пољско-словеначке међујезичке интерференције као узрок грешака у настави словеначког као страног језика* (2011, 35) у којем истиче да је посебност словеначког језика двојина, која је у пољском језику почела да нестаје у 15. веку и у савременом језику се користи само у неким сталним синтагмама и када говоримо о *рукама, очима* и *ушима*. Словеначка двојина проузрокује доста проблема како почетницима тако и ученицима на средњем нивоу: *imat dva mački, črnega in rjavega* (уместо *dva mačka, črnega in rjavega*, пољски *mat dwa koty* - множина), *v Bosno sem šla z Marto in Agnieszko, kolegicami iz mojega letnika* (уместо *kolegicama*, пољски *koleżankami* - множина), *v weekend bom šel v trgovino, ker moram kupiti hlače in dve srajce* (уместо *med vikendom, dve srajci*, пољски *w weekend, dwie koszule*). Беднарска, такође, код својих ученика уочава стратегију избегавања и замене, која се темељи на употреби лакших уместо тежих конструкција. Наводи пример да ученици током говорних вежби кажу да су купили три кошуље иако су купили две, јер на тај начин избегавају употребу двојине. За ученике вишег нивоа Беднарска наводи да правилно употребљавају двојину у писаној продукцији, док у усменом изражавању праве грешке у коришћењу ове граматичке категорије. Беднарска ово објашњава тиме што у процесу усмене продукције ученици немају времена за додатно размишљање о правилима употребе овог граматичког броја, док током писане продукције могу да обратe пажњу на употребу одговарајућег облика.

Када говоримо о усвајању словеначког као другог/страног језика код матерњих говорника македонског језика, Л. Аризанковска (2009, 28-29) подсећа да је македонским говорницима тешко да савладају функцију падежа у деклинацији због двојине која не постоји у њиховом језичком систему, али ауторка у наставку рада не објашњава да ли је то због двојине или зато што је македонски генерално изгубио синтетичку деклинацију. (*Jas и Марко*) *сретнавме две пријателки*. – *Srečala sva dve prijateljici*. (*Jas и Марко*) *им рековме на двете пријателки*. – *Povedala sva dvema prijateljicama*. У другом примеру примећује се употреба удвојеног објекта као карактеристика македонског језика.

Двојина као посебност словеначког језика задаје поприличне потешкоће ученицима српског језика и успорава процес савладавања језика на сва три језичка нивоа те је стога потребно посветити доста пажње овој граматичкој јединици како писменим тако и усменим вежбањима, анализама примера и правилној употреби наставака.

5.2.2.1.2 Множина

Оба сродна језика којима се бавимо познају именице *singularie* и *pluralie tantum*. Усвајање именице *singularietantum* не представља никакав посебан проблем српским говорницима пошто су системи подударни. Извесне тешкоће јављају се код коришћења и употребе словеначке *pluralie tantum*, али само оних именица које у српском језику не спадају у ту групу.

У вези са *pluralia tantum* М. Стевановић објашњава: „То су именице које означавају (или су бар некада означавале) поједине предмете састављене од више делова, од више честица или појаве које се изражавају на више места или у више махова. С тим обликом срећемо велики број места, као на пример: *Карловци су били први центар просвете и културног живота међу Србима северно од Саве и Дунава*. – *Страгари, Наталинци, Вреоци и Парцани*

су називи познатих места у Србији, Шаранци једно црногорско племе поред Таре, Пљевља варош у северозападном Санџаку, а Кривошије су брдовита насељена висораван изнад Рисанског залива. Као наведене врло често се употребљавају и именице: *наочари, ногари, груди, Карловци, Колари, резанци, леђа, прса, недра, кола, врата, новине, гусле, јасле, кучине, мекиње, пихтије, струготине, десни, пробади, богиње, остице, понуде* итд. Именица *наочари* означава предмет од два стакла на два ока; *виле* имају више рогљева, *кола* више точкова; *груди, прси* и *леђа* имају по два дела; *остице*, као и *богиње*, јесу болест која се појављује у безброј пега итд. Истина, у сваког предмета што га означавају именице ове врсте не морају бити уочљиви делови, односно честице из којих је он састављен... Било да значе предмете у којих су још увек делови уочљиви, било да означавају болести које се појављују на више места, или с времена на време, или што слично – оне увек значе предмет, односно појаву као јединку, али се и поред тога све речи које се с њима слажу употребљавају искључиво у облицима множине.“ (Стевановић 1975, 186-187)

Према Павици Мразовић (2009, 239) у српском језику само множину имају (*pluralia tantum*):

- именица *људи* која служи као суплетивна множина именице *човек*;
- неке именице које означавају празнике: *Духови, Задушнице*;
- неке именице које су географски називи: *Карловци, Вреоци, Пљевља, Алпи*;
- именице које означавају (или су некад означавале) поједине предмете састављене од два или више делова, честица или појаве које се остварују на више места. Ове именице се јављају, најчешће:
 1. у множини женског рода, нпр:
(те) груди, (те) маказе, (те) наочаре, (те) мекиње, (те) новине, (те) струготине, (те) богиње, (те) остице, (те) понуде итд.
 2. у множини средњег рода, нпр:
(та) кола, (та) леђа, (та) уста итд.

Ове именице множином обележавају један појам, односно једну појаву, али се за истицање тога да је реч о једном предмету може употребити детерминатив *један* који се у том случају јавља у одговарајућем облику множине, нпр:

множина женског рода: *једне маказе, једне наочари, једне панталоне,*
множина средњег рода: *једна кола, једна уста, једна врата.*

Уколико се жели назначити да је реч о више предмета који се овом именицом означавају, користе се разни квалификатори, нпр:
троја кола, много маказа, неколико врата итд.

У раду *Род именица и тип дефлекције у настави српског језика као страног* Весна Ломпар (2011, 21) истиче да ученицима посебну тешкоћу при усвајању српског као страног језика стварају именице које спадају у категорију *pluralia tantum*, а потребно је да их знају већ на почетном нивоу. Ове именице могу бити женског рода (*наочаре, панталоне, новине, степенице* и сл.) и средњег рода (*кола, врата, колица, леђа, плућа, уста* и сл.). Међутим, како ауторка наводи, ученицима уз ове именице не прави проблем конгруентни атибут (слаже се са завршетком именице), него је проблем деклинација. Ломпар сматра да приликом учења српског као страног на почетном нивоу није неопходно помињати род ових именица већ треба само нагласити број.

Именице које су у категорији плуралиа тантум у српском језику нису увек подударне са именицама исте категорије у словеначком језику (понекад се разликују и у роду), на шта је потребно указати веч на почетку учења језика кроз одређене примере:

1. имена градова/географских појмова: *Atene, Benetke, Trbovlje, Firenze, Domžale, Dolenjske Toplice, Vižmarje, Brezje, Žiri*;
2. имена предмета: *vilice, kopalke, počitnice, tla*;
3. имена органа: *možgani, jetra*.

У каснијем савладавању језика она не представља изразитији проблем, посебно не на вишем нивоу.

Примери неправилне употребе именица које спадају у категорију pluralia tantum.

	Неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	<p>Kmalu imamo zimsko počitnico.</p> <p>Začela se je počitnica.</p> <p>Med počitnico ni predavanja.</p> <p>Kupila je rdečo kopalke.</p> <p>Jedla je z vilico in nožem.</p> <p>Jedli smo s srebrno vilico.</p> <p>Živi v Ateni.</p> <p>Obiskali smo Ateno.</p> <p>Bili smo v Benetki.</p> <p>Moja sestra študira v Benetki.</p> <p>Si kdaj bil v Firenci?</p>	<p>Kmalu imamo zimске počitnice.</p> <p>Začele so se počitnice.</p> <p>Med počitnicami ni predavanja.</p> <p>Kupila je rdeče kopalke.</p> <p>Jedla je z vilicami in nožem.</p> <p>Jedli smo s srebrnimi vilicami.</p> <p>Živi v Atenah.</p> <p>Obiskali smo Atene.</p> <p>Bili smo v Benetkah.</p> <p>Moja sestra študira v Benetkah.</p> <p>Si kdaj bil v Firencah?</p>
СРЕДЊИ НИВО	<p>Živeli smo v Helsinkiju.</p> <p>To mu se je vtisnilo v možgan.</p> <p>Danes sem brez možgana.</p> <p>Ona je iz Trbovlja.</p> <p>Brez jetre ne moreš živeti.</p> <p>Ima raka na jetri.</p> <p>Med počitnico veliko potuje.</p> <p>Sneg je pokril tlo.</p> <p>Žoga se je odbila od tlo.</p>	<p>Živeli smo v Helsinkih.</p> <p>To mu se je vtisnilo v možgane.</p> <p>Danes sem brez možganov.</p> <p>Ona je iz Trbovelj.</p> <p>Brez jeter ne moreš živeti.</p> <p>Ima raka na jetrih.</p> <p>Med počitnicami veliko potuje.</p> <p>Sneg je pokril tla.</p> <p>Žoga se je odbila od tal.</p>

Novo krilo ji sega do **tla**.

Novo krilo ji sega do **tal**.

V **Domžali** bo potekal koncert.

V **Domžalah** bo potekal koncert.

Vižmarje je nekoč **segalo** so reke
Save.

Vižmarje so nekoč **segale** do reke
Save.

Из наведених примера се јасно види да ученици којима је српски језик први односно матерњи, у процесу усвајања словеначког као страног имају тенденцију да оне именице које у оба језика имају сличан или исти облик користе у оном граматичком броју у којем се користе у српском језику, дакле да ће у словеначком језику употребити онај облик именице, како би он гласио у одговарајућем падежу, роду и броју у српском језику.

5.2.2.1.2.1 Употреба двојине уместо множине

Уочено је да ученици којима је српски матерњи језик греше и приликом употребе двојине уместо множине код именица које означавају нешто што је природно пар, а не наглашава се да су у питању оба дела скупа, него се именица користи неутрално. Ученици се воде унутрашњим уверењем да када нешто иде у пару то тражи облик двојине, а не множине. Облик двојине је тако могуће искористити за неке именице уколико желимо да нагласимо да се односи баш на оба предмета, али природна употреба захтева ненаглашен облик, тј. употребу множине. У наставку су представљени неки од примера употребе.

Примери неправилне употребе множине.

Неправилна употреба

Starša sta doma.
Ne pozabi na **rokavici!**
Kupila sem **nova čevlja**.
Všeč sta mi **tvoja uhana**.
Ona ima **dvojčka**.
Imam **novi smučki**.
Kupila je **gumijasta škornja**.
Stara starša živitana vasi.
Novi supergi staneta50e.
Gležnja so ga bolela.
Nogi so se ji od straha tresli.
So te kdaj bolele **ledvici?**
Rami me bolita zatadi nahrbtnika.
Ušesi ga bolijo.

Правилна употреба

Starši so doma.
Ne pozabi na **rokavice!**
Kupila sem **nove čevlje**.
Všeč so mi **tvoji uhani**.
Ona ima **dvojčke**.
Imam **nove smučke**.
Kupila je **gumijaste škornje**.
Stari starši živijo na vasi.
Nove superge stanejo 50e.
Gležnji so ga boleli.
Noge so se ji od strahu tresle.
So te kdaj bolele **ledvice?**
Rame me bolijo zaradi nahrbtnika.
Ušesa ga bolijo.

Наведени примери неправилне употребе двојине уместо множине забележени су на курсу за основни и средњи ниво. Трудећи се да што брже савладају и примене употребу двојине у свом словеначком језику ученици додају наставке за двојину именицама које иду у пару сматрајући да је и ту потребна употреба двојине, а не множине. Пример неправилно

употребљене двојине је у реченици: *Starša sta doma* уместо *Starši so doma*. Именица *starš* значи родитељ и мушког је рода. Када се користи у значењу родитељи употребљавамо множински облик именице (*starši*), а не облик у двојини (*starša*). Такође глагол *biti* постављамо у 3. лице множине (*so*), а не у 2. лице двојине (*sta*).

Грешке овог типа су присутне на прва два нивоа учења словеначког док на високом нивоу појава овакве неправилне употребе је прилично ретка. Како би се што пре савладао овај проблем, ученицима је потребно понављати правило да природан пар у словеначком језику тражи облик множине, а не двојине. Њима је свакако лакша употреба множинских наставака за именице, јер се то подудара са правилима њиховог матерњег, тј. српског језика.

5.2.2.1.3 Закључак

Сумирајући претходни сегмент може се закључити да се изразито греша код употребе двојине тако што се погрешно предност даје множини. Збуњује их и *pluralia tantum* свих именица чији облик није истоветан облику у српском језику. Нешто ређе греше и код именица које означавају пар, јер их заводи закључак да када нешто иде у пару то представља двојину, а не множину, што у словеначком језику није увек случај. Упркос честим вежбама двојина је на основном нивоу једна од најкомплекснијих и најизразитијих тешкоћа са којима се предавач сусреће пошто ученици споро прихватају и усвајају ту битну разлику између два сродна језика. Двојина задаје проблеме на сва три нивоа језичких компетенција, али различитим интензитетом. Свакако се греша највише на основном нивоу, затим на средњем, а потом и на највишем – с тим што ученици највишег нивоа често и сами осете пропуст и покушају да исправе грешку.

5.2.2.2 Категорија рода

Оба језичка система, и српски и словеначки, познају три граматичка рода: мушки, женски и средњи. Како Станојчић и Поповић (2008, 77) наводе: „ /.../ српске именице се класификују као именице природног и граматичког мушког, женског и средњег рода, с тим што се значење (и природног, и граматичког) рода везало за одвојене наставке/.../“. И у словеначком језику је идентично. Јуранчич (1965, 51) објашњава да се многим мушким и женским именицама њихов род одређује према природи (*mož, žena, jelen, košuta*), а осталима према облику речи, према њиховом завршетку и промени. Он истиче и да су, углавном, све именице које се завршавају на сугласник, а у другом падежу једнине имају наставак *-a/-u* (попут *mož, moža, sin, sinu*) мушког рода, а именице које се завршавају на *-a* (као *žena, sestra*) женског су рода. Женског рода су и именице чија се основа завршава на сугласник, са наставком *-i* у генитиву једнине, и то су махом апстрактне именице (нпр. *mladost, misel, pamet, ljubezen, čast...*). У словеначком језику се, као и у српском, код младунчади мушки или женски не истиче. Зато овај тип именица спада у граматички средњи род (*dete, tele, žrebe, pišče*), а према наставку средњег рода су и све остале именице које се у номинативу једнине завршавају на *-o/-e*, осим ретких личних имена на као што су на пример именице *Marko, Stanko, Vinko, Miro, Jože, France*, што важи и за именицу *oče (otac)*, које спадају у мушки род.

Необичност за ученике којима је српски језик матерњи, представљају именице чији се род разликује од рода именица у његовом матерњем језику (на пример: словеначки *jabolko* – средњи род, српски *јабука* – женски род; словеначки *univerza* – женски род, српски *универзитет* – мушки род, словеначки *krof* – мушки род, српски *крофна* – женски род).

Неправилност одређивања рода видимо у додавању погрешних наставака именици. Грешке овог типа праве ученици основног курса, делимично ученици средњег, док се на високом нивоу овакве грешке уопште не евидентирају. Занимљиво је напоменути да ученици не греше приликом деклинирања именица које су у оба језика истог рода, на пример: женски род: *hiša* – кућа, *žlica* – кашика, *tisa* – маца, *skleda* – чинија, *zapestnica* – наруквица; мушки род: *pes* – пас, *sosed* – комшија, *krožnik* – тањир, *koledar* – календар, *računalnik* – компјутер; средњи род: *morje* – море, а свакако не код речи које су идентичне чији је род исти у оба језика (на пример: женски род: *knjiga* – књига, *prijateljica* – пријатељица, *sestra* – сестра, *tata* – мама, мушки род: *brat* – брат, *prijatelj* – пријатељ, *telefon* – телефон, *učitelj* – учитељ; средњи род: *pivo* – пиво, *vin* – вино, *naselje* – насеље, *telo* – тело). Ученик ће правилно конгруирати делове синтагме: *To je majhna hiša*; *On je moj sosed*; *Morje je modro*, а грешке у којима долази до мешања рода именице нису евидентирани.

При деклинирању именица у словеначком језику чији је род другачији од рода именица у српском језику, ученици праве грешке тако што додају падешке наставке за онај род именице у словеначком језику какав би требало употребити за именицу истог значења у српском језику. Да одређивање рода именица представља тешкоћу и за предаваче и за ученике који усвајају српски као страни језик на основном нивоу (A1 и A2) указује и Весна Ломпар (2011, 19-20). Тврди да је род именица у српском језику у највећем броју у корелацији са њиховим завршетком и да се у обзир узима и род и завршетак да бисмо успоставили везу с једне стране са конгруентним атрибутом (*maj*, *ta*, *to*), а са друге стране са типом деклинације (*-a*, *-e*, *-u*). Издваја типичне наставке на типичним примерима и тиме показује њихову повезаност са родом: мушки род – завршетак на консонант (*студент*, *човек*, *град*, *прозор*, *пријатељ*), женски род – завршетак на *-a* (*жена*, *књига*, *вода*, *земља*, *година*, *соба*), и средњи род – завршетак на *-o* или *-e* (*место*, *писмо*, *слово*, *име*, *море*, *време*). Међутим, већ на нивоу елементарне лексике (нивоа A1, A2) јављају се именице које се не уклапају у дати систем. Ломпар их наводи према завршетку и даје примере које одговарају том нивоу: 1. именице женског рода на консонант (*јесен*, *љубав*, *ноћ*, *реч*, *вест*, *крв*, *ствар*, *младост*, *новост*, *старост* и сл.); 2. именице мушког рода на *-a* (*tata*, *деда*, *прадеда*, *газда*, *колега*, *комшија*, *судија*, *теча* и сл.); 3. именице средњег рода на *-a* (*доба*) (ради се само о једној именици, која се на овом нивоу јавља углавном у оквиру синтагме *годишње доба*, стога њену изузетност, што се рода тиче, није потребно посебно наглашавати); 4. именице мушког рода на *-o* и *-e* (*сто*, *посао*, *ауто*, *дечко*, *диско*, *лавабо*, *ниво*, *сако*, *део*, *кафе* и сл.). Неке од ових именица, додуше, могуће је заменити њиховим дублетним облицима, који су систематски: уместо *ауто* – *аутомобил*; уместо *дечко* – *дечак*; уместо *лавабо* – *умиваоник*; уместо *кафе* – *кафић* и сл.). Проблем је у томе што се не могу тако једноставно избећи. Једино се за последњи пример то може препоручити. Што се тиче именица *сто*, *посао*, *део*, нема потребе издвајати их као оне које имају *o* пореклом од *l*, јер то, на почетном нивоу, само додатно компликује објашњење; 5. именице мушког рода на *-u* или *-y* (*такси*, *хоби*, *интервју* и сл.). Ових примера има мало и ради се о речима страног порекла, које су студентима и на овом нивоу обично познате. У неким уџбеницима могу се наћи и облици *јуни* и *јули*, али њих треба избегавати, с обзиром на то да постоје и облици *јун* и *јул*.

У наставку су наведени најчешћи примери неправилне употребе рода именица у словеначком језику код ученика чији је први језик српски:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Ana hodi na aerobik . En sekund , prosim. Kupila sem jabolke . Rada jem piškoto . Donav je velika reka. Na fakultetu ji je bilo lepo. Študira na Univerzitetu v Mariboru. Maja zdaj živi v Pragu . Spet ima ново avto . Rad ima čaj z limunom . Mestno kino je zaprto. To so moje krofne . Imam ново zvezko . Bilo je že veče , ko so se vsi vrnili domov. Naslednji mesec načrtujemo obiskati Island . Vsaka stvar ima svojo nameno . V omaru je imel veliko oblek. Že deset let živi in dela v Brazilu .	Ana hodi na aerobiko . Eno sekundo , prosim. Kupila sem jabolka . Rada jem piškot . Donava je velika reka. Na fakulteti ji je bilo lepo. Študira na Univerzi v Mariboru. Maja zdaj živi v Pragi . Spet ima nov avto . Rad ima čaj z limono . Mestni kino je zaprt. To so moji krofi . Imam novi zvezek . Bil je že večer , ko so se vsi vrnili domov. Naslednji mesec načrtujemo obiskati Islandijo . Vsaka stvar ima svojnamen . V omari je imel veliko oblek. Že deset let živi in dela v Braziliji .
СРЕДЊИ НИВО	Planete so oddaljene od nas. Nisem skuhala špaget . Ni imela preveč prtljaga . Ni ji jasen identitet . Dekle je šla domov. Odporen je proti prehladi .	Planeti so oddaljeni od nas. Nisem skuhala špagetov . Ni imela preveč prtljage . Ni ni jasna identiteta . Dekle je šlo domov. Odporen je proti prehladu .

Rad je tatarski omak .	Rad je tatarsko omako .
To so tipične naravne pojave .	To so tipični naravni pojavi .
To je njegov izbor .	To je njegova izbira .
V pubertetu se odvijaju mnoge telesne spremembe.	V puberteti se odvijaju mnoge telesne spremembe.
Na dlanu se mu pozna, da res teško dela.	Na dlani se mu pozna, da res teško dela.
Dolgo so pisali kod za operacijski sistem.	Dolgo so pisali kodo za operacijski sistem.
V tem smeru nisem razmišljaj.	V to smer nisem razmišljaj.
Ta stari pot odlično poznaj.	To staro pot odlično poznaj.
Gripse običajno pojavi kot epidemija v zimskih mesecih.	Gripa se običajno pojavi kot epidemija v zimskih mesecih.
To mi še v norom sanju ne pride na misel.	To mi še v norih sanjah ne pride na misel.
Kandidat je imel minut zamude.	Kandidat je imel minuto zamude.

Већину именица женског рода у словеначком језику ученици деклинирају као именице мушког рода у српском језику, попут *aerobika*, *minuta*, *fakulteta*, *Donava*, *Praga*, *prtljaga*, *izbira*, *identiteta*, и сл. Они овом типу именица додају наставке за одређени падеж који се користе у српском језику што за последицу има настанак грешке. На вежбама се повремено евидентира да ученици основног нивоа некада не познају у целини род именица у свом матерњем језику, попут именице *avto* (мушког рода) него тврде да је средњег, па је тако преносе и у словеначки језик чинећи одједном две грешке. На пример, *Spet imam novo avto*, уместо *Spet imam nov avto*. Током процеса учења ове грешке се отклањају и оне за предавача уствари не представљају неки велики непремостиви изазов, јер ученици не понављају ове грешке када усвоје ову категорију.

Од 35 претходно наведених примера неправилне употребе рода именица, 23 се односи на именице мушког рода у српском језику – које су у словеначком женског рода, 7 примера је у српском женског рода, а у словеначком мушког рода, 2 примера су у српском женског рода, док су у словеначком средњег рода и 2 примера су у српском средњег рода док су у словеначком мушког рода. На постојање именица са различитим родом у српском и словеначком језику ученике треба посебно упозорити током самог предавања, а потом их проверити на писменим и говорним вежбама.

5.2.2.3 Категорија падежа

Српски падежни систем свих именских речи састоји се од седам падежа, и у граматицима се обично наводи следећим редом: номинатив, генитив, датив, акузатив, вокатив, инструментал и локатив. Предстаљајући опште одлике падежног система у српском језику у *Синтакси савременог српског језика* (Пипер и др. 2005, 119-120) аутори наводе да је падеж морфолошка категорија, јер представља сваки појединачни облик именичке речи у деклинационој парадигми. Таквих облика је седам у једнини и седам у множини, с тим што се уз основне бројеве од два до четири (тзв. ниже бројеве), и двочлане и вишечлане основне бројеве који се завршавају на бројеве од два до четири, као и уз збирни број оба, појављује посебан облик који се назива паукал (количински облик мале множине), формално једнак облику генитива једнине (пореклом од некадашњег облика двојине), (уп. нпр. *та ДВА нова студента* и *О та ДВА нова студента*), а уз основне бројеве од пет па навише (тзв. више бројеве), збирне бројеве и пронумеричке квантификаторе појављује се посебан облик (количински облик велике множине), формално једнак генитиву множине (уп. нпр. *тих ПЕТ нових студената* и *О тих ПЕТ нових студената*)... Падеж представља синтаксичко-семантички однос у који именичке речи ступају изграђујући на тај начин синтаксичко-семантичке јединице – синтагму и реченицу. Ово важи за све поменуте падежне облике изузев за вокатив. Вокатив је падежни облик који у српском језику нема синтаксичко-семантичку већ комуникативну вредност. Сваки падежни облик јесте синтаксичко-семантички вишезначан. То значи да у синтагми и реченици може бити носилац различитих синтаксичко-семантичких вредности.

У српском језику су номинатив и вокатив независни падежи, а остали (генитив, датив, акузатив, инструментал и локатив) су зависни падежи, док је у словеначком само номинатив независан падеж.

За разлику од српског језика, словеначки има шест падежа, и то: номинатив, генитив, датив, акузатив, локатив и инструментал. Вокатив, падеж обраћања, у словеначком језику не постоји и уместо њега се користи номинатив. У граматицима словеначког језика је у односу на граматику српског језика приметна и мања разлика у редоследу набрајања падежа, тако да се у словеначким језичким приручницима локатив наводи као претпоследњи, пети падеж, а инструментал као последњи, шести падеж.

5.2.2.3.1 Вокатив

Као што је речено, словеначки језик нема вокатив, него се као падеж дозивања и обраћања користи номинатив. Вокатив је у српском језику падеж који не само да не зависи ни од једне друге речи у реченици и да не показује никакав однос према било којој другој речи, него он уопште није чвршће везан ни за један део реченице (Стевановић, 1979, 171). То је облик самосталних речи који се ставља испред реченице, или уноси међу њене делове и врши функцију дозивне речи, или речи за скретање пажње на оно што се дотичном реченицом указује. У савременом језику вокатив није синтаксичко-семантичка категорија, веч је морфолошка и прагматичко-семантичка категорија. У традиционалним граматицима, вокатив се заједно са номинативом убрајао у независне падеже, с обзиром на то да је у старијем језику, осим прагматичке, могао имати и синтаксичко-семантичку функцију – функцију прагматичког субјекта.

Анализирајући падежни систем српског језика, Иван Клајн истиче да: „Међу падеже с највише колебања у облику спада вокатив једнине, првенствено вокатив у мушком роду. Његов наставак је *-е* (*куме, јуначе* итд), односно *-у* ако се основа именице завршава на

палатални сугласник (љ, њ, ј, ш, ж, ч, ц, ћ или ђ): *краљу, мужу, коњу, младићу* итд). Код многих основа, међутим, могу се јавити оба наставка: *царе, мајсторе*, али *господару* (обичније него *господаре*), *фризеру; секретару* и *секретаре; витез – витеже*, али *Француз – Французу; глупане*, али *кретену* (мада би правилније било *кретене*) итд. Именице *житак* и *санак*, на пример, имају различите вокативе у стиху Бранка Радичевића: *Збогом житку, мој прелепи санче*. С обзиром на све то, не може се забранити распрострањени облик *Милоше* (мада граматичари, у складу с горњим правилом, прописују *Милошу*), од *Бурдуш* би се сигурно рекло само *Бурдуше*, а неће бити погрешан ни Оливин узвик у цртаним филмовима: *У помоћ, Попаје* (мада иначе имамо *папагају, лакеју* итд). И вокатив једнак номинативу, против којег су се граматичари дуго борили приписујући га станом утицају, данас све више шири. Сасвим уобичајен код именица као *патак, мачак, тетак* и имена и презимена као *Штефек, Хашек, Зебец, Чајевец* (где би се вокатив на *-е* или *-у* тешко могао направити или и не постоји), он се данас допушта и за страна имена и презимена са завршетком на *-к, -г, -х* или *-ц*, нпр. *Цек, Глук, Масарик, Ланг, Спилберг, Хајнрих, Бах, Фриц, Кац* итд. Не може се сматрати погрешним ни код презимена на *-ов, -ев, -ин* (*Ћирилов, Фајдев, Докчев, Токин, Бухарин* итд), мада је ту препоручљивији вокатив на *-е*. Код осталих страних имена и презимена треба употребити вокативни наставак где год је то могуће, дакле *Цозефе, Роберте, Дипоне, Хансене, Милере* или *Милеру* итд. Поготово то важи за наша (мушка) презимена на *-ић*, чији вокатив мора обавезно имати завршетак *-ићу*. Муслиманка имена на *-к, -х* имају или непромењени вокатив (*Малик, Салих, Абдулаху*, а само *Алаху*). За мушка имена на *-ица* (*Перица, Радојица* и слично) граматичари су прописивали вокатив једнак номинативу, али се у данашњем стандардном језику употребљава скоро искључиво на *-е* (*Перице, Јовице* и слично), дакле као и за женска имена истог завршетка (*Анице, Милице*). Од личних имена на *-а*, вокатив на *-о* имају углавном само двосложна имена с дугосилазним акцентом у номинативу, женска и мушка, нпр. *Јецо, Мицо, Дано, Надо* и *Жико, Перо, Божо* итд. Старија и одомаћена женска имена на *-ија* такође могу имати *-оу* вокативу, нпр. *Анђелијо, Петријо, Маријо* (поред: *Анђелија* итд), док новија имена као *Лидија, Меланија, Глорија* остају непромењена. Име *Олга* не спада ни у једну од ових група, па се не може сматрати правилним вокатив *Олго*, који се редовно чуо у серији *Позориште у кући* “ (Клајн (2011, 120-121).

С друге стране, у словеначком језику функцију вокатива обавља номинатив, који, осим своје основне, има и функцију тзв. *zvalnika* (Топоришич 2000, 268). У својој граматици и Јуранчич (1965, 56) наводи да је вокатив, који у штокавском говору има посебан облик, у словеначком једнак номинативу и то илуструје примерима именица женског рода: *Najlepša hvala, draga sestra! – Kam greš, Marica? – Si me razumela, tovarišica?*

Употреба номинатива уместо вокатива представља проблем за готово две трећине ученика на почетном нивоу и они користе српски вокатив уместо словеначког номинатива. Овакве грешке су ређе на средњем и високом нивоу, али свакако нису искључене.

Компарирајући проблематику из словеначког угла, Т. Лукич у раду *Od srpskohrvatskog do hrvatskog kao izbornog predmeta u slovenskim školama* (2015, 25) наводи примере словеначких ученика који су похађали хрватски као изборни предмет у основној школи у Кочевју где објашњава да су они тешко научили и разумели правилну употребу вокатива и због тога је долазило до погрешне употребе тог падежа.

Примери неправилне употребе вокатива у словеначком језику код ученика чији је први језик српски:

неправилна употреба

Majo, ali si to razumela?

Milice, ali lahko začnem?

Miloše, a si to naredil?

Dragane, a ste končali?

Bojane, ste to pripravili?

Petre, a se strinjate?

Fedore, kaj pravite o tem?

Mirolave, kje ste to prebrali?

Danice, kaj menite o tem?

Saro, bi vi še kaj dodali?

Uroše, zakaj tako pravite?

Goco, kje ste to našli?

Srdane, kaj menite o tem?

Rado, ste našli vse neznane besede?

Lazare, bi še kaj dodali?

правилна употреба

Maja, ali si to razumela?

Milica, ali lahko začnem?

Miloš, a si to naredil?

Dragan, a ste končali?

Bojan, ste to prepravil?

Petar, a se strinjate?

Fedor, kaj pravite o tem?

Miroslav, kje ste to prebrali?

Danica, kaj menite o tem?

Sara, bi vi še kaj dodali?

Uroš, zakaj tako pravite?

Goca, kje ste to našli?

Srdan, kaj menite o tem?

Rada, ste našli vse neznane besede?

Lazar, bi še kaj dodali?

5.2.2.3.2 Употреба акузатива уместо гентива

Два зависна падежа, гентив и акузатив, различито се користе у словеначком и српском језику. Темељна разлика огледа се у чињеници да се уз одричне прелазне глаголе у српском користи акузатив, а у словеначком гентив. Анализирајући овај сегмент Стевановић (1979, 383) пише: „У савременом језику, разговорном и књижевном, све више се употребљава објекат у облику акузатива уз одричне прелазне глаголе.“ Даље наводи да би се у свим, или скоро свим, примерима наведеним за употребу гентива уз одричне глаголе могао употребити и облик акузатива. Може се, шта више, казати да је за данашње језичко осећање све обичнији облик акузатива у функцији објекатске допуне и одричним глаголима (Стевановић 1979, 383).

У старијим периодима развитка нашег језика и код старијих писаца, код Вука Караџића и његових непосредних следбеника, како наводи Стевановић (1979, 383) употреба словенског гентива је свакако била чешћа, посебно код писаца и у говорима централне и западне говорне области нашег језика. За писце из источних крајева, а и у свакодневной говорној употреби на тим просторима ова појава је свакако ређа и до извесне се мере осећа архаичном. Као илустрацију за ово Стевановић наводи низ примера из књижевности и објашњава да се код српских старијих писаца, као и у народној књижевности, у функцији објекта уз одричне глаголе претежно употребљавао гентив. Иако се, како он наводи, употреба објекта у гентиву уз одричне глаголе може објашњавати необухватањем ниједног дела појма објекта, што ће рећи његовим партитивним карактером, исто је тако разумљиво што акузатив, као падеж правог објекта, све више потискује гентив из те службе. Ово је

разумљиво, сматра Стевановић, зато што је у многим случајевима и уз одричне глаголе партитивност искључена. „Очевидно у примерима типа: *Још нисам прочитао д р у г и д е о романа* апсолутно се не би другачије могло рећи. Не само да ову реченицу не бисмо могли употребити с објектом у облику генитива место акузатива, него би она таква чак била бесмислена, јер се овде не може подразумевати најмањи делић тога дела. А то је опет, са своје стране, за нас доказ да је словенски генитив партитивног, а не аблативног, или било каквог другог карактера.“ (Стевановић 1979, 383).

Анализирајући словенски генитив Антица Менац (1979, 65-66) износи да се под словенским генитивом подразумева, као што је познато, појава да се уз негиране прелазне глаголе употребљава генитив уместо акузатива у функцији ближег објекта. Та је појава позната још у старословенском језику те се претпоставља да је постојала у прасловенском: сачувала се, у већој или мањој мери, у већини словенских језика до данашњег дана. Но паралелно с генитивом употребљавао се и у старословенском, а и у другим словенским језицима, опет у већој или мањој мери, и акузатив, па у савременој студији та два падежа у споменутој функцији имају у различитим језицима различиту расподелу. Генитив се обично сматра основним падежом. С. Ившић каже да у словенским језицима уз негиране прелазне глаголе објекат стоји чешће у генитиву него у акузативу (1970, 368).

У граматицима хрватског или српског језика о том се питању говори обично доста кратко. Маретић у првом издању своје *Граматики* даје већу предност генитиву пред акузативом него у другом издању¹⁸. Притом он као и Ившић (1970, 368) спомиње да се генитив употребљава и кад негирани глагол има уз себе инфинитив прелазног глагола, па и онда кад овај има описни облик (да + презент). У граматици аутора Брабец, Храсте и Живковић (Брабец и др. 1952, 198) не даје се предност ни једном од два падежа: *Негирани прелазни глаголи имају објекат у генитиву или у акузативу. Између: Нисам видио влака, Такве музике нисам чуо и Нисам видио влак, Такву музику нисам чуо нема разлике у значењу.* Љ. Јонке (1952/53, 124) каже: ... *иза негираног глагола не мора увек долазити генитив, него може остати и акузатив објекта. Чак се сматра, да је употреба тога тзв. словенског генитива обичајнија код старијих него нових писаца. Добро је дакле с генитивом... али је правилно и с акузативом... А за заменице у средњем роду много је обичнији акузатив него генитив...* Може се овде споменути и мишљење А. Белића (1951, 224): *У нашем језику данас при обичном одрицању генитив није обавезан. Чак и код појачаног одрицања није генитив обавезан.* Менац у наставку наводи да је и Д. Гортан-Премк овом питању посветила посебну пажњу у своја два рада. У првом¹⁹ проучава језик 21 књижевника из разних крајева хрваткосрпског језичког подручја делећи их на групу из старијег раздобља (од Карацића до Првог светског рата) и млађег (од Првог светског рата до данас). Од хрватских се писаца узима у старијем периоду Шеноа, а у млађем Крлежа, Цесарец, Калеп и Божић. Проучавају се случајеви: 1) кад је објекат именица или лична заменица, а предикат било који прелазни глагол осим глагола *немати*; 2) кад је објекат именица или лична заменица, а предикат глагол *немати*; 3) кад је објекат заменица која означава нешто неодређено, а предикат било који прелазни глагол осим глагола *немати*; 4) кад је објекат заменица која означава нешто

¹⁸ *Грамматика и стилистика хрватскога или српскога књижевног језика*, Загреб, 1899. II поправљено издање, Загреб, 1931; у првом издању (1899): *Уз све прелазне глаголе, кад су негирани, објекат уместо акузатива стоји (истакла А. М.) у генитиву... Али место генитива уз прелазне негиране глаголе може бити и акузатив...* Посебно остају у акузативу заменице: *ово, оно, то, што* (стр. 388-389); у другом издању (1931): *Уз све прелазне глаголе, кад су негирани, објекат може стојати (истакла А. М.) у генитиву уместо у акузативу* (стр. 490).

¹⁹ Падеж објекта у негативним реченицама у савременом српскохрватском језику, *Наш језик*, н. с. књ. 12, св. 3-6, стр. 130-148

неодређено, а предикат глагол *нeмати*. У првом се случају контрастира сужавање употребе генитива у корист акузатива (у старијем раздобљу 51,37%:48,62%, а у млађем 16,92%:83,07%). У другом случају, тј. с глаголом *нeмати*, употребљава се у великом проценту генитив (89,89%:10,10%). У трећем и четвртном случају заједно – готово искључиво акузатив (96,41%:3,59%); малобројни примери употребе Шенои. На темељу тих резултата стоји да могућност избора постоји у првом случају, па ауторка спроводи даљу анализу употребе двају падежа и долази до закључка да се у значењу детерминаности објекта више употребљава акузатив, а у значењу партитивности и устаљених израза – генитив.

Бавећи се негацијом у словеначким језику Топоришич (2000, 269) истиче да се она изражава генитивом, поткрепљујући то примером: *Ko zaspal bom v smrti, ne kopljite jame, kjer vrste se križi*. У наставку подсећа да се у нестандардном словеначком језику често користи акузатив уместо негирајућег генитива (*Nič mi ne bom povedal. – Da ti ni kaj dal?!).*

Овако сложена морфолошка проблематика са великим разликама између словеначког и српског спада у области које српски говорници врло тешко усвајају до краја. Грешке овог типа присутне су и на највишем нивоу. Из обиља тих неправилности издвојен је тек део примера.

Примери неправилне употребе акузатива уместо генитива у процесу усвајања словеначког језика као страног:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Ne vidim Ano .	Ne vidim Ane .
	Ne poznam tvojo sestro .	Ne poznam tvoje sestre .
	Nisem naredil domačo nalogo .	Nisem naredil domače naloge .
	Nismo videli njeno knjigo .	Nismo videli njene knjige .
	One ne pijejo mrzlo pivo .	One ne pijejo mrzlega piva .
	Ne razumem besedilo .	Ne razumem besedila .
	Ne pijem grenko kavo .	Ne pijem grenke kave .
	Niso ji poslali sporočilo .	Niso ji poslali sporočila .
	Ne poznamo slovensko zgodovino .	Ne poznamo slovenske zgodovine .
	Ne maram politiko .	Ne maram politike .
	Niso znali končati vajo .	Niso znali končati vaje .
	Moji novi sošolci še niso obiskali Slovenijo .	Moji novi sošolci še niso obiskali Slovenije .
	Moji starši ne razumejo slovenski jezik .	Moji starši ne razumejo slovenskega jezika .
	Na izletu ne bomo obiskali stara	Na izletu ne bomo obiskali starih

slovenska mesta.

Za kosilo nam niso skuhali **rdeče zelje**.

Na kmetiji ni videla **domače živali**.

Nismo obiskali **mesto**.

Ni popil **mrzlopivo**.

Za rojstni dan ji ni kupila **športno kolo**.

Na tržnici spet niso imeli **sveža jabolka**.

Nikoli nimam **prosti čas**.

Nismo kupili **cel ananas**.

Še vedno niso spoznali **svojo novo profesorico**.

Na televiziji nikoli ne gledam **turške nadaljevanke**.

Ne maram **majhne, hude pse**.

Ni poslala **poročilo** svojemu šefu.

Na zadnjem testu nisem naredila **tretjo vajo**.

Za novo stanovanje ne bomo kupili **nove krožnike**.

Na letališču niso videli **novoslovenska letala**, ki so prišla z lepega Dunaja.

Nikoli ne je **rdeče meso**.

Na koncu nismo kupili **darilo** za njene stare starše.

Ni prepisala **dodatne naloge**.

V prostem času nikoli ne posluša **klasično glasbo**.

Med predavanjem ne smemo uporabljati **mobilni telefon**.

Kljub trdemu delu Ana ni dosegla **dober rezultat**.

slovenskih mest.

Za kosilo nam niso skuhali **rdečega zelja**.

Na kmetiji ni videla **domačih živali**.

Nismo obiskali **mesta**.

Ni popil **mrzlegapiva**.

Za rojstni dan ji ni kupila **športnega kolesa**.

Na tržnici spet niso imeli

svežih jabolk.

Nikoli nimam **prostega časa**.

Nismo kupili **celega ananasa**.

Še vedno niso spoznali **svoje nove profesorice**.

Na televiziji nikoli ne gledam **turskih nadaljevanek**.

Ne maram **majhnih, hudih psov**.

Ni poslala **poročila** svojemu šefu.

Na zadnjem testu nisem naredila **tretje vaje**.

Za novo stanovanje ne bomo kupili **novih krožnikov**.

Na letališču niso videli **novih slovenskih letal**, ki so prišla z lepega Dunaja.

Nikoli ne je **rdečega mesa**.

Na koncu nismo kupili **darila** za njene stare starše.

Ni prepisala **dodatnih nalog**.

V prostem času nikoli ne posluša **klasične glasbe**.

Med predavanjem ne smemo uporabljati **mobilnega telefona**.

Kljub trdemu delu Ana ni dosegla **dobrega rezultata**.

средњи ниво	<p>Nikoli ne naredi načrt.</p> <p>Ni se mogla spomniti vseh gosp.</p> <p>Ne maram nekulturne ljudi.</p> <p>Nimata predsodke.</p> <p>Res je čudno, ampak nikoli niso želeli ohranjati dobre odnose.</p> <p>Ni srečal svoje kolege.</p> <p>Svoj del naloge ne moreš oddati prek spletne strani našega podjetja.</p> <p>Našem podjetju ne bo treba plačati vse dodatne stroške.</p> <p>Mislím, da nikoli ne bom pozabila svojo prvo ljubezen, saj je to bila ogromna ljubezen.</p> <p>Ne morem najti svoj svinčnik.</p> <p>To si ne želite pri svojem delu.</p> <p>Nimata težave s slovnico.</p> <p>Ni končala svoje delo.</p> <p>Ne razume vs a navodila.</p> <p>Niso mogli preteči cel maraton, saj niso bili dobro pripravlj eni.</p> <p>Ni mogla prenašati taki nered.</p> <p>Seveda, da v tem hotelu niso hoteli dovoliti tako ravnanje.</p> <p>Najprej ni prinesla osebno izkaznico, potem jo je poslala.</p> <p>Po končanem izpitu nam ni treba vrniti vse knjige v šolo.</p> <p>Ni imela zdravstveno zavarovanje.</p>	<p>Nikoli ne naredi načrta.</p> <p>Ni se mogla spomniti vseh gospa.</p> <p>Ne maram nekulturnih ljudi.</p> <p>Nimata predsodkov.</p> <p>Res je čudno, ampak nikoli niso želeli ohranjati dobrih odnosov.</p> <p>Ni srečal svojih koleg.</p> <p>Svojega dela naloge ne moreš oddati prek spletne strani našega podjetja.</p> <p>Našemu podjetju ne bo treba plačati vseh dodatnih stroškov.</p> <p>Mislím, da nikoli ne bom pozabila svoje prve ljubezni, saj je to bila ogromna ljubezen.</p> <p>Ne morem najti svojega svinčnika.</p> <p>Tega si ne želite pri svojem delu.</p> <p>Nimata težav s slovnico.</p> <p>Ni končala svojega dela.</p> <p>Ne razume vseh navodil.</p> <p>Niso mogli preteči celega maratona, saj niso bili dobro pripravlj eni.</p> <p>Ni mogla prenašati takega nereda.</p> <p>Seveda, da v tem hotelu niso hoteli dovoliti takega ravnanja.</p> <p>Najprej ni prinesla osebne izkaznice, potem jo je poslala.</p> <p>Po končanem izpitu nam ni treba vrniti vseh knjig v šolo.</p> <p>Ni imela zdravstvenega zavarovanja.</p>
високи ниво	<p>Ni ji bilo treba narediti ta seznam.</p> <p>Ne pozna vse otroke iz te skupine.</p> <p>Ob koncu leta mi ni treba narediti izpit.</p> <p>Ne poznam te starejše gospe.</p>	<p>Ni ji bilo treba narediti tega seznama.</p> <p>Ne pozna vseh otrok iz te skupine.</p> <p>Ob koncu leta mi ni treba narediti izpita.</p> <p>Ne poznam teh starejših gospa.</p>

Ne bo mu treba vse končati.	Ne bo mu treba vsega končati.
Nekaj v tem besedilu ne razumem.	Nečesa v tem besedilu ne razumem.
Marsikaj si nismo mogli ogledati.	Marsičesa si nismo mogli ogledati.
Ni poznal vse mlade matere .	Ni poznal vseh mladih mater .
Marsikaj si še vedno ne vemo.	Marsičesa si še vedno ne vemo.
Vem, da nekaj ni mogla urediti.	Vem, da nečesa ni mogla urediti.
Vsem potnikom ne bo treba kazati osebni dokument .	Vsem potnikom ne bo treba kazati osebnega dokumenta .

Осим наведених примера током наставе уочено је да ученике посебно збуњује чињеница да се ова два падежа морфолошки не разликују у неким случајевима:

1. генитив и акузатив једнине мушког рода (код категорије живости) имају исте наставке за придев и именицу (*-ega -a*),

генитив једнине: Nisem srečala Aninega brata.

акузатив једнине: Srečala sem Aninega brata.

2. личне заменице за сва лица и сва три броја (изузев личне заменице за треће лице једнине – *ona*) имају исти облик (пуни и енклитички облик),

генитив: Ne vidijo me/te/ ga/ naju/ vaju/ ju/ nas/ vas/ jih.

акузатив: Vidijo me/ te/ ga/ naju/vaju/ ju/ nas/ vas/ jih.

3. именице женског рода на *-a* у генитиву једнине имају наставак *-e* који је једнак наставку у акузативу множине,

генитив једине: Nisem kupila te knjige.

акузатив множине: Kupila sem te knjige.

4. именице женског рода друге женске деклинације (именице на *-i*) имају исте наставке у генитиву једнине и акузативу множине.

генитив једнине: Nisem prinesla nove stvari.

акузатив множине: Prinesla sem nove stvari.

5. именице средњег рода у генитиву једнине имају наставак *-o/-e* који је једнак наставку у акузативу множине,

генитив једнине: Niso obiskali mesta.

акузатив множине: Obiskali so mesta.

Niso imeli dvorišča.

Imeli so dvorišča.

Услед подударача наставак у поменутих примерима долази и до великог броја грешака при усменом излагању студената. Овакви примери нису приказани у горњој листи неправилне употребе акузатива уместо генитива из разлога што су ученици често правдали своју погрешну употребу наставака за одређени падеж тиме да су баш желели именицу да

кажу у једнини, али из ширег контекста њиховог излагања јасно је да је именица захтевала употребу у множини (*avoidance strategy* или *dodging strategy*).

Употреба акузатива уместо генитива иза негације у словеначком језику, остаје дуго присутна код ученика словеначког језика чији је српски језик први или матерњи. Може се рећи да је то једна од најчешћих грешака и теже уклонивих, присутна на сва три језичка нивоа учења словеначког као другог/страног, а посебно на основном и средњем.

5.2.2.3.3 Акузатив једнине женског рода

Акузатив, по редоследу четврти падеж у оба јужнословенска језика, у српском одговара на питања *кога? шта?* односно у словеначком *koga? kaj?* У односу на акузатив српског језика прве женске деклинације који у женском роду једнине има наставак -у, словеначки акузатив има наставак -о што српским говорницима представља тешкоћу приликом усвајања. На око изгледа да разлика не би требало да представља знатнији проблем, међутим пракса показује да се због језичке интерференције ова област спорије савладава од очекивања наставника. Грешке овог типа су присутне на основном и средњем нивоу.

До сличног закључка о тежини усвајања српског акузатива једнине женског рода међу говорницима словеначког језика дошла је и В. Пожгај Хаџи у раду *Klasifikacija govornih napak pri slovenskih študentih hrvaškega ali srbskega jezika* (1987). У истраживању међу студентима српског или хрватског језика на Филозофском факултету у Љубљани учествовали су студенти прве, друге и треће године којима је матерњи језик словеначки. Међу грешкама које су правили, како истиче Пожгај Хаџи, најчешће су управо ове са наставком акузатива једнине. Пожгај Хаџи то илуструје кроз следеће примере:

1. Ja vrlo malo gledam *televizijo*.
2. Uz to *priliko* pitala sam strica gdje i kako žive Indijanci.
3. Kada sam došla u *srednjo školo* vrlo dobro sam se razumjela sa profesoricom slovenačkog.
4. Tako sam iz *sedmice* u *sedmico* nestrpljivo čekaao da dođem na red.

Најчешћи примери неправилне употребе акузатива огледају се кроз ове, више пута у настави евидентиране примере.

Примери неправилне употребе падешких настава за акузатив у словеначком језику:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Imam sestru .	Imam sestro .
	V prostem času rada berem knjigu .	V prostem času rada berem knjigo .
	Poznam Anu .	Poznam Ano .
	Srečali smo Maju na izletu.	Srečali smo Majo na izletu.
	Vsak dan srečam Mariju .	Vsak dan srečam Marijo .
	V nedelju bo sončno.	V nedeljo bo sončno.
	Redno obiskujem babicu .	Redno obiskujem babico .
	Pojedli smo celu picu .	Pojedli smo celo pico .
	Pijem grenku kavu .	Pijem grenko kavo .
	V ponedeljek gremo v Italiju .	V ponedeljek gremo v Italijo .
	Marko ima majhnu hčerku .	Marko ima majhno hčerko .
	Narisala je čudivotu sliku .	Narisala je čudovito sliko .
	Zapiske sem dala v torbu .	Zapiske sem dala v torbo .
	V sredu gremo na Anin rojstni dan.	V sredo gremo na Anin rojstni dan.
	Hčerki smo kupili lesenu tablicuza šolu .	Hčerki smo kupili leseno tablico za šolo .
	Dolgo smo šli skozi Ljubljano .	Dolgo smo šli skozi Ljubljano .
	Maja ima novu uru .	Maja ima ново uro .
	Organizirali smo veliku zabavu .	Organizirali smo veliko zabavo .
	Videla sem napaku v svojem besedilu.	Videla sem napako v svojem besedilu.
	Jutri bom organizirala lepu večerju za moje stare prijatelje.	Jutri bom organizirala lepo večerjo za moje stare prijatelje.
	Zvečer rada poslušam glasbu .	Zvečer rada poslušam glasbo .
	Brala je zanimivu knjigu .	Brala je zanimivo knjigo .
	Obiskali smo Sloveniju .	Obiskali smo Slovenijo .
	Otrok riše hišu .	Otrok riše hišo .
	V sobotu gremo v naravu .	V soboto gremo v naravo .
	Vpisala se je na Univerzu v	Vpisala se je na Univerzo v

Ljubljani.
Včeraj je šla na **banku** po denar.
Kupili smo **novu omaru**.
Redno delamo **domaču nalogu**.
Tanja ima **lepu uru**.
Jemo **okusnu malicu**.
Dopolnite **vaju**.
Te cene veljajo le za **gotovinu**.
Poslušam **zanimivu oddaju**.
Ob vikendih igra **košarku**.
Pojedli so **okusnu tortu**.

Ljubljani.
Včeraj je šla na **banko** po denar.
Kupili smo **novo omaro**.
Redno delamo **domačo nalogo**.
Tanja ima **lepo uro**.
Jemo **okusno malico**.
Dopolnite **vajo**.
Te cene veljajo le za **gotovino**.
Poslušam **zanimivo oddajo**.
Ob vikendih igra **košarko**.
Pojedli so **okusno torto**.

средњи ниво

Kupili sva **vstopnicu**.
Prejel je **nagradu** za svoje delo.
Polnilec je dal v **torbu**.
Za **Veliku noč** gremo k babici in dedku.
A greš v **Postojnsku jamu**?
Praznovanje so priredili v **njegovu čast**.
Srečali smo **njenu direktorico**.
Slava mu je stopila v **glavu**.
Pridobi si **izobrazbu** z branjem.
Priredili so **poslovilnu večerju**.
Izdali so jima **veljavnu vizu**.
Lizal je **svoju lučko**.
Ljudje pogosto komentirajo, da si pljuva v **lastno skledu**.
Borili so se za **popolnu oblast**.
Danes dosti ljudi ima **težavu** z organiziranjem prostega časa.
Pravi, da bi za **svoju botru** dal **roku** v ogenj.
Vsi iz skupine smo ga držali za

Kupili sva **vstopnico**.
Prejel je **nagrado** za svoje delo.
Polnilec je dal v **torbo**.
Za **Veliku noč** gremo k babici in dedku.
A greš v **Postojnsko jamo**?
Praznovanje so priredili v **njegovo čast**.
Srečali smo **njeno direktorico**.
Slava mu je stopila v **glavo**.
Pridobiva si **izobrazbo** z branjem.
Priredili so **poslovilno večerjo**.
Izdali so jima **veljavno vizo**.
Lizal je **svojo lučko**.
Ljudje pogosto komentirajo, da si pljuva v **lastno skledo**.
Borili so se za **popolno oblast**.
Danes dosti ljudi ima **težavo** z organiziranjem prostega časa.
Pravi, da bi za **svojo botro** dal **roko** v ogenj.
Vsi iz skupine smo ga držali za

besedu.

Zaprosila ga je za **dodatnu pomoč.**

Kulturne prireditve so se vrstile skozi **celu jesen.**

Šli smo na **popoldansku predstavu.**

besedo.

Zaprosila ga je za **dodatno pomoč.**

Kulturne prireditve so se vrstile skozi **celo jesen.**

Šli smo na **popoldansko predstavo.**

Правилна употреба наставака за акузатив једине женског рода представља велики проблем ученицима основног нивоа, а грешке овог типа евидентирани су и на средњем нивоу.

На средњем нивоу курса, где се такође изучава акузатив у оквиру друге женске деклинације, ученици грешепри употреби акузатива једине придева, а не именица. Наставци ових именица су идентични за номинатив и акузатив једине:

*noč – noč,
pomoč – pomoč,
oblast – oblast.*

Из грађе се издвајају и типични примери погрешне употребе падешких наставака за акузатив у словеначком језику у реченицама:

*Za Veliku noč grem k babici in dedku.
Praznovanje so priredili v njegovu čast.
Borili so se za popolnu oblast.
Zaprosila ga je za dodatnu pomoč.
Kulturne prireditve so se vrstile skozi celu jesen.*

Именице женског рода, тј. именице друге женске деклинације узрокују проблеме и код македонских ученика који су у процесу учења и усвајања словеначког као другог/страног језика. Аризанковска (2009, 30) истиче да се проблем јавља код препознавања да ли је дата именица мушког или женског рода, јер се завршава на самогласник (*ustvarjalnost, dejavnost, zamisel, jed; zaposlitev, prireditev; stvar, vas, laž, snov*) или мешање прве и друге женске деклинације под утицајем првог језика (*cerkev, stran, cev, klop*; македонски: *црква, страна/страница, цевка, клупа*). Тиме ученици и додају неправилне наставке именицама и праве грешке.

Уочава се и да ученици на средњем нивоу науче одређене фраземе – који спадају у комплексније ствари приликом учења страног језика, а погреше наставак за акузатив једине женског рода, који спада у једноставније јединице. Тако бележимо примеререченица у којима су правилни искоришћени фраземи, а неправилно наставак за акузатив једине:

*Vsi iz skupine smo ga držali za besedu.
Pravi, da bi za svoju botru dal roku v ogenj.
Ljudje pogosto komentirajo, da si pljuva v lastnu skledu.
Zaprosila ga je za dodatnu pomoč.*

5.2.2.3.4 Инструментал

Падежни облик инструментал у српском језику користи се и без предлога и са предлогом (одговара на питање: *с ким* или *чиме?*), док се словеначки инструментал користи обавезно са предлогом (одговара на питање: *s kom? ili s čim?*). Та наоко невелика разлика доводи до целог низа неспоразума и грешака кад је реч о правилном усвајању словеначког инструментала.

Најобимнији стручни рад из области падежне проблематике посвећене инструменталу у српскохрватском језику објавила је Милка Ивић у својој докторској дисертацији из 1954. године. Вреднујући претходно наведену научно монографску студију под насловом *Значења српскохрватског инструментала и њихов развој*, Ивана Антовић у раду *Синтакса падежа* (2008, 157-158) примарно истиче да у самом приступу теми М. Ивић констатује да се до тада готово није ни прилазило дубљем проучавању инструментала у нашем језику, што никако не значи да је тиме инструментал био нешто нарочито запостављен у поређењу са осталим падежима. Уз то, наводи Антовић, нису само значења српскохрватских падежа остала без детаљне анализе, него ни значења падежа у осталим словенским језицима тада нису још имала исцрпан опис, и њихово значењско поље бије било дефинитивно утврђено. Доступна грађа представљала је углавном збирку српског или словенског језичког материјала, релевантног за дијахрона испитивања, али у том тренутку већ доста удаљеног од актуелног језичког стања. Приступу су били застарели и без потребне основе за општије теоријске закључке поготово у методолошком и појмовно-терминолошком смислу (Антовић 2008, 158). Ауторка у наставку истиче да у тој студији професорка Илић инструменталу приступа из синхроно-дијахроне перспективе, али основну класификацију језичког материјала врши са синхронијских позиција. Испитивање М. Ивић било је усмерено у неколико праваца: 1) одређивање основне значењске категорије овог падежа у савременом и у старом језику, 2) настојање да се те категорије протумаче и да се прикаже њихов развој, 3) поређење са сродним словенским и општеиндоевропским значењским категоријама и показивање шта може да представља за проучавање индоевропског инструментала уопште посматрање овог падежа из српскохрватске перспективе, 4) уочавање смерница даљег развоја инструментала на основу поређења старог и новог стања. Антовићева (2008, 159-160) посебно напомиње да је испитивање било ограничено на инструментал без предлога и инструментал са предлогом *с* (1954: 1). Дакле, из фокуса посматрања био је искључен инструментал са осталим предлозима који још могу бити комбиновани са овим падежом, а унутар категорије слободног инструментала тада још увек нису биле посебно издвојене форме *с* обавезним детерминатором.

И. Антовић (2008, 160) уочава да је код инструментала без предлога тежиште стављено на категорију *орућа*, а од осталих типова издвојен је инструментал пасивних конструкција, инструментал узрока, инструментал којим је обележен појам – носилац стања, инструментал места и времена, категорија инструментала основне карактеристике и предикативни инструментал. Код инструментала у конструкцији *с* предлогом *с* тежиште је стављено на социјативни инструментал, а пажња је још поклоњена и тзв. псеудосоцијативном инструменталу – инструменталу *с* предлогом *с* који нема социјативно значење: то је пратилачки инструментал и категорија карактеристичне појединости.

У вези са употребом инструментала без предлога и са предлогом *s(a)* Д. Кликовац наводи:

„Инструментал без предлога означава:

1. средство: *Пишем оловком. – Путујемо возом.*
2. начин: *Говорио је тихим гласом.*
3. место: *Идем улицом. – Шетали смо се обалом.*
4. време и меру времена: *Недељом се не ради. – Годинама је живео сам.*
5. различите апстрактне односе: *Павле се оженио Маријом. – Руководи великом фирмом.*

Инструментал с предлогом *s(a)* означава:

1. друштво: *Крени с нама. – Разговарала сам с Петром;* – тада има службу прилошке одредбе за друштво;
2. предмет пратилац: у инструменталу стоји име предмета који главни појам има уза се: *С тобом у руци крену у бели свет;*
3. особину (тзв. квалитативни инструментал): девојка с плавом косом, мушкарац са шеширом, народ са слабом културом итд.; тада има службу атрибута;
4. начин: *С муком се пробио кроз гужву. – С нестрпљењем сам ишчекивала њихов долазак* итд.; тада има службу прилошке одредбе за начин.“ (Кликовац 2018, 180-181)

Научени још у основној школи на правилну употребу предлога *s(a)*, ученици чији је матерњи језик српски теже усвајају словеначку употребу инструментала где је предлог *s/z* обавезан у свим облицима. Словеначки предлог *s* се користи испред безвучних сугласника: *p, h, t, f, h, c, č, s, š*, а предлог *z* када се нађе испред самогласника или звучних сугласника (на пример: *Sprehajam ses prijateljem; Plačam s kartico; Potujem z vlakom; Pogovarjam se z bratom*). Ученици често греше и око правилне употребе предлог *s/z*.

Проучавајући инструментал Клајн наводи: „У свом основном облику, предлог *с* (пише се без апострофа) састоји само од једног сугласника; облик *са* настао је у спојевима као *са мном, са сином, са женом, са шураком*, који се без додатног *а* (некадашњег *полугласника*) не би могли изговорити. (Упореди: *к мени*, али *ка кући*; *уз главу*, али *уза зид*). Неки писци сматрају да је и испред вокала боље употребити облик *са*, нпр. *са овим, са Европом, са изузецима*. Испред сугласника који не задају тешкоће у изговору предност свакако треба дати облику *с*: *с новцем, с тобом, с радницима, с мојим пријатељем, с дугачком косом* итд. Распрострањена је, али не и оправдана, тежња да се облик *са* уопшти, услед чега поједини кажу чак и *са тим, са тешком муком, са поштовањем, са обзиром* и сл. Уместо исправног *с тим, с тешком муком, с поштовањем, с обзиром*“ (Клајн 2011, 137).

У наставку Клајн објашњава да је ту, наравно, и вечити проблем употребе односно изостављања предлога *с* уз инструментал, то јест разликовања инструментала у ужем смислу (значење оруђа) од тзв. социјатива (значење друштва или заједнице). „Разлика је врло јасна кад се наводе парови као *хлађењем водом* и *лонац с водом*, или *путовати аутобусом* и *путовати с дететом*. Нажалост, у многим случајевима инструментал без предлога, пре него оруђе, означава материју неопходну за вршење радње (нпр. *напунити бензином, трговати свињама*) или предмет радње (*управљати државом, бавити се науком, руковати пушком* итд).“ (Клајн 2011, 143).

Примери неправилne употреbe инструментала и предлога *s/z* у словеначком језику:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Pogovarjam se s Marijom.	Pogovarjam se z Marijo.
	Sprehajam se s Milošom.	Sprehajam se z Milošem.
	Z predsednikom so se srečali.	S predsednikom so se srečali.
	S bratom pogotuje potujem.	Z bratom pogosto potujem.
	Potujem s Matejom.	Potujem z Matejem.
	Zjutraj pijem čaj s limonom.	Rada pijem čaj z limono.
	Plačala je s gotovinom.	Plačala je z gotovino.
	Ona gre s mano na tečaj slovenščine.	Ona gre z mano na tečaj slovenščine.
	Potujem s vlakom.	Potujem z vlakom.
	Na koncert gre s bratom.	Na koncert gre z bratom.
	Ob vikendih se ukvarjam s dodatnimi nalogami iz slovenskega jezika.	Ob vikendih se ukvarjam z dodatnimi nalogami iz slovenskega jezika.
	S Urošom so se včeraj dolgo razpravljali.	Z Urošem so se včeraj dolgo razpravljali.
	Naročila si je dve palačinke s nutelom.	Naročila si je dve palačinki z nutelom.
	Vsak dan se vozim s avtobusom št. 5.	Vsak dan se vozim z avtobusom št. 5.
	On piše s levom rokom.	On piše z levo roko.
	Z tečajem smo zadovoljni.	S tečajem smo zadovoljni.
	S babicom delava na vrtu.	Z babico delava na vrtu.
	Največkrat se prepiram s mlajšim bratom.	Največkrat se prepiram z mlajšim bratom.
	Rada se družim s bratrancem iz Avstrije.	Rada se družim z bratrancem iz Avstrije.
	To je kava s mlekom.	To je kava z mlekom.
Prek spleta sem si naročila čevlje s visokom petom.	Prek spleta sem si naročila čevlje z visoko peto.	
Nikoli se nisem vozila s ladjom.	Nikoli se nisem vozila z ladjo.	

средњи
ниво

Rada jem kruh s marmeladom.	Rada jem kruh z marmelado.
Ob vikendih se sprehajam s družino ali prijatelji.	Ob vikendih se sprehajam z družino ali prijatelji.
Naročili smo pico s zelenjavom.	Naročili smo pico z zelenjavo.
Pogovarjala sem se s vašim novim profesorom.	Pogovarjala sem se z vašim novim profesorjem.
Na pouku smo se ukvarjali s različnimi vprašanji.	Na pouku smo se ukvarjali z različnimi vprašanji.
Cel vikend smo se ukvarjali z slovensko slovnico.	Cel vikend smo se ukvarjali s slovensko slovnico.
Na izlet v Logarsko dolino smo se peljali s avtom.	Na izlet v Logarsko dolino smo se peljali z avtom.
Ta projekt bomo delali skupaj s mentorjem.	Ta projekt bomo delali skupaj z mentorjem.
Z Štefanom spet gremo na Gorenjsko.	S Štefanom spet gremo na Gorenjsko.
S Ano je bila na sestanku.	Z Ano je bila na sestanku.
S novo kolegico se je pogovarjal o projektu.	Z novo kolegico se je pogovarjal o projektu.
Z sorodnicami sem se dobila v mestu.	S sorodnicami sem se dobila v mestu.
Nenehno se prepira z sosedo.	Nenhno se prepira s sosedo.
Druži se s mojimi prijatelji.	Druži se z mojimi prijatelji.
S njim se vedno dobro razumem.	Z njim se vedno dobro razumem.
S Danilom se pogosto sprehajava ob reki.	Z Danilom se pogosto sprehajava ob reki.
S bratom načrtujeva izlet.	Z bratom načrtujeva izlet.
S Urošem je šla v kino.	Z Urošem je šla v kino.
Ne strinjamo se s vami.	Ne strinjamo se z vami.
S opravljenim delom smo bili zelo zadovoljni.	Z opravljenim delom smo bili zelo zadovoljni.
Pasto smo pripravili s olivami.	Pasto smo pripravili z olivami.
Za njega pravijo, da je človek s dvema obrazoma.	Za njega pravijo, da je človek z dvema obrazoma.
Branili so se s vsemi močmi.	Branili so se z vsemi močmi.

Код избора правилне употребе предлога *z/s* у инструменталу највише се греша на почетном нивоу учења језика. Грешке су присутне и на Б2 курсу, док на Ц1 нису евидентиране. Чешће се греша код правилне употребе предлога *z* (од 45 приказаних реченица 39 је било са погрешном употребом *z*, а свега 6 реченица са погрешном употребом предлога *s*), јер је српском ученику природније да користи предлог *s(a)* уз инструментал и то правило несвесно примењује док говори словеначки. На средњем нивоу ученик постаје свестан и у стању је да сам себе исправи.

Примери неправилне употребе предлога у инструменталу:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Potujem letalom.	Potujem z letalom.
	Pišem svinčnikom.	Pišem s svinčnikom.
	Plaćam karticom.	Plaćam s kartico.
	Vozimo se vlakom.	Vozimo se z vlakom.
	Piše rdečim kulijem.	Piše z rdečim kulijem.
	Risala je rumenom barvicom.	Risala jez rumeno barvico.
	Fantek se je igrao svojim igračama.	Fantek se je igrao s svojim igračama.
	Na Dunaj bomo potovali hitrim vlakom.	Na Dunaj bomo potovali s hitrim vlakom.
	Redno se ukvarja športom.	Redno se ukvarja s športom.
	Na sestanek je prišel svojim novim avtomobilom.	Na sestanek je prišel s svojim novim avtomobilom.
	Kolo je pomil vrelo vodom.	Kolo je pomil z vrelo vodo.
	Nikoli se ni vozil helikopterom.	Nikoli se ni vozil s helikopterom.
	Novo teraso smo prekrili zelenimi ploščicami.	Novo teraso smo prekrili z zelenimi ploščicami.
	Svojo sliko je barvala različnimi barvami.	Svojo sliko je barvala z različnimi barvami.
	Cela družina se je ukvarjala kmetijstvom.	Cela družina se je ukvarjala s kmetijstvom.
	Ne razmišlja svojom glavom.	Ne razmišlja s svojo glavo.
	Otroci niso hoteli uporabljati žlice – jedli so rokami.	Otroci niso hoteli uporabljati žlice – jedli so z rokami.
	Še vedno mislite, da se v službo	Še vedno mislite, da se v službo

	ne morete peljati kolesom?	ne morete peljati s kolesom?
	Celo svoje življenje se je ukvarjal tenisom.	Celo svoje življenje se je ukvarjal s tenisom.
	Poletje je tudi čas, ko se začnemo bolj intenzivno ukvarjati športom.	Poletje je tudi čas, ko se začnemo bolj intenzivno ukvarjati s športom.
средњи ниво	Potovali so avtom po celi južni Evropi.	Potovali so z avtom po celi južni Evropi.
	Bila je navdušena Slovenijom.	Bila je navdušena nad Slovenijo.
	Presenečena je njenim obnašanjem.	Presenečena je nad njenim obnašanjem.
	Prebrala sem, da je tuširanje mrzлом vodom res zdravo.	Prebrala sem, da je tuširanje z mrzlo vodo res zdravo.
	Alpskim smučanjem se je ukvarjal več kot dvajset let.	Z alpskim smučanjem se je ukvarjal več kot dvajset let.
	V pisni komunikaciji to ekspresivnost navadno nadomestijo pisanjem besed samo velikimi črkami.	V pisni komunikaciji to ekspresivnost navadno nadomestijo s pisanjem besed samo z velikimi črkami.
	Bili smo očarani organizacijo prireditve.	Bili smo očarani nad organizacijo prireditve.
	Pritoževali so se slabom organizacijo izleta.	Pritoževali so se nad slabom organizacijo izleta.
	Vozili so se različnimi prevoznimi sredstvi.	Vozili so se z različnimi prevoznimi sredstvi.
	Bili smo šokirani rezultatom njenega testa.	Bili smo šokirani nad rezultatom njenega testa.
	Razočarana sem bila njenim odgovorom.	Razočarana sem bila nad njenim odgovorom.
	Mnogi so bili zgroženi njegovim obnašanjem.	Mnogi so bili zgroženi nad njegovim obnašanjem.
	Začuden je bil toliko potrpežljivostjo svojega prijatelja.	Začuden je bil nad toliko potrpežljivostjo svojega prijatelja.
	Ostal je zaprepaden njihovim odnosom do zdravniških kolegov.	Ostal je zaprepaden nad njegovim odnosom do zdravniških kolegov.
	Pozitivno sem presenečen napredkom, ki smo ga naredili.	Pozitivno sem presenečen nad napredkom, ki smo ga naredili.

Најфреквентнији број грешака у процесу усвајања инструментала именица и заменица словеначког језика као страног код ученика чији је први језик српски настаје због неправилне употребе предлога *s/z* у словеначком језику (неправилно: *Pogovarjamo se s Ano* уместо правилно: *Pogovarjamo se z Ano*), као и услед њиховог изостављања (неправилно: *Potujem avtobusom* уместо правилно: *Potujem z avtobusom*). Ученици чији је први језик српски руководе се правилима о предлозима наученим још у основној школи, који гласе да се предлог *s(a)* у инструменталу додаје када означава друштво, предмет пратилац, особину, начин, док се предлог у инструменталу не додаје када представља средство, начин, место, време и меру времена, различите апстрактне односе (Кликовац 2018, 180-181). Ученици курса често греше у оба језика управо код правилне употребе наставка за инструментал јединине мушког рода. У наведеним реченицама забележен је пример неправилне употребе наставка *-om* уместо *-em* у словеначком језику (неправилно речено: *Potujem s Matejom* уместо правилно: *Potujem z Matejem*). Поред примера неправилне употребе предлог *s/z* евидентирана је и неправилна употреба наставака за инструментала јединине мушког рода у словеначком језику (*-om/-em*). Занимљиво је да и у матерњем језику ученици понекад греше на истом месту, изговарајући: са Матејом уместо са Матејем. Корени тих грешака налазе се у непознавању правилне употребе истих ових наставака у српском језику, за коју Клајн (2011, 121) каже да је завршни сугласник основе од пресудног утицаја и при одређивању облика инструментала јединине мушког рода. Наставак овог падежа јесте *-ом* (човеком итд), односно *-ем* после палаталних сугласника (краљем, коњем, бројем, Милошем, ножем, младићем). Ипак и после палаталног сугласника наставак ће бити *-ом* ако том сугласнику претходи *e*: хмељом, спрејом, падежом, скечом. Ово тзв. правило о дисимилацији, проширује он у фусноти, не важи за именице са завршетком на *-тељ*, где имамо учитељем, пријатељем итд, нити за оне на *-ац* (непостојано *a*), нпр. свецем, венцем, белцем. Код имена на *-еј* (нпр. Андреј, Матеј) такође се употребљава облик Андрејем, Матејем, да би се разликовао од инструментала имена Андреја, Матеја.

Грешке овог типа присутне су на основном, док су на средњем нивоу евидентирани грешке неправилне употребе предлога уз који се користи инструментал (неправилно речено: *Navdušeni smo bili tečajem slovenščine* уместо правилно: *Navdušeni smo bili **nad** tečajem slovenščine*). Ученике на основном и средњем нивоу буне конструкције *s* + инструментал и *pred* + инструментал у случајевима када означава време радње, нпр:

S sedmimi leti je začel igrati violino.

S štirimi leti se je začel ukvarjati s smučanjem.

Z desetimi leti so začeli hoditi v šahovsko šolo.

Pred kratkim sem jo spoznala.

Pred dvema letoma smo se udeležili conference.

Pred tremi leti sta šla na smučanje.

Ученици махом неправилно употребљавају облик *prej* у оваквом типу реченица на словеначком језику, као што илуструју примери из анализиране грађе:

Prej dva leta smo se udeležili conference.

Prej tri leta sta šla na smučanje.

Prej deset let sem ga spoznal.

*Slovar slovenskega knjižnega jezika*²⁰ (ССКЈ) у вези са употребом прилога *prej* наводи да овај прилог:

*1. izraža, da se dejanje zgodi v krajšem času, hitreje a) kot ponavadi: včeraj je prišel prej na delo; ravno prej sem ga srečal; ekspr. danes zvečer pridi malo prej / bodi kako uro malo prej na postaji; ob sedmih, če ne prej, bom doma; predstava se začne prej kakor ob štirih / čim prej se umakneš, tem bolj; čim prej se dogovorite, tem prej bomo odšli; glej, da čim prej vrneš knjigo čim prej / elipt. Fantje so se kosali, kateri bo prej.*²¹

Како би се овакве предлошке конструкције што брже и природније научиле важно је упозорити на њих приликом предавања инструментала. Током основног и средњег курса ученицима треба омогућити велики број граматичких вежби (како писмених тако и усмених) посвећених управо овом падежу и његовим предлозима како би се правилна употреба што брже исправила и усвојила.

5.2.2.3.4.1 Инструментал именица женског рода једнине

Водећи се српским наставком за инструментал једнине женског рода *-ом*, ученици исти наставак додају за словеначки инструментал (уместо правилног наставка *-о*). Ове грешке су изузетно присутне на основном нивоу, на средњем су знатно ређе да би овладавањем виших нивоа језичке компетенције сасвим ишчезле.

Примери неправилне употребе инструментала женског рода једнине у словеначком језику:

	неправилна употреба	правилна употреба
основни ниво	Čakam te pred fakultetom .	Čakam te pred fakulteto .
	Ona se nahaja za šolom .	Ona se nahaja za šolo .
	S karticom bom plačala.	S kartico bom plačala.
	Ukvarjala sem se z jogom .	Ukvarjala sem se z jogo .
	Pogosto potujem z njenom sestrom .	Pogosto potujem z njeno sestro .
	S slovnicom je imela resne težave.	S slovnico je imela resne težave.
	Za zajtrk jem sendvič s	Za zajtrk jem sendvič s

²⁰ Речник словеначког књижевног језика.

²¹ *Пре прилог 1. изража да се активност десила у кратком времену, брже а) него обично: јуче је дошао пре на посао; малопре сам га срео; експр. вечерас дођи мало раније / буди који сат раније на станици; у седам, ако не и мало пре, бићу код куће; представа почиње мало пре четири / што се пре помериш тим боље; што пре се договорите пре ћемо отићи; гледај да му што пре вратиш књигу што пре /елипт. Момци су се свађали који ће бити пре* (превела М. Полетановић)

salamom.

Pijem kavo s **smetanom**.

Med **večerjom** smo se pogovarjali.

Med **vožnjom** je pel.

Na izlet smo se peljali za **Aninom tetom**.

Ne maram juhe s **čebulom**.

Z **učiteljicom** slovenščine se je vedno dobro razumela.

Med **sedmom** in **osmom urom** je prišla.

Nad **mizom** je slika.

S **Petrom** grem na koncert.

Pred **trgovinom** sem ga srečala.

Ustavili smo se pred **poštom**.

Med **hojom** je poslušala glasbo.

Sedel je za **novom kolegicom**.

Za **knjižnicom** je velik park.

Z **Anom** je šla na sprehod.

Pogovarjala se je s **svojom starom sošolkom**.

Po gozdu smo se sprehajali z **Marijinom družinom**.

Ni bila zadovoljna s **svojom slovenščino**.

Z **ladjom** smo potovali po celem svetu.

Včeraj se je prepirala z **neprijaznom prodajalkom**.

Z **Majinom tetom** gremo na lepe in dolge počitnice.

Najraje imamo babičine palačinke z **marmeladom**.

Pred **bankom** ni mogel najti parkirišča.

salamo.

Pijem kavo s **smetano**.

Med **večerjo** smo se pogovarjali.

Med **vožnjo** je pel.

Na izlet smo se peljali za **Anino teto**.

Ne maram juhe s **čebulo**.

Z **učiteljico** slovenščine se je vedno dobro razumela.

Med **sedmo** in **osmo uro** je prišla.

Nad **mizo** je slika.

S **Petro** grem na koncert.

Pred **trgovino** sem ga srečala.

Ustavili smo se pred **pošto**.

Med **hojo** je poslušala glasbo.

Sedel je za **ново kolegico**.

Za **knjižnico** je velik park.

Z **Ano** je šla na sprehod.

Pogovarjala se je s **svojo staro sošolko**.

Po gozdu smo se sprehajali z **Marijino družino**.

Ni bila zadovoljna s **svojo slovenščino**.

Z **ladjo** smo potovali po celem svetu.

Včeraj se je prepirala z **neprijazno prodajalko**.

Z **Majino teto** gremo na lepe in dolge počitnice.

Najraje imamo babičine palačinke z **marmelado**.

Pred **banko** ni mogel najti parkirišča.

средњи ниво	Strinjam se z njenom izjavom .	Strinjam se z njeno izjavo .
	Začudena je nad njegovom reakcijom .	Začudena je nad njegovo reakcijo .
	Presenečeni smo bili nad lepotom dežele.	Presenečeni smo bili nad lepoto dežele.
	Pred enom minutom se je predavanje končalo.	Pred eno minuto se je predavanje končalo.
	Vsako jutro tečem pred osmom urom .	Vsako jutro tečem pred osmo uro .
	Med predstavom so se nekateri ljudje pogovarjali.	Med predstavo so se nekateri ljudje pogovarjali.
	Med pavzom smo si skuhalo kavico.	Med pavzo smo si skuhalo kavico.
	Delala sta z rokom v roki.	Delala sta z roko v roki.
	Danes je spet vstala z levom nogom .	Danes je spet vstala z levo ного .
	Vsi so bili razočarani nad organizacijom tečaja.	Vsi so bili razočarani nad organizacijo tečaja.

Иако наоко једноставан и некомплицован наставак (-о), српским ученицима словеначки наставак за инструментал једнине женског рода именица прави велике проблеме, односно често се грешу при његовој употреби.

5.2.2.3.5 Локатив

5.2.2.3.5.1 Локатив множине именица сва три рода

У оба језичка система, и у српском и у словеначком, локатив је зависни падеж и у оба језика има исту граматичку функцију. За српске говорнике на прва два нивоа учења језика, проблем генерално не представља употреба локатива у словеначком језику него његови наставци за множину. Реч је о наставцима *-ih* (за мушки и средњи род) и *-ah* (за женски род).

српски језик

локатив једнине мушког рода:

Говорим ти о његовом псу.

локатив множине мушког рода:

Говорим ти о његовим псима.

словеначки језик

локатив једнине мушког рода:

Govorim ti o njegovem psu.

локатив двојине мушког рода:

Govorim ti o njegovih psih.

локатив множине мушког рода:

Govorim ti o njegovih psih.

српски језик

локатив једине женског рода:

Говорим ти о њеној сестри.

локатив множине женског рода:

Говорим ти о њеним сестрама.

словеначки језик

локатив једине женског рода:

*Govorim ti o **njeni** sestri.*

локатив двојине женског рода:

*Govorim ti o **njenih** sestrah.*

локатив множине женског рода:

*Govorim ti o **njenih** sestrah.*

српски језик

локатив једине средњег рода:

Говорим ти о малом насељу.

локатив множине средњег рода:

Говорим ти о малим насељима.

словеначки језик

локатив једине средње рода:

*Govorim ti o **majhnem** naselju.*

локатив двојине средњег рода:

*Govorim ti o **majhnih** naseljih.*

локатив множине средњег рода:

*Govorim ti o **majhnih** naseljih.*

Ученици словеначког језика као страног услед велике интерференције са матерњим, српским језиком, уместо наставака за облике локатива у словеначком језику користе српске облике падешких наставака за локатив *-има* (за мушки и средњи род) и *-ама* (за женски род). Фреквентност овог типа грешака је приметно мања на средњем нивоу, док је на високом нивоу учења словеначког језика као страног сасвим ретка.

Примери неправилне употребе локатива множине у словеначком језику код ученика чији је први језик српски:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	O dobrim prijateljicama govori. O sestrama mi je povedala. O puncama smo se pogovarjali. Šla sem po stopnicama . Po parkovima smo se sprehajali. Po časopisima je risala. Sanjari o lepim potovanjima . Pogosto pripoveduje o svojim sorodnikima . Razmišlja o dodatnim vajama . O knjigama so se pogovarjali. Sprehajali smo se po mestima . Po končanim nalogama so šli domov. Pri pravim prijateljima se vedno lepo počutiš. Rada berem o znanim športnikima Slovenije. V dvoriščima so organizirali praznovanje. Po sestankima so odšli domov. Otroci so ležali v posteljama . Na izpitima vedno imam tremo. Precej sem razmišljala o našim zadnjim počitnicama . Dobili smo se v Atenama . Študentje so se pogosto pogovarjali o seminarskim nalogama . Razpravljali so o pomembnim	O dobrih prijateljcah govori. O sestrah mi je povedala. O puncah smo se pogovarjali. Šla sem po stopnicah . Po parkih smo se sprehajali. Po časopisih je risala. Sanjari o lepih potovanjih . Pogosto pripoveduje o svojih sorodnikih . Razmišlja o dodatnih vajah . O knjigah so se pogovarjali. Sprehajali smo se po mestih . Po končanih nalogah so šli domov. Pri pravih prijateljih se vedno lepo počutiš. Rada berem o znanih športnikih Slovenije. V dvoriščih so organizirali praznovanje. Po sestankih so odšli. Otroci so ležali v posteljah . Na izpitih vedno imam tremo. Precej sem razmišljala o naših zadnjih počitnicah . Dobili smo se v Atenah . Študentje so se pogosto pogovarjali o seminarskih nalogah . Razpravljali so o pomembnih

vprašanjima.

Lepo smo se imeli pri **njenim kolegicama.**

Ana je razmišljala o **lepim oblekama**, katere je videla v centru mesta.

V **čakalnicama** je bilo veliko ljudi.

vprašanjih.

Lepo smo se imeli pri **njenih kolegicah.**

Ana je razmišljala o **lepih oblekah**, ki jih je videla v centru mesta.

V **čakalnicah** je bilo veliko ljudi.

средњи ниво

Na **stenama** so murali.

V **vsem državama** je to prisotno.

O **tem nalogama** niso želeli govoriti.

Po **vratima** je trkal.

Znan je po **svojim veščinama.**

Hodili so po **neznanim stezama.**

Pri **kolegicama** je pustila sporočilo zate.

Veliko smo se sprehajali po **slovenskim gozdovima.**

Na **vratima** ordinacije je pisalo: Pridem takoj!

V **letalima** ni dovoljeno kaditi.

V **sedemdesetim letima** prejšnjega stoletja to sploh ni bilo popularno.

V **Termama** Čatež je vse bilo zasedeno.

V **davnim časima** se je to bolj pogosto dogajalo.

Marko je bil v **rožicama.**

Kdor nima v glavi, ima v **petama.**

Na **stenah** so murali.

V **vseh državah** je to prisotno.

O **teh nalogah** niso želeli govoriti.

Po **vratih** je trkal.

Znan je po **svojih veščinah.**

Hodili so po **neznanih stezah.**

Pri **kolegicah** je pustila sporočilo zate.

Veliko smo se sprehajali po **slovenskih gozdovih.**

Na **vratih** ordinacije je pisalo: Pridem takoj!

V **letalih** ni dovoljeno kaditi.

V **sedemdesetih letih** prejšnjega stoletja sploh to ni bilo popularno.

V **Termah** Čatež je vse bilo zasedeno.

V **davnih časih** se je to bolj pogosto dogajalo.

Marko je bil v **rožicah.**

Kdor nima v glavi, ima v **petah.**

5.2.2.3.5.2 Локатив и датив/локатив придева

У оба језика међу придевима као несамосталним одредбеним речима нема функционалне разлике – и у српском и у словеначком језику они стоје уз именицу, ближе је одређују, и са њом се слажу у роду, броју и падежу. Због тога ученици курса словеначког језика немају проблем са одређивањем и класификацијом придева, али имају, најчешће због интерференције, знатне потешкоће са наставцима придева за локатив једнине женског рода, те и за локатив и датив једнине мушког рода.

У српском језику придевски наставак за локатив једнине женског рода је **-ој** (*нов-ој улици, добр-ој сестри, леп-ој мами*) док је у словеначком у сличним случајевима придевски наставак **-i** (*nov-i ulici, dobr-i sestri, lep-i mami*). Оба придевска наставка за датив и локатив једнине мушког рода у српском језику имају наставак **-ом** (датив: *добр-ом брату* – локатив: *добр-ом брату*; датив: *леп-ом пријатељу* – локатив: *леп-ом пријатељу*), док се исти ти падежни наставци у словеначком завршавају на: (датив) **-emu** и (локатив) **-em** (датив: *dobr-**em**ubratu* – локатив: *dobr-**em**bratu*; датив: *lep-**em**prijatelju* – локатив: *lep-**em**prijatelju*).

У српском језику, према Клајну (2011, 129) кад је реч о одређеној промени мушког и средњег рода придева, треба подсетити на алтернацију између краћих и дужих облика: у генитиву једнине **доброг(а)**, у дативу и локативу **добром(е)** односно **туђем(у)**, у дативу, инструменталу и локативу множине **добрим(а)**. Исто важи и за заменице, нпр. **таквог(а)**, **некоме(е)**, **нашем(у)**, **некаквим(а)** итд. Облици на **-у** данас су углавном застарели, али оних других не би се требало тако лако одрећи. Додатни вокал често помаже да се избегне монотонија и олакша извогор. И у наслову *Правописа*, старога из 1960. и новог из 1993. године, и у наслову *Речника Матице српске* (2007), на пример, написано је *српско(хрватско)га (књижевног) језика* да би се избегла тешка консонантска група **г-к** те да би се дао свечанији тон употребом покретног вокала **-а**.

Почетници често греше у свим случајевима везано за правилну употребу придевских наставака за локатив једнине женског рода и датив једнине мушког рода, као и за придевске наставка за датив једнине мушког рода и придевске наставка за локатив једнине мушког рода. На средњем нивоу језичког знања незнатно је умањен број грешака, а на вишим нивоима ученици исказује видну несигурност код правилног коришћења наставака за датив и локатив једнине мушког рода, док уопште не греше код придевских наставака за локатив једнине женског рода.

Примери неправилне употребе придевских наставака за локатив јединине женског рода.

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Pri Aninoj sestri je vedno zabavno.	Pri Anini sestri je vedno zabavno.
	Govorila je o njenoj prijateljici.	Govorila je o njeni prijateljici.
	Po končanoj šoli se je vpisala na Medicinsko fakulteto.	Po končani šoli se je vpisala na Medicinsko fakulteto.
	Prišla je po desetoj uri.	Prišla je po deseti uri.
	Nova cesta je ob staroj progi.	Nova cesta je ob stari progi.
	V novoj učilnici je bilo veliko učencev.	V novi učilnici je bilo veliko učencev.
	O dodatnoj nalogi se bomo že pogovorili.	O dodatni nalogi se bomo že pogovorili.
	Razmišlja o svojoj staroj službi.	Razmišlja o svoji stari službi.
	V našoj skupini ni bilo tujcev.	V naši skupini ni bilo tujcev.
	Pri staroj babici rada kosi.	Pri stari babici rada kosi.
	Pogovarjali smo se o slovenskoj pravljici.	Pogovarjali smo se o slovenski pravljici.
	Na lesenoj mizi se nahaja kuli.	Na leseni mizi se nahaja kuli.
	Sedela je ob Nininoj teti.	Sedela je ob Ninini teti.
	Na desnoj roki je imela uro.	Na desni roki je imela uro.
	Po staroj cesti se voziva.	Po stari cesti se voziva.
	Vedno se kopata v čistoj reki.	Vedno se kopata v čisti reki.
	Oblači se po zadnoj modi.	Oblači se po zadnji modi.
	V enoj minuti je končala nalogo.	V eni minuti je končala nalogo.
	Pripovedovala je o svojoj izkušnji na poletnem seminarju.	Pripovedovala je o svoji izkušnji na poletnem seminarju.
	Prebrali smo članek o mestnoj knjižnici.	Prebrali smo članek o mestni knjižnici.
	Živel so na obrobju mesta v majhnoj hiši z vrtom.	Živel so na obrobju mesta v majhni hiši z vrtom.
	Razlagala ji je vse podrobnosti o kitajskoj tradiciji.	Razlagala ji je vse podrobnosti o kitajski tradiciji.
	Na govorilnoj uri smo se veliko	Na govorilni uri smo se veliko

pogovarjali.

Ob **mrzloj** reki je bilo dosti počitniških hišic.

Andreja se ukvarja z organizacijo kratkih potovanja po **celoj** državi.

pogovarjali.

Ob **mrzli reki** je bilo dosti počitniških hišic.

Andreja se ukvarja z organizacijo kratkih potovanj po **celi** državi.

средњи ниво

Bila je vztrajna pri **svojoj** odločitvi.

Ob **novoj** priložnosti te spet obiščemo.

Razpravljali so se o **idealnoj** rešitvi projekta.

Pripovedovala sta o **narodnoj** jedi.

Pogovarjali smo se o **Velikoj** noči.

O **pesnikovej življenjskoj** zgodbi se malo ve.

Na **peščenoj** plaži je opazovala visoke palme in modro morje.

Na **ljubljskoj** tržnici lahko kupite tudi nekatere vrste tropskega sadja.

Slovenija je pripravljena in odločna v **svojoj** obrambi.

Ob **vsakoj** misli na svojega otroka je bila vesela in ponosna.

Ob **drugoj** priložnosti se vam bomo zahvalili.

Bila je vztrajna pri **svoji** odločitvi.

Ob **novi** priložnosti te spet obiščemo.

Razpravljali so se o **idealni** rešitvi projekta.

Pripovedovala sta o **narodni** jedi.

Pogovarjali smo se o **Veliki** noči.

O **pesnikovi življenjski** zgodbi se malo ve.

Na **peščeni** plaži je opazovala visoke palme in modro morje.

Na **ljubljski** tržnici lahko kupite tudi nekatere vrste tropskega sadja.

Slovenija je pripravljena in odločna v **svoji** obrambi.

Ob **vsaki** misli na svojega otroka je bila vesela in ponosna.

Ob **drugim** priložnost se vam bomo zahvalili.

Неправилна употреба придевских наставака за локатив једнине женског рода јавља се на основном и средњем нивоу учења словеначког језика. Из анализиране грађе се види да ученици у словеначком језику употребљавају српски облик придевског наставка *-oj*, уместо наставка за локатив једнине женског рода у словеначком језику, који гласи *-i*. Грешке овог типа су најфреквентније на основном нивоу, док се на средњем нивоу оне јављају само спорадично и ученици се често сами поправе када погреше у употреби овог падешког наставка.

Примери неправилне употребе придевских наставака за датив једнине мушког рода у словеначком језику:

	неправилна употреба	правилна употреба
основни ниво	Smejem se Aninom prijatelju.	Smejem se Aninemu prijatelju.
	Čudila se je Tašinom sorodniku.	Čudila se je Tašinemu sorodniku.
	Odpravili so se k Majinom fantu.	Odpravili so se k Majinemu fantu.
	Gremo k njenom dedku.	Gremo k njenemu dedku.
	Po predavanju smo telefonirali novom kolegi.	Po predavanju smo telefonirali novemu kolegi.
	Hiteli so k starom muzeju.	Hiteli so k staremu muzeju.
	Na praznovanje je šel k bivšem sodelavcu.	Na praznovanje je šel k bivšemu sodelavcu.
	Kljub slabom rezultatu je opravil izpit iz jezika.	Kljub slabemu rezultatu je opravil izpit iz jezika.
	Stopita k glavnom vhodu.	Stopita k glavnemu vhodu.
	Pogosto pomaga njenom očetu.	Pogosto oomaga njenemu očetu.
	Markovom bratrancu je to všeč.	Markovemu bratrancu je to všeč.
	Smejale smo se njegovom vicu.	Smejale smo se njegovemu vicu.
	Oče je svojem sinu dobro svetoval.	Oče je svojemu sinu dobro svetoval.
	Šel je k lesenom stolu.	Šel je k lesenemu stolu.
	Obljubili so Mihaelinom stricu, da bodo prišli do osmih.	Obljubili so Mihaelinemu stricu, da bodo prišli do osmih.
	Čudili smo se lahkom vprašanju.	Čudili smo se lahkemu vprašanju.
	Prišli so k znanom zdravniku.	Prišli so k znanemu zdravniku.
Našem novem učitelju se to ne zdi pomembno.	Našemu novemu učitelju se to ne zdi pomembno.	

Veselom natakaru so naročili, da jim prinese še eno kavico.

Stefanovom otroku je bilo vroče.

Uspešnom pravniku se je zdelo, da je vse bilo v redu.

Mladom direktorju se je mudilo.

Sporočili so **pridnom** fantu, da pride, ko konča svojo nalogo.

Reševalci so pomagali **utrujenom** kolesarju.

Moram iti **ktivom** zobozdravniku.

Veselemu natakarku so naročili, naj jim prinese še eno kavico.

Stefanovemu otroku je bilo vroče.

Uspešnemu pravniku se je zdelo, da je vse bilo v redu.

Mlademu direktorju se je mudilo.

Sporočili so **pridnemu** fantu, da pride, ko konča svojo nalogo.

Reševalci so pomagali **utrujenemu** kolesarju.

Moram iti k **tvojemu** zobozdravniku.

средњи ниво

Pomagala sva **tistom** sodelavcu.

Rekla je vse **tistom** profesorju.

To je zanimivo **vsakom** človeku.

Posvečal se je **njunom** sinu.

Obrnila se je k **novom** sodelavcu.

Kdaj ste se pridružili **ekološkom** protestu?

Opravičil se je **starejšom** kolegi.

Verjamejo **mom** nečaku.

Novi študentje so se pridružili **našom** timu.

Zaupam **tvom** prijatelju.

Posvetili smo se **okoljskom** vprašanju v večjih mestih.

Pomahala sta **Aninom** šefu.

Z nobeno stvarjo **ameriškom** raziskovalcu ni mogoče ustreči.

Spet se vozimo proti **starom** centru mesta.

Za las so se izognili **usodnom** trenutku.

Pomagala sva **tistemu** sodelavcu.

Rekla je vse **tistemu** profesorju.

To je zanimivo **vsakemu** človeku.

Posvečal se je **njunemu** sinu.

Obrnila se je k **novemu** sodelavcu.

Kdaj ste se pridružili **ekološkemu** protestu?

Opravičil se je **starejšemu** kolegi.

Verjamejo **mojemu** nečaku.

Novi študentje so se pridružili **našemu** timu.

Zaupam **tvojemu** prijatelju.

Posvetili smo se **okoljskemu** vprašanju v večjih mestih.

Pomahala sta **Aninemu** šefu.

Z nobeno stvarjo **ameriškemu** raziskovalcu ni mogoče ustreči.

Spet se vozimo proti **staremu** centru mesta.

Za las so se izognili **usodnemu** trenutku.

ВИСОКИ НИВО	Odzvali se bomo njenom povabilu.	Odzvali se bomo njenemu povabilu.
	Izognila se je neprijetnom fantu.	Izognila se je neprijetnemu fantu.
	Dokazali so mladom tekmovalcu, da nima prav.	Dokazali so mlademu tekmovalcu, da nima prav.
	Prilagodili so se angleškom igralcu glede časa snemanja.	Prilagodili so se angleškemu igralcu glede časa snemanja.
	Zdelo se jim je, da ni mogoče slediti mikročipiranom psu.	Zdelo se jim je, da ni mogoče slediti mikročipiranemu psu.

Проблем који се уочава није повезан са употребом падежа (у оба језика ова два падежа имају иста значења) већ са сличношћу наставака код именица мушког рода једине.

Примери неправилне употребе придевских наставака за локатив једине мушког рода у словеначком језику:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Govorila je o Majinom fantu.	Govorila je o Majinem fantu.
	Pogovarjali so se o bratovom uspehu.	Pogovarjali so se o bratovem uspehu.
	Telefon je bil na majhnom stolu.	Telefon je bil na majhnem stolu.
	Govorila nam je o dragom stanovanju.	Govorila nam je o dragem stanovanju.
	Po pisnom izpitu gremo domov.	Po pisnem izpitu gremo domov.
	Bili smo na hrvaškom morju.	Bili smo na hrvaškem morju.
	Razstava bo v lepom mariborskom parku.	Razstava bo v lepem mariborskem parku.
	Živela je v dijaškom domu.	Živela je v dijaškem domu.
	Hodili smo po urejenom parku.	Hodili smo po urejenem parku.
	Na delovnom zvezku je Tamarina knjiga.	Na delovnem zvezku je Tamarina knjiga.
	Srečali se bomo po njegovom dopustu.	Srečali se bomo po njegovem dopustu.
	Pripovedala mi je o prijetnom večeru na Dunaju.	Pripovedala mi je o prijetnem večeru na Dunaju.
	Na glavnom trgu vas čakamo.	Na glavnem trgu vas čakamo.
	Dela na angleškom inštitutu.	Dela na angleškem inštitutu.

Razmišlja o **novom** sestanku.
Doglo so se pogovarjali o **neznanom** kraju.
Ves dan smo se sprehajali po **zelenom** gozdu.
Jutri se dobimo po **končanom** predavanju.
Na **mednarodnom** projektu smo delali celo leto.
Pri **njihovom** stricu vedno preživim del svojih počitnic.
Bil je na **ponovnom zdravstvenom** pregledu.
Risala je po **Markovom** zvezku.
Lepo smo se imeli na **čudovitem** Bledu.
Sanjarila je o **zimskom** času.
Po **dokumentarnom** filmu bo pogovor z režiserom.

Razmišlja o **novem** sestanku.
Dolgo so se pogovarjali o **neznanem** kraju.
Ves dan smo se sprehajali po **zelenem** gozdu.
Jutri se dobimo po **končanem** predavanju.
Na **mednarodnem** projektu smo delali celo leto.
Pri **njihovem** stricu vedno preživim del svojih počitnic.
Bil je na **ponovnem zdravstvenem** pregledu.
Risala je po **Markovem** zvezku.
Lepo smo se imeli na **čudovitem** Bledu.
Sanjarila je o **zimskem** času.
Po **dokumentarnem** filmu bo pogovor z režiserjem.

средњи ниво

Povedala je o **tom** procesu.
Razpravljali so dolgo o **njegovom** koncertu.
Rad bi se pozanimal o vašem **novom** načrtu.
Na **letošnjom** smučanju se je hudo ponesrečil.
Dvomila je o **vajinom** uspehu.
Poročali vam bomo o **uspešnom** sestanku.
Po **sončnom** vzhodu so se odpravili na dolgo pot.
Na **matematičnom** tekmovanju je bilo dosti mladih.
Po **vodenom** ogledu gremo na okusno večerjo.
Pisali so o **nevarnom** prehitevanju v **cestnom** prometu.

Povedala je o **tem** procesu.
Razpravljali so dolgo o **njegovem** koncertu.
Rad bi se pozanimal o vašem **novem** načrtu.
Na **letošnjem** smučanju se je hudo ponesrečil.
Dvomila je o **vajinem** uspehu.
Poročali vam bomo o **uspešnem** sestanku.
Po **sončnem** vzhodu so se odpravili na dolgo pot.
Na **matematičnem** tekmovanju je bilo dosti mladih.
Po **vodenem** ogledu gremo na okusno večerjo.
Pisali so o **nevarnem** prehitevanju v **cestnem** prometu.

Po **dolgom** času se je spet vrnila.

V **maratonskom** teku smo dobili novega državnega prvaka.

Brali smo zanimiv članek o vplivu bivanja v **onesnaženom** okolju na naše zdravje.

Včeraj so nam poročali o **letošnjom** rezultatu.

Predlog o **dodatnom** nakupu zemljišč so spet zavrnili.

Po **dolgem** času se je spet vrnila.

V **maratonskem** teku smo dobili novega državnega prvaka.

Brali smo zanimiv članek o vplivu bivanja v **onesnaženem** okolju na naše zdravje.

Včeraj so nam poročali o **letošnjem** rezultatu.

Predlog o **dodatnem** nakupu zemljišč so spet zavrnili.

ВИСОКИ НИВО V **drugom** zakonu ni imela otrok.

Na **javnem** kraju ni bilo dovoljeno nositi kakršnekoli obleke.

V **neoneznaženom** mestu je živelo malo oseb.

Včeraj je objavljen novi predlog o **javnem** financiranju visokošolskih zavodov.

Razglašen je Zakon o **dodatnom** davku od dohodkov nadzornih organov v času gospodarske krize.

V **drugem** zakonu ni imela otrok.

Na **javnem** kraju ni bilo dovoljeno nositi kakršnekoli obleke.

V neonesnaženem mestu je živelo malo oseb.

Včeraj je objavljen predlog o **javnem** financiranju visokošolskih zavodov.

Razglašen je Zakon o **dodatnem** davku od dohodkov nadzornih organov v času gospodarske krize.

Треба напоменути да је међу грешкама евидентирана и неправилна деklinација заменица *свој, мој, твој*, тј. ове заменице ученици су употребљавали у краћем облику (неправилно речено: *Posvećal se je svom sinu*, правилно: *Posvećal se je svojemu sinu*; неправилно речено: *Zaupaš tvom prijatelju*, правилно: *Zaupaš tvojemu prijatelju*; неправилно речено: *Verjamejo mom nećaku*, правилно: *Verjamejo mojemu nećaku*), јер како у *Граматици српског језика* Станојчић и Поповић (2008, 102) објашњавају заменице *мој, твој, свој* и *који* у зависним падежима јединине имају два облика:

N. мој
G. мој-ег(а)
D. мој-ем(у)
A. мој / мој-ег(а)
V. –
I. мој-им
L. мој-ем(у)

N. мој
G. м-ог(а)
D. м-ом(е)
A. мој / мог(а)
V. –
I. мој-име
L. м-ом(е)

Облици генитива, датива и локатива у другом типу промене добијени су као резултат испадања сонанта *ј* између вокала *о* и *е*, којем су следили асимилација и сажимање вокала: мојег(а) (> моего > моога >) мог(а); мојем (> моем > моом >) мом(е). Словеначки језик не познаје двојне облике ових заменица (има само *дуже*), па би деklinација заменице *мој* била:

N. *тој*, G. *тојега*, D. *тојети*, A. *тој/тојега*, L. *тојет*, I. *тојит*. Због велике језичке интерференције са матерњим језиком, ученици греше и код ове промене, а грешке су присутне на основном и средњем нивоу.

5.2.2.4 Компарација придева

Особеност придева као врсте речи је, поред осталог и могућност степеновања, односно компарације. То важи и за словеначки и за српски језик.

Онима којима је српски језик страни, Павица Мразовић (2009, 321) компарацију придева, праћену и низом гласовних промена које се у том процесу одигравају, објашњава у својој граматици, у одељку *Компарација (поређење) придева са променом* истичући да се компаратив гради помоћу три наставка: или *-ји* или *-ији* или *-иш*. Наставком *-ји* граде се компаративи:

- од једносложних придева са дугим вокалом који се у компаративу скраћује:

бео (<бел)	- бељи (<бел-ји)
брз	- бржи (<брз-ји)
чест	- чешћи (<чест-ји)
врућ	- врући (<врућ-ји)
жут	- жући (<жут-ји)
- од само три придева са кратким вокалом:

дуг	- дужи (<дуг-ји)
строг	- строжи (<строг-ји)
тих	- тиши (<тих-ји)
- од неких двосложних придева обично са крајњим слоговима:

-(а)к, -ок, -ек, -ел које губе у компаративу:	
сладак	- слађи (<слад-ји)
висок	- виши (<вис-ји)
далек	- даљи (<дал-ји)
дебео	- дебљи (<деб-ји)
- код неких двосложних придева на -(а)к, -(а)н наставак се додаје на неокрњену основу (непостојано а испада):

горак	- горчи (<горк-ји)
тесан	- тешњи (<тесњи < тесн-ји)

У наведеним примерима су видне гласовне промене, нпр:

- јотовање: дужи < дуг -ји, слађи < слад-ји;
- претварање Л у О на крају слога: бео < бел, дебео < дебел;
- једначење гласова по месту изговора: чешћи < Chesћи < чест-ји;
- непостојано А; горчи < гор(а)к-ји.

Неколико придева у српском језику има непрвину промену, а то у граматичком приручнику евидентирају Станојчић и Поповић (2008, 97) наводећи да је реч о придевима који у српском књижевном језику имају допунске (суплетивне) облике компаратива, тј. за њих се узимају облици од речи других основа, а не основа које имају придеви који су у позитиву, па отуда за позитив *добар*, *добра*, *добро* имамо компаратив: *бољи*, *боља*, *боље*; за позитив *зао*, *зла*, *зло* имамо компаратив: *гори*, *гора*, *горе*; за позитив *мали*, *мала*, *мало* имамо

компаратив: *мањи, мања, мање*; за позитив *велик, велика, велико* имамо компаратив: *већи, већа, веће*.

С друге стране, у словеначком језику придеви се могу поредити на два начина – додавањем наставака на основни облик или описно, додавањем речце *bolj/najbolj* испред позитива (Ђукановић и Марковић 2005б, 52). Придевима се додају три врсте наставака:

1. -ji, -ja, -je	<i>težek – težji, težja, težje;</i>
2. -ši, -ša, -še	<i>lep – lepši, lepša, lepše;</i>
3. -ejši, -ejša, -ejše	<i>čist – čistejši, čistejša, čistejše.</i>

Јуранчич (1965, 113) објашњава да постоје четири случаја где се описна компарација примењује. Они су:

1. придеви који означавају боје	<i>bolj črn, bolj rdeč,</i>
2. придеви који имају само одређен облик	<i>bolj divji, bolj vsakdanji, bolj bratski,</i>
3. придеви који су заправо партиципи	<i>bolj vrel, bolj vroč, bolj goreč,</i>
4. многи придеви на-en, -av, -at, -ast	<i>bolj jeklen, bolj zdrav, bolj kosmat, bolj grbast.</i>

Ретке и лако отклониве грешке у вези са компарацијом придева јављају се на почетку основног курса. Ученици начелно не греше код компарације где треба додати наставке на основни облик, већ им већи проблем ствара описна компарација, тј. употреба речце *bolj* у компаративу. Уместо речце *bolj* они у правилу посежу за прилогом *več*, који их подсвесно асоцира на њихов матерњи језик у коме би та реч значила *више*. Речцу *bolj* Речник словеначког књижевног језика (*Slovar slovenskega knjižnega jezika*, у даљем тексту: *ССКЈ* 2008, 126) објашњава:

*bolj, prislov, najbolj (o). 1. stopnjuje a) pridevnike, ki nimajo primernika z obrazilom, in iz njih izpeljane prislove: bolj zelen; bolj goreč, oddaljen, razvit; bolj moški; bolj domač, zdrav; najbolj gozdnati kraji; bolj divje gleda / tako se stopnjujejo, posebno kadar je poudarek očiten, tudi tisti pridevniki in prislovi, ki imajo sicer primernik z obrazilom: bolj pametno govori, kakor smo pričakovali; to je najbolj pohleven človek / zagotovljena je ker najbolj izdatna podpora.*²²

Дакле, придеви који не граде додавањем наставака пореде се додавањем речце *bolj* за компаратив и *najbolj* за суперлатив испред позитива.

Исти речник (*ССКЈ* 2008, 3168) прилог *več* описује као:

več prisl. (e) 1. izraža večjo količino ali mero, ant. manj a) s samostalnikom: imeti več časa; zahtevati več denarja kot drugi; govoriti z več ljudmi; imeti več škode kot koristiti; srečati se po več

²² *Bolj, прилог, najbolj (o) 1. пореди a) придеве који немају компаратив са додатком и од њих изведене прилоге: bolj zelen; bolj goreč, oddaljen, razvit; bolj moški; bolj domač, zdrav; najbolj gozdnati kraji; bolj divje gleda / тако се пореде, посебно када је нагласак јасан, и они придеви и прилози који имају компаратив са додатком: bolj pametno govori, kakor smo pričakovali; to je najbolj pohleven človek / zagotovljena je kar najbolj izdatna podpora.* (превела М. Полетановић).

*kot desetih letih / podražiti za sto dinarjev, za sto dinarjev več; plačal jim je več, kot so zahtevali; še pred nekaj leti je bilo sedanje mesto komaj kaj več kot vas.*²³

Дакле, прилог *več* може да означи количину и меру са именицом или глаголом.

Примери неправилне употребе компарације придева у словеначком језику код ученика чији је први језик српски.

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Danes sem več utrjena kot včeraj.	Danes sem bolj utrjena kot včeraj.
	Jutri bo več sončno .	Jutri bo bolj sončno .
	Ona je več zaspana kot njen otrok.	Ona je bolj zaspana kot njen otrok.
	Ta pijača je več mrzla kot sem pričakovala.	Ta pijača je bolj mrzla kot sem pričakovala.
	Ta srajca je več modra kot ta na drugi sliki.	Ta srajca je bolj modra kot ta na drugi sliki.
	Ana je bila več jezna kot sem pričakovala.	Ana je bila bolj jezna kot sem pričakovala.
	Midva sva več pridna kot onadva.	Midva sva bolj pridna kot onadva.
	Marko je več odgovoren kot njegov mlajši brat.	Marko je bolj odgovoren kot njegov mlajši brat.
	Naša skupina bo več uspešna od vaše.	Naša skupina bo bolj uspešna od vaše.
	Danes je več deževno kot včeraj.	Danes je bolj deževno kot včeraj.
	Moja miza je več urejena od tvoje.	Moja miza je bolj urejena od tvoje.
	Ana je več iskrena kot njena sestra.	Ana je bolj iskrena kot njena sestra.
	Najin kraj je več znan kot tvoje veliko mesto.	Najin kraj je bolj znan kot tvoje veliko mesto.
	Moje nove copate so več umazane kot njene.	Moje nove copate so bolj umazane kot njene.
	Danes si več rdeč v obrazu kot si bil	Danes si bolj rdeč v obrazu kot si bil

²³ *več*, прилог (e) 1. изражава већу количину или меру, ант. тањ а) са именицом: *imeti več časa; zahtevati več denarja kot drugi; govoriti z več ljudmi; imeti več škode kot koristi; srečati se po več kot desetih letih / podražiti za več kot sto odstotkov b) са глаголом: več vedeti; zaslužiti sto dinarjev, za sto dinarjev več; plačal jim je več, kot so zahtevali; še pred nekaj leti je bilo sedanje mesto komaj kaj več kot vas.* (превела М. Полетановић).

včeraј.	včeraј.
Ta tečaj jezika je več organiziran kot prejšnji.	Ta tečaj jezika je bolj organiziran kot prejšnji.
Daleč naokoli ni bilo več izobraženog človeka.	Daleč naokoli ni bilo bolj izobraženega človeka.
Želela je biti več odločna od drugih.	Želela je biti bolj odločna od drugih.
Njena nečakinja ima več rjave oči od njenih.	Njena nečakinja ima bolj rjave oči od njenih.
Prihaja pomlad, zato oblecite več svetle obleke.	Prihaja pomlad, zato oblecite bolj svetle obleke.

Код компарације придева, као што се види из наведених примера, ученици у принципу не греше у случајевима кад треба додати наставке на основни облик. За њих је захтевније да савладају правила описне компарације. Из анализиране грађе се види да они уместо речце *bolj* често користе прилог *več*, који на српском језику значи *више*, и на тај начин погрешно граде облик компаратива и суперлатива у словеначком језику.

5.2.2.5 Бројеви

У оба ова сродна јужнословенска језика, и српском и словеначком, бројеви су несамосталне речи, с тим што их словеначке граматике сврставају у придевске речи, а у српским граматикама чине посебну врсту речи. У српским граматикама најчешће се деле на основне, редне и збирне, док се у словеначким јавља подела на основне, редне дистрибутивне и мултипликативне бројеве (Ђукановић 2009а, 292).

Почетницима који се сусрећу са словеначким језиком прву тешкоћу представља њихово само текстуално записивање, као и правило да се код бројева преко 20 најпре пишу/изговарају јединице, а онда десетице (*dvaindvajset*, *stopetinsedemdeset*, *tisočdvestopetintrideset* и сл.). На каснијим нивоима се као још комплекснији проблем јавља усвајање деклинације основних бројева.

Ученици се са овим бројевима сусрећу већ на почетку учења језика. Будући да су по облику веома слични српском језику, ученици немају проблем са разумевањем. Међутим, управо њихова сличност представља проблем код писања и изговора оних бројева до 10 који су донекле различити у српском и словеначком, и то пре свега бројеви *седам* : *sedem*, *осам* : *osem*, где је разлика у једном гласу, а велика сличност постоји у српском и словеначком језику и у облику броја *четири* : *štiri*. Код двоцифрених и вишецифрених бројева проблем представља то што се јединице пишу и изговарају пре десетица, као и да се пишу састављено бројеви од 11 до 99. Систематичним вежбањем кроз писање, монологе и дијалоге најбоље се отклања овај тип грешака и усваја правилан изговор. Готово све грешке ове врсте сматрамо почетничким, пошто већина буде отклоњена до краја овладавања основним нивоом знања.

Примери неправилне употребе изговора/писања основних бројева у словеначком језику:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Stara je sedam let.	Stara je sedem let.
	Osam let živi v Sloveniji.	Osem let živi v Sloveniji.
	Star sem trideset tri leta.	Star sem triintrideset let.
	Pelje se z avtobusom dvajset tri .	Pelje se z avtobusom triindvajset .
	To stane dve stotine evrov.	To stane dvjesto evrov.
	Zasluzila je pet stotina dolarjev.	Zasluzila je petsto dolarjev.
	Do cilja je še trideset sedam kilometrov.	Do cilja je še sedemintrideset kilometrov.
	Že četrdeset pet let živi v Sloveniji.	Že petinštirideset let živi v Sloveniji.
	Cena novog aranžmaja je bila tri stotine evrov.	Cena novega aranžmaja je bila tristo evrov.
	Cerkev je stara pet stotina let.	Cerkev je stara petsto let.
	Vozil je sedamdeset kilometrov na uro.	Vozil je sedemdeset kilometrov na uro.
	Osamdeset deljeno z deset je osam .	Osemdeset deljeno z deset je osem .
	Zgradili so novo šolo za štiri stotine otrok.	Zgradili so novo šolo za štiristo otrok.
	Na predavanju je bilo devedeset študentov.	Na predavanju je bilo devetdeset študentov.
	Prijavilo se je šezdeset in dva športnikov.	Prijavilo se je dvainšestdeset športnikov.

У српском језику основи бројеви *један, два, три* и *четири* сврставају се у променљиве док се остали бројеви (*пет, шест* и надаље) сврставају у непроменљиве речи, с тим што су, како напомињу Станојчић и Поповић (2008, 104) бројеви *стотина, хиљада, милион, милијарда, билион* у граматичкој врсти бројеви само *по служби (функцији)*, док су по осталим граматичким особинама именице и имају промену одговарајућих врста именица, и то I и III врсте.

Као посебност деκлинације бројева у српском језику Душка Кликовац (2018, 96) наводи примере бројева *два* и *три* за које истиче да се ови бројеви: „/.../ деκлинирају само онда када испред њих не стоји предлог: *То су браћа мојих двају другова, односно двеју земаља, Кутио сам поклон двама другарицама* итд.; када испред броја стоји предлог, обично

се не мењају: *Доћи ћу с два друга, Позајмио сам то од две другарице* и сл.“ Обрађујући основне бројеве у савременом српском језику, Станојчић и Поповић (2008, 105) напомињу да се бројеви два, три и четири, а посебно овај последњи углавном употребљавају са основним обликом за све падеже: *Разговарао је са два ученика*.

Падежна промена бројева у савременом српском језику данас звучи архаично и често се избегава, што констатује Рада Стијовић у *Језичком саветнику*, појашњавајући да има ситуација у којима то није могуће. „Од *основних бројева* променљиви су само *један, два, три и четири*, а остали нису (Пошла је на излет са *пет* другарица. Дуго су разговарали о *седам* лоших ђака. Стајали смо на *десет* места). *Један* се понаша као придев (слаже се с именицом у роду, броју и падежу) и мења се по придевској деклинацији (*Доћи ћу са једном* другарицом). Употребљава се када се жели нагласити да се ради о једној особи, једном предмету и слично, а не о више њих (*Једна* ученица је ушла, а остале су сачекале пред вратима) или када се указује на недовољно одређен појам и значи *неки, некакав, изврстан* (*Доћи ћу једнога* дана. Звао је *један* човек). Бројеви *два, три и четири* имају промену по посебној врсту (она је остатак старе двојине, која се изгубила из језика као посебна категорија), за мушки и средњи рок: *два друга (села), од двају другова (села), двама (о двама, са двама) друговима*, за женски род: *две жене, од двеју жена, двама женама*. Овако се мења и број *три (трију, трима женама, са њима трима)*, док се промена броја *четири* више не среће, осим у граматици (*четирју, четирма*). Бројеви *два* и *три* мењају се по падежима махом само онда када испред њих не стоји предлог. Када се испред њих налази предлог, обично се не мењају: *Доћи ћу са две другарице/са њих две* (али, свакако и: *с двама другарицама/са њима двама*).“ (Стијовић 2012, 82)

Указујућина ову промену Клајн износи сличан закључак, тј. наводи да се уместо падежних облика бројева данас најчешће употребљавају непромењиви облици (тзв. *скамењени акузатив*), нарочито ако је уз број употребљен и предлог: *са све четири стране, у две месне заједнице, разговор о три проблема* и сл. Није ништа мање правилно него *са свих четирију страна* итд. За бројеве од *пет* навише, једино непромењиви облици и постоје. Стога се, на пример, за датив мора уместо обичног броја употребити бројна именица: *Позив на суђење упућен је петорици новинара*. За женски и средњи род датив броја већег од четири уопште се не може направити, па је једини излаз да се он избегне променом целог склопа реченице (нпр. *Позив на суђење добиће пет новинарки*). (Клајн 2011, 131)

За разлику од српског, у словеначком језику сви основни бројеви подлежу деклинацији. Број *пет* и бројеви већи од њега деклинирају се као придеви у множини. Битну разлику између српског и словеначког језика представља чињеница да у српском језику само бројеви *један* и *два* имају род, а у словеначком језику род познају бројеви *један, два, три и четири*.

Деклинација броја <i>један</i> у словеначком језику			Деклинација броја <i>један</i> у српском језику		
en	ena	eno	један	један	једно
enega	ene	enega	једног(а)	једне	једног(а)
enemu	eni	enemu	једном(е)	једној	једном(е)
en/ enega	eno	eno	један/једног(а)	једну	једно
enem	eni	enem	један	једна	једно
enim	eno	enim	једним	једном	једним
			једном(е)	једној	једном(е)

Деклинација броја <i>два</i> у словеначком језику			Деклинација броја <i>два</i> у српском језику		
dva	dve	dve	два	две	два
dveh	dveh	dveh	двају	двеју	двају
dvema	dvema	dvema	двама	двема	двама
dva	dve	dve	два	две	два
dveh	dveh	dveh	два	две	два
dvema	dvema	dvema	двама	двема	двама
			двама	двема	двама

Деклинација броја <i>три</i> у словеначком језику			Деклинација броја <i>три</i> у српском језику		
trije	tri	tri	три	три	три
treh	treh	treh	трију	трију	трију
trem	trem	trem	трима	трима	трима
tri	tri	tri	три	три	три
treh	treh	treh	три	три	три
tremi	tremi	tremi	трима	трима	трима
			трима	трима	трима

Деклинација броја <i>четири</i> у словеначком језику			Деклинација броја <i>четири</i> у српском језику		
štirje	štiri	štiri	четири	четири	четири
štirih	štirih	štirih	четирију	четирију	четирију
štirim	štirim	štirim	четирима	четирима	четирима
štiri	štiri	štiri	четири	четири	четири
štirih	štirih	štirih	четири	четири	четири
štirimi	štirimi	štirimi	четирма	четирма	четирма
			четирма	четирма	четирма

Мразовић у *Граматичи српског језика за странце* (2009, 281) објашњава да су основни бројеви непроменљиви, осим броја *један* (који је детерминатив и тако се мења) и бројева *два*, *три* и *четири*, који се већином употребљавају у непромењеном облику, али имају промену по посебној врсти, за коју тврди да је остатак старе двојине које се изгубила из језика као посебна категорија. Такође истиче да промена *две* и *оба* у савременом језику није необична, међутим, употреба генитива, датива, инструментала и локатива *два*, *оба*, *три* и *четири* делује веома архаично. Уместо њих употребљавају се квантитативне именице на -*ица* уз именице мушког рода, на пример: *двојице другова* уместо *двају другова*; *тројици пријатеља* уместо *трима пријатељима* итд.

Анализирајући обличке низове бројева у српском језику лингвиста Егон Фекете (2008, 209) представља синтаксичке конструкције с изразима који се свде на број *један*, при чему се бројној означености редовно додаје сингуларно морфолошко решење (*ЈЕДНА жена*, као и: *двадесет* и *ЈЕДНА жена* – без плурализације. Уз *два*, *три*, *четири* јавља се конструкција са тзв. малом или паукалном множином, тј. реализују се облици *дуалског* типа (исп. последња три човека), за разлику од *више од четири* (као: Био је са **тих** пет жена), што значи да се у српском језику изрази уз *један* до *четири* сврставају у посебан облички низ.

У словеначком језику бројеви *два* и *три* се деклинирају према узорку заменица – *два* се мења као заменица *та* у двојини, *три* као заменица *тау* множини. Бројеви од *пет* и надаље се мењају као придеви у множини (Ђукановић 2009а, 293).

Примери неправилне употребе деклинације бројева.

	неправилна употреба	правилна употреба
основни ниво	To sta dva pisma.	To sta dve pismi.
	Imam dva vprašanja.	Imam dve vprašanja.
	Pogovarjam se z dva prijatelja.	Pogovarjam se z dvema prijateljema.
	Me lahko počakaš dva minuta?	Me lahko počakaš dve minuti?
	Ura je petnaest do dva .	Ura je petnajst do dveh .
	Obiskali smo dva mesta.	Obiskali smo dve mesti.
	Vidim dva kola.	Vidim dve kolesi.
	Dva okna sta umazana.	Dve okni sta umazani.
	Za rojstni dan so ji kupili dva darila.	Za rojstni dan so ji kupili dve darili.
	Našla sem dva pisma.	Našla sem dve pismi.
	Študiram že dva leta.	Študiram že dve leti.
	Napisala je dva pisma.	Napisala je dve pismi.
	Nimaš dva življenja.	Nimaš dve življenji.
	Zaprla je dva okna v svoji sobi.	Zaprla je dve okni v svoji sobi.

Za ta recept potrebuješ **dva** sveža jajca. Za ta recept potrebuješ **dve** sveži jajci.

средњи ниво	<p>Pred dva dneva so podpisali to pogodbo.</p> <p>V štiri leta smo zaključili študij.</p> <p>Od pet kolegic sem to zvedela.</p> <p>Vrnili so se pred šest dnevi.</p> <p>V osem tednov sta končali projekt.</p> <p>Prošnjo lahko pošljete v deset dni.</p> <p>Po dve uri smo končali nalogo.</p> <p>To so tri fanta.</p> <p>To so naša tri nova soseda.</p> <p>Pred dva tedna smo se vrnili s poletnih počitnic.</p> <p>Pred pet let je končala fakulteto.</p> <p>Spoznala sem jo pred dva leta.</p> <p>Živela je s štiri psi.</p> <p>Ta štiri gospoda iz Ljubljane so naši stari profesorji.</p> <p>Ne razumem ta dva vprašanja.</p>	<p>Pred dvema dnevoma so podpisali to pogodbo.</p> <p>V štirih letih smo zaključili študij.</p> <p>Od petih kolegic sem to zvedela.</p> <p>Vrnili so se pred šestimi dnevi.</p> <p>V osmih tednih sta končali projekt.</p> <p>Prošnjo lahko pošljete v desetih dneh.</p> <p>Po dveh urah smo končali nalogo.</p> <p>To so trije fantje.</p> <p>To so naši trije novi sosede.</p> <p>Pred dvema tednoma smo se vrnili s poletnih počitnic.</p> <p>Pred petimi leti je končala fakulteto.</p> <p>Spoznala sem jo pred dvema letoma.</p> <p>Živela je s štirimi psi.</p> <p>Ti štirje gospodje iz Ljubljane so naši stari profesorji.</p> <p>Ne razumem teh dveh vprašanj.</p>
високи ниво	<p>V šestdeset let se je pojavila ta glasbena zvrst.</p> <p>V devet vasi ni takega dekleta.</p> <p>To je šola z osem razredov.</p> <p>Za varčevanje od dve do tri leti so odlični pogoji v tej banki.</p> <p>Na izlet so odšli brez šest sošolcev.</p> <p>Tekma se je končala s tri proti eni.</p> <p>Kakšna je bila zaščita potrošnika v devetdeset let?</p> <p>S triinštirideset let je bil najbolj uspešen v svoji karieri.</p> <p>V Sloveniji se je vojna končala po</p>	<p>V šestdesetih letih se je pojavila ta glasbena zvrst.</p> <p>V devetih vaseh ni takega dekleta.</p> <p>To je šola z osmimi razredi.</p> <p>Za varčevanje od dveh do treh let so odlični pogoji v tej banki.</p> <p>Na izlet so odšli brez šestih sošolcev.</p> <p>Tekma se je končala s tri proti ena.</p> <p>Kakšna je bila zaščita potrošnika v devetdesetih letih?</p> <p>S triinštiridesetimi leti je bil najbolj uspešen v svoji karieri.</p> <p>V Sloveniji se je vojna končala po</p>

deset dni.

Živela je sama s **pet** otrok.

desetih dneh.

Živela je sama s **petimi** otroki.

Грешке у вези са деклинацијом бројева присутне су на сва три нивоа учења језика и захтевају доста времена и вежбе како би се смањиле и на крају уклониле.

5.2.2.6 Заменице

Заменице спадају у променљиву врсту речи, а могу упућивати на именице (именичке заменице) или на придевске речи (придевске заменице). У граматикама српског језика заменице се сврставају у посебну врсту речи, док у словеначким граматикама именичке заменице уз именице и поименичене придеве чине подгрупу именичких речи, а придевске заменице уз придеве и бројеве чине подгрупу придевских речи. У оба језика заменице се деле на личне, упитне, неодређене, односне, присвојне, показне, опште и упитне заменице. Њихово значење и употреба су у словеначком и српском језику веома слични, а за оне који уче словеначки језик као страни, као и код других врста речи, посебан проблем представља постојање двојине за већину заменичких облика.

У *Упоредној семантичкој анализи заменичких речи у словеначком језику* Маја Ђукановић (2009б, 39) констатује да личне заменице имају од свих заменица најконзистентније дефинисан корпус у граматикама и другим језичким приручницима. Осим корпуса, јасно је дефинисан и њихов статус, односно код личних заменица на први поглед нема оне врсте сумњи у коју врсту речи их можемо сврстати, као што је то случај код неодређених или општих. Сматра се да оне постоје у свим језицима (упор. Бенвенист 1974, 291). У већини језика оне постоје у два броја (*једнина, множина*) и три лица (*ја, ти, он*), а словеначки је један од ретких језика у којем постоји двојина, па самим тим и облици личних заменица којима се она означава (*midva, medve, vidva, vedve, onadva, onidve*).

Ђукановић и Марковић (2005б, 57) напомињу да је за говорнике језика који немају двојину, употреба овог граматичког броја свакако највећа тешкоћа. Управо код облика заменица који се први усвајају, а то су личне заменице, постоји највише разлика у односу на српски језик. Аутори наводе: „У номинативу двојине сва три лица јавља се разлика и у облику рода. Облик *midva* односи се на мушки род, док се облик *medve* користи за женски и средњи род. На српски би се *midva* превело као нас двојица, нас двоје, док би се облик *medve* превео као нас две.

Облик *vidva* односи се на мушки род и преводи се, опет условно речено, као вас двојица, вас двоје, док се облик *vedve* односи на женски и средњи род, а превео би се као вас две“ (2005б, 57).

	Личне заменице у једнини српском језику	Личне заменице у једнини словеначком језику	Личне заменице у двојини словеначком језику	Личне заменице у множини српском језику	Личне заменице у множини словеначком језику
1. лице	ја	jaz	midva, medve	ми	mi, me
2. лице	ти	ti	vidva, vedve	ви	vi, ve
3. лице	он, она, оно	on, ona, ono	onadva, onidve	они, оне, она	oni, one, ona

У опширнијим анализама словеначке двојине Белић у својим радовима објављеним тридесетих година прошлог века истиче: „/.../ midva, vidva, onadva употребљавају се још од најстаријих писаца, од Трубара до сада (233-236, 266): midva, vidva, onadva заузимају данас, у том или сличном облику, целу словеначку територију, чак и крајњи југозапад, тако да су несумњиво најраспрострањенији двојински облици у словеначком., (Белић 2000, 328)

Белић у истом раду додаје: „У словеначком језику дуал личних заменица чини део конструкције са два субјекта, са два предмета у основици уз коју глагол стоји у дуалу; а то је наглавнија, најстарија и најбоље сачувана дуалска словеначка конструкција, која је по моме мишљењу, и учинила да се дуал глагола причврсти за број два.“ Белић (2000, 329).

О двојини је писао и В. Хумболт у *Уводу у делу о кави језику* (1988, 61) наводећи да двојина није ограничени плурал него је треба схватити као посебан појам. Према њему дуал појачава утисак животности језика, потпомаже прецизно и брзо споразумевање, и упућује на ствари које постоје као нека посебна истородна целина, природна или вештачка, а не као два посебна ентитета.

Када говоримо о исказивању броја код личних заменица М. Ђукановић (2009б, 40-41) подсећа да је у српском језику, као језику који нема двојину, ознака за јединицу немаркирани члан категорије броја, док је множина маркирана. У словеначком језику једнина је немаркирана, множина делимично, док је двојина потпуно маркирани члан категорије броја. Облици двојине се у словеначком, као уосталом и у старословенском, граде од множинских основа, што важи за све језике који имају двојину (Кристал 1999). Ова карактеристика творбеног модела – повезаност двојине и множине – говори у прилог чињеници да је двојина у ствари део множине, а да су основни опоненти једнина и множина. Дакле, ако у српском стварност делимо на један и више, у словеначком можемо рећи да се стварност дели на један, два и више. Међутим ово *два* је ипак подгрупа категорије *више*, подгрупа категорије множина. Речено се може потврдити и Јесперсеновим тумачењем (Јесперсен 1968, 192) да је *ми* = *ја* + један или више не-ја, где, како он каже, није прецизно дефинисано ко спада у групу не-ја. Субјекат жели пре свега да нагласи споствено присуство у ономе *mi*. Међутим, када у словеначком употребимо заменицу *midva, medve* осим присуства субјекта, намеће се потреба за дефинисањем друге особе обухваћене овом заменицом. Зато се, између осталог сматра да је двојина јаче маркирана од множине. Ђукановић (2009б, 53) додатно појашњава да се за српски језик, као и за већину језика који не познају двојину, може прихватити формула *ми* = *ја* + *још неко*, док за словеначки језик ова формула важи за облик *midva* (*midva*= *ја* + *још неко*). Дакле, за словеначки језик у којем постоји двојина, формула мора да гласи *mi* = *ја* + *још најмање двоје*. Она још наводи (2009б, 81-82) да кад попут личних заменица за прво и друго лице једнине изражава супротност у односу на неког другог, употребљава се пун, наглашен облик заменице *midva, medve*. У оваквим случајевима заменице покривају семантичко поље *управо ја, говорник и овај који је са мном. – Midva greva domov, vi pa*

ročakajte. Уколико бисмо реченицу употребили без личне заменице: *Greva domov, vi pa ročakajte* – изгубио би се стилски ефекат наглашености, иако би у суштини сама порука остала непромењена. У преводу на српски могуће су три варијанте: *Ми одосмо кући, а ви сачекајте*; *Одосмо кући, а ви сачекајте*; *Нас двоје/двојица/две одосмо кући, а ви сачекаје*. На то за коју варијанту би се требало одлучити утиче контекст у којем је реченица употребљена.

Говорећи о двојини, словеначки песник Дане Зајц (1982, 212) поетски је закључио: „*Odnos med ednino, dvojino in množino je odnos med samoto (biti sam), zaupnostjo, zaupljivostjo in intimnostjo (biti v dvoje) in med svetom, ki je množina. Most med biti sam in biti v svetu je skrivnost in je: biti v dvoje*“²⁴. Двојини је посветио пажњу и песник Тоне Павчек, који је овој граматичкој категорији посветио један део у збирци *Majnice, fulaste pesmi*.

Словеначки дуални облици *midva/ medve*, *vidva/ vedve* и *onadva/ onidve* само у номинативу разликују граматички род, док се у осталим падежима користи само један облик за сва три рода. У наставку је приказана деклинација личних заменица за двојину где је ово правило видљиво.

номинатив	midva/medve	vidva/vedve	onadva/onidve
генитив	пају	вају	њјју, ју
датив	пама	вама	њјима, јима
акузатив	пају	вају	њјју, ју
локатив	пају	вају	њјју
инструментал	пама	вама	њјима

Двојина која се у словеначком језику очувала више него и у једном другом словенском језику ученицима посебно на почетку учења задаје велике потешкоће. Недоумице и несигурности ове врсте јављају се и на средњем нивоу, где уместо личних заменица за двојину користе личне заменице за множину (попут: *Mi gremo* уместо правилног *Midva greva*; неправилно: *Vi potujete* уместо правилно: *Vedve potujeta*; неправилно: *Oni se izobražujejo* уместо правилно: *Onidve se izobražujeta*).

²⁴ *Odnos између једине, двојине и множине однос је између самоће (бити сам), искрености, поверења и интимности (бити удвоје) и света који је множина. Мост између бити сам и бити у свету је тајновит мост и гласи: бити удвоје. (превела М. Полетановић)*

Примери неправилне употребе личних заменица за двојину у словеначком језику:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	<p>Mi se učimo.</p> <p>Vi delata nalogo.</p> <p>Oni potuju.</p> <p>Mi se sprehajava.</p> <p>To sem prejela od njih.</p> <p>Viredno tečeta.</p> <p>Vidim vas.</p> <p>Kaj je novega pri vas?</p> <p>Spomnim se jih.</p> <p>Srečali smo jih.</p> <p>Razveselili smo se vam.</p> <p>Udeležili smo se njih.</p> <p>Poznam vas.</p> <p>Oglasila se je pri njih.</p> <p>Vsi so govorili o nama.</p> <p>O njima sem ti že povedala.</p> <p>Gotovo so o njih že veliko slišali.</p> <p>O vama pogosto govorimo.</p> <p>Pri nama je vedno veselo.</p> <p>Moja babica in dedek živita na vasi. Žal jih ne morem pogosto obiskati.</p>	<p>Midva se učiva.</p> <p>Vidva delata nalogo.</p> <p>Onadva potujeta.</p> <p>Medve se sprehajava.</p> <p>To sem prejela od njiju.</p> <p>Vidva redno tečeta.</p> <p>Vidim vaju.</p> <p>Kaj je novega pri vaju?</p> <p>Spomnim se ju.</p> <p>Srečali smo ju.</p> <p>Razveselili smo se vaju.</p> <p>Udeležili smo se ju.</p> <p>Poznam vaju.</p> <p>Oglasila se je pri njiju.</p> <p>Vsi so govorili o naju.</p> <p>O njiju sem ti že povedala.</p> <p>Gotovo so o njiju že veliko slišali.</p> <p>O vaju pogosto govorimo.</p> <p>Pri naju je vedno veselo.</p> <p>Moja babica in dedek živita na vasi. Žal ju ne morem pogosto obiskati.</p>
средњи ниво	<p>Niso vas pozorno poslušali.</p> <p>Za nas sem kupila vstopnici.</p> <p>Z njimi gremo na piknik.</p> <p>Pri njih je bilo praznovanje.</p> <p>Smejali smo se jim.</p> <p>Od vas smo prejeli razglednico.</p>	<p>Niso vaju pozorno poslušali.</p> <p>Za naju sem kupila vstopnici.</p> <p>Z njima gremo na piknik.</p> <p>Pri njiju je bilo praznovanje.</p> <p>Smejali smo se jima.</p> <p>Od vaju smo prejeli razglednico.</p>

Na počitnice so odšli brez nas .	Na počitnice so odšli brez naju .
Čudili smo se jim .	Čudili smo se jima .
Stopila sva pred vas .	Stopila sva pred vaju .
Verjamemo v vas .	Verjamemo v vaju .
Zaupamo jim .	Zaupamo jima .
Všeč jim je življenje na vasi.	Všeč jima je življenje na vasi.
Mudilo se nam je na vlak.	Mudilo se nama je na vlak.
Ni vam bilo treba priti od desetih zvečer.	Ni vama bilo treba priti ob desetih zvečer.
Ne bo nam treba narediti vseh nalog iz delovnega zvezka.	Ne bo nama treba narediti vseh nalog iz delovnega zvezka.

Личне заменице и њихова дефлекција сигурно су једна од најтеже савладивих граматичких јединица у процесу учења словеначког као другог / страног језика. Српским ученицима у почетној фази потешкоћу представљају личне заменице за двојину, јер не постоји еквивалентна појава у њиховом матерњем језику. У случајевима када је неопходно да користе заменицу за двојину они даље употребљавају облик за множину – као у примерим: *Mi se učimo* уместо: *Midva se učiva*; *Oni potuju* уместо: *Onadva potujeta*. У примерима реченица: *Vi delata nalogo* уместо: *Vidva delata nalogo*; као и: *Vi redno tečeta* уместо: *Vidva redno tečeta* запажамо да је ученик свестан употребе двојине, јер је глаголе поставио у друго лице двојине (*delata, tečeta*), а не у множину, али потешкоћу су му направиле личне заменице за двојину.

У процесу усвајања словеначког језика као страног, ученици се суочавају са великим проблемом код облика двојине личних заменица *midva/ medve, vidva/ vedve, onadva/ onidve* и њихове дефлекције. С обзиром на то да су ученицима чији је матерњи језик српски сви ови облици нови и непознати, а ради бржег усвајања, указује им се на чињеницу да постоје заправо само два падешка облика заменице *midva/medve*: у генитиву, акузативу и локативу то је облик *naju*, док у дативу и инструменталу тај облик гласи *nama*. Идентично је и са личном заменицом за друго лице двојине – *vidva/vedve*: у генитиву, акузативу и локативу постоји облик *vaju*, док облик датива и инструментала у словеначком језику гласи *vama*. Код личних заменица за треће лице двојине (*onadva/onidve*) је нешто мало другачије: ту у другом, четвртм и петом падежу налазимо облик *njiju* (с тим да у генитиву и акузативу постоји и краћи облик ове заменице – *ju*), а у трећем и шестом падежу имамо облик *njima* (уз напомену да датив познаје и краћи облик *jima*). Овакво скретање пажње од велике је користи ученицима, јер лакше усвајају нову граматичку јединицу. У покушају креирања говорног (или писаног) исказа на словеначком језику ученици су склони и креирању нових облика заменица које не постоје ни у српском ни у словеначком језику (на пример: *To je od vijju; Z njijima gremo v hrife; Je ta naloga za njaju?*).

Ученицима је посебно интересантна конструкција где се лична заменица у двојини комбинује са носиоцем радње у инструменталу и не означава множину него двојину. На пример: *Midva z Ano greva na koncert – Ана и ја идемо на концерт*. Оваква конструкција је

збуњујућа у почетној фази учења језика и махом је преводе множином (*Нас двоје и Ана идемо на концерт*), а не двојином. Проблем превођења двојине проблематизује М. Влаховић у раду *Модел транспозиције двојине (на примеру превођења са словеначког на српскохрватски)*, објашњавајући три модела: 1) Дуал се транспонује тако што се наглашава да је реч о два ентитета. Овај модел се примењује: када је реч о словеначкој личној заменици у двојини; када је у словеначком уз двојину употребљен број *два*; када се у словеначком, тамо где се некада у старословенском употребљавао стари слободни дуал, наглашава двојина; у одређеним контекстима (нпр. у насловима), када је из неког разлога важно нагласити да је реч о двојини. 2) Дуал се транспонује у неутралну множину, а овај модел транспозиције се примењује када се у словеначком употреби синдетски дуал и када се у словеначком употреби анафорски дуал. 3) Дуал се транспонује у једнину. Овај модел се примењује у специфичним конструкцијама типа: лична заменица у двојини + инструментал (*midva z bratom = брат и ја*), у којима се та лична заменица у двојини преноси у српски језик личној заменицом у једнини. (Влаховић 1991, 315)

Занимљиво је да у словеначком језику не постоје пословице нити изреке које су у облицима двојине. Двојина личних заменица није архаична него је део савременог разговорног језика и у активној је употреби. На то се скреће пажња ученицима од почетка учења језика те указује на пропусте које праве при њеној употреби.

5.2.2.6.1 Личне заменице првог лица множине

У словеначком језику, за разлику од српског, за номинатив множине првог и другог лица постоје два облика личних заменица: облик који разликује мушки и облик који разликује женски и средњи род. За мушки род се користи заменица *mi* (у првом лицу) и *vi* (у другом лицу), а за женски и средњи *te* (у првом лицу) и *ve* (у другом лицу). Приликом превода на српски језик облици *te* и *ve* преводе се као *ми* и *ви*. Маја Ђукановић (2009а, 288) у књизи *Јужнословенски језици: граматичке структуре и функције* указује на то да облик *te*, *ve* користимо када означавамо више од две особе женског рода, док би за множину мушког рода употребили облике *mi*, *vi*. Ако личну заменицу користимо као израз поштовања, увек је у облику мушког рода и када ословљавамо женску особу: *Gospa, Vi ste na vrsti!* (Госпођо, Ви сте на реду!).

Ђукановић (2009б, 45) констатује да је још у току израде речника словеначког књижевног језика Јоже Топоришич критиковао приступ обради личних заменица у *ССКЈ*. Његова критика односи се пре свега на само представљање личних заменице кориснику речника. Сматра недопустивим то што је ова врста заменица означена само као *zaim*. а не пуним објашњењем *osebni zaimek* (лична заменица). Осим тога, недостаје и ознака за род, на пример поред личне заменице *ja* требало би да стоји *m, ž, s*, јер се она може односити на сва три рода. Овај пропуст је још изразитији у навођењу облика множине *mi, te, me*, где је род иманентан.

Као важну напомену за своје студенте српскохрватског језика, Јуранчич истиче да српскохрватски књижевни језик у првом лицу множине не разликује род, поткрепљујући то примерима: *Ми смо дошли* (за мушки род); *Ви сте нам писале* (за женски род), док је у словеначком ипак обичније: *Me smo se vas spominjale; Ste se ve tudi nas kdaj spomnile?* (Јуранчич 1965, 121)

Ученицима словеначког језика чији је први језик српски, на почетку је неприродна примена личних заменица за прво и друго лице множине женског рода (*te, ve*), с обзиром на

овакви облици не постоје у српском језику, него се и за мушки и за женски род множине употребљава исти облик, *ми/ви*. Међутим, ученици никада не греше код употребе личне заменице за треће лице множине женског рода (*one*), јер је тај облик заменице присутан и у њиховом матерњем, српском језику.

Примери неправилне употребе личних заменица за прво и друго лице множине женског рода у словеначком језику:

	неправилна употреба	правилна употреба
основни ниво	<p>Mi smo malo zaspane.</p> <p>Ste vi lačne?</p> <p>Moje prijateljice in jaz gremo na kavo, ker smo mi končali delo.</p> <p>Vi ste precej utrujene.</p> <p>Mi smo se pogovarjale o fantih.</p> <p>Vi rade kolesarite.</p> <p>Mi smo trdo delale ves vikend.</p> <p>Mi redno hodimo na dolg sprehod.</p> <p>A ste vi prišle včeraj zvečer?</p> <p>Viste naše nove kolegice.</p> <p>Mi smo se lepo imele na koncertu.</p> <p>Vsi delamo, vi pa spite.</p> <p>Tudi vi boste morale sodelovati.</p> <p>Mi bomo odgovorile na vsa dodatna vprašanja.</p> <p>Vi ste ta teden res trdo delale.</p>	<p>Me smo malo zaspane.</p> <p>Ste ve lačne?</p> <p>Moje prijateljice in jaz gremo na kavo, ker smo me končale delo.</p> <p>Ve ste precej utrujene.</p> <p>Me smo se pogovarjale o fantih.</p> <p>Ve rade kolesarite.</p> <p>Me smo trdo delale ves vikend.</p> <p>Me redno hodimo na dolg sprehod.</p> <p>A ste ve prišle včeraj zvečer?</p> <p>Ve ste naše nove kolegice.</p> <p>Me smo se lepo imele na koncertu.</p> <p>Vsi delamo, ve pa spite.</p> <p>Tudi ve boste morale sodelovati.</p> <p>Me bomo odgovorile na vsa dodatna vprašanja.</p> <p>Ve ste ta teden res trdo delale.</p>
средњи ниво	<p>Vi ste se pripravili za na pot.</p> <p>Mi smo se spet spomnile tvojega praznovanja.</p> <p>Ti in tvoje kolegice ste utrujene, ker ste vi trdo delali.</p> <p>Mi bomo pravočasno prišle na predavanje.</p> <p>Vi ste zdaj na boljšem kakor mi.</p>	<p>Ve ste se pripravile za na pot.</p> <p>Me smo se spet spomnile tvojega praznovanja.</p> <p>Ti in tvoje kolegice ste utrujene, ker ste ve trdo delale.</p> <p>Me bomo pravočasno prišle na predavanje.</p> <p>Ve ste zdaj na boljšem kakor me.</p>

Занимљиво је истакнути да ученици греше у одабру правилне личне заменице за прво лице множине женског рода (користећи *mi* уместо *me*), а не погреше у додавању глаголских наставака било да је глагол у перфекту, футуру или потенцијалу. Неки од случајева таквих реченица су: *Mi smo se pogovarjale o fantih* уместо *Me smo se pogovarjale o fantih*; *Mi smo trdo delale ves vikend* уместо *Me smo trdo delale ves vikend*; *Mi bomo odgovorile na vsa dodatna vprašanja* уместо *Me bomo odgovorile na vsa dodatna vprašanja*; *Mi smo se lepo imele na koncertu* уместо *Me smo se lepo imele na koncertu*; *Mi smo se spomnile tvojega praznovanja* уместо *Me smo se spomnile tvojega praznovanja*; *Mi bomo pravočasno prišle na predavanje* уместо *Me bomo pravočasno prišle na predavanje*. Личне заменице за прво и друго лице женског рода множине спадају у разлике коју имају ова два сродна језика, а српским ученицима представљају новину која захтева вежбу како би се на време отклониле и што пре усвојиле. Анализирајући личне заменице за прво лице множине Ђукановић (2009б, 55-56) објашњава да *mi*, *me* покрива неколико значења: 1. лична заменице *mi*, *me* најчешће покрива семантичко поље ја, говорник женског рода и још најмање две особе женског рода са мнош. *Tudi nas so povabili. – Позвали су и нас; Okrog nas se je zbrala grupa ljudi. – Око нас се окупила група људи; To smo že mi opravili./ To smo že me opravile. – То смо ми већ обавили / обавиле*. Овакве примере на српски преводимо истим облицима заменица, које покривају истоветно семантичко поље. У словеначком се облици за женски род од облика за мушки род разликују само у номинативу, тако да се у већини случајева на род упућује другим језичким средствима у реченици (финитним и облицима глагола и придева). 2. Облицима заменица за прво лице множине изражава се и супротност говорника и групе око њега у односу на саговорнике или трећа лица. У тим ситуацијама *mi*, *me* обухвата семантичко поље управо ја као говорник и људи око мене, ја и моји истомишљеници: *Tudi me smo se bojevale za svobodo. = И ми смо се бориле за слободу; Drugi delajo, mi, mi pa spimo. – Други раде, а ми, ми спавамо; Mi tega ne bomo dočakali, morda boste vi. – Ми нећемо то дочекати, а ви можда и хоћете; Sosedje so še na slabšem kakor mi. – Комшијама је још горе него нама*. Овакав тип примера, као што се види има потпуне еквиваленте и у српском. Јасно се види да се семантичка поља која покривају словеначки облици заменица *mi*, *me* и српски облици заменице *mi* у оба два језика потпуно прекривају. Изостављањем заменице изгубио би се стилски ефекат наглашавања опозиције између првог лица множине, односно говорника и осталих.

5.2.2.6.2 Акузатив једине личне заменице женског рода једине

У три падежа: генитиву, дативу и акузативу личне заменице јављају се у двоструким облицима: наглашеним и ненаглашеним. Граматички уџбеници и приручници оба језика објашњавају да се дужи облик користи приликом наглашавања и иза предлога, а краћи у свим другим случајевима. Кликовац (2018, 85) ово илуструје следећим примером:

Видела сам њега, а не њу. – употребљени су наглашени облици, а у реченицама Видела сам га и Видео ју је употребљени су енклитички (ненаглашени) облици. И она упозорава да се у српском језику наглашени облици употребљавају кад је заменицу потребно нарочито нагласити (нпр. кад се истиче супротност међу појмовима на које заменице упућују, као у наведеном примеру) или на почетку реченице: **Њега** тамо није било.

На разлику употребе наглашеног и ненаглашеног облика личне заменице упозорава и Топоришич (2000, 307) у словеначком језику. Иако су граматичка правила у вези са употребом наглашених и ненаглашених облика личних заменица у оба језика идентична,

ученици на почетку учења праве много грешака приликом употребе, а неки од њих ово правило нису савладали ни у свом матерњем језику. Најчешће грешке јављају се при употреби личне заменице за треће лице једнине женског рода (*она*). Како Клајн подсећа (2011, 128) акузатив личне заменице женског рода 3. лица једнине, **је** (нпр. *Ја је видим*) постаје **ју** у непосредном суседству глаголског **је**, нпр. *Неко ју је видео*. Иста промена се препоручује и кад заменици претходи *није*, нпр. *Није ју је видео*. Мада се ни облик *Није је стид* данас не би сматрао погрешним. У ијекавском **ју** може доћи и после других речи са завршетком **-је**, на пример *Најпније ју погледај*. У осталим случајевима мора се употребити облик **је**.

Облике личне заменице *она* ученици често тешко усвајају, јер су доста слични облицима личних заменица за треће лице једнине женског рода у српском језику:

	српски	словеначки
ном.	она	она
ген.	ње, је	нје, је
дат.	њој, јој	нјеј, јі
аку.	њу, је, ју	нјој, јо
вок.	/	/
инстр.	њом	нјо
лок.	њој	нјеј

Од свих облика грешака које се јављају приликом неправилне употребе личне заменица *она* у словеначком језику најчешће грешке се евидентирају код њене енклитичке употребе где ученици уместо правилног облика заменице *она* у трећем лицу једнине акузатива *јо* користе облик акузатива личне заменице у српском језику (*је*), што је свакако последица интерференције. Овај најфреквентнији тип погрешне употребе јавља се махом на основном и делом средњем нивоу учења, а отклања се након што предавач упорно исправља ученика приликом сваке погрешне употребе.

Примери неправилне употребе ненаглашеног облика личне заменице за треће лице једнине женског рода.

неправилна употреба

правилна употреба

основни Vidim **је**.

Vidim **јо**.

курс

Poslušala sem **је**.

Poslušala sem **јо**.

Poznam **је** že deset let.

Poznam **јо** že deset let.

Ali **је** slišiš?

Ali **јо** slišiš?

Srećala sem **је**.

Srećala sem **јо**.

Oblekla sem **је**.

Oblekla sem **јо**.

Si **је** vprašala za nasvet?

Si **јо** vprašala za nasvet?

Poklicala sem je ,ko sem prišla domov.	Poklicala sem jo , ko sem prišla domov.
Povabila sem je na svoje praznovanje.	Povabila sem jo na svoje praznovanje.
Čakam je že pol ure.	Čakam jo že pol ure.
Peljem je na sprehod.	Peljem jo na sprehod.
Iščem je , ampak ne vem, kje je.	Iščem jo , ampak ne vem, kje je.
Rada je imam.	Rada jo imam.
Prosila sem je za pomoč.	Prosila sem jo za pomoč.
Popolnoma sem je pozabila.	Popolnoma sem jo pozabila.

средњи курс	Vprašali smo je , kam gre.	Vprašali smo jo , kam gre.
	Srečali so je , ko se je sastanak končal.	Srečali so jo , ko se je sastanak končal.
	Zanima je , ali lahko pride na sastanak.	Zanima jo , ali lahko pride na sastanak.
	Ko je pripraviš, me pokliči.	Ko jo popraviš, me pokliči.
	Dobili smo je po sastanku.	Dobili smo jo po sastanku.
	Pokliči me, ko je najdeš.	Pokliči me, ko jo najdeš.

Грешке овог типа јављају се пре свега на основном нивоу учења словеначког као другог/страног језика, а нешто су мање изражене на средњем нивоу Ученици на средњем нивоу су углавном свесни грешке и знају сами да се исправе

Локатив множине личних заменица

Друге по учесталости су грешке код деклинирања множинских облика личних заменица – *mi*, *vi*, *oni* у локативу. Пошто је деклинација ових облика личних заменица у српском и словеначком језику доста слична, она ствара посебну и честу тешкоћу ученицима на основном и средњем нивоу курса. Локатив множине сва три лица у словеначком језику, који правилно гласе: *nas*, *vas*, *njih*, а ученици уместо њих често употребљавају *nata*, *vata*, *njita* уствари су наставци за исти падеж у српском језику. Овакве грешке најбоље се отклањају вишекратним усменим поправљањем.

Деклинација личних заменица у множини у српском и словеначком језику.

	српски	словеначки	српски	словеначки	српски	словеначки
НОМИНАТИВ	ми	mi/me	ви	vi/ve	они/оне/она	oni/one
ГЕНИТИВ	нас, нас	nas	вас, вас	vas	њих, их	njih, jih
ДАТИВ	нама, нам	nam	вама, вам	vam	њима, им	njim, jim
АКУЗАТИВ	нас, нас	nas	вас, вас	vas	њих, их	njih, jih
ВОКАТИВ	-	-	ви	-	-	-
ИНСТРУМЕНТАЛ	нама	namí	вама	vamí	њима	njimi
ЛОКАТИВ	нама	nas	вама	vas	њима	njih

Примери неправилне употребе локатива множине личних заменица.

	неправилна употреба	правилна употреба
основни курс	<p>Veliko je govorila o njima.</p> <p>Pogosto govori o vama.</p> <p>O nama vam niso nič povedali.</p> <p>Vsak dan razmišljamo o vama.</p> <p>Pri nama doma je vedno veselo.</p> <p>Vsako poletje preživi pri nama.</p> <p>Pri nama si vedno dobrodošla.</p> <p>Cel dan smo preživeli pri vama.</p> <p>Veliko govorimo o vama.</p> <p>O njima smo dosti poslušali.</p>	<p>Veliko je govorila o njih.</p> <p>Pogosto govori o vas.</p> <p>O nas vam niso nič povedali.</p> <p>Vsak dan razmišljamo o vas.</p> <p>Pri nas doma je vedno veselo.</p> <p>Vsako poletje preživi pri nas.</p> <p>Pri nas si vedno dobrodošla.</p> <p>Cel dan smo preživeli pri vas.</p> <p>Veliko govorimo o vas.</p> <p>O njih smo dosti poslušali.</p>

средњи курс	Klepetali so o vama .	Klepetali so o vas .
	Še nikoli se nismo pogovarjali o njima .	Še nikoli se nismo pogovarjali o njih .
	Jutri se bo oglasila pri nama .	Jutri se bo oglasila pri nas .
	Kaj nam lahko poveš o njima ?	Kaj nam lahko poveš o njih ?
	Pri vama je preživel veliko časa.	Pri vas je preživel veliko časa.
	Še nekaj dni bomo ostali pri vama .	Še nekaj dni bomo ostali pri vas .
	Pogosto me je spraševala po njima .	Pogosto me je spraševala po njih .

Као што је већ и поменуто, личне заменице представљају велику потешкоћу српским ученицима при учењу словеначког као другог/страног језика. Усвајање њихове правилне декликације показало се као тежи поступак, а посебно збуњујуће делују облици који постоје у оба језика, а који нису у истим падежима. Из евидентираних примера запажамо да ученици неправилно користе облик *nama*, *vama*, *njima* у локативу у словеначком језику, а то су облици који у српском језику постоје у дативу, инструменталу и локативу. Управо због те сличности настају овакве грешке које је потребно одмах кориговати и на њих указати.

5.2.2.6.3 Односна заменица *kar*

У српском језику односне (релативне) заменице имају исти облик као и упитне док се у словеначком језику оне разликују по облику *-r* (*kaj* : *kar*). Зато правилна употреба односне заменице *kar* представља велики проблем говорницима српског језика у процесу учења словеначког. Осим тога, *kar* се у словеначком језику јавља још и као везник и као прилог. У раду посвећеном овој заменици, Маја Ђукановић (2011в, 68) истиче да, осим што се у словеначком језику појављује као заменица, *kar* у функцији везника уводи односне зависне реченице (*Nekaj je na njem, kar odbija*; *Mnogo je tega, kar moramo odklanjati,...*), допуњава садржај главне реченице (*Še kava je bila na mizi, kar je bila takrat redkost*) или изражава неодређеност ствари и појава, обично уз неку речцу (*Poročen je s tisto igralko, ali kar že je*). У овим случајевима се употреба облика односне заменице *kar* у словеначком језику и односне заменице *што* у српском језику подударна, што илуструју примери:

Nekaj je na njem, <i>kar</i> odbija.	Има у њему нешто <i>што</i> је одбојно.
Še kava je bila na mizi, <i>kar</i> je bila takrat redkost.	На столу је била и кафа, <i>што</i> је тада била реткост.
Poročen je s tisto igralko, ali <i>kar</i> že je.	Ожењен је оном глумицом или <i>што</i> је већ.

Када је лексема *kar* у словеначком језику употребљена у функцији прилога или везника, њено значењско поље је знатно шире него када се *kar* користи само у функцији везника. Наведене тврдње Ђукановић (2011в, 69) поткрепљује следећим примерима:

Tega *kar* verjeti ne morem.

То *једноставно* не могу да верујем.

Kar naenkrat je stal pred menoj.

Одједном је стајао преда мном.

Čevlji so še *kar* dobri.

Ципеле су *доста* добре.

Kar vstal je in šel.

Само је устао и отишао.

Kar naprej, prosim.

Изволите, уђите.

Izgubil je še tisto malo upanja, *kar* ga je imel.

Изгубио је и оно мало наде *колико* је имао.

Ni še 10 minut, *kar* je šel tod mimo.

Нема ни 10 минута *откако* је прошао отуда.

Kako pa kaj oče? Še *kar*.

Како је отац? *Релативно* добро.

И у самом словеначком, констатује Ђукановић (2011в, 70), за лексеми *kar* постоји цели низ значењских еквивалената. На пример:

Kar pojdí.

=le

Kar je v službi, se je zresnil.

=odkar

Enostavno naredí *kar* moreš.

=kolikor

Film je bil *kar* dober.

=precej

Анализирајући улогу односних заменица у словеначком језику Топоришич у својој нормативној граматичкој (2000, 310-311) тврди да је њихова употреба у том језику строго синтаксички условљена и да се оне употребљавају само у зависним реченицама. За ту тврдњу, као примере, Топоришич спомиње и две словеначке пословице: *Karje v srcu, to je tudi na jeziku.* – *Česarse oči bojijo, to roke storijo.*

Упитна заменица *kaj* у словеначко језику еквивалентна је упитној заменици *шта* у српском језику. Међутим, осим те еквиваленције она има и још неколико, за говорника чији је матерњи језик српски, врло компликованих употреба, јер може бити и прилог (*Kaj že greste domov? Ali se kaj spozna na tuje jezike?*), али и узвик (*Kaj, nisi ji pomagal?*). Ђукановић (2011в, 71) помиње и за говорнике српског језика необичну употребу лексеме *kaj* у појединим питањима: *Kako je kaj doma? Kako ste kaj? Kako je kaj z vami?* Или у изразима типа: *Fant je neroden kot le kaj; ne more si kaj, da se ne bi smejal; vrne se čez leto dni ali kaj.* Заменица *kaj* из словеначког језика у српском преводу има широку лепезу значења, а на нека од њих Ђукановић, у овом прегледном раду о тој проблематици, указује:

Кaj se je zgodilo?

Їе се бо кaj spremenilo, mi sporoči.

Кaj bi se branil kruha.

Кaj da gostov še ni?

Кaj sem dolžen?

Кaj skrbi sem imel, da bi vse uredil.

Кaj, še ne bo miru?

Janez ni slab delavec, кaj?

Ali se кaj spozna na avto?

Življenje je кaj žalostno.

Kako ste кaj?

Шта се догодило?

Јави ми ако се нешто промени.

Зашто би одбио хлеб? (у смислу: од пуне трепезе се не бежи)

Како то да гости још нису стигли?

Колико сам дужан (неодређено)?

Колико сам бринуо да све буде у реду! (много)

Зар се још нисте смирили?

Јанез није лош радник, зар не?

Разуме ли се имало у аутомобиле?

Живот је прилично тужан.

Па како сте?

Словеначке лексеме *kar* и *kaj* покривају бројна семантичка поља и сврставају се, зависно од контекста, у неколико врста речи, што само по себи ученику чији је први језик српски, доноси доста проблема и нејасноћа у вези са њиховом целовитом и правилном употребом. Тешкоће у практичној примени тих лексема уочљиве су још на почетку учења, а њихова сложеност значења као проблем у превођењу јављају се на свим нивоима.

Примери неправилне употребе лексеме *kar*.

	неправилна употреба	правилна употреба
основни ниво	<p>Naredi kaj hočeš!</p> <p>To je vse kaj sem želela.</p> <p>Veliko je tega, kaj moramo narediti.</p> <p>Prinesi kaj želiš!</p> <p>Naredi, kaj veš, da moraš.</p> <p>To kaj želim mi ne moreš dati.</p> <p>Zapišite si vse, kaj se vam zdi koristno in zanimivo.</p> <p>To na kaj misliš, nam ni všeč.</p> <p>Nezakonito je kaj delajo.</p> <p>Napiši vse kaj želiš.</p>	<p>Naredi kar hočeš!</p> <p>To je vse kar sem želela.</p> <p>Veliko je tega, kar moramo narediti.</p> <p>Prinesi kar želiš!</p> <p>Naredi, kar veš, da moraš.</p> <p>To kar želim mi ne moreš dati.</p> <p>Zapišite si vse, kar se vam zdi koristno in zanimivo.</p> <p>To na kar misliš, nam ni všeč.</p> <p>Nezakonito je kar delajo.</p> <p>Napiši vse kar želiš.</p>
средњи ниво	<p>To je nekaj kaj ne razumem.</p> <p>To ni nekaj, kaj bi bilo smiselno.</p> <p>Prejela sem vaš mail za kaj se vam zahvaljujem.</p> <p>Iskreno je hvaležna za vse, kaj je lepo.</p> <p>Navdušuje se za vse, kaj je lepo.</p> <p>Kar niste našli na spletu, nas lahko vprašajte.</p> <p>Izvedela sem to, kar do zdaj nisem vedela.</p> <p>Analizirali bomo to, kaj nam je pomembno.</p>	<p>To je nekaj česar ne razumem.</p> <p>To ni nekaj, kar bi bilo smiselno.</p> <p>Prejela sem vaš mail za kar se vam zahvaljujem.</p> <p>Iskreno je hvaležna za vse, kar je lepo.</p> <p>Navdušuje se za vse, kar je lepo.</p> <p>Česar niste našli na spletu, nas lahko vprašajte.</p> <p>Izvedela sem to, česar do zdaj nisem vedela.</p> <p>Analizirali bomo to, kar nam je</p>

	Kaj želite to dobitе pri njih.	pomembno.
	Predstavili smo jim vse, kaj smo letos naredili.	Kar želite to dobitе pri njih.
	Nekaj je na njej kaj nam nikakor ni všeč.	Predstavili smo jim vse, kar smo letos naredili.
		Nekaj je na njej kar nam nikakor ni všeč.
високи ниво	Kaj je dobro, to se samo hvali.	Kar je dobro, to se samo hvali.
	To kaj počne je neprimerno.	To kar počne je neprimerno.
	Kaj si skuhal, boš tudi sam pojedel.	Kar si skuhal, boš tudi sam pojedel.
	Kaj lahko storiš danes, ne odlašaj na jutri.	Kar lahko storiš danes, ne odlašaj na jutri.
	Kaj iz srca pride, k srcu gre.	Kar iz srca pride, k srcu gre.

Односна заменица *kar* детаљније се учи на средњем нивоу, а упитна заменица *kaj* уводи се већ од првих часова основног курса. На почетном курсу заменица *kaj* вежба се и кроз писмене и кроз усмене задатке. Вежба која се показала као најефикаснија у процесу усвајања ове јединице јесте задатак у коме ученик мора да деклинира заменицу, као и вежба превода са српског на словеначки у којој се преводе реченице које у себи садрже упитну заменицу *kaj* (на пример: Шта си радила јуче?; Чеге сте се сетили?; Чему си се чудило?; Шта си прочитала?; О чему често размишљао?; Чиме путујете? Превод на словеначки: *Kaj si včeraj delala? Česa ste se spomnili? Čemu si se čudil? Kaj ste prebarali? O čem razmišljaš? S čim potuješ?*). На Б2 нивоу се након учења односне заменице *kar* ученицима дају задаци у којима је потребно деклинирати заменицу, а на часу се раде и усмени преводи реченица како би им било што јасније значење и употреба. Одмах након тога дају им се вежбања у којима је потребно изабрати између заменице *kar* и *kaj*. Компаративни приступ је много важан пошто кроз примере и додатна усмена појашњења увиде своје потенцијалне грешке, које вежбом смање и на крају елиминишу. Грешке овог типа су присутне и на високом нивоу, али у доста мањој мери.

5.2.2.6.4 Односне заменице *kateri* и *ki*

Односне заменице, како наводе Ђукановић и Марковић (2005б, 74), у словеначком језику се на основу значења деле на оне које означавају: врсту (*ki*; *kateri*, *katera*, *katero*), припадност (*čigar*), количину (*kolikor*) и квалитет (*kakršen*, *kakršna*, *kakršno*). Врсту означавају промењива заменица *kateri*, *katera*, *katero* и непромењива заменица *ki*. Обе заменице се на српски језик преводе *који*, *која*, *које*. Према Клајну (2005, 87) односне заменице у српском језику највећим делом имају исти облик и исту промену као и упитне. Највише се за грађење односних реченица употребљава заменица *који*, *која*, *које*, а она се у роду и броју слаже са антецедентом (именицом или заменицом на коју се односи). Поменути лингвиста у *Српском језичком приручнику* (Клајн 2011, 140) скреће пажњу да треба бити

посебно опрезан са употребом односне заменице **који** у мушком роду, јер она има акузатив једнак номинативу кад се односи на нешто неживо. Зато су погрешни сви облици као *резултат кога су добили, у програму којега ћете и ви гледати, предмет на кога се ово односи*, а такође и *народ кога сви поштују* (будући да се збирне именице као **род, народ, сој, скуп, збор** итд. понашају као неживе). У свим овим примерима уместо **кога** или **којега** требало је рећи **који**.

Правећи разлику између живог и неживог у релативним (односним) заменицама, Мразовић (2009, 373) првенствено указује на чињеницу да треба обратити пажњу на то да заменица *који* у акузативу мушког рода једине има два облика. Ако се односи на неко биће, гласи: *којег(а), кога*, а ако се односи на нешто неживо, гласи: *који*:

То је човек којег(а)/кога најбоље познајем.

То је град који најбоље познајем.

Заменица *ki* је непроменљива, па овај облик односне заменице представља проблем за говорнике српског језика који уче словеначки на основном нивоу, јер им је необично да заменица може бити непроменљива.

Sosed, kisem ga srečala, je odličan kuhar.

Knjiga, ki jo zdaj berem, je sijajna.

Kolo, ki ga je kupila, je norveške znamke.

У случајевима када непроменљиво *ki* нема јасно значење, односно у случајевима када је употреба облика односне заменице условљена предлогом, употребљава се променљиви облик заменице *kateri, katera, katero*, који се деклинира по тзв. придевској деклинацији. О употреби облика *ki* и *kateri, katera, katero*, у својој нормативној граматици подробно пише и Топоришич (2000, 341-342), а у вези са поменутиим заменицама Ђукановић и Марковић (2005б, 76) наводе примере у којима употреба облика *ki* може довести до неразумевања или погрешног разумевања, па се препоручује употреба одговарајућег падежа облика *kateri, katera, katero*:

Že dolgo ni videl prijatelja, *ki* mu je posodil knjigo.

- нејасно је ко је коме позајмио књигу

Že dolgo ni videl prijatelja *kateremu* je posodil knjigo.

- којем је позајмио књигу

Že dolgo ni videl prijatelja *kateri* mu je posodil knjigo.

- који му је позајмио књигу

Заменицу *kateri, katera, katero*, сходно правилима, користимо:

- иза предлога (То је fant s katerim grem v Benetke. – То је oseba brez katerene morem živeti. – То је mesto iz katerega prihaja moja botra.)
- за изражавање припадности (Prijateljica, *katere* fant živi na Dunaju, je našla novo službo.)
- у улози упитне заменице (Vprašal jo je, *kateri* dan je danes. – *Kateri* jezik ti je vščē?)

У словеначком језику се јавља још једна заменица која је непроменљива, и то односна заменица *čigar*, која се употребљава као генитив једине мушког рода. Када се заменица односи на женски или средњи род, као и на све облике двојине и множине, тада се уместо

заменице *čigar* користи заменица *kateri, katera, katero*. У својој граматици Ђукановић и Марковић (2005б, 77) ово илуструју и објашњавају примерима:

Gospod, pri *čigar* hiši smo se ustavili je zmeraj vesel obiskov.

- Човек код чије смо се куће зауставили увек се радује посетама.
- *gospod* – мушки род, једнина

Ljudje, pri *katerih* hiši smo se ustavili so zmeraj veseli obiskov.

- *ljudje* – множина

Profesor, *čigar* predavanja obiskujem je zelo dober strokovnjak.

- Професор на чија предавања одлазим добар је стручњак.

- *profesor* – мушки род, једнина

Profesorica, *katere* predavanja obiskujem je zelo dobra strokovnjakinja.

- Професорка чија предавања посећујем је веома добар стручњак.
- *profesorica* – женски род

Овој теми, која је поприлично сложена и за матерње говорнике словеначког језика, у оквиру наставе словеначког посвећује се посебна пажња, јер је говорници српског језика тешко усвајају. Први сусрет са односном заменицом *kateri* и непроменљивом заменицом *ki* ученици имају већ на основном нивоу. Како ученици нису у потпуности сигурни око правилне употребе, честе су и грешке дословног превода у којима се налази непроменљива заменица *ki*, попут: *Ki dan je danes? Ki film gledaš? Ki glasbo poslušas?* Правило о употреби ових облика заменица ученицима се представља на средњем нивоу учења. Приметно је да се само правило врло споро усваја и примењују, јер ученици посебне тешкоће имају са заменицом *kik* која нема адвекатан еквивалент у српском језику. Зато, врло често на местима где треба употребити заменицу *ki*, они користе заменицу *kateri* (која им се чини ближом матерњем језику).

Примери неправилне употребе заменице *kateri*.

	неправилна употреба	правилна употреба
основни ниво	Punca katera stanuje v mojem bloku je iz Nemčije.	Punca, ki stanuje v mojem bloku je iz Nemčije.
	To je naselje katero mi je zelo všeč.	To je naselje, ki mi je zelo všeč.
	Govorila je orazličnih zgodbah, ki splohne pozna.	Govorila je o različnih zgodbah, ki jih sploh ne pozna.
	To je aplikacija, katero uporabljamo pri učenju slovenščine.	To je aplikacija, ki jo uporabljamo pri učenju slovenščine.
	Dobila je kazen, katero še ni plačala.	Dobila je kazen, ki je še ni plačala.
	Ne razumem besed, katere vidim v tom besedilu.	Ne razumem besed, ki jih vidim v tem besedilu.

To je žena, **kateri** zaupam.

Moja sestra je edina oseba, **kateri** res vse verjamem.

To je bilo vprašanje, **katero** mi je bilo res neznano.

Všeč mi je telefon **kateri** mi je oče kupil za rojstni dan.

A poznaš človeka **kateri** je bil na zadnjem predavanju?

To je moja nova soseda, **katero** pogosto srečujem.

Ne spomnim se besed, **katere** smo se učili na našem zadnjem pouku.

Potrebujemo osebe **katere** se spoznajo na računalnike.

To je punca, **katero** sem spoznal na seminarju.

To stanovanje ima teraso, **katera** ima lep razgled na mesto.

To je žena, **ki ji** zaupam.

Moja sestra je edina oseba, **ki ji** res vse verjamem.

To je bilo vprašanje, **ki** mi je bilo res neznano.

Všeč mi je telefon **ki** mi **ga** je oče kupil za rojstni dan.

A poznaš človeka **ki** je bil na zadnjem predavanju?

To je moja nova soseda, **ki jo** pogosto srečujem.

Ne spomnim se besed, **ki** smo se **jih** učili na našem zadnjem pouku.

Potrebujemo osebe **ki** se spoznajo na računalnike.

To je punca, **ki** sem **jo** spoznal na seminarju.

To stanovanje ima teraso, **ki** ima lep razgled na mesto.

средњи
ниво

Fantje, **katere** je spoznal moj brat, so moji stari znanci.

Nadaljevanko, **katero** je gledal v času počitnic, je vsem priporočal.

Knjiga, **katero** ni prinesel, je bila zgodovinska.

Mail, **kateri** nisem prebrala, je obvestilo iz banke.

Želeli so si zapomniti nove odločitve, **katere** bodo sprejeli na sestanku.

Misliti moramo na vsakogar, **kateremu** je težko.

To so bile lepe zgodbe **katere** ne bi smeli pozabiti.

Čudili smo se stvarem **katerem** se ne da videti prav pogosto.

Dobili smo odličen video posnetek **kateri** bi pogledali še enkrat skupaj.

Osebe, **katere** sem spoznal na srečanju, so

Fantje, **ki jih** je spoznal moj brat, so moji stari znanci.

Nadaljevanko, **ki jo** je gledal v času počitnic, je vsem priporočal.

Knjiga, **ki je** ni prinesel, je bila zgodovinska.

Mail, **ki ga** nisem prebrala, je obvestilo iz banke.

Želeli so si zapomniti nove odločitve, **ki jih** bodo sprejeli na sestanku.

Misliti moramo na vsakogar, **ki mu** je težko.

To so bile lepe zgodbe, **ki jih** ne bi smeli pozabiti.

Čudili smo se stvarem **ki se jih** ne da videti prav pogosto.

Dobili smo odličen video posnetek **ki** bi **ga** pogledali še enkrat skupaj.

mi veliko pomogle pri projektu.

Osebe, ki sem jih spoznal na srečanju, so mi veliko pomogle pri projektu.

5.2.2.7 Глаголи

Глаголи и у српском и у словеначком језику спадају у посебну, променљиву врсту речи, а за њих је карактеристично то што је њихова морфологија, и у српском и у словеначком језику, развијенија од морфологије других врста речи. Глаголи представљају посебан проблем у процесу учења словеначког језика као страног, због тога што обухватају не само већи број глаголских времена и начина, него разликују глаголски вид и начин, деле се на личне и неличне, граде се од различитих врста основа, имају бројне изузетке у коњугацији.

Словеначки језик познаје четири глаголска времена, и то презент, перфекат, плусквамперфекат, футур, за разлику од српског језика, у којем постоји седам глаголских времена, и то презент, перфекат, имперфекат, плусквамперфекат, аорист, футур први. У наставном процесу учења словеначког језика као страног уочено је да говорници којима је српски језик први најчешће праве грешке у грађењу презента, затим код употребе одричног облика глагола *biti*, код грађења перфекта и крњег перфекта, футура словеначког глагола *biti*, правилне употребе инфинитива и код грађења императива.

5.2.2.7.1 Презент

Као и у српском, и словеначком језику презент се гради од презентске основе, а она се у словеначком језику добија тако што се од првог лица једнине презента одбије наставак *-m*, који је заједнички свим глаголима. Према завршецима презента првог лица једнине, који поред наставка обухвата и део презентске основе, глаголи се у словеначком језику деле на пет група, и то су глаголи на *-am*, *-im*, *-em*, *-jem* и *-m*. За сваку од ових група глагола важе одређене специфичности, не само у облицима презента, него и код других глаголских времена и облика.

У табели су наведени типични завршеци презента на основу тога у коју од пет врста одређени глагол спада:

	-am	-im	-em	-jem	-m
једнина	končam končaš konča	pravim praviš pravi	hočem hočeš hoče	kupujem kupuješ kupuje	dam daš da
двојина	končava končata končata	praviva pravita pravita	hočeva hočeta hočeta	kupujeva kupujeta kupujeta	dava dasta dasta
множина	končamo končate končajo	pravimo pravite pravijo	hočemo hočete hočejo	kupujemo kupujete kupujejo	damo daste dajo

Једна од најкоришћенијих граматика у српском школству, *Грамматика српског језика за гимназије и средње школе*, аутора Станојчић и Поповић (2008, 118), упућује да се презент гради додавањем личних наставака на презентску основу – пуну код глагола I-III и V врсте, а на окрњену (без вокала *e*, односно *и*) код глагола IV, VI и VII врсте:

једнина	1. л.	-м	множина	1. л.	-мо
	2. л.	-ш		2. л.	-те
	3. л.	-/		3. л.	-у -ју -е

Примери грађења презента у српском језику:

	I врста	II врста	III врста	IV врста	V врста	VI врста	VII врста
једнина	тресем	орем	кренем	чујем	певам	видим	држим
	тресеш	ореш	кренеш	чујеш	певаш	видиш	држиш
	тресе	оре	крене	чује	пева	види	држи
множина	тресемо	оремо	кренемо	чујемо	певамо	видимо	држимо
	тресете	орете	кренете	чујете	певате	видите	држите
	тресу	ору	крену	чују	певају	виде	држе

Најобимнија граматика српског језика, аутора М. Стевановића (1975, 337), поред поменутих примера творби наводи и да треба указати на облик 1. лица једнине *моћи* и *хтети*, које нема лични наставак *-м*, већ се овај облик та два глагола завршава самогласником *у*: *могу* и *хоћу*. Тако исто, знатно ређе, наравно говори се и *вељу*. И тај се облик данас, штавише, осећа дијалекатски и застарео. А много је од њега уопштенији у књижевном језику облик 1. л. презента – *велим*.

Као и у другим врстама речи, тако и код глагола, за ученике којима је први језик српски, у процесу усвајања словеначког као страног највећу препреку представља двојина. У српском језику у оквиру категорије граматичког броја постоје једнина и множина (једнина: *Студент пише*, множина: *Студенти пишу*), док у словеначком поред једнине и множине постоји и двојина, на коју треба обратити пажњу у процесу усвајања словеначког. Као што је већ раније поменуто, двојином се указује на две особе, два појма и може се рећи да је маркирана, јер је њоме прецизирана одређеност.

У дубљим анализама српскохрватског језика Павле Ивић у *Расправама, студијама, чланцима* (2016, 47) наглашава да у прошлости двојина није била непозната ни овом језику, наводећи да је у старом српскохрватском двојина постајала и у глаголским парадигмама. Облици су били донекле особени: према старословенском 1. лицу двојине јесвѣ 2. лицу *јеста*, 3. лицу *јесте* средњовековни сх. је имао 1. лице *јесва*, 2. и 3. лице *јеста*. Двојинске форме замењене су множинским отприлике у исто време као и у деклинацији, али овде су оне ишчезле не остављајући трага у парадигмама множине.

Тако да и код грађења и употребе презента, као и код других облика, треба водити рачуна о граматичком броју.

Примери разлике у граматичком броју у облицима презента у српском и словеначком језику.

српски језик	једнина <i>Студент пише.</i>	множина <i>Студенти пишу.</i>	
словеначки језик	једнина <i>Študent piše.</i>	двојина <i>Študenta pišeta.</i>	множина <i>Študentje pišejo.</i>

У уџбенику *Slovenščina brez meja*, Полетановић (2014, 6) понуђен списак од 65 најфреквентнијих глагола где је поред инфинитивног облика представљен и глагол у првом лицу презента. Прво лице презента, како подсећа Клајн (2005, 115), наводи се у и сваком бољем речнику. У српском језику, презент је прости глаголски облик који се гради додавањем наставака на презентску основу, која је, према Кликовац (2018, 104), код већине глагола окрњена – без самогласника *e* или *y*. Наставци за презент су, дакле, у српском и словеначком доста слични, а оне минималне разлике ипак представљају проблем у процесу учења.

У српском језику су наставци за грађење презента у једнини *-м, -ш, -/*, а у множини *-мо, -те, -у/ -ју/ -е*. У словеначком језику се пак за грађење презента користе наставци наведени у табели испод.

У словеначком језику су наставци за 3. лице множине презента једнаки, без обзира на то којој групи глаголи припадају, док се у српском разликују три врсте наставака за 3. лице множине презента. Са облицима презента у словеначком језику ученици се сусрећу већ на почетку усвајања језика и јасно је да им три главна проблема представљају: неправилна употреба презента за прво лице једнине, неправилна употреба наставака презента за двојину и неправилна употреба наставака презента за треће лице множине. На пример, типично је да ученик каже: *Ponavadi spat osem ur* уместо *Ponavadi spim osem ur*, где је очигледно да ученик грешу у употреби презентске основе и уместо ње користи основу из матерњег, српског језика. Грешке у употреби двојине најчешће се јављају приликом неправилне употребе самих наставака за двојину, односно ученици користе наставке за множину презента, као на пример: *Midva gremo na predavanje* уместо *Midva greva na predavanje*. Пропусти су чести и код употребе наставака за презент за треће лице множине, где користе наставке за презент као у српском језику: *Oni pišu – Oni gledaju – Oni govore* уместо *Oni pišejo – Oni gledajo – Oni govorijo*. Занимљиво је да се баш ова, трећа врста грешке знатно спорије отклања него прве две, а разлог за то је врло јака интерференција матерњег језика.

Наставци презента за друго и треће лице једнине у словеначком језику, те и за прво и друго лице множине идентични су са наставцима као у српском језику и ученици са њиховим усвајањем и правилном употребом немају ни најмањих потешкоћа (на пример: *Ti delaš – On govori – Ona piše – Mi se sprehajamo – Vi rišete*). Јуранчич (1965, 182) у *Словеначком језику* потврђује ову проблематику, подцртавајући да се знатнија разлика између српскохрватске и словеначке промене презента налази само у трећем лицу множине. Српскохрватски књижевни језик сачувао је кратке облике: *тресу, пишу, желе, реку, гризу, леже, воле*, итд., а словеначки језик је уз кратке облике (само код неких глагола, с акцентом на наставку: *tresо, gnijo, gredo, neso, cveto, žele, leže, sede, trpe*, итд.) развио и дуже, млађе облике: *tresejo, gnijejo, nesejo, cvetejo, želijo, ležijo, sedijo, trpijo* итд. по угледу на тип *delajo, gledajo* и сл.

Због високе фреквентности оваквих грешака, а с намером њиховог што бржег отклањања, приликом обраде овог глаголског облика, добро је дати прегледну табелу пет презентских завршетака коњугација у словеначком језику. Према табели, ученици без тешкоћа могу да увиде да глаголи могу да припадају различитим презентским групама, као и да словеначки језик не разликује, попут српског, три врсте наставака за треће лице множине презента.

Примери коњугације пет глаголских врста у презенту.

	лице	delati	spati	piti	prinesti	jesti
једнина	1.	delam	spim	pijem	prinesem	jem
	2.	delaš	spiš	piješ	prineseš	ješ
	3.	dela	spi	pije	prinese	je
двојина	1.	delava	spiva	pijeva	prineseva	jeva
	2.	delata	spita	pijeta	prineseta	jesta
	3.	delata	spita	pijeta	prineseta	jesta
множина	1.	delamo	spimo	pijemo	prinesemo	jemo
	2.	delate	spite	pijete	prinesete	jeste
	3.	delajo	spijo	pijejo	prinesejo	jejo

5.2.2.7.1.1 Атематски глаголи у словеначком језику

Такозвани атематски глаголи представљају посебан проблем у процесу усвајања словеначког језика за говорнике којима је први, односно матерњи језик српски. Глаголи на -*m* своју презентску основу граде без тематског суфикса. У другом и трећем лицу двојине, као и другом лицу множине појављује се -*s* пре наставка, а осим тога, ова група глагола у трећем лицу множине има двојни наставак -*jo/-do*. У српском језику овакве појаве нема, па зато ученици праве знатан број грешака и теже усвајају ову групу глагола. Потешкоће овог типа присутне су, не само на основном, него и на средњем нивоу учења језика. У уџбенику *Slovenščina brez meja* су истакнута ова четири глагола и њихове коњугације су визуелно посебно дате (Полетановић 2014, 6).

Примери коњугације атематских глагола.

	лице	vedeti	iti	dati
једнина	1.	vem	grem	dam
	2.	veš	greš	daš

	3.	ve	gre	da
двојина	1.	veva	greva	dava
	2.	vesta	gresta	dasta
	3.	vesta	gresta	dasta
множина	1.	vemo	gremo	damo
	2.	veste	greste	daste
	3.	vejo/vedo	grejo/gredo	dajo/dado

Узеници, како се може и претпостављати, често греше у употреби презентских наставака за двојину код свих група глагола.

Примери неправилне употребе презентских наставака за двојину.

	неправилна употреба	правилна употреба
основни ниво	Midva gremo na predavanje. Ti in jaz se sprehajamo . Moj fant in jaz potujemo . A vidva nikoli ne smučate ? Onadva jejo kosilo. Zakaj jih vidva nočete povabiti na praznovanje? Luka in jaz se pogovarjamo . Ati in Anaberete besedilo? On in njegova punca stanujejo skupaj. Midva se učimo slovensko že tri meseca. Ob vikendih redno obiskujemo stare starše. Onadva grejo na razstavo. Vidva res ne marate slovnice. Moja žena in jaz redno hodimo na	Midva greva na predavanje. Ti in jaz se sprehajava . Moj fant in jaz potujeva . A vidva nikoli ne smučata ? Onadva jesta kosilo. Zakaj jih vidva nočeta povabiti na praznovanje? Luka in jaz se pogovarjava . Ati in Anabereta besedilo? On in njegova punca stanujeta skupaj. Midva se učiva slovensko že tri mesece. Ob vikendih redno obiskujeva stare starše. Onadva gresta na razstavo. Vidva res ne marata slovnice. Moja žena in jaz redno hodiva na

dolg sprehod.

Onadva ne znajo kuvati, zato im mi pomagamo.

Midva jih **čakamos** skoraj 20 minut.

Onadva **rezervirajo** sobo v hotelu.

Ti in jaz rado **jemo** palačinke.

Vidva **potrebujete** našo pomoč.

A ti in tvoja kolegica skupaj **pijete** kavo?

Moj brat in jaz rado **igramo** šah.

Onadva včasih **pomagajo** pri projektu.

Vedve nikoli **ne pridete** na test.

Kolegica Maja in jaz redno **poslušamo** predavanja.

Kaj vidva **potrebujete** za svoj del projekta?

Za našo poroko **načrtujemo** veliko zabavo.

Ali ti in Sara **potujete** na Hrvaško ali v Italijo?

Onidve ponavadi **kosijo** v mehiški restavraciji.

Medve **se veselimo** vašemu obisku Slovenije.

Ana in Andrea **nimajo** preveč prostega časa zaradi tega ne **morejo** priti na naše praznovanje.

dolg sprehod.

Onadva ne **znata** kuhati, zato jima mi pomagamo.

Midva jih **čakava** skoraj 20 minut.

Onadva **rezervirata** sobo v hotelu.

Ti in jaz rada **jeva** palačinke.

Vidva **potrebujeta** našo pomoč.

A ti in tvoja kolegica skupaj **pijeta** kavo?

Moj brat in jaz rado **igrava** šah.

Onadva včasih **pomagata** pri projektu.

Vedve nikoli **ne prideta** na test.

Kolegica Maja in jaz redno **poslušava** predavanja.

Kaj vidva **potrebujeta** za svoj del projekta?

Za najino poroko **načrtujeva** veliko zabavo.

Ali ti in Sara **potujeta** na Hrvaško ali v Italijo?

Onidve ponavadi **kosita** v mehiški restavraciji.

Medve se veseliva vašega obiska Slovenije.

Ana in Andrea **nimata** preveč prostega časa zaradi tega ne **moreta** priti na naše praznovanje.

средњи ниво

Kako pogosto onadva **pridejo** na obisk?

Vidva **morate** potpisati pogodbo.

Vedno **se sprostim** med dragimi prijatelji.

Onadva **želijo** kupiti darilo za njihovega šefa.

Medve **obljublamo**, da kmalu

Kako pogosto onadva **prideta** na obisk?

Vidva **morata** potpisati pogodbo.

Vedno **se sprostita** med dragimi prijatelji.

Onadva **želita** kupiti darilo za svojega šefa.

Medve **obljublava**, da kmalu greva

gremo na počitnice.	na počitnice.
Onidve pravijo , da grejo na novoletno praznovanje.	Onidve pravita , da gresta na novoletno praznovanje.
Midva se popolnoma strinjamo s tabo.	Midva se popolnoma strinjavas tabo.
Vidva pogrešate iskrenost in prijetno družbo.	Vidva pogrešata iskrenost in prijetno družbo.
Zaradi okvare na avtu nadaljujemo vožnjo z avtobusom.	Zaradi okvare na avtu nadaljujeva vožnjo z avtobusom.
Pri takih pogovorih se pogosto dolgočasijo .	Pri takih pogovorih se pogosto dolgočasita .

Грешке које настају услед неправилне употребе двојине презента су врло фреквентне на основном нивоу знања. У почетним фазама учења словеначког као другог/страног језика српским ученицима је веома неприродно и необично постојање двојине те су и грешке врло честе. Уместо *-va*, *-ta*, *-tana* наставака за двојину за прво, друго и треће лице, они додају наставке за множину за прво, друго и треће лице: *-mo*, *-te*, *-jo*.

Презент је граматичка јединица коју ученици морају барем делимично савладати већ на почетном нивоу. Међутим, и поред раног увођења, ученици тешко овладавају правилном употребом наставака за презент у словеначком језику, посебно за наставке који се користе у двојини. Погрешни облици глагола у презенту словеначког језика јављају се не само код ученика на почетном нивоу, него и код ученика на средњем, а и ученике на високом нивоу треба повремено подсетити на основна правила грађења презента глагола у словеначком језику. Ово посебно важи за неправилне глаголе и глаголе који спадају у пету групу глагола, такозване атематске глаголе.

5.2.2.7.1.2 Презент – треће лице множине

Како је већ раније поменуто, међу најчешће и типичне грешке у процесу учења словеначког језика за говорнике српског спада и неправилна употреба наставака за треће лице множине. Наставци за презент у словеначком језику се само незнатно разликују од наставака за презент у српском језику и због тога ученици теже овладавају њиховом правилном употребом. У табели су представљени примери типова грешака које се најчешће срећу у процесу усвајања словеначког језика као страног код говорника српског.

Примери неправилne употреbe nastavaка за треће лице множине.

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Oni delaju v službi.	Oni delajo v službi.
	One pišu poročilo.	Oni pišejo poročilo.
	Kako sepočute ?	Kako se počutijo ?
	Redno beru novice.	Redno berejo novice.
	Njegovi prijatelji stanuju v centru Ljubljane.	Njegovi prijatelji stanujejo v centru Ljubljane.
	V naravi se radi sproste .	V naravi se radi sprostijo .
	Njene kolegice potrebuju pomoč.	Njene kolegice potrebujejo pomoč.
	Moje sodelavke pogosto kupuju preko spleta.	Moje sodelavke pogosto kupujejo preko spleta.
	Ne misle , da je to dobra ideja.	Ne mislijo , da je to dobra ideja.
	Ne žele narediti tega.	Ne želijo narediti tega.
	Slovinci radi kupuju v Merkatorju.	Slovinci radi kupujejo v Merkatorju.
	Pogosto zajtrkuju ob desetih.	Pogosto zajtrkujejo ob desetih.
	Redno spiju 8 ur na dan.	Redno spijo 8 ur na dan.
	Njeni otroci poju v šolskem zboru.	Njeni otroci pojejo v šolskem zboru.
	Žive v hiši s prekrasnim vrtom.	Živijo v hiši s prekrasnim vrtom.
	Oni pišu prošnjo za štipendijo.	Oni pišejo prošnjo za štipendijo.
	Slovensko se uče že 5 let.	Slovensko se učijo že 5 let.
	Radi jeju slovensko hrano.	Radi jejo slovensko hrano.
	Otroci babici prinesu šopek rož.	Otroci babici prinesejo šopek rož.
	Nikoli ne piju turško kavo.	Nikoli ne pijejo turške kave.
	Oni ne daju stanovanje v najem.	Oni ne dajo stanovanja v najem.
	Najstniki poslušaju glasbo na YouTubu.	Najstniki poslušajo glasbo na YouTubu.
	Oni imaju odlično športno kolo.	Oni imajo odlično športno kolo.
Ne razumeju italijansko.	Ne razumejo italijansko.	
Vsi se skrbe za svoje zdravje.	Vsi se skrbijo za svoje zdravje.	

Из наведених примера закључује се да ученици чији је матерњи језик српски глаголима из словеначког језик додају наставке за треће лице множине презента који се користе у српском језику (-у, -ју, -е) уместо наставка -jo из словеначког језика. Тако су примери глагола: *delaju, pišu, počute, беру, stanuju, sprostе, potrebuju, kupuju, misle, žele, kupuju, zajtrkuju, spiju, poju, žive, pišu, uče, jeju, prinesu, piju, daju, poslušaju, imaju, razumeju, skrbe* неправилни и добар су пример језичке интерференције. Ове грешке се најбоље уклањају вежбама и усменим исправкама, а јављају се само на основном нивоу. Из анализираних грађе се види да ученици на крају почетног нивоа греше у много мањој мери, односно да су способни да препознају сопствену грешку и исправе је.

5.2.2.7.1.3 Презент – прво лице једине

Из анализираних грађе се види да међу типичне грешке код ученика словеначког језика чији је матерњи језик српски, спада погрешна употреба првог лица једине презента у словеначком језику. Овај тип грешака је нешто ређи од грешака у грађењу трећег лица множине презентат у словеначком језику и зато је ово поглавље у раду уврштено иза поглавља у којем су разматране грешке у грађењу трећег лица множине презентат у словеначком језику.

Из примера се види да су грешке које ученици праве у грађењу првог лица једине презентат у словеначком језику последица тога што говорници српског језика често оне глаголе који су слични у српском и словеначком језику, коњугирају под утицајем свог матерњег језика, заборављајући на облике презентске основе глагола у словеначком.

Примери неправилне употребе презентске основе за прво лице једине у словеначком језику код ученика чији је први језик српски:

	неправилна употреба	правилна употреба
основни ниво	Imem psa in muceo.	Imam psa in muceo.
	Slišam te.	Slišim te.
	Vedno plačevam s kartico.	Vedno plačujem s kartico.
	Ne hotem iti ven.	Nočem iti ven.
	Ko obiskam starše, pridem k tebi na obisk.	Ko obiščem starše, pridem k tebi na obisk.
	Rad pem angleške pesme.	Rad pojem angleške pesmi.
	Stanovam v majhnem stanovanju.	Stanujem v majhnem stanovanju.
	V prostem času bram knjige.	V prostem času berem knjige.
	Risam s svinčnikom.	Rišem s svinčnikom.
	Vedno zajtrkovam kruh, maslo in marmelado.	Vedno zajtrkujem kruh, maslo in marmelado.
	Iskam drobiž po žepu.	Iščem drobiž po žepu.

Poklicam te, ko pridem domov.

Ko imam čas, rada **potovam**.

Včasih **spam** več kot 8 ur.

Peljam psa na sprehod.

Potrebujem dosti časa za to slovnično nalogo.

Vedno **zajtrkovam** ob osmih.

Skrbem za svojega psa.

Ne **vedem**, kje je se nahaja Ekonomska fakulteta.

Ko **izvedem** za rezultate testa, pokličem te takoj.

Pokličem te, ko pridem domov.

Ko imam čas, rada **potujem**.

Včasih **spim** več kot 8 ur.

Peljem psa na sprehod.

Potrebujem dosti časa za to slovnično nalogo.

Vedno **zajtrkujem** ob osmih.

Skrbim za svojega psa.

Ne **vem**, kje se nahaja Ekonomska fakulteta.

Ko **izvem** za rezultate testa, te takoj pokličem.

средњи ниво

Moram le **vzamet**i telefon.

A **veruješ** v njuno zgodbo?

Strokovno **se izpopolnjevam**.

Pričakovam vaš hiter odgovor.

Z lahkoto **dvignim** 50 kilogramov.

Ana, kaj se bo zgodilo, če **izvedem** resnico?

Ločevam dobro od slabega.

Julija spet **najemem** majhno hišico na morju.

Ne **obremenjevam** se s tem.

Spraševam ga za mnenje.

Že sedem let **se izobraževa** na področju medicine.

Moram le **vzeti** telefon.

A **verjameš** v njuno zgodbo?

Strokovno **se izpopolnjujem**.

Pričakujem vaš hiter odgovor.

Z lahkoto **dvignem** 50 kilogramov.

Ana, kaj se bo zgodilo, če **izvem** resnico?

Ločujem dobro od slabega.

Julija spet **najamem** majhno hišico na morju.

Ne **obremenjujem** se s tem.

Sprašujem ga za mnenje.

Že sedem let **se izobražuje** na področju medicine.

Листа наведених примера неправилне употребе презентске основе за прво лице јединине представља још један показатељ присуства језичке интерференције.

Како се наводи у стручној литератури, током увођења и представљања сваке граматичке јединице посебна пажња се посвећује визуалном делу. Доказано је да то додатно утиче на процес усвајања градива и поспешује га. На важност васпитно-образовне функције илустративног материјала у уџбеницима за стране језике указали су и аутори Кончаревић (2002, 102-103) и Вујовић (2004, 74), према наводима Микића (2014, 61), тврдећи да овакав материјал олакшава разумевање текстова, подстиче на говорну и писану продукцију и служи као средство евалуације постигнућа ученика (Полетановић 2020б, 110). Ова запажања се могу успешно применити код процеса усвајања презента у словеначком језику, па се

препоручује да се ученицима наставци за презент, а и други наставци, представе у табелама различитих боја.

5.2.2.7.1.4 Одрични облик словеначког глагола *biti*

У српском књижевном језику, помоћни глаголи су: *јесам*, *бити* и *хтети*, и они имају посебне облике промене у односу на све друге глаголе. Помоћни глагол *јесам* познаје само облике презента, док се у одричним облицима речца *не* спаја са помоћним глаголом *јесам*, дајући једну реч.

Табела са потврђним и одричним облицима српског глагола *јесам*.

	лице	пуни облици	краћи облици	одрични облик
једнина	1.	јесам	сам	нисам
	2.	јеси	си	ниси
	3.	јест(е)	је	није
множина	1.	јесмо	смо	нисмо
	2.	јесте	сте	нисте
	3.	јесу	су	нису

У словеначком стандардном језику, презент помоћног глагола *biti* одговара помоћном глаголу *јесам* у српском језику, а презентски облици словеначког помоћног глагола *biti* приказани су у табели испод.

Табела са потврђним и одричним облицима словеначког глагола *biti*.

	лице	потврђни облик	одрични облик
једнина	1.	sem	nisem
	2.	si	nisi
	3.	je	ni
dvojina	1.	sva	nisva
	2.	sta	nista
	3.	sta	nista
множина	1.	smo	nismo
	2.	ste	niste
	3.	so	niso

Приликом учења презента, словеначки помоћни глагол *biti* у свом одричном облику представља тешкоћу ученицима, и то пре свега облик трећег лица једине (*ni*). Ученици махом употребљавају српски одрични облик помоћног глагола *јесам* за треће лице једине, тј. облик *није*. Иако наоко једноставна граматичка ситница, ученици је неочекивано споро прихватају, изговарају и пишу у неправилном облику. Такође, приметно је да се овај одрични помоћни глагол често меша са речцом *не*, која се у оба језика користи за формирање одричног облика презента свих других глагола (изузетак су само: *нећу, немам, нисам – поџет, нимат, нисем*).

Наведено правило у *Језичком саветнику* Рада Стијовић детаљније објашњава, пишући да се одрична речца *не* пише одвојено када се употребљава као негација глагола: *не знам, не спава, не процењујем, не успевамо, не схватају, не дођох, не певај, не бих, био не био, дошао не дошао: Не разумем те уопште; Не спава ми се; Не схватају да тако мора бити; Радије не бих ишао, ако не морам; Они ипак не дођоше на састанак; Не био ја који јесам, ако они то ураде. Изузетак су облици: нећу (нећеш, неће, нећемо) и немам(немаш, нема, немао, немадох). Ови спојевии су претрпели структуралне промене и њихов други део није посебна, самостална реч: нећу – одне хоћу, немам од не имам: Немам и не могу да ти дам; Зар немаш нимало времена?; Немадох стрпљења да га слушам. Овако је и са обликом *немој*, који је постао од старијег облика *не мози* (глагола *моћи*) и често се не препознаје као глагол: *Немој да не дођеш; Немојте да му загорчавате живот; Немојте опет да каснимо.* (Стијовић 2012, 18)*

Наоко једноставно граматичко правило у школској пракси задаје доста проблема и говорницима матерњег језика. Емпиријска истраживања ортографских и ортоепских грешака при учењу и усвајању глаголских облика српског језика, тј. српског стандардног језика Вељка Брборића (2011, 90-91) спроведена у четири разреда основне школе (од петог до осмог разреда) у различитим срединама, чиме је обухваћено 429 ученика, откривају да највише проблема и највише грешака при употреби презента ученици праве приликом писања одричне речце *не* уз глаголе. Упозорење које се налази у уџбенику за шести разред да се речца *не* пише одвојено од глагола, осим у неким ретким, изузетним случајевима, није дало добре резултате.

Грешке одричног облика глагола *biti* у словеначком језику јављају се само на основном нивоу, али су врло присутне и учестале.

Примери грешака у употреби одличног облика словеначког глагола *biti*.

	неправилна употреба	правилна употреба
основни ниво	Он ni dela.	Он ne dela.
	Matej ni piše.	Matej ne piše.
	Majin prijatelj ni potuje.	Majin prijatelj ne potuje.
	To ne pomembno.	To ni pomembno.
	Он ne iz Slovenije.	Он ni iz Slovenije.

Marko nije utrujen.	Marko ni utrujen.
Ona ne slabe volje.	Ona ni slabe volje.
Ona ne zaspana.	Ona ni zaspana.
Ana nije lačna.	Ana ni lačna.
Luka ni govori nemško.	Luka ne govori nemško.
On ne lačen.	On ni lačen.
Mislim, da to ne zanimivo.	Mislim, da to ni zanimivo.
Ona ne iz naše skupine.	Ona ni iz naše skupine.
Tanja ni pride danes.	Tanja ne pride danes.
Mojca nije naša nova učiteljica.	Mojca ni naša nova učiteljica.
Moj brat ni potuje v Italijo.	Moj brat ne potuje v Italijo.
Ana ne pridna punca.	Ana ni pridna punca.
To ne res.	To ni res.
Vreme ne devežno in mrzlo.	Vreme ni deževno in mrzlo.
Moj sošolec nije dober smučar.	Moj sošolec ni dober smučar.
Nina ne asistentka na fakulteti.	Nina ni asistentka na fakulteti.

Уочава се да ученици у почетној фази учења словеначког језика мешају помоћни глагол *biti* у одричном облику за треће лице једнине (*ni*) и речцу *ne*. Поред ова дватипагрешака присутно је и неправилно навођење словеначког одричног облика глагола *biti* за треће лице једнине (употребљавано *nije* уместо *ni*). Грешке овог типа су интензивне на почетку учења словеначког језика, али касније нестају.

5.2.2.7.2 Перфекат

Перфекат је и у словеначком и у српском језику сложени глаголски облик. У српском језику се гради од презента помоћног глагола *jesam* (његовог енклитичког облика и радног глаголског придева глагола одосно партиципа актива глагола, док се у словеначком језику гради од презента помоћног глагола *biti* и партиципа актива глагола. О разлици између грађења перфекта пише и Јанко Јуранчич, наглашавајући да је у ствари највећа разлика у томе што у словеначком облик *sem, si, je* (у српскохрватском енклитички облик) може стајати на првом месту и што словеначки језик дужих облика (српскохрватски *jesam, jesi...*) уопште нема (Јуранчич 1965, 205).

У наставном процесу усвајања перфекта у словеначком језику ученицима задаје поприличне потешкоће, јер најчешће греше при грађењу партиципа актива. Партицип актива гради се од инфинитивне основе помоћу суфикса *-l* где се додају придевски наставци за број и род (*-l, -la, -lo* за једнину, *-la, -li, -li* за двојину, *-li, -le, -la* за множину), а они га грешком граде од презентске основе. Овакве грешке евидентирани су на основном и средњем нивоу и врло су учестале. Карактеристична грешка на основном нивоу свакако је погрешан изговор сугласника *-l* код мушког рода једнине, где се правилно изговара као неслоговно */u/*.

Примери неправилног грађења перфекта у словеначком језику:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	<p>Slišila sem vas.</p> <p>Nisem imala dovolj časa.</p> <p>Živili so v najetem stanovanju.</p> <p>Začneli smo delati novo nalogo.</p> <p>V Ljubljano se je spetvrnela zaradi službe.</p> <p>Vzamela sem vse stvari.</p> <p>Odidla je na sprehod.</p> <p>Nisem dobro vidila, ker je bilo temno.</p> <p>Pridla je včeraj zvečer zelo pozno.</p> <p>Odprela je vrata svoje sobe.</p> <p>Vžgela se je cela zgradba.</p> <p>Pojeli so lepe, otroške pesme.</p> <p>Povelj so mi, da bo izpit jutri.</p> <p>Mladi fantje so vdarili v avtomobil.</p> <p>Vrnela sem mu knjigo in kuli.</p>	<p>Slišala sem vas.</p> <p>Nisem imela dovolj časa.</p> <p>Živelj so v najetem stanovanju.</p> <p>Začeli smo delati novo nalogo.</p> <p>V Ljubljano se jespel vrnila zaradi službe.</p> <p>Vzela sem vse stvari.</p> <p>Odšla je na sprehod.</p> <p>Nisem dobro videla, ker je bilo temno.</p> <p>Prišla je včeraj zvečer zelo pozno.</p> <p>Odprla je vrata svoje sobe.</p> <p>Vžgala se je cela zgradba.</p> <p>Peli so lepe, otroške pesmi.</p> <p>Povedali so mi, da bo izpit jutri.</p> <p>Mladi fantje so vdrli v avtomobil.</p> <p>Vrnila sem mu knjigo in kuli.</p>
СРЕДЊИ НИВО	<p>Hitili so na vlak</p> <p>Verjamela je v iskreno ljubezen.</p> <p>Zdilo se mi je, da bomo zmagali.</p> <p>Spila je le dve uri.</p> <p>Obrnela je glavo nazaj.</p> <p>Prevzamela je pismo za kolego.</p> <p>Prizadenele so me njene besede.</p> <p>Nekateri ljudje so stajali, drugi sedeli.</p> <p>Glasno je zapojela o ljubezni.</p>	<p>Hiteli so na vlak.</p> <p>Verjela je v iskreno ljubezen.</p> <p>Zdelo se mi je, da bomo zmagali.</p> <p>Spala je le dve uri.</p> <p>Obrnila je glavo nazaj.</p> <p>Prevzela je pismo za kolego.</p> <p>Prizadele so me njene besede.</p> <p>Nekateri ljudje so stali, drugi sedeli.</p> <p>Glasno je zapela o ljubezni.</p>

Njegova knjiga **je izidla** še pred
začetkom šolskega leta.

Čas **je** prehitro **minel**.

Njegova knjiga **je izšla** še pred
začetkom šolskega leta.

Čas **je** prehitro **minil**.

Код усвајања перфекта српским ученицима потешкоћу представља грађење партиципа актива, који они грешком граде од презентске, а не инфинитивне основе. Осим правилног грађења перфекта додатно напрезање им је потребно при савладавању наставака за двојину, док им наставци за перфекат једнине и множине не представљају посебну потешкоћу.

5.2.2.7.2.1. Крњи перфекат

У српском стандардном језику крњи перфекат гради се изостављањем помоћног глагола *јесам*. У трећем лицу једнине перфекта повратних глагола изоставља се помоћни глагол *је*: *Он се вратио, Она се вратила, Све се вратило*.

У *Синтакси савременог српског језика* С. Танасић наводи: „У српском језику веома је раширена употреба перфекта без помоћног глагола. Такву употребу илуструју следећи примери: 1. *Нема ту несреће, пашо, хвала Богу, него почела зима лепо и како треба*. (И. Андрић), 2. *Јавни тужилац одбацио жалбу*. (Политика), 3. *Дошли гости*. Оваква употреба перфекта без помоћног глагола позната је у нашим граматика као крњи перфекат. Употреба крњег перфекта карактеристична је за поједине функционалне стилове, посебно за књижевноуметнички, журналистички и разговорни стил. Доста се у нас расправљало о томе да ли се крњим перфектом исказују релативне или индикативне прошле радње. Ако се разграничење синтаксичког индикатива и релатива изврши како је овде учињено, јасно је да се овим обликом често исказују прошле радње које су такве управо у односу на моменат говора. Такве случајеве илуструју следећи примери:

- (1) *Нањушио Баћура да ја говорим о братству!* (Б. Ћопић)
- (2) *Једног јутра логором се пронесе необична вијест: стигла у чету принова, једна другарица, болничарка*. (Исто)
- (3) *Аустрија нам објавила рат*. (Политика: Н. Пашић)
- (4) *Па да, устала читава земља. Чак и дједови навукли униформу*. (Б. Ћопић)
- (5) *Почео зимски распуст*. (Политика)
- (6) *Наша земља већ кренула у економски препород*. (Исто)
- (7) *Чистач ципела постао српски краљ века*. (Исто)
- (8) *Јуче ниво Саве био 530 цм*. (Исто)
- (9) *А ја мислила да си ти отишао*.
- (10) *Чекали аутобус цело преподне*. (Пипер и др. 2005, 395-398)

Разматрајући употребу крњег перфекта уместо његовог пуног облика, Танасић анализира наведене наслове и закључује да он „/.../ свакако уноси одређене посебности у информацију која се реченицом са таквим обликом саопштава. Сви граматичари се у томе слажу и истичу да се крњи перфекат употребљава да би се истакла новина, неочекиваност догађаја о коме је реч. Та новина може да буде веома различита и да се креће до изненађења, па и чуђења. Отуда овако употребљен облик перфекта има већу експресивност у односу на пуни облик. Зато је он погодан за употребу у журналистичком стилу, посебно у новинским насловима. Наравно, ни у овом стилу нема он увек исту експресивност: некад је то само уклапање у задати клише, без посебног ефекта. Мање експресивности уноси у наслов крњи перфекат у примерима (5) и (6) него у примеру (7). Није употреба крњег перфекта везана

само за саопштавање догађаја који су се тек десили или за које се тек сазнало. Може неки догађај да траје дуже као новост која заокупља пажњу. Такав случај илуструје пример (3), где се крњим перфектом саопштава о догађају који дуже време заокупља пажњу. Обликом крњег перфекта не истиче се само новост неког догађаја; њиме се исказује и такав догађај који карактерише извесна супротност према ономе што се очекивало (10), (11). Пример (8) илуструје случај кад се помоћни глагол јавља у форми крњег перфекта. Оваква форма перфекта карактеристична је иначе за почетак приповедака и бајки. У облику крњег перфекта јављају се и несвршени и свршени глаголи. Свршени глаголи се јављају чешће. И овде долази до изражаја резултативност свршених глагола. Међутим, та резултативност не може се стављати у први план: овим обликом се исказује првенствено догађај који се десило пре момента говора, који се саопштава као новост“ (Пипер и др. 2005, 395-398).

Аутор у наставку наводи: „Постоје нека стална места употребе крњег перфекта, која се разликују од досад помињаних случајева. Тако се обликом крњег перфекта у књигама указује ко је саставио, написао, превео, урадио неки део књиге и сл. Нпр. *С руског превео Милован Глишић*. Сличну функцију има овај облик и у неким административним текстовима, кад се на крају наводи ко је неки посао урадио: *Обрачунао; Преконтролисао; Сравнио; Одобрено Н.Н.* и сл. У оваквим случајевима облик крњег перфекта не носи собом елементе новине, нема било какву експресивност. Ово је просто форма погодна и довољна за указивање потребне информације, а она се састоји у указивању на то ко је остварио именовану радњу. Постојање самог текста иначе довољно собом говори о томе да је радња завршена. Ово је, једном речју, најкраћа језичка форма којом се саопштава ко је заслужан за оствареност дате радње и тиме уједно потврђује да је она у потпуности завршена. За потребе пуног облика перфекта, са информационог становишта, нема потребе; оно би само захтевало даље проширавање текста, што се свакако настојало избећи“ (Пипер и др. 2005, 395-398)

Анализирајући специфичности крњег перфекта у српском језику Вељко Брборић у раду *Ортографске, синтаксичке и морфолошко-ортоепске грешке у употреби глаголских облика* детаљно уочава:“/.../ да се у доста писмених задатака појављује перфекат уз изостављање помоћног глагола, па тада глаголски придев радни преузима улогу перфекта. Крњи перфекат честа је и обична појава у казивању прошлих догађаја ради живљег приповедања. Посебно је употреба крњег перфекта изражена и оправдана у реченицама у којима је већ претходно употребљен облик перфекта уз одговарајући помоћни глагол. Норма нашег стандардног језика налаже изостављање енклитичких облика помоћног глагола у трећем лицу једнине само када је посредни рефлексивни глагол, тј. норма у том случају тражи крњи перфекат као једино исправан.“ (Брборић 2011, 92)

Овакав облик прошлог времена није присутан у словеначком језику, па услед језичке интерференције настаје велики број грешака где ученици изостављају помоћни глагол *јесам*. Грешке овог типа јављају се на основном и средњем нивоу и спадају у учестале грешке, међутим релативно лако се отклањају.

Примери неправилне употребе крњег перфекта у словеначком језику:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ И НИВО	Ona se sprehajala po parku.	Ona se je sprehajala po parku.
	On se pogovarjal s sorodniki.	On se je pogovarjal s sorodniki.
	To se začelo v petek zvečer.	To se je začelo v petek zvečer.
	Kaj se zgodilo ?	Kaj se je zgodilo ?
	Z direktorjem se dogovorila za sestanek.	Z direktorjem se je dogovorila za sestanek.
	Učila se slovensko, ker je želela živeti in študirati v Sloveniji.	Učila se je slovensko, ker je želela živeti in študirati v Sloveniji.
	Imenovala se Mihaela.	Imenovala se je Mihaela.
	Umil se z mrzlo vodo.	Umil se je z mrzlo vodo.
	Predavanje se končalo ob pol treh.	Predavanje se je končalo ob pol treh.
	Zaljubila se na prvi pogled.	Zaljubila se je na prvi pogled.
	Prejšni mesec se vselila v svoje novo stanovanje.	Prejšni mesec se je vselila v svoje novo stanovanje.
	Veselila se učenja novega jezika.	Veselila se je učenja novega jezika.
	Zahvalila se sošolki za pomoč.	Zahvalila se je sošolki za pomoč.
	Smejale se šalam svoje prijateljice.	Smejale se je šalam svoje prijateljice.
	Udeležila se različnih tekmovanja.	Udeležila se je različnih tekmovanj.
	Igral se s svojim mlajšim bratom.	Igral se je s svojim mlajšim bratom.
	Šola se nahajala v samem središču mesta.	Šola se je nahajala v samem središču mesta.
	Na koncu se odločila za tečaj slovenščine na B2 ravni.	Na koncu se je odločila za tečaj slovenščine na B2 ravni.
	Po končani srednji šoli se vpisala na fakulteto v Mariboru.	Po končani srednji šoli se je vpisala na fakulteto v Mariboru.
	Počutila se nerodno.	Počutila se je nerodno.
Naučil se vse nepravilne glagole.	Naučil se je vseh nepravilnih glagolov.	
Popolnoma se strinjala s tvojim predlogom.	Popolnoma se je strinjala s tvojim predlogom.	
Zdelo se mu, da je izpit težek.	Zdelo se mu je , da je izpit težek.	

	Razveselil se beograjskemu maratonu.	Razveselil se je beograjskega maratona.
	Za novoletne praznike se spet vrnila domov.	Za novoletne praznike se je spet vrnila domov.
средњи ниво	Celo svoje življenje se strokovno izpopolnjevala .	Celo svoje življenje se je strokovno izpopolnjevala .
	Pričakovalo se , da tega ne bodo naredili.	Pričakovalo se je , da tega ne bodo naredili.
	Govorilo se , da bo koncert odpadel.	Govorilo se je , da bo koncert odpadel.
	Na tem tekmovanju se boril za prvo mesto.	Na tem tekmovanju se je boril za prvo mesto.
	Rada se vraćala v svoj rojstni kraj.	Rada se je vraćala v svoj rojstni kraj.
	Na tem dopustu se telesno in duševno spoćil .	Na tem dopustu se je telesno in duševno spoćil .
	Pritožil se svojemu šefu, da mu novi pogoji ne odgovarjaju.	Pritožil se je svojemu šefu, da mu novi pogoji ne odgovarjaju.
	Ćudila se , da do zdaj tega še noben ni opazil.	Ćudila se je , da do zdaj tega še noben ni opazil.
	Vso noć se potil .	Vso noć se je potil .
	Ta ženska se prepirala zaradi premoženja.	Ta ženska se je prepirala zaradi premoženja.

Услед велике учесталости грешака неправилне употребе крњег перфекта у словеначком језику ученицима ба њега треба скренути додатну пажњу. Наоко лако савладива проблематика може се искомпликовати и препоручује се додатна помоћ предавача.

5.2.2.7.3 Футур

У српском стандардном језику футур, као сложени глаголски облик, гради се најчешће од краћег облика презента помоћног глагола *хтети* (*ћу, ћеш, ће; ћемо, ћете, ће*) и инфинитива. Станојчић и Поповић (2008, 125) наводе сложени (*ја ћу невати*) и прости (*неваћу*) глаголски облик. У наставку објашњавају да је прости облик футура I постао додавањем енклитичких облика помоћног глагола *ћу, ћеш, ће; ћемо, ћете, ће* на окрњени (одбацивањем завршног *-и*) инфинитив, нпр. *неват-*: *неват-* + *ћу*, *неват-* + *ћеш* – *неваћу, неваћеш...* при чему је сугласник *т* из окрњеног инфинитива испао (неутралисао се) јер се већ садржи у артикулацији африкате *ћ*. У словеначком језику футур се гради од помоћног глагола *бити* и партиципа актива глагола. Словеначки језик не познаје прости глаголски облик футура, него само сложени.

5.2.2.7.3.1. Футур словеначког глагола *biti* у словеначком језику

Футур словеначког глагола *biti* у словеначком језику по структури се разликује од футура свих осталих глагола, јер се не састоји од два елемента, партиципа актива глагола и помоћног глагола *biti*, него има само један члан, помоћни глагол *biti* футуру. Ово представља тешкоћу не само за ученике словеначког језика којима је српски језик матерњи односно први, него и за говорнике словеначког језика, који често користе неправилни облик *bom bil(a), bomo bili...*

На пример, ученици често праве грешке у грађењу футура у словеначком језику овог типа: *Jutri bo bilo sončno, Ana bo bila stewardesa, Oni bodo bili presenečeni* уместо: *Jutri bo sončno, Ana bo stewardesa, Oni bodo presenečeni*. Ученици дакле приликом коришћења глагола *biti* у футуру пресликавају конструкцију која постоји у њиховом матерњем језику и на тај начин праве грешке.

Примери неправилне употребе футура глагола *biti*.

	неравилна употреба	правилна употреба
основни ниво	V petek bo bilo mrzlo.	V petek bo mrzlo.
	Naslednji teden bom bila doma.	Naslednji teden bom doma.
	Oni bodo bili pridni.	Oni bodo pridni.
	Ko končam novi projekt, bom bila prosta.	Ko končam novi projekt, bom prosta.
	Ana bo bila stara 27 let.	Ana bo stara 27 let.
	Julija bomo bili na morju.	Julija bomo na morju.
	Naslednji mesec bomo bilina zasluženem dopustu.	Naslednji mesec bomo na zasluženem dopustu.
	Ko naredite domačo nalogo, ve boste bile proste.	Ko naredite domačo nalogo, ve boste proste.
	Marko bo zagotovo bil lačen do tvoje večerje.	Marko bo zagotovo lačen do tvoje večerje.
	V četrtek spet bo bilo deževno.	V četrtek bo spet deževno.
	Maja bo bila zelo vesela, ko sliši novice.	Maja bo zelo vesela, ko sliši novice.

Футур је глаголско време које се, према плану и програму, учи након перфекта и не представља велики изазов српским ученицима у процесу усвајања словеначког језика. Након што увежбају грађење партиципа актива (које се претходно ради код перфекта) не праве велике грешке приликом формирања футура. Једину потешкоћу налазе у футуру глагола *biti*–

мада не толико ни у неразумевању правила него у учесталости грешака које направе несвесним пресликавањем реченица из свог матерњег језика за овај глагол.

Овакав тип грешака присутан је углавном на почетном и врло ретко на средњем нивоу учења језика. Ученици Б2 нивоа уколико и погрешно употребе футур глагола *biti* знају сами да се исправе и свесни су да је дошло до *копирања* правила из српског језика.

Са друге стране, проучавајући учење словеначког као другог/страног језика међу ученицима којима је пољски матерњи језик Беднарска (2011, 36-37) истиче да је футур глаголско време које им задаје највише проблема. У пољском језику употребљавају се две врсте будућег времена: сложено када постоје несвршени глаголи и несложено код свршених глагола²⁵. Та подела је заправо узрок за следеће грешке: *na počitnice pojaham na poljsko morje* (уместо *bom šel*, пољски *pojadę*), *jutro kupim darilo za babico* (уместо *jutri bom kupil(a)*, пољски *jutro kupię*), *če ne bom slišala budilce, zamudim šolo* (уместо *budilke, bom zamudila*, пољски *spóźnię się*, повратни глагол). Поред тога пољски сложени футур разликује се од словеначког и по свом облику. Словеначки је састављен од помоћног глагола и партиципа на *-l*, пољски има два облика: први облик је једнак словеначком и други је састављен од помоћног глагола и инфинитива. Други облик представља проблем, јер Пољаци док причају на словеначком често кажу: *med vikendom bom brat iknjige za ispit* (уместо *bom bral(a), izpit*, пољски *będę czytać* или *będę czytał(a)*, *bom se relaksurati na plaži* (уместо *relaksiral(a) se bom*, пољски *będę się relaksować* или *będę się relaksował(a)*, *upam, da bom imet idovol času za vse* (уместо *da bom imel(a) dovolj časa*, пољски *że będę mieć или będę miał(a) wystarczająco czasu*). Беднарска саветује да је током наставе од кључног значаја комуникацијско-контрастивна метода која се темељи на развијању свих језичких спретности и уједно представља грешке које настају због интерференције. На основу такве анализе требало би написати одговарајуће градиво (учбенике, контрастивне граматике итд.), које ће спречити негативни пренос и на тај начин олакшати наставу сродних језика.

5.2.2.7.4 Инфинитив

По својој форми, словеначки и српски инфинитив су скоро идентични, српски облици се завршавају завршава на *-ти* или *-ћу*, док инфинитив у словеначком има наставке *-ти* или *-ћи*. Међутим инфинитив у словеначком језику има ширу употребу него у српском. Како и Топоришич (2000, 399-401) наводи – инфинитив има бројне различите употребе, па је у том смислу потребно разликовати слободан и везан инфинитив. Слободни инфинитив користимо уместо: именице (*Govoriti je srebro, molčati pa zlato. – Imaš kaj jesti?*), уместо императива (*Ne klepetati! – Take ljudi izključiti iz vzgoje in izobraževanja*), у упитним питањима (*Kako: iti ali ne iti na proslavo?*), у негацијама (*Ne klepetati!*), за изражавање потребе (*Če že delate, potem pošteno*). Везани инфинитив пак употребљавамо иза модалних глагола (*Moram vam povedati, da ste odpuščeni*), иза израза душевног стања: *bojim se, sramujem se, pripravljen sem, imam navado, sram me je (Bali so se govoriti resnico)*, иза израза оцене: *splača se, vredno je, koristno je, lepo je (Lepo je biti na počitnicah v planinah)* и иза фазних глагола (*Začel je kriliti z rokami. – Nehaj se jokati*). Јуранчич (1965, 230) у граматичи словеначког језика запажа да се инфинитив

²⁵ Ово је заправо презент свршених глагола у функцији означавања будуће радње. То има и словеначки језик: пољ. *zaraz przyjdę* : словен. *takoj pridem*. У српском језику се ту, ако се хоће задржати свршени глаголски вид, мора употребити футур: *одмах ћу доћи*, а ако се хоће задржати презент, онда глагол мора бити у несвршеном виду: *одмах долазим*.

у словеначком језику много чешће примењује него у српскохрватском. Он сматра да је потребно нагласити да се у словеначком језику инфинитив скоро никада не замењује изричном реченицом у презенту, као што је то случај у српскохрватском. У наставку то илуструје примером:

*Veћ u јулу 1941. почеше мањи скупови да узнемиравају окупатора.
Že јулија 1941 so зачеle мањше skupine vznemirjati окупаторја.*

Обрађујући употребу инфинитива, Ђукановић и Марковић (2005б, 88), истичу да се инфинитив најчешће употребљава уз фазне и модалне глаголе, и наводе примере:

*Začela je jokati.
Nehal je kaditi.
Hotel je slišati še vaše mnenje.
Ne morem prenesti tega hrupa.*

У српском је уобичајена употреба инфинитива, као и конструкције *да + презент* и оба облика су део стандардног књижевног језика. У поређењу са словеначким језиком, инфинитив се у српском језику ређе користи. Из тих разлога ученици прибегавају конструкцији *да + презент* и на тај начин праве грешке приликом правилне употребе инфинитива у словеначком језику. Владислава Ружић у *Синтакси реченице* (2008, 134-135) пишући о раду и лингвистичком значају Милке Ивић подсећа да је она у нашу науку о језику у својим радовима увела појам *немобилног презента* у конструкцији са везником *да*, који је супротстављен појму *мобилног* презента у сложеним синтаксичким структурама.

Е. Фекете у вези са употребом инфинитива у српском језику наводи: „У српском језику конструкција *да* плус презент више је у употреби него у западним говорима, мада је инфинитив економичнији, што није без значаја у језичкој комуникацији“ (Пипер и др. 2005, 324). Неуједначеност коришћења инфинитива и конструкције *да + презент* у српском језику дакле, свакако утиче на ученике којима је српски језик први или матерњи, да у процесу учења словеначког имају тешкоће са употребом инфинитива у словеначком језику. О творби инфинитива у српском језику Мразовић у *Граматички српског језика за странценаводи*: „Презент се може заменити инфинитивом у саставу *да + презент* конструкције (*Морам све да завршим на време.* = *Морам све завршити на време.*)“ (Мразовић 2009, 148). У наставку ауторка претходну област допуњује објашњењем: „У пасиву се модални глаголи јављају само у облику 3. лица једнине, облици који разликују род јављају се у средњем роду једнине, а глаголска допуна је у инфинитиву или у конструкцији *да + презент*. У пасиву се јављају у презенту, перфекту, футуру 1 и потенцијалну 1:

<i>Мора се радити.</i>	<i>Мора да се ради.</i>
<i>Морало се радити.</i>	<i>Морало је да се ради.</i>
<i>Мораће се радити.</i>	<i>Мораће да се ради.</i>
<i>Морало би се радити.</i>	<i>Морало би да се ради.</i> “ (Мразовић 2009, 167)

Анализирајући инфинитив и конструкцију *да + презент*, Стевановић наводи да се „/.../ у истој функцији допуне, напореда са инфинитивом, презент са везником *да* употребљава и уз: *почети, престати, продужити, наставити* и њима сличне глаголе. Поче весело *да се смеје* (Ј. Лазаревић, Целокупна дела, 11). – А претур поче *да се хвали* (Ц. Матавуљ, Бакоња фра Брне, брана проза, 99). – Људи су стали *да трче* (М. Крлежа, Битка код Бистрице Лесне, 26). – Тако је земља почела *да скаче* (Исто, 26). . Давна је почео *да се*

привикава (И. Андрић, Травничка хроника, 226). -Једна мисао почела је *да се увлачи* под моју ћелу (В. Цар Емин, Удесни дани, 260). – Почеше *да се успињу* к шумовитој висоравни (М. Лалић, Први снијег, 94). – Он га је прије почео *да унаша* у кућу (Ћ. Виловић, Савремена хрватска проза, 87). – Само је почео *да га хвата* сан (Д. Ћосић, Далеко је сунце, 207). – Узео *да храбри* омладинце (разг.). – Престао је *да ради* (И. Андрић, Алманах књижевника Југославије 1958 – 59, 6). – Настави *да говори* (разг.). У оба случаја, и у првом, где се презентом с везником *да* допуњавају модални глаголи и изрази, и у овом другом, где су ти облици допуне једнако непотпуним, неким почетно-свршеним и њима сродним глаголима – у свим би примерима с презентом, везаним за први део сложеног предиката везником *да*, могао бити употребљен инфинитив, без икаквог везника наравно, као синтаксичка опозиција презента. Овде ћемо додати само да поједини писци избегавају нагомилавање истих допуна на блиском одстојању, па их употребљавају наизменично, иза инфинитива презент с везником *да*, и иза допуне у овоме облику инфинитив.“ Стевановић 1974, 599)

Проучавајући правилну употребу инфинитива међу македонским ученицима који су у процесу усвајања словеначког као другог/страног језика Л. Аризанковска (2009: 30-31) констатује да одсуство инфинитива у македонском језику отежава његову употребу у словеначком и ово илуструје примерима: *Сакаше да те замоли за нешто. – Hotel te je nekaj prositi; Морам да ти го кажам ова. – Moram ti to povedati; Намеравам да одам дома. – Nameravam iti domov.*

Примери неправилне употребе инфинитива:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Želim da študiram v Sloveniji.	Želim študirati v Sloveniji.
	Nočem da delam .	Nočem delati .
	Moram da se pripravim za izpit.	Moram se pripraviti za izpit.
	Začela je da bere knjigo.	Začela je brati knjigo.
	Smeš da greš ven.	Smeš iti ven.
	Nehala je da riše .	Nehala je risati .
	Nočem da bodem kriv.	Nočem biti kriv.
	Otroci nočejo da se učijo .	Otroci se nočejo učiti .
	Morava, da greva domov, ker je že zelo pozno.	Morava iti domov, ker je že zelo pozno.
	Ne smete, da naredite to.	Ne smete narediti tega.
	Jutri ne moremo da pridemo na trening, ker smo bolni.	Jutri ne moremo priiti na trening, ker smo bolni.
	Želimo, da imamo več prostega časa za dodatne aktivnosti.	Želimo imeti več prostega časa za dodatne aktivnosti.
	V petek moramo, da se prijavimo na	V petek se moramo prijaviti na izpit,

izpit, ker je zadnji rok za prijavo.

Vprašala ga je, ali hoče, **da večerja**.

Nikakor ne želijo, **da pridejo** na njihovo obletnico.

Ne smete, **da pozabite** na novi rok.

Želeli so, **da grejo** na izlet.

Smeš, **da greš** na koncert.

Ne moremo, **da pridem** k tebi, ker moram, **da grem** k zobozdravniku.

Ne smeš, **da pozabiš** potni list, ker brez njega ne moreš čez mejo.

ker je zadnji rok za prijavo.

Vprašala ga je, ali hoče **večerjati**.

Nikakor ne želijo **priti** na njuno obletnico.

Ne smete **pozabiti** na novi rok.

Želili **soiti** na izlet.

Smeš **iti** na koncert.

Ne morem **priti** k tebi, ker moram **iti** k zobozdravniku.

Ne smeš **pozabiti** potnega lista, ker brez njega ne moreš čez mejo.

средњи
ниво

Otroci želijo, **da se ukvarjajo** s športom.

Morali bi **da** ji več **verjamejo**.

Splača se **da** čim več **potujemo**.

Dovoljeno je **da** **kadimo**.

Imaš kaj **da** **jemo**?

Z njo noče **da** **ima** nobenega opravka.

Ne želi, **da** jim **pomaga**.

Nujno je, **da** **spoštujemo** starejše osebe od sebe.

Prepovedal nam je, **da** **govorimo** o skupnem načrtu.

Ne bom mi treba, **da** **pridem** na naslednji sestanek.

Ne mi treba, **da** tega **pripravim**.

Ne dovolim ti, **da** **vzameš** moje kolo.

Otroci **se** želijo **ukvarjati** s športom.

Morali bi ji več **verjeti**.

Splača se čim več **potovati**.

Dovoljeno je **kaditi**.

Imaš kaj za **jesti**?

Z njo noče **imeti** nobenega opravka.

Ne želi jim **pomagati**.

Nujno je **spoštovati** starejše osebe od sebe.

Prepovedal nam je **govoriti** o skupnem načrtu.

Ne bo mi treba **priti** na naslednji sestanek.

Ni mi treba tega **pripraviti**.

Ne dovolim ti **vzeti** mojega kolesa.

високи
ниво

Lepo je od tebe **da** mi to **predlagaš**.

Ne mu treba **da** to **naredi**.

Ni bi se ji ga bilo treba **da** **nauči**.

Ni ji bil treba, **da** **pošlje** poročila.

Ne bo nam treba **da** **pripravimo** prezentacije.

Lepo je od tebe **predlagati** mi to.

Ni mu treba tega **narediti**.

Ne bi se ji ga bilo treba **naučiti**.

Ni ji bilo treba **poslati** poročila.

Ne bo nam treba **pripraviti** prezentacije.

Грешке су присутне на сва три нивоа учења језика, а начин за њихово отклањање и правилно усвајање – осим поправљања, захтева и додатно лично ангажовање ученика у области језика, и то читањем, слушањем и другим начинима активног усвајања језика. Вежбања која су се показала као ефикасна су вежбе превођења реченица са српског на словеначки у којима се налазе модални глаголи (будући да су они најчешћи разлог неправилне употребе инфинитива). Овакав тип вежбања задаје се ученицима и током часова и даје се у виду домаћих задатака. Савладавање правилне употребе инфинитива захтева посебан напор ученика како би се што пре отклонио. Модални глагол *morati*, а пре свега одрични облик глагола *morati* (у презенту, перфекту, футуру и потенцијалу) представља велике тешкоће српском ученику, јер се конструкција у потпуности разликује него у његовом матерњем језику (презент: *Ni mi treba priti* – *Не морам да дођем*; перфекат: *Ni mi bilo treba priti* – *Нисам морала да дођем*; футур: *Ne bo mi treba priti* – *Нећу морати да дођем*; потенцијал: *Ne bi mi bilo treba priti* – *Не бих морала да дођем*).

Ученици често греше при правилној употреби тог модала чиме греше и код употребе глагола у инфинитиву која следи за њим (често употребљавају конструкцију *да + презент*), као што се види у горе наведеним примерима са сва три језичка нивоа.

5.2.2.7.5 Императив

Императив као лични глаголски начин (модус) у оба језика служи за изрицање заповести, жеље, молби. У српском језику императив се гради од 3. лица множине презента где одбацујемо наставке за то лице и додајемо следеће наставке:

лице	једнина	множина
1.	–	-имо, -јмо
2.	-и, -ј, -ји	-ите, -јте

Анализирајући најпроменљивију врсту речи, тј. глаголе, Клајн у *О облицима речи* констатује да глаголи и многим познаваоцима српског језика задају тешкоће. Конкретније наводи: „У заповедном начину (императиву) глагола као што је **пити**, **пијем** сва три облика имају **ј**: **пиј**, **пијмо**, **пијте**. То вреди за све глаголе чије се прво лице садашњег времена завршава на **-ијем**, дакле и **попиј** (**попијмо**, **попијте**), **покриј** (**покријмо**, **покријте**), **бриј** (**бријмо**, **бријте**), **сашиј**, **ушиј**, **пришиј**, **убиј**, **разбиј**, **избиј**, **пребиј**, **лиј**, **налиј**, **долиј**, **улиј**, **пролиј**, **навиј**, **увиј**, **умиј** итд. Код других глагола с гласом **ј** у основи мора се узети у обзир дужина вокала у садашњем времену. Ако је вокал **ј** кратак, императив ће имати савршетке **-ј**, **-јмо**, **-јте**, нпр. **бројим** – **број**, **бројмо**, **бројте**, **лајем** – **лај**, **лајмо**, **лајте**, **продај**, **продајмо**, **продајте**, а тако исто **подој**, **гој**, **крој**, **прекрој**, **бој се**, **смеј се** итд. Ако је вокал испред **ј** дуг, императив ће се завршавати на **-ји**, **-јимо**, **-јите**: **гајим** – **гаји**, **гајимо**, **гајите**, **блејим** – **блеји**, **блејимо**, **блејите**, и тако **зуји**, **таји**, **затаји**, **продаји**, **продајимо**, **продајите** итд.“ (Клајн 2011, 136)

У словеначком језику императив се гради од презентске основе додавањем следећих наставака, нешто бројнијих него у српском, али по форми сличних:

презент на	једнина	двојина		множина	
-am	-aj	-ajva	-ajta	-ajmo	-ajte
-im	-i	-iva	-ita	-imo	-ite
-em	-i	-iva	-ita	-imo	-ite
-jem	-j	-jva	-jta	-jmo	-jte

Примери неправилне употребе императива:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	<p>Vidi!</p> <p>Jedi kosilo!</p> <p>Če vas boli glava, spijte več!</p> <p>Slušaj glasbo!</p> <p>Vzami to s sabo!</p> <p>Veruj v sebe!</p> <p>Grej ven!</p> <p>Vej, da je to zelo koristno!</p> <p>Gledaj film!</p> <p>Lepo se imaj na dopustu!</p> <p>Vrežite smeti!</p> <p>Obleči se, ker gremo ven!</p> <p>Ogledajte sobo!</p> <p>Pi čaj!</p>	<p>Glej!</p> <p>Jej kosilo!</p> <p>Če vas boli glava, spite več!</p> <p>Poslušaj glasbo!</p> <p>Vzemi to s sabo!</p> <p>Verjemi vase!</p> <p>Pojdi ven!</p> <p>Vedi, da je to zelo koristno!</p> <p>Glej film!</p> <p>Lepo se imej na dopust!</p> <p>Vrzite smeti!</p> <p>Obleci se, ker gremo ven!</p> <p>Oglejte sobo!</p> <p>Pij sok!</p>
СРЕДЊИ НИВО	<p>Vreži mi žogo!</p> <p>Strži lase!</p> <p>Najmimo hišo na morju!</p> <p>Ogledaj si to!</p> <p>Peljajte se na izlet!</p> <p>Zavzmi svoje mesto!</p>	<p>Vrzi mi žogo!</p> <p>Stizi lase!</p> <p>Najemimo hišo na morju!</p> <p>Oglej si to!</p> <p>Peljite se na izlet!</p> <p>Zavzemi svoje mesto!</p>

Ne vleči s prstom po mizi!

Ne vleci s prstom po mizi.

Zateči se pod streho!

Zateci se pod streho!

Slečite plašč, saj je toplo!

Slecite plašč, saj je toplo!

Postreži goste s kavom!

Postrezi gostom s kavo!

Ученици праве примарне грешке при грађењу императива. Грешке овог типа присутне су на почетном и средњем нивоу током кога се усвајањем, исправљањем и вежбањем сами ученици оспособе да га самостално граде у правом облику. Занимљиво је напоменути да велики број ученика којима је српски језик матерњи грешки код истих глагола (*jesti, videti, imeti, iti, verjeti, vzeti, vreči, postreči*) што потврђује да је у питању присуство језичке интерференције.

5.2.2.7.6 Закључак

Из анализираног материјала из области морфологије на сва три нивоа учења језика код ученика којима је српски језик матерњи и који су у процесу учења словеначког језика уочено је да праве релативно велики број грешака. Код ученика са основног нивоа приметна је употреба једноставнијих граматичких облика, односно облика који су слични српским. На усменим вежбама је често присутна контрола сопствене продукције говора због великог учениковог фокуса на правилан избор наставака за одређене падеже. На средњем нивоу се уочава да је ученик и даље под утицајем матерњег, тј. српског језика, и да прави грешке, али углавном контролише своје граматичко знање и у стању је да своје грешке исправи. Како подсећа Небојша Маринковић у раду *Однос граматике и комуникативне компетенције у нивоима Б1 и Б2* (2011, 146-147) ниво Б2 подразумева степен граматичке компетенције код студената који му омогућава да има добру контролу над граматичким знањима, иако може, повремено, доћи до грешака и спорадичних омашки, као и мањих синтаксичких неправилности. Оне морају бити ретке, а студент мора сам накнадно да их исправи. На још вишем нивоу знања, граматичка компетенција подразумева да студент, који је достигао праг знања, може да се служи, у оквиру одређеног репертоара, на задовољавајућем граматичком нивоу често употребљаваним језичким изразима и обртима у предвидљивим ситуацијама. Студент који је постигао виши ниво знања у оквиру нивоа Б2 мора поседовати добру контролу лингвистичких знања. Он не сме да прави грешке које изазивају неспоразуме. Опис граматичке организације је врло уопштен и састоји се од елемената (морфема, корен, афик, префикс, суфикс); речи; категорија (број, род, падеж, конкретне/опште именице, свршени/несвршени вид, прелазни, непрелазни, пасивни глаголи, презент, футур, перфекат); врста (коњугације, деклинације, речи отвореног типа, речи затвореног типа); структура (сложенице, синтагме, зависне клаузе, реченице); процеса (номинализација, афиксација, градација, транспозиција, трансформација) и односа (слагање, валенција, ред речи). Маринковић у овом раду наглашава да увођење глаголских времена мора почети што раније, у току усвајања нивоа А1, као и да падежни систем мора у најопштијим цртама бити усвојен већ на нивоу знања А2. Оклевања и местимична увођења глаголских облика и везника на прва два нивоа усвајања језика тешко касније могу бити надокнађена на степену учења прага знања или морају проширити тај ниво учења на знатно дужи период. Самим тим не могу бити довољно аутоматизована како би се испунили врло захтевани критеријуми у дескрипторима за опис нивоа знања Б2.

Ученик на високом нивоу (Ц1 ниво) одржава висок ниво правилне употребе граматике, а грешке су ређе и у највећем броју случаја их је свестан. Када и наиђе на потешкоћу способан

је да преобликује одређени исказ тако да саговорник не примети ништа. Занимљиво је да на сва три језичка нивоа највећи број његових грешака управо настаје последицом језичке интерференције, односно *пресликавањем* наставака и правила из свог матерњег језика, а све због сличности српског и словеначког језика.

Код категорије броја најчешће се греша приликом правилне употребе двојине и плуралије тангум. Код категорије рода се греша у случајевима када се род разликује у ова два сродна језика. У категорији падежа, грешке се јављају код вокатива, неправилне употребе акузатива уместо генитива, акузатива једнине женског рода, инструментала и неправилне употребе предлога *s/z*, неправилне употребелокатива множине сва три рода, као и придевских наставака за локатив једнине женског рода и неправилне употребе придевских наставака за локатив једнине мушког рода. Знатан број грешака уочен је и код неправилне компарације придева, затим неправилне употребе изговора и писања основних бројева, неправилне употребе деklinације бројева, неправилне употребе личних заменица за двојину и прво лице множине, неправилне употребе личних заменица за друго и треће лице множине женског рода, као и за треће лице једнине женског рода. Као тешка за усвајање показала се и употреба односних заменица *kar* и заменица *ki/ kateri*. Код глагола се греша приликом правилне употребе презентских наставака за двојину, презентске основе за прво лице множине, одричног облика словеначког глагола *biti*, правилног грађења перфеката и крњег перфекта, употребе футура глагола *biti*, употребе инфинитива и императива.

Упоредним табеларним представљањем глаголских облика и указивањем на разлике у ова два сродна јужнословенска језика убрзавамо усвајање правилних облика и наставака те елиминишемо неправилну употребу. Најдетаљнији приручник словеначких глагола објавила је Рада Лечић у публикацији *Slovenski glagol* (2004) где је приказано 2610 глагола, изабраних на основу најфреквентније листе у словеначком корпусу Гигафида (*Gigafida*)²⁶. Сви глаголи су табеларно презентовани и акцентовани, а приказани су следећим редом: инфинитив, презент у првом лицу једнине, императив у другом лицу једнине и множине, партицип на *-lza* мушки и женски род једнине и уз сваки глагол је написан свршен или несвршен облик. Овакви приручници и слични додатни материјали показали су се као изузетно корисни и од велике помоћи при учењу словеначког језика.

Ученицима се саветује и употреба језичке електронске апликације *Amebis Besana*²⁷ где у сваком тренутку могу проверити исправност употребљене речи (њену деklinацију, коњугацију, правилну употребу у контексту).

Већина наведених грешака јавља се као последица говорне интерференције два сродна језика и изразиту пажњу треба посветити отклањању оваквих типова грешака на самом почетку учења језика, јер је битно да се овакве грешке не укорене. Ученици праве грешке јер им се махом чини да су српски и словеначки слични и да су одређени наставци, облици, грађења и конструкције идентични у оба језика. Они копирају правила и наставке из свог матерњег језика и преносе их у словеначки. Често падају у *замку* мислећи да доста разумеју и да им додатно учење није потребно. Током рада са ученицима треба инсистирати на њиховом (и појединачном и колективном) исправљању како би се оне што брже уклониле и постигао бољи ефекат у савладавању словеначког као сродног другог/ страног језика. Да на грешку и овде треба гледати као на стратегију учења подсећао је и Кордер (1967, 167)

²⁶ <http://www.gigafida.net>

²⁷ <https://besana.amebis.si/preverjanje/>

наводећи да су оне важне за наставника, истраживача и самог ученика, јер наставнику омогућавају да процени напредак ученика, истраживачу користе да прати процес и механизме учења, а ученик их користи да тестира своје хипотезе о језику.

Што се страни језик дуже учи и што се језичка компетенција увећава, умањује се утицај једног језика на други, па се и међујезик све више трансформише у страни језик који се савладава. Задатак наставника неког језика као страног јесте да помогне ученику да што брже трансформише међујезик у језик који учи. Наставник ће, наравно, реаговати пре свега на упадљиве грешке, а то су оне граматичке и донекле семантичке, али ће ређе реаговати на прагматичке грешке, као и на оне најсуптилније које се односе на употребу и значење културолошки обојених језичких јединица (Р. Драгићевић 2011, 82-83).

Како и *Заједнички европски оквир за живе језике* (2003, 166) предлаже ученици могу развити своју граматичку компетенцију: индуктивним путем, излагањем новом граматичком материјалу у аутентичним текстовима; индуктивним путем, инкорпорирањем нових граматичких елемената, категорија, класа, структура, правила, итд. у текстовима специјално припремљеним да демонстрирају њихову форму, функцију и значење; презентацијом формалних парадигми, табела с формама, итд. праћених објашњенима која користе одговарајући метајезик на L2 или L1 и формалним вежбама; испитивањем ученика да би се извукле и, када је потребно, преформулисале њихове претпоставке. Ако се користе формалне вежбе, могу се користити неки или сви типови вежби које следе: попуњавање празнина, конструкција реченица по датом моделу, вишечлани избор, вежбе замене категорија (нпр. једнина/множина, садашњост/прошlost, актив/паси, итд.; спајање реченица (нпр. релативизација, прилошке и именске клаузе, итд.); превођење реченица – на пример са L1 на L2; питања и одговори с употребом одређених структура; вежбе течности изражавања с посебним обраћањем пажње на граматiku. Вежбе које су се показале као ефикасне су: 1. вежбе превођења реченица са L1 на L2 – где је са ученицима потребно одрадiti и анализу истих, 2. вежбе замене категорија – на којима су брзо уочавали специфичности одређених граматичких категорија и 3. вежбе течности изражавања с посебним фокусом на граматiku. Оно што сматрам кључним за брже усвајање словеначког као другог/страног језика јесте непрестано кориговање ученика (усмено и писмено) и указивање на грешке како се оне не би укорениле и дошло до фосилизације.

Намеће се закључак да је потребно направити уџбенике и приручнике који се баве морфолошко-синтаксичким нивоом и у коме ће бити обрађене управо поменуте јединице које се у ова два сродна језика разликују, а тиме успоравају и отежавају усвајање словеначког као другог/страног језика. Великим бројем вежбања (писменим и усменим) и анализом грешака поспешује се и убрзава процес усвајања језика, а како В. Кук (1993, 114) закључује савремена лингвистика данас акценат ставља на комуникацију у настави, јер циљ наставе страног језика јесте спретан корисник другог језика, а не пасивни познавалац граматичких структура и/или великог броја лексема.

5.3 Лексика

Учење сродних језика је лакше, нарочито у почетним фазама, јер сродност такорећи омогућава комуникацију одмах, наводе Балажиц Булц и Пожгај Хаџи, али теже у каснијим фазама, када се отклањају интерференцијске грешке које настају због разлика у системима језика у контакту. Ауторке посебно упозоравају да су интерференције које су последица контаката сродних језика интензивније и дубље; тешко их је исправљати и ако им се у настави не посвети довољно пажње, остају и трајне, посебно на фонетском нивоу (тзв. фосилизација) (Балажиц Булц 2010, 272).

Реч као јединица речника (лексикона, вокабулара) једног језика, са свим њеним граматичким облицима и могућим фразеолошким проширењима, према Бугарском (2009, 199), у стручној лингвистичкој терминологији назива се *лексема* (по аналогiji са фонемом као јединицом фонологије и морфемом као јединицом морфологије). Усвајање лексема, као и уопште усвајање лексике другог, односно страног језика заправо подразумева мапирање нових речи са већ постојећим концептуалним значењима, преводним еквивалентима или апроксимацијама у матерњем језику, пише Љиљана Шикмановић у поглављу *Развојни аспекти усвајања лексике*, у оквиру своје докторске дисертације *Учење и усвајање лексике енглеског језика као страног језика код одраслих* (2013, 33). Без обзира на то да ли обучавамо некога сродном или несродном језику, према Крајишник (2007, 195), одмах након усвајања фонетско-фонолошког система, потребно је почети са усвајањем основних, најнеопходнијих речи, које ће послужити као средство идентификације и најелементарније комуникације, али и као центар, полазна основа за даље богаћење речника. Лексика, као што је познато, има доминантну улогу у процесу учења језика, како матерњег, тако и страног, наводи Весна Крајишник у раду *Лексички аспекти у српском као страном језику* (2011, 123). Семантичком вредношћу лексема, говорник, посебно у почетном стадијуму учења, надомешта недостатак у познавању граматичких правила постижући основни циљ – базичну комуникацију. О избору лексике у настави страног језика доста тога је урађено, одређени су принципи за избор лексике, а у оквиру *Европског референтног оквира* препоручена су тематска поља и унутар њих лексичке јединице. Међутим, на путу до тог циља и предавачи и студенти се често суочавају са различитим могућностима и различитом ефикасношћу предавања и усвајања лексике страног језика.

За разлику од усвајања фонетике и граматике, са којом ученици редовно имају доста проблема независно од њиховог узраста и претходног образовања, код усвајања лексике страног језика старији ученици имају одређену предност, јер им у усвајању лексике помаже општа култура, развијеније когнитивне способности и животно искуство.

Сродност јужнословенских језика, српског и словеначког, у лексичком смислу показује се као значајна предност приликом учења и усвајања целокупног вокабулара. Та честа коренска сродност омогућава им лакше сналажење и брже повезивање појмова и израза него што би то био случај са језицима где се о коренској подударности не може говорити. С друге стране, сличност представља и отежавајућу категорију, јер се ученицима чини да неку реч разумеју, а у ствари је у питању међујезички делимични или потпуни хомоним. Међу чешћим проблемима при правилној употреби лексике у процесу учења словеначког језика, издвајају се следећи: преводи фраза и израза, неправилне употребе речи у контексту, међујезичка хомонимија, идиоми.

5.3.1 Фразе и изрази

Неминовност је, да ученик у сусрету са првим страним речима и изразима њихов одраз, као у огледалу, тражи у матерњем језику. Најчешће и тоном и интонацијом. Осим тога, научене речи из страног језика комбинују са конструкцијама из свог матерњег језика.

Доњи примерису само скромна илустрација из обиља таквих грешака и омашки.

Примери неправилно преведених израза са основног нивоа:

	неправилна употреба	правилна употреба
ОСНОВНИ НИВО	Hvala veliko .	Hvala lepa .
	Koliko imaš leta ?	Koliko si star/stara ?
	Imam 30 let .	Star/stara sem 30 let .
	Imaš vremena za kavo?	Imaš čas za kavo?
	Vsaka čast!	Vsa čast!
	Rado potujem.	Rad/rada potujem.
	To je moja sestra od strica .	To je moja sestrična .
	V pravici si .	Prav imaš .
	Srečen rojstni dan!	Vse najlepše za rojstni dan!
	Bolan je od srca .	Bolan je na srcu .
	Pogrešаш mi .	Pogrešam te .
	Kličem se Tamara.	Imenujem se Tamara.
	Gremo na službo.	Gremo v službo.
	Šli sov obisk/sprehod.	Šli sona obisk/sprehod.
	Nimam veliko vremena , ali pridem na kavo.	Nimam veliko časa , ampak pridem na kavo.
	Imela je čas angleščine.	Imela je pouk angleščine.
	Gremo naravnost!	Gremo naprej!
	Hotela sem in njo povabiti na svoje praznovanje.	Hotela sem tudi njo povabiti na svoje praznovanje.
	Več smo to povedali.	Že smo to povedali.
	Dokler je on gledal televizijo, je njegova punca brala časopis.	Medtem ko je on gledal televizijo, je njegova punca brala časopis.

Naslednji pot pridem s svojim prijateljem.	Naslednjič pridem s svojim prijateljem.
Kdaj srečam sosede, jih pozdravim.	Ko srečam sosede, jih pozdravim.
To je bilo, kdaj sem bila majhna.	To je bilo, ko sem bila majhna.
Ki dan je danes?	Kateri dan je danes?
Enega dne bom živela v Sloveniji.	Nekega dne bom živela v Sloveniji.
Nikaj novega.	Nič novega.
Nikdo od vas mi ne more pomagati.	Noben od vas mi ne more pomagati.
Nikdaj nisem slišala za nekaj tako .	Nikoli nisem slišala za nekaj takega .
Tri pota na teden imam aerobiko.	Trikrat na teden imam aerobiko.
Skoraj smo vsi šli v gledališče.	Pred kratkim sem šla v gledališče.
Kupila sem vstopnice za vlak.	Kupila sem vozovnice za vlak.
Spomenik se dobi v centru mesta.	Spomenik se nahaja v centru mesta.
Pridem v pet.	Pridem ob petih.
Prijetno!	Dober tek!
Katero je vaše delovno vreme ?	Kateri je vaš delovni čas ?

Сви представљени примери неправилно преведених израза и реченица су примери реченица ученика забележених на основном нивоу курса. Ученик на почетном нивоу поседује довољно лексичко знање за задовољавање основних комуникативних потреба и за сналажење у свакодневним ситуацијама. Због великог утицаја свог матерњег језика долази до погрешног одабира лексике и директног превода, а тиме и до стварања грешака. Сви примери реченица су јасни примери језичке интерференције, с тим да се неке грешке дешавају због:

1. дословног превода целог израза како он гласи на српском језику (*Prijetno! Hvala veliko. Koliko imaš leta? Srečen rojstni dan!*);
2. неправилне употребе речи у датом контексту (*Kličem se Tamara. Imaš vremena za kavo? Kupila sem vstopnice za vlak, Spomenik se dobi v centru mesta, To je moja sestra od strica*);
3. неправилне употребе предлога (*Gremo na službo. Šli so v obisk/sprehod, Pridem v pet*);

4. *стварања/креирање* нових, непостојећих речи или употреба архаичних облика који нису више у употреби у савременом стандардном словеначком језику, али су слични облицима који се користе у савременом српском језику (*Nikdo od vas mi ne more pomagati. Nikaj novega. Tri pota na teden imam aerobiko. Nikdaj nisem slišala za nekaj tako*).

1. Дословни превод целог израза

У првим сусретим са словеначким језиком ниво уче се и најфреквентнији изрази. Тада и долази до највећег броја евидентираних грешака дословног превода целог израза. Тако ученици у ситуацијама када желе да се захвале користе израз *Hvala veliko* (српски *Хвала пуно*) уместо правилног израза *Hvala lepa*. Када желе да питају саговорника о годинама старости врло често се чује *Koliko imaš leta?* (српски *Колико имаш година?*) уместо *Koliko si star/stara?* Приликом честитања рођендана употребљавају буквалан превод израза из свог матерњег језика тако да употребљавају конструкцију *Srečen rojstni dan!* (српски *Срећан рођендан!*) уместо *Vse najboljše za tvoj rojstni dan!* Када желе неке пријатан оброк изговарају *Prijetno!* (српски *Пријатно!*) уместо *Dober tek!* Сви ови примери су само доказ постојања и великог утицаја матерњег језика који се несвесно осликава и преноси на њихов словеначки. Предавач је у обавези да стално исправља ученика, као и да му указује на све изразе који се разликују у ова два јужнословенска језика.

Топоришич у књизи *Slovenska slovnica* (2000, 424) наводи да се типичне грешке праве приликом употребе предлога у изразима који се односе на болест. Ако глагол *boleti* заменимо *biti bolan* уместо *Bolijo me jetra (pljuča, žolč)* каже се *Bolan sam na jetrih (pljučih, žolču)*. Уколико желимо да кажемо која болест проузрокује стање или смрт, користимо предлог *za* (који имамо и у *zaradi*): *Boluje za jetiko, Umirali so za kozami* (или *od koz*). Ученицима чији је матерњи језик српски управо овакве предлошке конструкције и њихови дословни преводи на српски језик успоравају учење словеначког језика.

Проучавајући усвајање словеначког као другог/ страног језика код македонских говорника Л. Аризанковска у раду *Slovenščina kot tuji jezik – težave, s katerimi se srečujejo govornici makedonščine* (2009, 27-28) истиче да словеначки језик претежно научимо преко првог језика, у овом случају македонског, што нам поприлично олакшава учење, посебно када говоримо о учењу сродних језика. Када говоримо о македонском и словеначком језику, ситуација на почетку изгледа много једноставнија него што је заиста. Говоримо о два словенска, тачније јужнословенска језика, која се на први поглед лако могу разумети. Када треба проговорити на страном језику, који није матерњи или језик свакодневне комуникације, брзо се појаве тешкоће: при употреби граматичких облика, неких лексема, које су у оба језика исте по облику, али се разликују у значењу и у погрешној синтакси, посебно код реда речи. Тако је први корак у комуникацији на страном језику непосредно превођење поруке односно непосредна замена постојећих лексема одговарајућим еквивалентима. Истиче да се на лексичком нивоу појављују грешке око избора правилне терминологије и упозорава да владати неким језиком не значи само владати његовом структуром него и познавати поједине специфичности тог језика, које се разликују од матерњег језика говорника. Исто се уочава и у настави словеначког као другог/страног језика код говорника чији је матерњи језик српски те им се стога велика пажња скреће при неправилним дословним преводима израза.

2. Неправилна употреба речи у контексту

Када се говори о неправилној употреби речи у датом контексту, уочено је да ученик:

1. погрешно употребљава значење новонаучене словеначке речи (нпр. *klicati se, dobiti se, vstopnica*) и/или
2. меша их са значењем речи из српског језика (*vreme, sestra*).

У примеру реченице *Kličem se Tamara* уочавамо неправилну употребу глагола *klicati*. Електронска форма *ССКЈ* за глагол *klicati* објашњава: *klicati kličem nedov. 1. glasno izgovarjati, govoriti navadno kako ime: klical ga je, pa se ni hotel obrniti; vztrajno kliče mater; že dolgo te kličem; v strahu jo je začel klicati / iti mora, mati ga kliče; zaman jo je klical, ni hotela priti / klicati kokoši, psa z določenim glasom, znakom izražati zahtevo po prisotnosti.*²⁸ Ученик је током свог говорног излагања глагол *klicati* погрешно употребио (додавајући му чак и повратно *se*), мислећи да је он еквивалентан глаголу *звати се* за који *Речник српског језика Матице српке* (2007) пише *1. повр. од звати (1а и б). – Они се не зову именом. Ми се не зовемо на славе с Илијом. 2. носити име, називати се. – Звала се Зорка.* Уместо глагола *klicati* потребно је искористити глагол *imenovati se* за који *ССКЈ* објашњава: *imenovati se nedov. 1. imeti ime: hrib pred nami se imenuje Golovec; otrok se imenuje Tomaž / ulica se imenuje po narodnem heroju.*²⁹ Правилан превод реченице би гласио: *Imenujem se Tamara.*

Из анализираних грађа се види да ученици којима је први језик српски, словеначке глаголе *dobiti se* и *nahajati se* преводе на исти начин (*наћи се*) уместо *наћи се* и *налазити се*, а управо такви примери збуњују ученике и задају им тешкоће. Тако реченица *Spomenik se dobi v centru mesta* представља пример реченице у којој је глагол *dobiti se* неправилно употребљен (правилан глагол је *nahajati se*). Глагол *dobiti se* *ССКЈ* објашњава: *dobiti se pog. sestati se: dobimo se pred odhodom vlaka, ob desetih, dobiti se s kom,*³⁰ а глагол *nahajati se: biti sem: v knjigi se nahajajo napake; v gorah nahajamo sneg / predsednik se nahaja v pisarni / nahajam se pred odločilnim obdobjem.*³¹ Реченица *Spomenik se dobi v centru mesta* је неправилан јер би превод значио *Споменик се налази (са неким) у центру града.* Правилан глагол је *nahajati se* тако да је реченица треба да гласи *Spomenik se nahaja v centru mesta.*

У реченици *Kupila sem vstopnice za vlak* уочавамо неправилну употребу речи *vstopnica* уместо речи *voznica*. *ССКЈ* наводи: *vstopnica -e ž. pravokoten kos papirja, navadno z okvirnim besedilom, ki daje imetniku pravico do vstopa zlasti v gledališče, kino: vstopnice so že razprodane, v prodaji; rezervirati vstopnice; vstopnica za gledališče, športno prireditve; predprodaja vstopnic; pren. to je bila pisateljeva vstopnica v slovensko književnost.*³² Такође, за

²⁸ *Звати, зовем несвр. 1. гласно изговарати, обично неко име: звала га је али није хтео да се окрене; упорно зове мајку; већ дуго те зовем; у страху је почео да је зове / полугласно, јаким гласом звати / мора да иде, мајка га зове; узалуд је звао није хтела да дође / звати кокошке, пса одређеним гласом, знаком изразити захтев о присуству (превела М. Полетановић)*

²⁹ *Звати се несвр. 1. имати име: брдо испред нас се зове Головец; дете се зове Томаж / улица се зове по народном хероју. (превела М. Полетановић)*

³⁰ *Наћи се: састати се; налазимо се пре одласка воза, у десет; наћи се са неким. (превела М. Полетановић)*

³¹ *Налазити се: бити овде: у књизи се налазе грешке; у планинама налазимо снег / председник се налази у канцеларији / налазим се пред одлучујућим периодом. (превела М. Полетановић)*

³² *Карта – е ж. правоугаоно парче папира, обично са оквирним текстом који власнику даје право на улаз посебно у позориште, биоскоп: карте су већ биле распродате, у продаји; резервирати карте; карта за позориште, спортску приредбу; претпродаја карата; прен.то је била пишичева карта у словеначку књижевност (превела М. Полетановић)*

одредницу *voznica* објашњава: *-e ž. pravokoten kos papirja, navadno z okvirnim besedilom, ki daje imetniku pravico do vstopado vožnje s prevoznim sredstvom: kupiti vozovnico; pokazati vozovnico sprevodniku; rezervirati vozovnico / avtobusna, letalska, železniška vozovnica; delavska vozovnica mesečna vozovnica z delavce; dijaška vozovnica mesečna vozovnica z znižano ceno za dijake; mesečna vozovnica ki velja za eno osebo en mesec na določeni progi z navadno neomejenim številom voženj; povratna vozovnica za vožnjo od izhodišča do cilja in nazaj /ob nakupu vozovnice dve vozovnici do Celja, prosim.*³³ Правилан превод реченице је *Kupila sem vozovnice za vlak*. Мешање и неправилна употреба ове две словеначке лексеме је честа у почетној фази учења језика.

У примеру реченице *Imaš vremena za kavo?* ученик је именицу *vreme* погрешно употребио, користећи значење речивреме из свог матерњег језика. *ССКЈ* наводи: *vreme -ena, s. stanje ozračja glede na temperaturo, vlagu, oblačnost: vreme se je izboljšalo, ustalilo; pog. vreme bo še nekaj časa držalo; vreme lepo kaže; eksp. vreme se kisa; napovedovati, opazovati vreme; v takem vremenu ne gremo na sprehod; deževno, jasno, mrzlo, oblačno, sončno, spremenljivo, vetrovno vreme / aprilsko vreme spremenljivo, nestalno; lepo vreme sončno, jasno; slabo vreme deževno, mrzlo*³⁴. Речник *Матице српске (РМС)* наводи да је време јек. *вријеме, времена с 1. (само јд.) а. фил. (поред простора) један од двају објективних и свеобухватних облика постојања материје који се испољав у виду непрекидног, континуираног трајања. б. астр. трајање онога што постоји, односно изо се збива које је условљено и одређено на Земљи њеном ротацијом око осе и револуцијом око Сунца (мерено сатима, данима, месецима, годинама и другим одговарајућим јединицама); ограничено, краће или дуже трајање. в. физ. и мат. величина која се протеже бесконачно у прошлост и будућност, бесконачан, континуиран след тренутака без почетка и без краја: израчунати – 2. а. одређено, израчунато доба дана, тренутак (означен сатима, минутима и секундама): тачно -, показати -. б. Утврђен систем одређивања тога доба дана (сата и других одсека дана): средњоевропско -. Превод српске речи *време* на словеначки у овом контексту би била именица *čas* и правилан превод реченице би био *Imaš čas za kavo?**

Бавећи се контрастивном преводном анализом лексике, В. Ивир (1984, 112-113) подсећа да се приликом учења страног језика лажни парови са делимичним преклапањем значења ретко и спомињу као лажни парови, а они су ипак потенцијално далеко опаснији као извор грешака у преводу него прави лажни пријатељи. Психолошки разлози за погрешно поистовећивање лексичких јединица из два језика знатно су јачи него у случају лажних парова са сасвим различитим значењем, будући да овде делује и притисак сличног облика и заједничког дела значења. У овој групи су могућа два случаја: $L1 > L2$ (кад реч првог језика обухвата шире значењско подручје него реч другог језика) и $L1 < L2$ (када реч првог језика обухвата уже значењско подручје него реч другог језика). Ако је $L1$ матерњи језик преводиоца, а $L2$ страни језик, и ако претпоставимо да он преводи са матерњег на страни

³³ *Карта -е ж. правоугаоно парче папира, обично са оквирним текстом који власнику даје право на војњу превозним средством: купити карту; показати карту кондуктеру; резервисати карту / аутобуска, авионска, железничка карта; радна карта месечна карта за раднике; ђачка карта месечна карта снижене цене за ђаке; месечна карта која важи за једну особу месец дана на одређеној прузи обично ограниченог броја војњи; повратна карта за војњу од полазне тачке до циља и назад / приликом куповине две карте до Цеља, молим.* (превела М. Полетановић)

³⁴ *Време, -ена, с. стање атмосфере с обзиром на температуру, влагу, облачност: време се је поправило, ustalilo; време ће се одржати још неко време; биће лепо време; експ. време се киса; прогнозирати, посматрати време; по таквом времену не идемо у шетњу; кишовито, јасно, хладно, облачно, сунчано, променљиво, ветровито време / априлско време променљиво, nestalno; лепо време сунчано; лоше време кишовито, хладно.* (превела М. Полетановић)

језик, онда можемо лако замислити да постоји опасност да он шире значење речи својега језика пренесе на реч страног језика и да ту реч онда употребљава у значењима која се у том страном језику остварују у неким другим речима. Претпоставимо да преводилац чији је матерњи језик хрватски или српски преводи на енглески језик и да мора превести реч *администрација* у разним контекстима: *Реаганова администрација постигла је прву победу у Конгресу; Чују се приговори да нам је савезна администрација превелика; Мере које је предузела савезна администрација нису биле довољне; Наша администрација у фирми није доста ефикасна; Администрација се буну против садашње расподеле дохотка у фирми; Уз оволику администрацију којом се морам бавити, не стигнем ништа урадити; Наћи ћете га горе у администрацији.* Чињеница да се у свим овим примерима јавља иста реч, прикрива разлике у значењу између њених појединих појављивања и лако може навести преводиоца да помисли да и њен енглески парњака *administration* пристаје у ове исте контексте. То, међутим, није случај: *administration* је, наводи Ивир, нашој речи слична обликом и мањим делом значењског садржаја, али се већим делом значењског садржаја од ње разликује и исправан превод мора то одразити: *The Reagan administration has won its first victory in Congress; Objections are sometimes heard that our federal administration is too big; The measure taken by the federal government have proved inadequate; The clerical service in our firm is not efficient enough; Our office (clerical) staff is protesting against the present distribution of incomes in the firm; With all this paper work that I have to do I hardly manage to do any real work; You will find him upstairs in the office.* Тек кад види све могуће речи администрација, изворни говорник постаје свестан њене значењске ширине (*administration, government, clerical service, office staff, clerical staff, paper work, office*).

Слично Ивириновим запажањима, ученици којима је српски језик матерњи, а који су у процесу учења словеначког, често преводе са свог матерњег језика и шире значење српског језика преносе на реч словеначког и користе је у значењима за која се у словеначком остварују у неким другим речима. Уколико се вратимо на српску именицу *време* примере реченица: *Имам времена за кафу; Презент је глаголско време; Колико је радног времена у овом месецу?; Данас је сунчано време* уочавамо да ученици неправилно преводе: *Imam vremena za kavo* (уместо *Imam čas za kavo*); *Sedanjik je glagolsko vreme* (уместо *glagolski čas*); *Koliko je delovnega vremena v tom mesecu?* (уместо *Koliko je delovnih ur v tem mesecu?*), док у преводу реченице *Danes je sončno vreme* праве грешке, јер се значење речи *vreme* подудару у оба језика. Даље, чести су неправилни преводи српске речи *карта* у реченицама: *To je geografska karta Srbije; Kupila je kartu za pozoriште; Резервисали смо две аутобуске карте; Цео дан су играли карте.* Тако забележени ученички преводи ових реченица гласе: *To je geografska karta Srbije* (уместо *To je zemljevid Srbije*); *Kupila je karto za gledališče* (уместо *Kupila je vstopnico za gledališče*); *Rezervirali smo dve avtobusne karte* (уместо *Rezervirali smo dve avtobusni vozovnici*); *Cel dan so igrali karte.* У последњем примеру реченице не долази до грешке јер се превод српске реч *карта* поклапа са словеначком речи *karta*.

Проучавајући словеначку лексику М. Ђукановић у раду *Svakovega tasta sestrična je moja mala teta* (2011a, 29-31) подсећа да српски и словеначки имају изузетно развијен систем породичних именована. У оба језика су веома присутни појмови с подручја сродства, која имају своје специфично значење и тешко су преводиви или чак непреводиви на други језик. Преводити заправо значи тражити или одређен формални коресподент или значењски еквивалент. Која је разлика између та два појма? Формални коресподент је онај значењски или граматички елемент који постоји у језичком систему два (или више) језика и заузима приближно једнак положај. Тај процес обично не представља већи проблем, јер формалне коресподенте једноставно налазимо у речницима, њихово значење је сасвим јасно говорницима оба језика, зато не доводи ни до каквих проблема у разумевању. За преводиоце

је већи изазов наћи значењски односно преводачки еквивалент. Тако у примеру реченице *To je moja sestra od strica* уочавамо грешку, јер словеначки језик под лексемом *sestra* подразумева само рођену сестру. Тако у *ССКЈ* налазимо објашњење *da sestra -e ž 1. ženska v odnosu do drugih otrok svojih staršev: sestra je že zaposlena; sta brat in sestra; ima dve sestri; mlajša, starejša sestra/ popol sestra polsestra; prava sestra*³⁵. РМС за термин *сестра* наводи 1. а. назив за женску особу у односу на децу истих родитеља или једног од родитеља. б. назив за женску особу у односу на децу браће и сестара њених родитеља: - од стрица; - од тетке, - од ујака. Управо због разлике употребе лексеме *сестра* у ова два језика долази и до честих грешака. У словеначком језику *сестра од стрица* би била *sestrična* (*ССКЈ: sestrična -ež hči strica ali tete: predstavila mi je svojo sestrično/ mala ali mrzla sestrična hči očetovega ali materinega bratranca ali sestrične*).³⁶ Стога би правилан превод реченице био: *To je moja sestrična*.

М. Ђукановић (2011а, 32) у поменутом раду представља две табеле у којима презентује разлике у лексемама *сестра/брат* у ова два јужнословенска језика:

словеначка одредница	српски еквивалент
brat	брат рођени брат
bratranec	брат од стрица брат од тетке брат од ујака
sestra	сестра рођена сестра
sestrična	сестра од стрица сестра од тетке сестра од ујака

српска одредница	словеначки еквивалент
брат	brat; bratranec
брат од стрица	bratranec
брат од тетке	
брат од ујака	
сестра	sestra, sestrična
сестра од стрица	sestrična
сестра од тетке	
сестра од ујака	

О лексичким и појмовним празнинама В. Ивир (1984, 122) наводи да један језик за одређени скуп значења располаже одређеним бројем лексичких јединица, а неки други језик за тај исти скуп значења располаже неким другим, већим или мањим бројем лексичких јединица. Такође, један језик лексизира одређени аспект изванјезичке стварности (тј. располаже лексичком јединицом којом га изражава), а други језик тај аспект изванјезичке стварности не лексизира и нема лексичке јединице којом би га изразио. На ово је веома

³⁵ *Сестра -е ж 1. жена у односу према другој деци својих родитеља: сестра је већ запослена; брат и сестра су; има две сестре; млађа, старија сестра / полусестра; права сестра (превела М. Полетановић)*

³⁶ *Сестра од стрица, ујака, тетке ж ћерка стрица, ујака или тетке: представила му је своју сестру од стрица/ујака/тетке / мала или хладна сестра од стрица/ујака/тетке ћерка очевог или мајкиног брата или сестре од стрица/ујака/тетке* (превела М. Полетановић)

важно указати ученицима чији је матерњи језик српски који су у процесу усвајања словеначког језика.

Говорећи о превођењу М. Ђукановић у тексту *Slovenske etnografske prvine v slovaropisju* (2011б, 108) констатује да непреводиве елементе делимо на лексичке и граматичке. Теорија превођења као непреводиве елементе наводи локализме, властита имена, фразеологизме, игре речи итд. У неком тексту означава као непреводиве оне речи којих нема у већем речнику или су објашњене сликовито. Неприводиве граматичке јединице су они граматички елементи који постоје у једном језику, а у другом не (словеначка двојина, словенски глаголски вид, германски члан, итд.). Обрађујући лексику без еквивалента у случају словеначко-српскохрватских речника К. Закрајшек у раду *О словеначкој лексици без еквивалента у српскохрватском језику и неким моделима њене транспозиције* (1991, 309) наводи да постоје три врсте лексикографских решења: могућа је описна идентификација у облику синтагме и у облику једне речи, позајмљенице. Иако је описна идентификација најинформативнија, преводиоцу не помаже пуно приликом тражења еквивалента. Навођење синтагме у речнику одговара навођењу приближног превода неког локализма; то решење је најчешће коришћено. Позајмљеница односно увођење нове речи се ретко користи, пре свега код језика мањег броја говорника.

3. Неправилна употреба предлога

Анализирајући превођење предлога и предлошких конструкција В. Ивир (1984, 140-141) наводи да су предлози речи које имају своје лексичко значење и као такви би се могли разматрати у поглављу о лексици. Они су истовремено и носиоци граматичког значења и падежних односа, па се морају анализирати у вези са граматичким јединицама. Већ и кратки поглед на то како су предлози обрађени у реченицама показује да се њихов опис не може исцрпсти анализом лексичких значења, а због богатства и разноврсности њихових функција они се не могу једнозначно спаривати међу језицима.

Немају сви предлози у словеначком језику једнаке коресподенте на српском језику, а то је управо оно што буну ученике на основном нивоу учења језика. Они се воде правилима српског језика и користе исте предлоге уз именице које имају у свом матерњем језику. Неки од примера би били: *Gremo na službo* уместо *Gremo u službo* (*Идемо на посао*); *Šli so u obisk/sprehod* уместо *Šli so na obisk/sprehod* (*Ишли су у посету/ шетњу*). Када говоримо о исказивању сати, у српском језику се користи *предлог у + акузатив* (нпр. *у седам, у пола пет*) док се у словеначком језику за исте употребљава *предлог об + локатив* (*ob sedmih, ob pol petih*). Стога је реченица *Pridem u pet* неправилна (*Долазим у пет*), јер је настала као резултат језичке интерференције. Правилан превод реченице би био: *Pridem ob petih*.

Тачна и прецизна употреба предлога, подсећа Душка Кликовац у раду *Предлошка значења у настави српског језика као страног: случај предлога У и НА* (2007, 47), једна од последњих ствари које са савладају у учењу страног језика; ни српски језик није у том погледу изузетак. Објашњава да постоје бар два разлога за то: први, објективан, јесте што су предлози високо полисемичне речи, не само са великом него и са веома разгранатом мрежом значења; други, субјективан, јесте тај што се међу њиховим значењима обично не тражи никаква веза – вероватно с претпоставком да је њу врло тешко, или чак немогуће наћи. Постоје, наиме, такве именице уз које се могу употребити оба предлога, при чему та два предлога означавају другачију ванјезичку ситуацију (*у / на броду, у / на води*), актуализују различита значења полисемичне именице (*у / на крају, у / на положају*), имплицирају унеколико различит појам (*у / на тањиру, у / на рукама*) итд. С друге стране, постоје и такви

парови лексема који имају врло слична значења, али с једним чланом тог пара може да се употреби само предлог *у*, а са другим само *на*; *у поткровљу – на тавану*, *у школи – на факултету*, *у Африци – на континенту* итд. Оба ова предлога могу се употребљавати и с акузативом и с локативом.

Оно што је такође евидентно у настави словеначког као другог/ страног језика јесте да ученици често имају проблем одређивања падежа. Увиђајући ову проблематику Рада Лечич у *Slovenski predlogi in frazemi* (2021) даје детаљан преглед употребе предлога са одређеним падежима. Посебно истиче примере када се исти предлози употребљавају уз различите падеже, попут *med + 4. падеж (акузатив)* и *med + 6. падеж (инструментал)*. Тако наводи да у акузативу *med* изражава: 1. простор (*Postavila se je med Ano in tamo; Stekli so med drevesa; Letalo je poletelo med oblake; Pomešal se je med množico; Slovar je dal med druge knjige*), 2. поделу (*Hrano so razdelili med reveže; Posest so razdelili med sorodnike; Zrna so raztresli med ptice*), 3. рангирање, припадност (*Slovenijo uvrščamo med srednjeevropske države; Delfini spadajo med sesalce*). У инструменталу *med* означава: 1. простор који је ограничен са две или више тачке (*Sedela je med simpatičnima gospema; Med našo hišo in sosedovo je veliko polje; Celje je med Ljubljano in Mariborom; Med pošto in železniško postajo so zgradili hotel; Med smetmi je našel kozarec*), 2. избор (*Bil je med najboljšimi študenti; Zmeraj je bila med zadnjimi; Med vsemi je najbolj izstopal; Ta film je med najbolj zanimivimi; To naj ostane med nama; Želimo si sožitja med narodi; Med prijatelji se dobro počutim; Med sabo si pomagajo; Med sestrami ni bilo nobene podrobnosti; Praznoval je med domačimi*), 3. време (*Dobili so se med peto in šesto uro; Med počitnicami so bili na morju; Med prazniki bom doma; Med zimo in poletjem so velike temperaturne razlike; Med odmorom so malicali; Ranjen je bil med vojno; Med kosilom so se pogovarjali; Med predstavo so nekateri kašljali; Med tednom veliko delam; Med hojo se je opotekla; Med vožnjo je kadil*), 4. меру, количину, степен (*Prehodili so razdaljo med dvajsetimi in tridesetimi kilometri; Pazila je otroke med drugim in šestim letom starosti; Kegљи tehtajo med 1,57 in 1,64 kilograma; Temperature se gibljejo med desetimi in petnajstimi stopinjami*), 5. начин (*Dneve preživlja med poslušanjem glasbe in gledanjem televizije; Govorila je med solzami*). (Лечич 2021: 34-37)

О предлогу *на*, који може да се користи уз 4. падеж (акузатив) и 5. падеж (локатив), Лачич подсећа да *на + акузатив* изражава: 1. простор а) кретање/усмереност према горњој страни некога/нечега, додир с неким/нечим (*Splezal je na drevo; Usedel se je na stol; Klobuk si je dal na glavo; Sliko je obesil na steno; Lestev so naslonili na zid; Roke je oprla na mizo; Kozarec je padel na tla; Potrkal je na vrata*), б) циљ кретања (*Grem na fakulteto (univerzo, ministarstvo, inštitut, agencijo, pošta, urad, sodišče); Prišli smo na travnik (vrt, trg, polje, cesto, ulico, parkirišče); Zavil je na levo (desno); Jutri bomo šli na deželo; Šli so na obisk (razstavo, prireditev, koncert, izlet, morje, ples, predavanje, tečaj, zabavo, poroko, sprehod); Gremo na kosilo (kavo, večerjo, zajtrk, pijačo); Odpravlja se na delo (sestanek); Hitim na vlak (avtobus); Prihiteli so mu na pomoč*); 2. време (*Na božično noč je zapadel prvi sneg; Na pustni torek ste vabljeni na povorko; Praznik pride na soboto*); 3. начин (*Na vso moč se je upiral; Časopis je na hitro prebral; Pesem se je naučil na pamet; Pohištvo je kupila na obroke; Blago prodajajo na debelo; Ostrigli so ga na kratko; Zakričal je na ves glas*), 4. поделу, меру, количину (*Torto so razrezali na deset kosov; Mizo so razstavili na dvoje; Ne vozi 160 km na uro; Zasluži 1000 evrov na mesec; Obsodili so ga na pet let zopora; Koliko stroškov pride na osebo?; Petra vidim enkrat na teden; Avtobus vozi na deset minut; Na kvadratni meter je padlo 100 litrov dežja; Tarčo je zadel na 50 metrov; Približal se mu je na dva koraka*); 5. средство (*Igra na kitaro (violino, klavir); Videli smo mline na veter; Kupil je peč na električno; Ura ima mehanizam na baterije; Vozi avto na plin*); 6. карактеристике (*Slep je na eno oko; Na obe nogi je hrom; Na videz deluje okorno; Na pogled bi mu dal dvajset let*);

6. узрок, иницијатива (*To se je zgodilo na njegovo željo*), 7. везивање–предлог као слободан морфем глагола (*Stalno misli na svojega otroka; Odgovoril je na vsa vprašanja; Gledal je samo na dobiček; Opozorili so ga na napade; Prah se lepi na tla; Naročila se je na njihovo revijo; V stiski se je obrnila na soseda; Se lahko zaneseš na prijatelje?; Na nikogar se ne ozira; Maja je zelo navezana na starše; Spozna se na elektroniko; Glasba lahko na nas dobro učinkuje; Vreme vpliva na počutje; Hišo je prepisal na ženo; Šli so na lov; Soseda pazi na otroke; Že dolgo čaka na avtobus; Naletel je na oviro; Jezen je na brata*). (Лечич 2021, 40-44). Напомиње да се предлог *na* + *локатив* користи када означава: 1. простор а) стање/положај на горњој страни некога/нечега, додир са неким/нечим (*Vaza je na mizi; Vrabci so na strehi; Odeja je na postelji; Knjige so na policah; Jezdec je na konju*), б) стање/активност на већој површини (*Smo na vrtu (trgu, polju, parkirišču, travniku, dvorišču, otoku), Na cesti je bil gost promet; Stali smo na pločniku; Določili so mejo na kopnem in na morju*), в) стање/активност у неком крају (*Smo na zabavi (obisku, razstavi, koncertu, prireditvi, izletu, predavanju, plesu, sestanku, lovu); Delam na fakulteti (univerzi, inštitutu, uradu, ministrstvu, agenciji, pošti); Srečali smo se na kosilu (večerji, zajtrku); Ponesrečil se je na drsanju*), г) дефинисање, одређивање (*Drugo poglavje je na dvajseti strani; Drevesa so na drugi strani reke; Hiša stoji na samem; Antarktika leži na skrajnem severu*); 2. време (*Tečaj se bo začel na začetku septembra; Prireditev bo na koncu leta; Na lepem so se pojavili oblaki*); 3. средство, оруђе (*Sardele je ocvrl na vročem olju; Meso je spekel na žaru*); 4. везивање – предлог као слободан морфем глагола (*Že dolgo delajo na tem projektu; Vsak mesec stavijo na dirkah*). (Лечич 2021, 49-50)

Прегледним и компаративним приступом ученици брже уочавају и савладавају правилну употребу предлога са одређеним падежом. Проучавајући предлошка значења у настави српског језика као страног Кликовац (2007, 61) закључује да се употреба предлога *u* и *na*, која често изгледа произвољна, у највећем броју случајева може се објаснити – и то основним, типичним просторним односима које означавају ови предлози. На те основне случајеве надовезују се различите њихове варијације, а и метафоричке пројекције означених просторних односа на апстрактне домене. Други закључак, како ауторка даље наводи, више је теоријске природе, и потврђује достигнућа савремене лингвистичке теорије, нарочито оне верзије когнитивне лингвистике која се обично назива когнитивна семантика. Он се, најпре, тиче начина на који предлози проширују своја значења од основних ка перифернијима – тако што се између конкретне ситуације коју треба језички кодирати и неке која постоји као прототип у језичком осећању траже сличности; а ако су оне довољно уочљиве или релевантне за дату сврху, та стварна ситуација придружује се категорији чији је протопит у питању. А што се разумевања језика тиче, видели смо да поред познавања језика велику улогу игра и знање о свету – не само о својствима живих и неживих ентитета него и о различитим друштвеним конвенцијама. Тако употреба предлога добро илуструје повезаност језичког са енциклопедијским знањем, као и сталну интеракцију између језичког система и онога што он мора да значи.

Приликом савладавања и усвајања предлога од кључног значаја је стално истицање, подсећање на правило и указивање на одступања у односу на српски језик како би се избегло дословно превођење и пресликавање из матерњег језика. Важно је ученицима указивати на чињеницу да се предлози због својих разноврсних функција не могу једнозначно спаривати чак ни међу сродним језицима. Од велике користи су вежбе превођења реченица са српског на словеначки у којима се могу уочити све недоумице које се ученику појаве током учења и усвајања словеначког језика.

4. Стварања/измишљања нових речи

Оно што је врло интересантно у процесу учења словеначког као другог/страног језика јесте да су ученици склони *стварању* нових речи. Услед сличности ова два јужнословенска језика често им се ствара лажни осећај владања лексиком, као и појава *измишљања* речи на словеначком. Неки од примера таквих речи су запажени у следећим реченицама: *Nikdo od vas mi ne more pomagati. Nikaj novega. Tri pota na teden imam aerobiko. Nikdaj nisem slišala za nekaj tako.* Речи *nikdo, nikaj, tri pota, nikdaj* су примери архаичне употребе речи и не користе се у словеначком стандардном језику, а њихови правилни преводи би били: *nihče/noben, nič, trikrat, nikoli/nikdar*. Словеначка лексема *kdo* значи *ко* и уколико погледамо ученикову предложену реч *nikdo* закључујемо да је она настала спајањем одричног облика глагола *biti* за 3. лице једнине (*ni*) и лексеме *kdo*, а све услед језичке интерференције, тј. покушаја дословног превода речи. Код примера реченице *Tri pota na teden imam aerobiko* јасно је да је ученик искористио број *tri* и претходно научену именицу *put* (у српском: *три пута*) како би понудио превод, иако је правилан превод *trikrat*. Грешке овога типа су врло честе, а најбољи начин за њихово елиминисање је указивање на исте, као и подстицање ученика да користе једнојезичне и двојезичне речнике, електронске корупе и проверавају употребу лексема.

Нису само ученици ти који стварају лексичке парове у страном језику по узору на реч свог матерњег језика него се то дешава и преводиоцима, запажа В. Ивир У *Теорији и техници превођења* (1984, 117-118). Често су у пуном уверењу (без проверавања) да та реч заиста постоји у том страном језику. У неким случајевима то значи стварање целе речи, а у другима само погрешно спајање појединих делова речи – обично суфикса и префикса са основом. Аутор даје илустративни избор таквих измишљених парова наводећи прво српску или хрватску реч, затим њен исправан енглески превод, и онда у заградама (са звездицом која упозорава да се ради о неприхватљивој речи) измишљени енглески пар наше речи: *agrotehnika – modern farming methods, modern methods in agriculture (*agrotechnics), apsolvant – senior undergraduate, student who has completed his course of studies but has not taken his final examination (*absolvant), bruto – gross (*bruto), daktilografinja – typist (*dactylographer), degustacija – tasting, sampling (*degustation), deprimiran – depressed (*deprived), dijafilm – film-strip (*dia-film), dirigent – conductor (*dirigent), dotacija – grant, grant-in-aid, subvention (*dotation), ekipa – team, group, party (*equipe), eksponat – exhibit (*exponate), grafoskop – overhead projector (*graphoscope), interpunkcija – punctuation (*interpunction), interurban – trunk call, long-distance call (*interurban), kartoteka – card index, card register, files, records (*cartotheque), klimatizacija – air conditioning (*climatisation), licitacija – bidding (*licitation), mehanografija – business machines, data-processing machines (*mechanography), parafirati – initial (*paraph), referat – paper, speech, report (*referate), renomiran – reputable (*renomated), rentabilan – profitable, paying (*rentable). Примери погрешно састављених речи због кривога спајања основе са префиксима и суфиксима су: *anorganski – inorganic (*anorganic), autoportret – self-portrait (*autoportrait), debalans – imbalance (*debalance), dezinformacija – misinformation (*disinformation), hiperprodukcija – overproduction (*hyperproduction), autogram – autograph (*autogram), rekonvalescent – convalescent (*reconvalescent), grafikon – graph (*graphicon), turistički – tourist (*touristic).**

Тако у *Словеначко-српско-хрватском речнику* Ј. Вескића (1932а, 43) под одредницом *kozolec* налазимо објашњење *хангар, шупа, сушионица, сушара*, у *Словеначко-српскохрватском речнику* С. Шкерљ, Р. Алексић и В. Латковић (1975, 141) *направа у облику скеле са летвама и кровом за сушење с(и)јена, жита и сл. док у најновијем Српско-словеначком и словеначко-српском речнику* В. Ђукановић и М. Ђукановић (2005а, 67) стоји

дрвена наткривена конструкција отворених страница која служи за сушење сена. Важност доброг разумевања и усвајања ових лексема је од значаја за свакога ко је у процесу учења страног језика, јер се на тај начин богати и проширује вокабулар, а уједно се боље разуме и култура тог народа. Маја Ђукановић у раду *Slovenske etnografske prvine v slovaropisju* (2011b, 109) табеларно представља типичне словеначке изразе, речи, које су део словеначког идентитета било као део свакодневног живота или као део историјско-културног предања. Сматра да те речи представљају део словеначке свакодневице, словеначке посебности те да морају бити очуване у преводу како би заживеле у другим језицима као словенизми будући да представљају Словенију и њену културу.

Етнографске реалије		пример
свакодневни живот	храна	zaseka, potica
	пиће	cviček
	одећа	avba
	музика/плес	povštertanc
	превозна средства	lojtrski voz
	рад	kozolec
култура	ликовна уместност	panjske končnice
	фолклор	jurnjevanje
	традиција	desetnica
	митологија	gozdni škrat
Географски појмови		пример
физичка географија	kraška burja	
ендемска фауна и флора	človeška ribica	

Ауторка објашњава да у безеквивалентну лексику често спадају речи које су у речнику означене као архаичне, етнографске или дијалекасте. За поједине речи је тешко оценити колико се уопште и користе у свакодневном животу и колико су познате просечном говорнику словеначког језика, друге су у живој употреби и део су словеначког препознавања у иностранству (нпр. *cviček, teran, potica, zaseka, panjske končnice* итд.).

Бавећи се питањем како превазићи језичке последице међукултуралних разлика при учењу страног језика Р. Драгићевић (2011, 85-86) предлаже употребу прецедентних текстова у настави. Овај термин је први увео руски лингвиста Ј. Н. Караулов 1986. године. Драгићевић наводи да прецедентни текст мора да поседује следеће одлике: 1. он мора бити добро познат представницима одређене језичко-културолошке заједнице; 2. он се често користи у свакодневној неформалној комуникацији (обично у сажетој форми); 3. његов смисао не одговара суми значења делова који га сачињавају; 4. да би се разумео, није га потребно стављати у шири контекст. Иако се под прецедентним текстом може подразумевати чак и синтагма, најбољи примери за ове текстове јесу: народне пословице и изреке, фразеологизми, бајке, песме, општепознати дијалози из филмова, рекламе, новински наслови итд. Поред прецедентних текстова, постоје и прецедентна имена, као што су у српској култури: Краљевић Марко, Хајдук Станко, Милош Обилић. Мајка Југовића, али и имена која спадају у светску културну баштину: Аполон, Херкулес, али и: Морнар Попај, Паја Патак итд. На вишим нивоима учења српског језика, странце треба упознавати са прецедентним текстовима, јер они представљају добар пример везе између културе и језика. Говорници српског језика обично се упознају са њима још у раном детињству и на основу њих формирају сазнања и прототипе, обрасце о свету у којем живимо. Тако се, на пример, кроз

лик Краљевића Марка вековима градио појам храбрости, борбености, одважности, кроз лик Светог Саве идеал формирао се идеал учитеља, скромног, пожртвованог, умног човека итд.

Значај употребе прецедентних текстова у настави словеначког као другог/страног језика увиђа се још од почетког нивоа где се ученици упознају са основним словеначким терминима како из свакодневног живота, културе, физичке географије, а то знање се шири и продубљује на средњем и високом нивоу, јер се од изузетне важности добро и правилно разумевање ових лексема како би се што боље превазишле међукултуралне разлике и усвојиле специфичности словеначке националне културе.

5.3.1.1. Закључак

Грешке у преводу дешавају се на свим језичким нивоима – од најнижег до највишег, а генерално о њима Бугарски (2009, 151) истиче да за било која два језика у равни система једног и другог по правилу нема праве подударности 1:1 између њихових знакова, док се у процесу прекодирања, дакле, у равни текстова, мора у принципу постићи управо таква подударност елемената оба језика на плану садржаја.

Како се горе наведене грешке не би усталиле и укорениле од изузетне важности је да предавач ученике упозори на њих и исправи их када дође до њихове неправилне употребе. Ученике треба подсећати да владати словеначким језиком не значи само усвајати што већи вокабулар него и познавати особености тог језика. Ученицима се може препоручити и коришћење Gigafida,³⁷ корпуса за словеначки језик, на коме могу да провере употребу речи у контексту, њену учесталост и ширу примену. На средњем и високом нивоу могу се упутити на коришћење једнојезичног речника (ССКЈ) где поред основног значења лексеме могу да се упознају и са свим њеним додатним значењима и употребом у контексту.

5.3.2 Међујезичка хомонимија

Хомонимија је језичка појава које се бави терминима који имају исти облик, а различито значење у два језика. Тафра (1986, 388) наводи да су хомоними у опозицији по међусобној искључивости, по својеврсном семантичком одгуривању, тј. по одсутности контекстуалне заменљивости. Ова је искључивост једина семантичка веза међу њима, па због тога хомонимију сврставамо у семантичке феномене.

Бавећи се типовима хомонимије, Рајна Драгићевић у *Лексикологији српског језика* (2010, 321-322) пише: „У већини приручника говори се о тзв. правој хоминимији, хомоморфији, хомографији, хомотонимији. Пуни хомоними су, на пример: *атлас* (збирка географских карата) и *атлас* (врста тканине); *нанула* (врста обуће) и *нанула* (покр. певница у цркви). Пуна (потпуна) хомонимија је однос између лексема које се подударају у свим граматичким облицима у писаном и говорном тексту. Хомоморфија је лексичка хомонимија лексема које се подударају само у неким од граматичких облика (нпр. *бити*, *бијем* и *бити*, *будем*). Хомографија је лексичка хомонимија лексема које се подударају само у писаном тексту (нпр. *лук* и *лук*).“ Драгићевић даље наводи (2010, 322) да у дефинисању хомонима не треба избегавати чињеницу да су сви хомоними у српском језику уједно и хомографи, али

³⁷ <https://viri.cjvt.si/gigafida/>

сви хомографи нису хомоними (нпр. нису хомоними, а јесу хомографи лексеме *унука* – именица женског рода у номинативу једнине и *унука* – именица мушког рода у генитиву једнине). Д. Гортан-Премк (2004, 150) у хомониме убраја само праве или пуне хомониме, док однос између хомоморфа, хомографа и хомотона сматра језичким појавама сличним хомонимији. Према Р. Драгићевић (2010, 322) хомоними се могу поделити на пуне (потпуне) и непуне (непотпуне) хомониме, с тим што и једни и други морају да припадају истој врсти речи. Разлика између пуних и непуних лежи у томе да се непунни не подударују узајамно у свим граматичким категоријама.

Овим феноменом који отежава учење страног језика, Дејвид Кристал у *Енциклопедијском речнику модерне лингвистике* (1988, 95), описује да идентичност обухвата и говорни и писани облик, али могућа је делимична хомонимија (или хетеронимија) где се идентичност јавља само у једном медијуму, као код хомофоније или хомографије. Када дође до двосмислености међу хомонимима (ненамерно или намерно, као у загонеткама и играма речи) каже се да је у питању хомонимски конфликт. Бавећи се класификацијом исте појаве, Мајсторовић (2020, 63) констатује да постоје угрубе поделе на међујезичке хомониме код којих постоји апсолутно значењско непреклапање и оних код којих постоји извесно значењско преклапање, те оних код којих постоји апсолутно графемско преклапање и оних код којих оно није потпуно.

Хомониме је *лажним пријатељима* први назвао француски лингвиста Шарл Бали и термин је баш у том облику широко прихваћен међу лингвистима, преводиоцима и критичарима. О међујезичкој хомонимији пише и Д. Гортан-Премк (1997, 150), српски лексикограф и лексиколог, наводећи: *Хомонимија није системска појава. Она је само чињеница, факат у лексичком систему. Она је постојање и могућност постојања двају или више диверзних семантичких садржаја у формално, по спољашњем изгледу истоме облику.*

О хомонимији као узроку неспоразума у комуникацији Рајна Драгићевић (2010, 327) каже да би лексичка хомонимија могла бити узрок бројних неспоразума у комуникацији. Међутим, језички и ванјезички контекст често неутрализује тешкоће у споразумевању. Б. Тафра (1986, 383) примећује да је хомонимија директно пропорционална с контекстом: што је контекст шири, то је већа могућност семантичке идентификације (тј. поистовећивања, међусобног мешања) хомонима. *Хомонимија тражи*, сматра Б. Тафра, *да се у лингвистичкој анализи узима већа јединица од реченице, па иде у прилогзаговорницима тексуталне граматике. Наиме, у комуникацијском контексту, односно у макроконтексту, не постоји хомонимни конфликт.* Важно је имати у виду да пошиљалац поруке често намерно формира хомонимску ситуацију и њоме се служи да би остварио неки циљ у преношењу поруке.

Драгићевић у поглављу намењеном једнојезичкој и међујезичкој хомонимији (2010, 329) указује на налазе и запажања Мариане Алексић (2006, 21) која наглашава различиту природу једнојезичке и међујезичке хомонимије тако што коментарише дефиницију једнојезичке хомонимије Д. Шипке, по којем је то лексичка појава која се јавља услед подударања форми две лексеме удаљеног или неповезаног значења. Једнојезички хомоними су, дакле, формално подударни и значењски неповезани. У случају међујезичке хомонимије, констатује М. Алексић, не може се инсистирати ни на подударности формалног састава чланова пара, ни на удаљености и неповезаности њиховог значења. Међујезички хомоними најчешће имају исто порекло, што изазива њихову и формалну и семантичку случност. М. Алексић каже да и на међујезичком нивоу постоје хомонимски парови чији чланови нису семантички повезани, али је њих врло мало. Ауторка наводи чак и процентуалну

заступљеност семантички неповезаних међујезичких хомонима и тврди да она износи око 10% за бугарске и српске хомониме.

Сродни језици, попут словенских језика, права су ризница за истраживање лажних пријатеља. Многи српски слависти који су се бавили питањем међујезичке хомонимије, М. Радић-Дугоњић (1991), Б. Тошић (1985), М. Ђукановић (2006), М. Алексић (2006) констатују да није лако одредити које су тачно то лексеме које чине међујезичке хомониме.

Милана Радић-Дугоњић у раду о међујезичкој хомонимији српског и руског (1991, 5) потврђује другим речима да словенски језици представљају идеално подручје за изучавање овог лексичког система услед своје формалне сличности и истовремено крупне семантичке разлике. М. Алексић (2006, 20) наводи да међујезички лексички хомоними морају да припадају истој врсти речи, што, према речима ауторке, није строго наглашено у другим приступима међујезичке хомонимије.

Проучавајући сродне језике Јеласка и Хржица у раду *Потешкоће у учењу сродних језика: превођење са српског на хрватски* (2002, 91-92) наводе да учење сродних језика има неке јасне предности пред учењем различитих језика, нарочито у почетку када постоји већи степен разумевања и предвидљивости на свим језичким нивоима. Учење сроднога језика има и својствене тешкоће узроковане недостатком јасних показатеља различитости. Како се у раду наводи, кад човек учи страни језик, обично зна да га не разуме и не зна са њим да се служи. Али када учи сродан страни језик, неутемељено је уверен у властито знање, тј. не зна да га не разуме и не зна да се тим сродним страним језиком (добро) служи. Тако сличност израза која скрива садржајне различитости доводи странца у заблуду да разуме написано или изговорено на страноме језику, или потиче употребу облика и речи властитог, полазног језика уместо страног јер се предност учења сродних језика умањује тим недостатком јасних показатеља различитости. Једна су од познатих потешкоћа у учењу страних језика тзв. лажни пријатељи, пар речи или изрази који у два језика имају исти или препознатљиво сличан облик, најчешће исто порекло, али различито значење. Неки се ипак могу открити захваљујући изванјезичком знању. На пример, кад се странац који зна руски, нађе у неприлици или прасне у смех видећи на загребачкој продавници великим словима написано ПОНОС јер се тако на руском каже пролив, ипак ће због знања о свету вероватно и сам моћи закључити да та реч на хрватском значи нешто друго, и то повољно. Но није увек тако. Ако неко странцу који зна руски, а мало хрватски каже да је водитељ нагло прекинуо састанак због поноса, без додатних података странац неће знати да није разумео узрок шефовог поступка. Што су језици ближи, просторно или културолошки, лажних пријатеља може бити више.

На релацији српског и словеначког језика могло би се рећи да је и данас недовољно литературе из ове области. Самим феноменом хомонима између српскохрватског и словеначког први се позабавио Јанко Јуранчич у *Граматици словеначког језика за Хрвате и Србе* (1965, 29-37) наводећи 268 лексема, представљајући их у три колоне како би што сликовитије објаснио ову појаву. Из новије литературе о лажним пријатељима на релацији српског и словеначког језика треба свакако споменути речник Влада и Маје Ђукановић *Српско-словеначкии словеначко-српски речник*, у коме су лажни пријатељи посебно обележени (подвучени) и истакнути како би се на њих указала додатна пажња, јер због *своје сличности* у оба језика представљају прилично велики језички проблем због правилног разумевања (Ђукановић и др. 2005а, VIII). Од 16.171 одреднице у словеначко-српском делу овог речника има 260 лажних пријатеља (потпуних међујезичких хомонима, идентичног облика у оба језика). Српско-словеначки део речника садржи 15.397 одредница, међу којима

има 176 лажних пријатеља. Аутори речника такође наглашавају да је за преводиоце важно да се у двојезичним речницима лажни пријатљи истакну и на неки начин одвоје од осталих одредница.

Након ових разматрања уочљиво је, према Р. Драгићевић (2010, 329), да аутори наглашавају симетричност хомонима – они морају да припадају истој врсти речи, морају припадати истом лексичком слоју (стандардном језику) и морају бити временски упоредиви, тј. користити се у истом времену.

У циљу ефикаснијег усвајања међујезичких хомонима, у уџбенику словеначког језика намењеног говорницима српског *Slovenščina brez meja*, у 10. поглављу налази се шаљива кратка прича коју је ауторка написала користећи управо међујезичке хомониме, односно такозване лажне пријатеље из ова два сродна језика (Полетановић 2014, 67):

Kobilica je živela v rumeniroži. Bila je trudna, ker je stradala vse leto. Veliko je razmišljala o mesnemcmoku, ker je v izložbi neke gostilne videla prebrisanegaslovenskega fanta jesti cmok. Ljubila je meso, ampak si je obljubila, da bo ostala načelna in pozabila na to. Nekega dne je obiskala miško, svojo poročno pričo. Zmeraj je bila lepo oblečena. Tistega dne je imela na sebi žabe, bluzo in krilo. Miška je bila v pokoju in se je ves čas zabavala. Živela je na otoku in na vratih njene hiše je pisalo: Muca, čuvaj! Ko je kobilica prišla k miški, jo je ta povabila na plažo, pokopanju pa še na zelje in korenje. Kobilica se je v hipu razveselila in z miško sta s pisanimi vilicami jedli zelenjavo. Po jedi je bila kobilica presrečna, zato je ves ljubi dan igrala na kitaro.

Скакавац је живео у жутом цвету. Био је уморан, јер је читаве године гладовао. Много је размишљао о меснатој кнедли, јер је у излогу неке гостионе видео превртљивог словеначког дечака како једе кнедлу. Волео је месо, али је себи обећао да ће остати доследан и да ће да заборави на то. Једног дана је посетио мишицу, своју куму. Увек је била лепо обучена. Тог дана на себи је имала хулахопке, блузу и сукњу. Мишица је била у пензији и све време се проводила. Живела је на острву и на вратима њене куће је писало: Маца чувар! Када је скакавац дошао код мишице, она га је позвала на плажу, а после купања на купус и шаргарепу. Скакавац се у тренутку обрадовао и заједно са мишицом су шареним виљушкама јели поврће. Након јела је свакакац био пресрећан, зато је цео боговетни дан свирао гитару.³⁸

Међујезичка хомонимија (од делимичне до потпуне) или *лажни пријатељи* који изазивају и озбиљне и анегдотске грешке присутне су на свим нивоима учења језика. Отклањају се посебним истицањем и честим указивањем на разлике које привидне сличности носе. Као добра пракса, показало се то да се ученици непрестано усмеравају на то да провере значење одређене речи и кад им се чини да је сигурно знају. У наставку су наведени примери лексема, међујезичких хомонима који најчешће праве тешкоће ученицима.

³⁸ Превод: Милица Полетановић.

Примери делимичне међујезичке хомонимије:

	словеначки	српски
Именице	stol	столица
	roža	цвет
	ljubimec	љубавник
	toča	град
Придеви	pristojen, -jna, -o – nadležan	пристојан, -на, -о –
	nadležen, -žna, -o – dosadan	надлежан, -на, -о –
	zgoden, -na, -o – rani	згодан, -на, -о –
	rumen, -na, -o – žut	румен, -на, -о –
	podoben, -na, -o – sličan	подобан, -на, -о
	ugoden, -dna, -o – povoljan	угодан, -на, -о

Примери потпуне међујезичке хомонимије.

	словеначко-српски	српско-словеначки
Именице	krilo, -a, s. – сукња	крило, -а, с. – нарочје; perut
	slovo, -esa, s. – растанак, опроштај	слово, -а, с. – beseda
	celina, -e, ž. – континент	целина, -е, ж. – celota
	blago, -a, s. – роба	благо, -а, с. – zaklad
	stan, -a, m. – статус, стање	стан, -а, м. – stanovanje
	mapa, -e, ž. – фасцикла	мапа, -е, ж. – zemljevid
	poklon, -a, m. – наклон	поклон, -а, м. – darilo
	reč, -i, ž. – ствар	реч, -и, ж. – beseda
	župan, -a, m. – градоначелник	жупан, -ана, м. – poglavar župe
	Придеви	prost, -a, o – слободан
drag, -a, -o – скуп		drag, -а, -о – mil, ljub

	ljudski, -a, -o – народни	ljudski, -a, -o – človeški
	slovenski, -a, -o - словеначки	slovenski, -a, -o – slovanski
	pisan, -a, -o – шарен	pisan, -a, -o – pisen
	poslušan, -a, -o – слушан	poslušan, -a, -o – priden, ubogljiv
	prebirsan, -a, -o – препреден	prebrisan, -a, -o – pobrisan
	zaveden, -dna, -o – свестан	zaveden, -a, -o – vpisan
Глаголи	vikati, -am nedov. – персирати	викати, -чем – kričati
	igrati, -am nedov. – играти, свирати, глумити	играти, -амнесвр. – igrati, plesati
	starati se, -am se nedov. – старити	старати се, -амсенесвр. – skrbeti se
	žaliti, -im nedov. – вређати	жалити, -им несвр. – obžalovati
	pričati, -am, nedov. – сведочити	причати, -амнесвр. – pripovedovati
	zračiti, -im, nedov. – проветравати	зрачити, -им, несвр. – sevati
	porobiti, -im, dov. – порубити	поробити, -им, свр. - posužnjiti
Непроменљиве врсте речи	a člen – да ли	авез. – ampak
	kadar vez. – када	кадар, -ра, -ро, прид. – vešč, sposoben
	ja prisl. – да (потврдна речца)	ја зам. – jaz
	ali člen, vez. – да ли, или	али везн. – а, ampak
	ker vez. – јер	кер, -а (мн. керови) - pes

Као што се види из табела, међујезички хомоними између српског и словеначког језика најчешће се јављају код именица и придева, ређе код глагола и непроменљивих врста речи. Како Ђукановић и Ковачевић (2011г, 41) закључују у свом раду о међујезичкој хомонимији *Проблеми превођења са сродних језика: међујезичка хомонимија (на примеру српског и словеначког језика)*, указивање на међујезичке хомониме у српско-словеначком и словеначко-српском речнику, јесте први корак ка њиховом јасном обележавању у ова два генетски сродна језика и подсећају да је указивање на ове лексеме стални део наставе словеначког језика.

5.3.3 Фраземи

Фраземи или идиоми представљају речи које се у два језика морају дословно напамет научити, јер како истиче и сам Бугарски (2009,151) појам *исти садржај* мора да се схвати нешто еластичније, уз прихватање чињенице да апсолутних еквивалената између различитих језика нема и не може бити (баш као ни апсолутних синонима унутар истог језика), те да се

треба задовољити проналажењем онога што Најда назива најближим природним еквивалентом (Најда 1964; Најда 1969). Као примере за ту тврдњу Бугарски (2009, 200) наводи примере у којима једно пише, а друго се подразумева: *испод жита, ситна риба, хватати маглу, бити на коњу, носити главу у торби*.

Како наводи Р. Драгићевић у *Лексикологији српског језика*: „Фразеологизми (*идиоми, фразеолошки обрти, фраземи, устаљене конструкције*), јесу устаљене језичке јединице које се састоје од најмање две речи³⁹ и имају јединствено значење. Тако, на пример, у фразеологизме спада конструкција *кад на врби роди грожђе*, зато што је то устаљена вишечлана језичка јединица, јер се у њој не могу мењати ни ред речи ни саме речи у њој, а и јединствена је јединица, јер цела конструкција означава *никад*. Према томе, *кад на врби роди грожђе* јесте експресиван начин да се каже *никад*. Значење целине не може се изводити из значења сваке речи понаособ из које се састоји фразеологизам. То јединствено значење се у литератури назива *глобалним* или *општим значењем* (исп. Д. Мршевић-Радовић 1987, 13). Оно омогућава да се фразеологизам третира као јединствена јединица, која, наравно, има и јединствену синтаксичку функцију. То јединствено значење и јединствене функције фразеологизма (која се понекад тако илустративно манифестује кроз могућност да се цео фразеологизам замени једном речју) наводе семантичаре да и фразеологизме сматрају јединицама лексичког система, равноправним са речим односно лексемама. Управо због тога што се увођењем фразеологије проширује број јединица у лексичком систему, под лексикологијом у ширем смислу подразумева се лексикологија у ужем смислу проширена фразеологијом...“ (Драгићевић 2010, 24).

Ж. Ковачевић (2009, 12) подсећа да многи идиоми могу лако да заведу. Идиоми (од грчког *idios*, што значи *особен, својствен*) су посебни изрази који значе нешто друго него речи који га чине. Идиоми су нека врста кодираниог језика унутар језика, који као да је смишљен да збуну странца и нагласи осећање блискости међу онима који га говоре. У ствари, идиом је оригинална креација, јер даје ново значење групи речи које већ имају своје значење. Дакле, реч је о особитој устаљеној комбинацији речи која има посебно значење које се не може извести из њених саставних делова. Тако, неке фразе које су у општој употреби у једном језику губе контекст кад се дословно преведу на други језик, чиме шаљу наопаку поруку. Разуме се, овде ради о ужем специфичном значењу појма идиом, који има и своје шире значење. Термин *идиом* употребљавамо у оном његовом значењу које обухвата и неутрализује појмове *језик* (стандардни, супстандардни и нестандардни), *наречје*, *дијалект*, *варијанта*. Напросто, идиом је сваки облик језичке појавности, без обзира на његов однос према другим облицима било по вертикали било по хоризонталу и без обзира на његов друштвени статус (Бранислав Брборић и Павле Ивић, *Начела језичке политике*, *Језички приручник*, страна 12).

Ерика Кржишник, која се обимније бавила истраживањем и значењем словеначких фразема, њиховим облицима, класификацијама и другим поделама, посебно наглашава сталност фразема. Кржишник наводи (1994, 92-93) да сталност фразема обухвата пре свега непроменљивост његових саставних делова. Речи унутар фразеолошке везе немају једнаке

³⁹ Вишечланост фразеологизма је једна од његових доминантних особина. По томе, између осталог, препознајемо фразеологизме. Међутим, М. Дешић (1984, 54) примећује да се изрази могу састојати и из једне речи: нпр. **главом** = лично, сам... - Обећаваше да ће поћи главом к суду; **гласом** = гласно, изгласа... - Овај се тако јако уплашио да се главом плакао: **маглу!** **магла!** = бежи! одлази! – Кад улази у каки салон, одмах све госпође маглу. У Речнику САНУ под одредницом израз стоји: *реч, скуп речи којима се нешто исказује, изражава; устаљени спој речи, идиом, фраза*. Можда ови једночлани изрази не спадају у фразеологизме, али није случајно то што их је лексикограф обрадио као изразе, а не као посебна значења речи.

могућности као и изван фразема (као самосталне речи). Уколико то ограничење прекршимо, из фразема добијамо обичне речи. Стално, иако понекад теже описиво је значење фразема. Наведено илуструје примерима:

rožice saditi – НЕ: **rožico posaditi* (npr. *Ves večer že rožice sadi, namesto da bi povedal kako in kaj* : **Rožico je posadil, zdaj pa misli, da je vse urejeno*);
prešteti rebra (komu) – НЕ: **šteti/preštovati rebra*;
kot iz škatlice – НЕ: **kot iz škatle; pustiti na cedilu (koga)* – НЕ: **pustiti na cedilcu; noč in dan* – НЕ: **dan in noč*;
dati košarico (komu) – НЕ: **dati novo košarico (komu)*;
čez noč – НЕ: **čez celo noč*.

Фразем свакако није у потпуности непроменљив, иначе бисмо га у тексту употребљавали само као цитат, што он није. Његов облик може делимично да сепромени, а да се не промени значење. У погледу употребе облика постоје и фразеолошке варијанте. Ни једно ни друго није произвољно, па се може говорити о сталној или ограниченој варијабилности у вези са променом фразе, која обухвата:

а) облике за укључивање у текст (употреба):

- коњугацијске: *pustim, pustiš, pusti... na cedilu*, али НЕ: *splavam, splavaš po vodi*, него само 3. лице;
- временске: *mlati, mlatil je... prazno slamo*;
- модалне: *pustiš, pusti, pustil bi na cedilu*, али само: *pojdi, pojdite, naj se gre... solit* НЕ: *(jaz) se grem solit*;
- падежне: *boljša polovica, boljše polovice* итд.

б) фраземске (фразеолошке) разлике:

- морфолошке: *imeti v časti/v časteh (koga), zabrenkati na drugo struno/na druge strune, vreči/metati naprej, pihati na dušo (komu) in popihati na dušo (komu)*, али НЕ: *pihniti na dušo (komu)*;
- синтаксичке:
 - конверзија: *postaviti na glavo (kaj) – tukaj je vse na glavo postavljeno; mlatiti prazno slamo – (to je samo) mlatenje prazne slame*;
 - факултативне (необавезне) делове: *garati kot živina/garati kot črna živina, manjka eno kolesce/manjka eno kolesce v glavi*;
- садржајне: *obрати do kosti/obisti, udariti/zabrenkati na druge strune; iti na led/limanice, na vse kriplje/pretege*.

Непоштовање сталности фразема, укључујући сталну или поменутоваријабилност, није само кршење уско схваћене књижевне норме него може да проузрокује неспоразум и неразумевање. Погрешна употреба наине проузрокује распад значења фразема, уместо фразеолошког значења у тексту наступа дословно значење слободне фразе или долази до несхватања.

Према обиму, Кржишник (1994, 91) фраземе дели на реченичне и нереченичне.

а) Нереченичне даље дели паралелно са врстама речи на:

именичке: *mož beseda, figa mož, boljša polovica, nočni ptič*;
придевске: *kot iz škatlice, odprte glave, neumen ko(t) noč, zvit kot presta*;

прилошке: *na vse kriplje, o svetem nikoli, čez noč, iz vsega srca, noč in dan;*

глаголске: *pustiti na cedilu, skočiti si v lase, splavati/iti po vodi, prelivati/preliti kri, prešteti kosti, poznati do obisti, živeti na veliki nogi, zajemati z veliko žlico, kupiti mačka v žaklju, vreči puško v koruzo, vrteti jezik.*

б) Реченичне би се разврстале у једно-, дво- или вишереченичне, али је на том месту због традиционалног појмовања да су реченични фраземи увек само пословице, изреке итд. важније је навести да су непословичне.

непословичне: *Ta je pa bosa; To je pa (že) višek, Saj ne gori voda;*

пословичне: *Jabolko ne pade daleč od drevesa; Kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima.*

Е. Кржишник (1994, 96) истиче да фразем са својом експресивношћу увек обележава језичко средство без обзира на врсту текста у којој је употребљен. Наводи *ССКЈ* као извор где су фраземи сакупљени у посебном фразеолошком гнезду и означени ознаком *експресивно*, али подсећа да се на *ССКЈ* није могуће у потпуности ослонити.

Крајем 2011. на Институту за словеначки језик *Fran Ramovš ZRC SAZU* излази први, дуго очекивани *Slovar slovenskih frazemov*, Јанеза Кебра. Данас је, захваљујући развоју савремене технологије, доступан и у електронском облику.⁴⁰

У српском језику, домаћи једнојезични речници наводе фразеологизме после обраде значења речи, подсећа Р. Драгићевић (2010, 26), али им недостаје детаљан фразеолошки речник. За сада на српско-хрватском језику постоји само *Фразеолошки речник хрватскога или српскога језика* Јосипа Матеша, који је објављен у Загребу 1982. године, и неколико двојезичних фразеолошких речника (нпр. руско-хрватски или српски фразеолошки речник, чији су аутори А. Менац и др. 1979–80; енглеско-српски фразеолошки речници, које су објавили Б. Герзић 1995. и Ж. Ковачевић 1997; немачко-српскохрватски фразеолошки речник, чији су аутори П. Мразовић и Р. Приморац 1991; српско-немачки (преводни) фразеолошки речник, који је саставила Б. Петронијевић 2007. године итд. За сада не постоји ниједан словеначко-српски фразеолошки речник, а његово постојање би знатно олакшало и убрзало учење словеначког језика.

У даљим анализама и класификацијама фразеологизама из угла упоредне анализе значајан је и рад Мирјане Зарифовић Грковић (2018, 174) где се истиче да је основни појам еквивалентност, под којим се могу разумети сличности и разлике које се примећују приликом поређења фразеологизама у два језика. Ауторка се у потпуности слаже са поделом типова еквивалености коју су понудиле Павица Мразовић и Ружица Приморац, према којој се разликује: потпуна еквивалентност (фразеологизми се подударују на лексичком, морфосинтаксичком и семантичком нивоу), лажне пријатеље (подударује фразеологизама на структурном, формалном и лексичком нивоу; разлике у семантици), парцијалну еквивалентност са морфосинтаксичким разликама, парцијалну еквивалентност са лексичким разликама, парцијалну еквивалентност са морфосинтаксичким и лексичким разликама и нулту еквивалентност (за фразеологизам полазног језика не постоји одговарајући фразеологизам у циљном језику) (Мразовић и др. 1965, 293).

⁴⁰ Slovar slovenskih frazemov <https://fran.si/192/janez-keber-frazeoloski-slovar-slovenskega-jezika>

За преводилаштво је од посебног значаја познавање правог фразеолошког фонда страног језика, истиче Д. Чампар у раду *Преводна еквиваленција фразеологизираних именичких деминутива* (1988, 88-89), јер заједно с речју као семантичком јединицом фразеологизми образују јединствен лексичко-фразеолошки систем датог језика. Правилно преношење фразеолошких јединица језика изворника на језик превода доводи до обогаћивања изражајних средстава и показује његову савршеност, живописност и пластичност. Код правих фразеологизама у први план избија смисао комплекса у целини, а значење посебне речи, њен удео у знатној мери се потиरे. Тако се одређена неутрализација деминутивног значења, губљење строгог структурно-семантичког поклапања са мотивационим облицима, врши и код изведених деминутивних именица утканих у различите фразеолошке обрте, пословице, изреке, загонетке и крилатице. Основна одлика таквих фразеологизама је десематизација деминутивних лексичких чланова и моносемантизација читавог фразеологизираниог скупа речи. То је због тога што фразеологизми у ужем смислу представљају стабилне, устаљене склопове састављене од компонената које на плану садржаја чине једну целину. Као такви, готови – они се по потреби контекстуално модификују, проширују и репродукују у говорном процесу и сврсисходно употребљавају у разговорном и књижевно-уметничком стилу. Њихово значење, па самим тим и међујезичка еквиваленција, нису адекватни збиру значења непосредних конституената.

Од скорије литературе на тему фразеологије важно је поменути дело Раде Лечич (2021) *Slovenski predlogi in frazemi* у коме је поред предлошких веза представила више од 400 фразема различитог значења и око 30 пословица. Фраземе, који су посебно истакнути, употребила је у реченици и испод сваке дала додатни превод. У књизи се налазе духовите илустрације doslovnogг превода фразема које помажу ученику да их виуализацијом брже и лакше запамти. Приручник овога типа је од велике користи ученицима средњег и високог нивоа језика, јер на креативан и забаван начин додатно могу да прошире свој вокабуларни фонд.

Заједнички европски оквир за живе језике, изучавање фразема сврстао је на средњи и виши ниво учења страних језика (од нивоа самосталног корисника). Из тога се закључује да је овладавање фраземима сложенији и комплекснији део лексике страног језика. На основном нивоу уџбеника *Slovenščina brez meja*, на последњој страни 10. лекције, тј. на последњој страни књиге, налази се списак фразема које је ауторка уџбеника претворила у кратку причу како би на илустративан начин ученицима представила поједине фраземе и упознала их са њима

Čprav velja tudi na Slovenskem, da je vse polno stereotipov, na primer: da študentje pijejo kot žolne, spijo kot polhi, kadijo kot Turki in živijo kot ptički na veji, smo jih ovrgli z učenjem slovenščine. Zavihali smo rokave, bili pridni kot čebelice, garali kot črna živina in zdaj smo na konju, slovenščino imamo v malem prstu.

Иако је у Словенији све пуно стереотипа, на пример: студенти пију као смукови, спавају као медведи, пуше као Турци и живе као птице на грани, ми смо их демантовали учењем словеначког. Засукали смо рукаве, били вредни као пчелице, марљиво радили као мрави и сада смо на коњу,

На курсу за средњи ниво ученици се детаљније и интензивније упознају са фраземима, а у уџбенику за Б2 ниво, *Slovenska beseda v živo 2*, у оквиру сваке јединице (укупно их је 10 у целој књизи) представљено је по пар фразема који прате тему лекције (породица и слободно време, образовање, здрав живот, екологија и друге). Неки од фразема су: *biti z vsemi žavbami namazan* (превод: *бити премазан свим бојама*), *biti malo čez les* (превод: *бити мало луд*), *biti copata* (превод: *бити напучар*), *imeti krompir* (превод: *иматисреће*), *bogu za hrptom* (превод: *богу иза леђа*), *biti nedeljski voznik* (превод: *бити лош возач*), *iti po gobe* (превод: *умрети*), *splavati po vodi* (превод: *пропасти*), *dajati koga na zob* (превод: *нуди алкохол*), *imeti jekleni konjiček* (превод: *бавити се аутомобилом/моторним возилом*), *zmešati komu glavo* (превод: *слудети некога*), *ne pustiti na cedilu* (превод: *оставити некога без помоћи*).

На високом нивоу курса присутност фразема је знатно већа и ученик се са њима сусреће како у текстовима тако и у аудио/видео материјалима који се обрађују у оквиру наставе. На Ц1 нивоу он одлично влада широким идиоматским изразима са јасном свешћу о нивоу семантичких конотација.

Због своје заводљиве спољашње сличности, Б. Хлебец (1997, 3) наводи да овакви облици представљају замке у које се хватају сви који уче страни језик, па неретко и преводиоци, као бољи познаваоци страног језика. Код сродних језика, фраземи су привидно једноставнији за усвајање, али управо тај привид компликује целовитост сложене слике, јер неки фраземи имају потпуну док други имају нулту еквивалентност. Логично је да се најбрже и најједноставније уче и памте фраземи који су по својој језичкој структури и значењу једнаки у оба језика.

Да би се постигло усвајање фразеологизама, великог броја нових лексема, али и проширила свест о полисемији већ усвојеног лексичког система, подсећа Небојша Маринковић (2011, 150), неопходно је да праг знања подразумева да студент може да користи цео базични систем морфологије нашег језика, да га употребљава како у простим, тако и у сложеним реченицама, да без оклевања употребљава предлошко-падежне конструкције у синтагмама, али и основна времена у сложеним глаголским предикатима.

Примери фразема са потпуном еквиваленцијом у српском и словеначком.

словеначки језик	српски језик
vleči koga zanos	вући некога за нос
držati jezik za zobmi	држати језик за зубима
dati častno besedo	дати часну реч
mlatiti prazno slamo	млатити празну сламу
imeti dolg jezik	имати дуг језик

⁴¹ Превод: Милица Полетановић (2014, 68)

Примери фразеологизама у словеначком језику за које нема еквивалентних фразеологизама у српском језику, него морају бити преведени неутрално:

словеначки језик	српски језик
vreči puško v koruzo	не одустајати, истрајати
živeti na koruzi	живети у ванбрачној заједници
imeti mačka	бити мамуран
skočiti čez plot	преварити брачног друга

Често употребљавани српски фраземи у словеначком језику имају другачији језички облик, па говорник коме је српски језик матерњи каже, у духу свог матерњег језика, *Zdrav kot dren* (*Здрав као дрен*), а словеначки еквивалент је: *Zdrav kot riba*. Рајна Драгићевић у раду *О културно стереотипним појмовима у српском језику* (2007, 85-86) издваја посебан део о стереотипима о животињама и биљкама, у коме објашњава да: „ /.../ говорници српског језика верују, на пример, да су ћурка, гуска и кокошка глупе птице, да је лисица лукава, да је свиња прљава, и то не само физички, већ и духовно, да је јагње невино и недужно итд. Ни према биљкама нисмо равнодушни. Неке биљке изазивају наше дивљење (као, на пример, јела, бор, храст), а неке презир (као буква, банана). Колективна експресија о животињама и биљкама огледа се у секундарним значењима ових лексема, нарочито онда када се односе на њуде. Врло је важно предочити странцима колективну експресију у вези са зоонимима и фитонимима, јер се она у неким сегментима разликују од језика до језика и може довести до проблема. Тако нас, на пример, студент Бернд-Кристијан Каћенски са Универзитета у Хамбургз у свом семинарском раду обавештава, на пример, да *медуза* у немачком језику може бити и увредљиво име за *дебелу жену*, *пас* је име за *лењог човека*, *жаба* може означити и *плашљивца*, *кукавицу*, *медвед* – *згодног, снажног мушкарца*, *биво* – *онога ко много учи или ради* (са пожељном конотацијом) итд. Пољакиња А. Миколајчук (1998) пише о томе да је *бес*, љутња главна особина чурке у колективној свести Пољака. Овај стереотип је у вези са црвеном бојом ћуркине главе и са начином на који се оглашава. Зато се именица *ћурка* и њени деривати у пољском језику понекад везују за љутиту особу, док се у српском језику искључиво везују за глупу особу. Н. Ристивојевић-Рајковић (2005) у свом магистарском раду о метафорама за жене и мушкарце у српском и норвешком језику извештава о томе да у норвешком језику *теле* може означавати одраслог, лепог мушкарца, *кит* – крупну, одраслу жену, *медвед* (као у немачком) може да означава крупног, снажног мушкарца, *банана* – глупог мушкарца, *пањ* – стабилног, непопустљивог човека итд. У неким случајевима семе колективне експресије имају другачије значење или другачију конотацију у различитим језицима. Тако је, на пример, *жаба* у српском *ружна, одбојна особа*, а у немачком *плашљива особа*, *медвед* у немачком и норвешком језику има пожељно значење када се односи на човека, а у српском непожељно, *теле* у норвешком означава лепу особу, а у српском глупу, *пањ* се у норвешком односи на стабилну, непопустљиву особу, а у српском на глупу или усамљену особу итд. Иако семантичке компоненте колективне експресије спадају у потенцијалне и налазе се на периферији семсе структуре лексема – зоонима и фитонима, њихово недовољно познавање могло би довести до шума у комуникацији са Немцима или Норвежанима.“

Примери фразема из словеначког језика које ученици погрешно граде под утицајем фразема из српског језика:

	неправилна употреба	правилна употреба
средњи и високи ниво	zdrav kot dren	zdrav kot riba
	piti kot gož	piti kot žolna
	biti pijan kot mater	biti pijan kot krava
	žejen kot kamela	žejen kot kača

Фразе припадају лексичком делу језика које, према В. Ивиру (1984, 129), захтевају посебну пажњу контрастивног аналитичара. С обзиром на то да се ради о сталним изразима који се употребљавају у оном облику у коме у језику постоје и у већини случајева не могу се ни мало модификовати, а поготово не слободно састављати (као што се реченице слободно састављају према одређеним правилима), јасно је да њихово превођење реч по реч уопште не долази у обзир. То се може показати и унутар једног језика, где свако мењање сталног израза или замењивање једне речи њеним синонимом разара фразу, чинећи је смешном или бесмисленом.

5.3.4 Закључак

Избор лексике, величина и контрола вокабулара један су од главних параметара приликом усвајања језика. Како предлаже *Заједнички европски оквир за живе језике* (2003, 163) од ученика треба тражити да развијају свој вокабулар, и то: једноставним излагањем и фиксним изразима коришћеним у аутентичним говорним и писаним текстовима; навођењем ученика да кажу значење или да користе речник, нпр. да траже значење речи када је потребно у конкретним задацима и активностима; уношењем у контекст, на пример у текстове уџбеника, а потом понављањем у вежбама, коришћењем у активностима; презентовањем речи уз помоћ визуелних средстава (слика, гестова и мимике, демонстративних активности, предмета за свакодневну употребу, итд.); меморисањем листа речи са преводом; истраживањем семантичких поља и конструисањем *мана у свести*; обучавањем за коришћење монолингвалних и билингвалних речника, тезауруса, осталих референтних дела; објашњавањем и обучавањем за примену лексичких структура (на пример формирање речи, сложеница, колокација, фразних глагола, идиома, итд.) и мање више систематским проучавањем различите дистрибуције семантичких особина у L1 и L2 (контрастивна семантика). Током сва три нивоа са ученицима је детаљно обрађивана лексика, а као најефикаснијиначини показали су се меморисање листа речи са преводом (где је посебан акценат био на *лажним пријатељима*) и понављање вокабулара у усменим и писменим вежбањима. Уочено је да у почетним фазама сродност два јужнословенска језика ствара привидну слику правога знања језика, јер она омогућава комуникацију одмах, али у каснијим фазама је управо она отежава и доводи до бројних грешака. Учење нове лексике иде донекле брже него када би се учио неки други, несродан језик, а то ученицима ствара лажну слику њиховог правога знања словеначког језика.

Највећи проблем када се говори о усвајању лексике представљају одређене фразе и изрази (које се директно преводе са свог матерњег језика, у овом случају српског), међујезичка хомонимија и фраземи.

Директни преводи присутни су најчешће на почетном нивоу учења словеначког језика, а нешто ређе јаве се и на средњем. Услед великог утицаја матерњег језика и неvlадања лексиком ученици често праве грешке приликом превода одређених израза где посежу за употребом речи као у матерњем језику (на пример: *Srečen rojstni dan!* уместо: *Vse najboljše za tvoj rojstni dan!*).

Међујезичка хомонимија је присутна на сва три језичка нивоа учења и услед своје велике сличности у оба јужнословенска језика чине очигледну језичку тешкоћу због које долази до неспоразума и неразумевања.

Како се из наведених примера види, фраземи са потпуном еквиваленцијом у оба јужнословенска језика не представљају никакав проблем ученицима чији је матерњи језик српски, док фраземи са нултом еквиваленцијом код њих могу да изазову забуну. Међујезичке разлике се бришу онда када је ученик способан да декодира метафоричке шифре у страном језику и на тај начин у потпуности разуме њихову поруку. С обзиром на то да фразеологизми представљају традицију, уверења и искуство одређеног народа потребно је тежити њиховом природном и правилном усвајању. На тај начин се смањује присуство међујезика код ученика и у комуникативним ситуацијама се понаша као матерњи говорник словеначког језика.

И директни преводи и међујезичка хомонимија и фраземи примери су присуства језичке интерференције у процесу учења и усвајања словеначког као другог/страног језика. На средњем и вишем нивоу потребно је тежити увођењу садржаја из савремене словеначке културе, као што су вести, филмови, видео материјали о актуалним дешавањима, рекламе, популарне песме те анализи појединих конструкција, изрека, пословица и фразеологизама. Учење и ширење вокабулара не представља само учење нових речи/фраза него је то и учење познатих речи у новим комбинацијама као и богаћење и боље разумевање традиције и културе појединог народа.

6 Закључак

У периоду када су словеначки и српски народ били део исте државе, словеначки језик се изучавао као изборни предмет на обе националне катедре Филолошког факултета у Београду (Катедра за српску књижевност и југословенску књижевност и Катедра за српски језик и јужнословенске језике), док су четворогодишње студије словенистике на Универзитету у Београду први пут уведене тек 2006. године. У овом периоду убрзано је расла и потреба за дубљим познавањем словеначког језика и културе, не само код студената филолошких усмерења, него и код других заинтересованих који би желели да овладају словеначким језиком као страном. Од уласка Словеније у Европску унију и њеног привредног раста, услед јачања привредно-економских односа две државе те реализоване сарадње о бесплатним основним и мастер студијама за студенте Републике Србије у Словенији, у претходне три деценије приметан је пораст броја заинтересованих за учење словеначког језика, пре свега у циљу запослења, усавршавања и наставка образовања.

У циљу побољшања и осавремењавања наставе словеначког језика као страног у Србији, сви нивои учења се прилагођавају смерницама датим у приручнику *Заједнички европски оквир за живе језике: учење, настава, оцењивање*, који представља резултат рада групе аутора започетог 1991. године, у сарадњи са бројним предавачима страних језика у европским земљама⁴². Ова публикација се, са становишта науке о језику, сматра релевантним документом Савета Европе и у њему је представљена проблематика усаглашавања начина подучавања и оцењивања европских језика као страних. Као један од најважнијих циљева који се наводи у овом приручнику истиче се охрабривање корисника, што значи и предавача и ученика, да у наставном процесу иду ка олакшавању размене информација на релацији предавач – ученик, ка уједначавању начина учења језика и система оцењивања стечених знања, као и да се учење страног језика базира пре свега на усвајању функционалног језика, без превеликог удубљивања у теоретска објашњења, наравно, када је реч о ученицима који нису филолози по образовању.

Проблематика усвајања сродних страних језика, и утврђивање специфичности у наставном процесу у односу на наставу других страних језика, питања су која, посебно у новије време, привлаче пажњу стручњака. За потребе овог истраживања анализиране су особености у настави словеначког језика за говорнике којима је матерњи, односно први језик српски, и утврђено је који сегменти представљају највећу тешкоћу за ученике. Анализа је извршена на грађи прикупљеној на течајевима намењеним одраслим ученицима, а резултати су разврстани у три целине – грешке које ученици праве током усвајања наставних јединица из области фонетике, морфологије и лексике.

У области фонетике, највише грешака је забележено на основном нивоу учења, где ученици греше приликом изговора графема: *o, e, l, v, lj, nj*, као и код одређивања места акцента у словеначком језику. Посебан проблем за ученике представља правилан изговор потпуних међујезичких хомонима, односно хомографа. Важно је подсетити да графемска сличност ова два јужнословенска језика није подударна са фонетском/акцентском те да превиђање овог правила проузрокује грешке у процесу усвајања језика. Резултати показују

⁴² После паралелног објављивања на француском и енглеском језику (*Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer / Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment*), приручник је 2003. године преведен на српски језик и објављен у Подгорици, у издању Министарства просвете и науке Црне Горе.

да ученици видно занемарују важност правилног изговора и теже да на штету правилног изговора науче што више речи, у уверењу да ће реализовати споразумевање без обзира на неправилну акцентуацију и неправиан изговор појединих графема.

Из анализиране грађе проистиче да фонетици, односно језичким вежбама из те области треба поклонити велику пажњу у процесу усвајања словеначког језика као страног. Ова област се показала као најтеже савладива за ученике којима је српски језик први односно матерњи. Сличност између словеначког и српског језика у почетку донекле олакшава комуникацију, међутим на вишим нивоима учења, ова сличност у ствари представља проблем, јер ученици тешко или уопште не исправљају оне грешке у акцентуацији и изговору које потичу из нижих нивоа. Због тога за отклањање грешака на вишим нивоима треба применити различите методе, пре свега артикулацијску и методу језичке лабораторије, чијим се комбинацијама постижу бољи фонетски резултати. Како би се ученицима омогућило да што ефикасније овладају овом облашћу, требало би планирати израду приручника и уџбеника са богатим аудио материјалом, у којима би упоредно били представљени фонетски системи српског и словеначког језика.

Резултати анализе прикупљене грађе у области морфологије показују да се тешкоће у усвајању словеначког језика као сродног страног језика за говорнике српског језика могу сврстати у следеће целине: граматичка категорија броја и рода, употреба правилних облика падежа, компарације придева, употреба бројева, заменица, те грађење глаголских времена и облика.

У процесу учења словеначког језика ученици којима је матерњи језик српски у оквиру граматичке категорији броја највише греше код употребе двојине и код употребе облика плуралије тантум. Резултати показују да у оквиру граматичке категорије рода ученици најчешће греше код оних лексема које су у два језика исте или веома сличне, а имају различит род (као у паровима словеначки *tiš* : српски *миш*; словеначки *pojav* : српски *појава*; словеначки *Praga* : српски *Праг*).

У области граматичке категорије падежа, ученици најчешће греше употребљавајући акузатив уместо генитива иза негације у словеначком језику. Приметна је и тенденција да формирају вокатив који у словеначком језику не постоји, уместо да у одговарајућој позицији према правилу употребе номинатив. За ученике словеначког језика као страног, којима је први језик српски, карактеристично је да у акузативу једнине именица женског рода уместо правилног наставка у словеначком језику *-o* користе наставак за акузатив именица женског рода у српском језику *-у*. Из грађе се види и да су честе су грешке које ученици праве у словеначком језику код употребе предлога *s/z* у инструменталу, неправилне употребе локатива множине сва три рода, као и придевских наставака за локатив једнине женског и мушког рода у словеначком језику.

У оквиру придевских речи, у које према словеначким граматикама спадају придеви, бројеви и придевске заменице, ученицима словеначког језика као страног тешкоћу представља двојак начин грађења компаратива придева у словеначком језику. Посебан изазов представља записивање и изговор основних бројева те њихова деклинација.

Заменице у словеначком језику, и именичке и придевске, представљају тешкоћу у усвајању словеначког језика за говорнике српског. У анализираној грађи се издвајају грешке код употребе личних заменица за двојину и прво лице множине женског рода, јер ти облици не постоје у српском језику, затим неправилна употреба личних заменица за друго и треће лице множине женског рода, као и за треће лице једнине женског рода. Посебну пажњу треба

посветити усвајању облика односних заменица *kar* и *ki/kateri*. Односна заменица *kar* може имати разнолика значења у словеначком језику, тако да њено разумевање не представља проблем за говорнике српског језика, али њено правилно коришћење у самосталном продуковању писаних и говорених текстова остаје проблематично чак и на највишем нивоу учења. Поред овога, и облици односне заменице *ki/kateri* представљају тешкоћу у усвајању словеначког језика за говорнике српског, јер у њиховом матерњем језику овакве алтернације нема.

У глаголском систему, како се види из анализиране грађе, појављују се грешке приликом употребе презентских наставака за двојину, презентске основе за прво лице множине, одричног облика глагола *biti* у словеначком језику, правилног грађења перфеката и крњег перфекта, употребе футура глагола *biti*, употребе инфинитива и императива. Већина оваквих грешака настаје као последица интерференције два сродна језика и отклањању оваквих типова грешака треба посветити велику пажњу на самом почетку учења језика.

Из анализиране грађе проистиче да на основном нивоу ученици употребљавају једноставније граматичке облике, избегавајући сложене конструкције. Приметна је контрола продукције говора и забележен је велики број грешака насталих као последица интерференције. На средњем нивоу је присутна употреба падешких и глаголских наставака из српског језика које ученик додаје на основу из словеначког језика. Међутим, на средњем нивоу ученик је у стању да своје грешке исправи. На високом нивоу грешке су ређе и ученик их је свестан што потврђује став да што се дуже страни језик учи и што се језичка компетенција повећава, умањује се присуство интерференције, тако да ученик боље и природније влада словеначким језиком као страном.

Сличности на лексичком нивоу код два јужнословенска језика, српског и словеначког, у почетном процесу учења показују се као предност, али истовремено представљају и скривену тешкоћу. Наиме, веома често се дешава да ученици не проверавају значење одређене речи или израза, сматрајући да га разумеју, односно користе српске лексеме мислећи да су словеначке. Међу чешћим проблемима при правилној употреби лексике, који су евидентирани у анализи прикупљене грађе, издвајају се: директни преводи израза, међујезичка хомонимија и преводи фразе.

Директни преводи израза су најфреквентнији на почетном нивоу учења словеначког, а нешто ређе и на средњем. Услед недовољног владања лексиком у почетним фазама учења често долази до грешака приликом превода где ученици преводе реч по реч – онако како је у њиховом матерњем језику, тј. у српском. Од изузетне важности је да их предавач одмах исправи и укаже на пропусте.

Озбиљне, а понекад и анегдотске грешке у области међујезичке хомонимије (од делимичне до потпуне) присутне су на свим нивоима учења језика. Отклањају се посебним истицањем и честим указивањем на разлике које привидне сличности носе.

Фраземи се према *Заједничком европском оквиру за живе језике* сврставају на средњи и виши ниво учења страних језика. Овладавање фраземима дакле спада у сложенији и комплекснији део усвајања лексике страног језика. Код сродних језика, фраземи су привидно једноставнији за усвајање, али управо тај привид компликује целовитост сложене слике, јер неки фраземи имају потпуну док други имају нулту еквивалентност. Логично је да се најбрже и најједноставније уче и памте фраземи који су по својој језичкој структури и значењу у оба језика једнаки.

У овом раду дат је преглед најчесталијих препрека и тешкоћа на које наилазе ученици словеначког као страног језика. Поређењем српског – језика који је ученицима први, односно матерњи, и циљаног – словеначког, кроз сагледавање и дефинисање сличности и разлика омогућава се предвиђање у којим ће се областима појавити тешкоће у процесу учења и усвајања језика. Поређењем ова два сродна, јужнословенска језика на фонетском, морфолошком и лексичком нивоу у раду су истакнуте структурне разлике између L1 и L2. Може се закључити да управо сродност ова два језика представља највећу сметњу у процесу усвајања словеначког језика као страног. Иако се сличност ова два језика у почетним фазама чини као олакшица, показало се да у каснијим етапама она представља извор највећег броја грешака. Они језички елементи који се разликују од матерњег (српског) језика ученика представљају проблем при усвајању словеначког као страног језика. Ученик има тенденцију да из свог матерњег језика преноси изговор, форму, значење на језик који учи, а то представља главни извор грешака.

Резултати анализа до којих се дошло у истраживању спроведеном за потребе овог рада, недвосмислено указују на то да је извор највећег броја грешака у процесу учења словеначког језика као страног код ученика чији је први језик српски - језичка интерференција. Управо сродност, која представља само привидну почетну олакшицу, изискују посебну пажњу, и од самог почетка усвајања језика треба исправљати неправилности у фонетици, морфологији, семантици. Неопходно је указивати на интерференцију која се у каснијим фазама усвајања сродног страног језика теже отклања. Сличност и привидна идентичност у фонетици извор су великог броја неправилности које ученици чији је матерњи језик српски праве претежно на почетном и средњем нивоу учења словеначког језика као страног. У области морфологија посебну пажњу треба посветити правилној употреби двојине, правилној употреби падежних наставака у словеначком језику као и избегавању дословног преношења морфолошких структура из матерњег у циљани језик. Значајна преклапања у граматичким системима два сродна језика помажу на основном нивоу учења, међутим бројне дистинкције у другим областима ученицима чији је српски језик матерњи отежавају учење словеначког језика као страног.

У доступној литератури приметан је недостатак студија у којима би се упоредиле све, или макар већина језичких структура оба јужнословенска језика. На основу њих би могле прецизније да се предвиде потенцијалне грешке које се у процесу усвајања сродног страног језика јављају код ученика чији је матерњи језик српски. Адекватни савремени дидактички материјали допринели би бржем и ефикаснијем усвајању сродног словеначког језика и зато је неопходно да се за потребе усвајања словеначког језика као страног за ученике чији је први језик српски, објави више одговарајућих уџбеника, приручника, граматика, вежбанки са аудио и видео материјалима.

7 Литература

- Алексић 2006. – Алексић, Мариана. 2006. *Међујезичка српско-бугарска (бугарско-српска) лексичка хомонимија*. Београд: Филолошки факултет.
- Анђелић 1963. – Анђелић, Татомир, Димитрије Вученов и Радован Самарцић, 1963. *Сто година Филозофског факултета*. Београд: Народна књига.
- Антовић 2008. – Antović, Ivana. 2008. „Sintaksa padeža“. У *Lingvistika Milke Ivić*, urednici Predrag Piper i Milorad Radovanović, 145-181. Београд. Biblioteka XX vek: Knjižara Krug.
- Аризанковска 2009. – Arizankovska, Lidija. 2009. „Slovenščina kot tuji jezik – težave, s katerimi se srečujejo govornici makedonščine“. У *Simpozij Obdobja 28: Infrastruktura slovenščine in slovenistike*, urednik Marko Stabej, 27-32. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Бабић 2016. – Бабић, Биљана. 2016. *Унутарјезичке грешке на почетним нивоима учења српског језика као страног*. Докторска дисертација. Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет.
- Балажиц Булц 2010. – Балажиц Булц, Татјана и Весна Пожгај Хаџи. 2010. *Хрватски и словенски: приказ проучавања односа*. Љубљана: Филозофски факултет.
- Беднарска 2011. – Bednarska, Katarzyna. 2011. „Poljsko-slovenske medjezikovne interference kot vzrok napak pri pouku slovenščine kot tujega jezika“. У *Meddisciplinarnost v slovenistiki: Simpozij Obdobja 30*, urednica Simona Kranjc, 33-37. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Белић 1951. – Белић, Александар. 1951. *Историја српскохрватског језика*. Књ. II, св. I: Речи с деκлинацијом или конјугацијом. Београд: Научна књига.
- Белић 2000. – Белић, Александар. 2000. *Упоредна словенска лингвистика I. Изабрана дела Александра Белића*. Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Бенвенист 1956. – Benveniste, Émile. 1956. *La nature des pronoms*. Paris: Mouton.
- Брабец и др. 1952. – Brabec, Ivan, Mate Hraste i Sreten Živković. 1952. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Браун 1994. – Brown, Douglas H. 1994. *Principles of Language Learning and Teaching*. New Jersey: Prentice Hall.
- Брборић 1996. – Брборић, Бранислав. 1996. „Предисторија и социолингвистички аспекти“. У *Српски језик на крају века*, Милорад Радовановић ... и др., 17-35. Београд: Институт за српски језик САНУ: Службени гласник.
- Брборић 2011. – Брборић, Вељко. 2011. „Ортографске, синтаксичке и морфолошко-ортоепске грешке у употреби глаголских облика“. У *Правопис и школа*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

- Бугарски 1996. – Bugarski, Ranko. 1996. „Greške u jeziku“. У *Lingvistika o čoveku*, Ranko Bugarski, 156-163. Beograd: Čigoja štampa: XX vek.
- Бугарски 2009. – Bugarski, Ranko. 2009. *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Čigoja štampa.
- Буквич 2016а. – Bukvič, Tatjana. 2016а. *Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Republiki Srbiji*. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru – Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnost.
- Буквич 2016б. – Bukvič, Tatjana. 2016б. „Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Republiki Srbiji: raziskava med učenci, starši in učiteljicami“. *Slovenika: časopis za kulturo, nauku i obrazovanje = časopis za kulturo, znanost in izobraževanje* 2: 21-34. Доступно на: <https://slovinci.rs/slovenika-ii-2016/>
- Вајнрајх 1953. – Weinreich, Uriel. 1953. *Languages in Contact. Findings and Problems*. New York: Linguistic Circle.
- Вескић 1932. – Veskić, J. 1932. *Rečnik slovenačko-srpsko-hrvatski*. Beograd: Geca Kon.
- Вескић 1932а. – Вескић, Ј. 1932. *Словеначко-српско-хрватски речник*. Београд: Издавачка књижарница Геце Кона.
- Влаховић 1991. – Влаховић, Маја. 1991. „Модели транспозиције двојине (на примеру превођења са словеначког на српскохрватски)“. У *Научни састанак слависта у Вукове дане* 20 (2): 311-315.
- Вујовић 2004. – Vujović, Ana. 2004. *Francuska civilizacija u udžbenicima francuskog jezika*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Гас 2008. – Gass, Susan and Larry Selinker. 2008. *Second Language Acquisition. An introductory course*. New York, London: Taylor & Francis.
- Гигафида: корпус стандардног словеначког језика. – Gigafida: korpus pisne standardne slovenščine*. Доступно на: <https://viri.cjvt.si/gigafida/>
- Гортан-Премк 1997. – Гортан-Премк, Даринка. 1997. *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Гортан-Премк 2004. – Гортан-Премк, Даринка. 2004. *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Деклева 1998. – Dekleva, Tatjana. 1998. „Oris razvoja Filozofske fakultete do leta 1941“. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 46 (3): 107-115.
- Дешић 1984. – Дешић, Милорад. 1984. „Критеријуми за одређивање фразеологизама у рјечницима савременог српскохрватског језика“. У *Лексикографија и лексикологија: зборник реферата*, уредник Јован Јерковић, 53-67. Београд: САНУ: Филолошки факултет ; Нови Сад: Институт за јужнословенске језике Филозофског факултета: Матица српска.

- Драгићевић 2007. – Драгићевић, Рајна. 2007. „О културно стереотипним појмовима у српском језику“. У *Српски као страни језик у теорији и пракси: зборник радова*, уредник Милорад Дешић, 83-90. Београд: Министарство просвете и спорта Републике Србије : Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Драгићевић 2010. – Драгићевић, Рајна. 2010. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Драгићевић 2011. – Драгићевић, Рајна. 2011. „Лингвокултуролошки приступ у настави српског језика као страног“. У *Српски као страни језик у теорији и пракси II: тематски зборник радова*, уредник Весна Крајишник, 81-93. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Дилеј 1982. – Dulay, Heidi, Marina Burt and Stephen Krashen. 1982. *Language Two*. New York: Oxford University Press.
- Ђорђевић 1987. – Ђорђевић, Radmila. 1987. *Uvod u kontrastiranje jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Ђукановић 1999. – Ђукановић, Маја. 1999. „Slovenščina na Univerzi v Beogradu“. У *Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik*, urednici Marija Bešter in Erika Kržišnik, 35-38. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.
- Ђукановић 2005а. – Ђукановић, Vlado i Маја Ђукановић. 2005. *Slovenačko-srpski i srpsko-slovenački rečnik*. Ljubljana: Pasadena.
- Ђукановић 2005б. – Ђукановић, Маја и Жељко Марковић. 2005. *Основи граматике словеначког језика*. Друго издање. Београд: Лексиком.
- Ђукановић 2009а. – Ђукановић, Маја. 2009. „Slovenski jezik: Oblikoslovje.“. У *Јужнословенски језици: граматичке структуре и функције*, у редакцији Предрага Пипера, 263-298. Београд: Београдска књига.
- Ђукановић 2009б. – Ђукановић, Маја. 2009. *Uporedna semantička analiza zameničkih reči u slovenačkom i srpskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Ђукановић 2011а. – Ђукановић, Маја. 2011. „Svakovega tasta sestrična je moja mala teta“. У *Družina v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj: 47. seminar slovenskega jezika, literature in culture*, uredila Vera Smole, 29-37. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Ђукановић 2011б. – Ђукановић, Маја. 2011. „Slovenske etnografske prvine v slovaropisju“. У *Simpozij Obdobja 30: Meddisciplinarnost v slovenistiki*, urednica Simona Kranjc, 107-112. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Ђукановић 2011в. – Ђукановић, Маја. 2011. „Српски преводни еквиваленти словеначких лексема каг и кај“. У *Зборник радова пројекта Српска књижевност и језик у јужнословенском контексту*, уредио Михајло Пантић, 64-77. Београд: Чигоја штампа: Друштво за српски језик и књижевност.

- Ђукановић 2011г. – Ђукановић, Маја и Борко Ковачевић. 2011. „Problemi prevođenja sa srodnih jezika: међујезичка homonimija (na primeru srpskog i slovenačkog jezika)“. У *Balkanite: nie, sasedite, drugite*, uredile A. Alipieva, A. Velkova-Gaidaržieva i S. Dimitrova, 33-42. Varna: Universitetsko izdatelstvo „Episkop Konstantin Preslavski“.
- Ђукановић 2016а. – Ђукановић, Маја. 2016. „Domaći ili strani? Slovenački jezik u svetlu Bolonjskog procesa na Univerzitetu u Beogradu“. *Slovenika: časopis za kulturu, nauku i obrazovanje = časopis za kulturo, znanost in izobraževanje* 2: 117-123.
Доступно на: <https://slovinci.rs/slovenika-ii-2016/>
- Ђукановић 2016б. – Ђукановић, Маја. 2016. „Uvodna reč“. *Slovenika: časopis za kulturu, nauku i obrazovanje = časopis za kulturo, znanost in izobraževanje* 2: 7.
Доступно на: <https://slovinci.rs/slovenika-ii-2016/>
- Ђукановић 2016в. – Ђукановић, Маја и Laura Fekonja. 2016. „Slovenistika v Srbiji: od KPSNU do STU“. У *Simpozij Obdobja 35: Toporišičeva Obdobja*, urednika Erika Kržišnik in Miran Hladnik, 535-541. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Ђукановић 2019. – Ђукановић, Маја. 2019. „Stoletje slovensko-srbskih jezikoslovnih stikov“. У *1919 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: 55. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, urednica Mojca Smolej, 135-141. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. DOI: 10.4312/SSJLK.55.135-141
- Ђукановић 2020. – Ђукановић, Маја. 2020. „Reformacija na Slovenskem: obravnava pri pouku slovenščine kot tujega jezika v Srbiji“. *Slavia Centralis* 12 (1): 278-285.
- Елис 1996. – Ellis, Rod. 1996. *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Заяједнички европски језички оквир – учење, настава, оцењивање* 2011. – Skupni evropski jezikovni okvir – učenje, poučevanje, ocenjevanje. 2011. Ljubljana: Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport – Urad za razvoj šolstva. Доступно на: <https://centerslo.si/wp-content/uploads/2015/10/SEJO-komplet-za-splet.pdf>
- Заяједнички европски оквир за живе језике*. 2003. Подгорица: Република Црна Гора. Влада Републике Црне Горе. Министарство просвјете и науке.
- Заяједнички референтни оквир за језике: табела за самопроцену*. – *Europass*. Zajednički referentni okvir za jezike: tabela za samoprocenu.
Доступно на: <https://europa.eu/europass/system/files/2020-05/CEFR%20self-assessment%20grid%20SR%20lat.pdf>
- Зајц 1982. – Зајц, Dane. 1982. „O dvojini“. У *Studies in Slavic and General Linguistics, vol: 2: South Slavic and Balkan Linguistics*, eds. A. A. Barentsen, R. Sprenger, and M. G. M. Tielemans, 193-214. Brill Publishing.

- Закрајшек 1991. – Zakrajšek, Katjuša. 1991. „О словеначкој лексици без еквивалената у српскохрватском језику и неким моделима њене транспозиције“. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 20 (2): 303-310.
- Зафировић Грковић 2018. – Zarifović Grković, Mirjana Jerolim. 2018. „Sintaksička analiza frazeologizama u romanu Elfride Jelinek Die Klavierspielerin – Pijanistkinja“. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* 43 (1): 173-191.
- Ивир 1984. – Ivir, Vladimir. 1984. *Teorija i tehnika prevođenja: udžbenik za III i IV razred srednjeg obrazovanja prevodilačke struke*. Sremski Karlovci: Centar „Karlovačka Gimnazija“ ; Novi Sad: Zavod za izdavanje udžbenika.
- Ивић и др. 2011. – Ивић, Павле, Иван Клајн, Митар Пешикан и Бранислав Брборић. 2011. *Српски језички приручник*. Пето издање. Београд: Београдска књига: Службени гласник.
- Ивић 2016. – Ивић, Павле. 2016. *Расправе, студије, чланци. Књ.3, О историји језика. 1*. Сремски Карловци ; Нови Сад: Издавачка књижевница Зорана Стојановића.
- Ившић 1970. – Ivšić, Stjepan. 1970. *Slovenska poredbena gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Јанковић 2016. – Janković, Ljiljana. 2016. *Analiza grešaka pri upotrebi nefinitnih klauza kod studenata anglistike*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Nišu – Filozofski fakultet.
- Јеласка 2002. – Jelaska, Zrinka i Gordana Hržica. 2002. „Poteškoće u učenju srodnih jezika: prevođenje sa srpskoga na hrvatski“. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 49 (3): 91-104.
- Јесперсен 1968. Jespersen, Otto. 1968. *The Philosophy of Grammar*. London: Georg Allen & Unwin.
- Јонке 1952/53. – Jonke, Ljudevit. 1952/53. „Nekoliko kraćih odgovora“. *Jezik* I: 4.
- Јуранчич 1965. – Jurančič, Janko. 1965. *Slovenački jezik: gramatika slovenačkog jezika za Hrvate i Srbe*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Канцеларија Владе Републике Словеније за Словенце у иностранству и по свету. – Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zajemstvu in po svetu. Доступно на: <https://www.gov.si/drzavni-organi/vladne-sluzbe/urad-vlade-za-slovence-v-zamejstvu-in-po-svetu/>
- Клајн 2005. – Klajn, Ivan. 2005. *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Клајн 2011. – Клајн, Иван. 2011. „О облицима речи“. У *Српски језички приручник*. Пето издање, Павле Ивић ... [и др.], 119-137. Београд: Београдска књига: Службени гласник.

- Кликовац 2007. – Кликовац, Душка. 2007. „Предлошка значења у настави српског језика као страног: случај предлога У и НА“. У *Српски као страни језик у теорији и пракси: зборник радова*, уредник Милорад Дешић, 47-63. Београд: Министарство просвете и спорта Републике Србије: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Кликовац 2018. – Кликовац, Душка. 2018. *Грамматика српског језика*. Четврто издање. Београд: Креативни центар.
- Ковачевић 2009. – Kovačević, Živorad. 2009. *Lažni prijatelji u engleskom jeziku: zamke doslovnog prevođenja*. Beograd : Albatros plus.
- Кончаревић 2002. – Кончаревић, Ксенија. 2002. *Савремени уџбеник страног – руског језика. Структура и садржај*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Кордер 1967. – Corder, Stephen Pit. 1967/1975. „The Significance of Learner’s Errors“. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 5 (4): 161-170.
- Кордер 1967/1975. – Corder, Stephen Pit. 1967/1975. „The Significance of Learners’ Errors“. *Error Analysis – Perspectives on Second Language Acquisition* (Ed. by Jack S. Richards), 19-27. London: Longman.
- Крајишник 2007. – Крајишник, Весна. 2007. „‘Потребна’ лексика у рјечнику прага знања српског као страног језика“. У *Српски као страни језик у теорији и пракси: зборник радова*, уредник Милорад Дешић, 195-200. Београд: Министарство просвете и спорта Републике Србије: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Крајишник 2011. – Крајишник, Весна. 2011. „Лексички аспекти у српском као страном језику“. У *Српски као страни језик у теорији и пракси II: тематски зборник радова*, уредник Весна Крајишник, 123-131. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Краш 2015. – Kraš, Tihana i Maja Miličević. 2015. *Eksperimentalne metode u istraživanjima usvajanja drugog jezika*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Кржишник 1994. – Kržišnik, Erika, Martina Križaj-Ortar i Marja Bešter, ur. 1994. *Pouk slovenščine malo drugače*. Trzin: Different.
- Крзесзовски 1985. – Krzeszowski, Tomasz P. 1985. „The so-called ‘sign theory’ as the first method in contrastive linguistics“. In *Studia linguistica diachronica et synchronica*, eds. Pieper and G. Stickel, 485-501. Berlin: Mouton De Gruyter.
- Крзесзовски 1990. – Krzeszowski, Tomasz P. 1990. *Contrasting languages: the scope of contrastive linguistics*. Berlin ; New York: Mouton de Gruyter.
- Кристал 1988. – Kristal, Dejvid. 1988. *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit.
- Кристал 1999. – Kristal, Dejvid. 1999. *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit.
- Кук 1993. – Cook, Vivian. 1993. *Linguistics and second language acquisition*. New York: St. Martin’s Press.

- Ладо 1957. – Lado, Robert. 1957. *Linguistics across Cultures: applied linguistics for language teachers*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Лемут 2013. – Lemut, Špela. 2013. *Slovenščina kot drugi jezik: usvajanje slovenščine iz okolja: študija primera*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko. Доступно на: https://www.slov.si/dipl/lemut_spela.pdf
- Лечич 2004. – Лечич, Рада. 2004. *Slovenski glagol – oblikoslovni priročnik in slovar slovenskih glagolov = Slovene verb – a morphological manual and dictionary of Slovene verbs*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Лечич 2021. – Lečić, Rada. 2021. *Slovenski predlogi in frazemi*. Cerklje: Založba Gaya.
- Ломпар 2011. – Ломпар, Весна. 2011. „Род именица и тип дефлекције у настави српског језика као страног“. У *Српски као страни језик у теорији и пракси II: тематски зборник радова*, уредник Весна Крајишник, 19-27. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Лукич 2015. – Lukič, Tajda. 2015. *Od srpskohrvatskog do hrvatskog kao izbornog predmeta u slovenskim osnovnim školama*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta, Oddelek za slavistiko. Доступно на: https://www.slov.si/dipl/lukic_tajda.pdf
- Мајсторовић 2020. – Majstorović, Vera. 2020. „Ko govori slovenskim jezikom – Slovenci ili Sloveni? (srpsko-slovenačka međujezička homonimija)“. У *9th Conference for Young Slavists in Budapest*, ed. György Rágyanszki, 63-66. Budapest: Institute of Slavonic and Baltic Philology.
- Маретић 1899. – Maretić, Tomislav. 1899. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: štampa i naklada Knjižare L. Hartmana
- Маретић 1931. – Maretić, Tomislav. 1931. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. II popravljeno izdanje. Zagreb: Obnova.
- Маринковић 2007. – Маринковић, Небојша. 2007. „Грамаатички минимум или минимална грамаатика“. У *Српски као страни језик у теорији и пракси: зборник радова*, уредник Милорад Дешић, 111-119. Београд: Министарство просвете и спорта Републике Србије: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Маринковић 2011. – Маринковић, Небојша. 2011. „Однос грамаатике и комуникативне компетенције у нивоима Б1 и Б2“. У *Српски као страни језик у теорији и пракси II: тематски зборник радова*, уредник Весна Крајишник, 145-151. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Мелик 1989. – Melik, Vasilij. 1989. „Ljubljanska univerza in njeni predhodniki“. У *Zbornik ljubljanske univerze*, uredili Ana Benedetič ... et al., 7-17. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja.
- Менац 1978. – Menac, Antica. 1978. „Slavenski genitiv u suvremenom hrvatskom književnom jeziku“. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskog književnog jezika* 26 (3): 65-76.

- Микић 2014. – Mikić, Jovica. 2014. *Korelacija udžbenika i programa u nastavi stranih jezika u osnovnim školama Srbije*. Doktorska disertacija. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet.
- Милднер 1999. – Mildner, Vesna. 1999. „Odpravljjanje izgovornih napak v maternem in tujem jeziku“. У *Skripta 3: zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika*, ur. Marja Bešter, 13-21. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Мразовић 1965. – Mrazović, Pavica i Ružica Primorac. 1965. „Pokušaj klasifikacije frazeoloških izraza nemačkog jezika, njihovi izvori i stilske funkcije“. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* 8: 283-303.
- Мразовић 2009. – Mrazović, Pavica. 2009. *Gramatika srpskog jezika za strance*. Drugo, prerađeno i dopunjeno izdanje. Sremski Karlovci; Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Најда 1964. – Nida, Eugene. A. 1964. *Toward a Science of translating: with special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Најда 1969. – Nida, Eugene A. and Charles R. Taber. 1969. *The Theory and practice of Translation*. Leiden: Brill.
- Национални савет словеначке националне мањине*. Доступно на: <https://slovinci.rs>
- Пипер и др. 2005. – Пипер, Предраг, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић и Бранко Тошовић. 2005. *Синтакса савременог српског језика: проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ: Београдска књига: Матица српска.
- Пирих Светина 2005. – Pirih Svetina, Nataša, Marko Stabej i Vesna Požgaj-Hadži. 2005. *Slovenščina kot tuji jezik*. Domžale: Izolit.
- Плешковић 2011. – Плешковић, Маша. 2011. „Мотивација студената љубљанског универзитета за студије јужнословенских језика“. У *Српски као страни језик у теорији и пракси II: тематски зборник радова*, уредник Весна Крајишник, 229-238. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик.
- Пожгај Хаџи 1987. – Požgaj Hadži, Vesna. 1987. „Klasifikacija govornih napak pri slovenskih študentih hrvaškega ali srbskega jezika“. *Jezik in slovstvo* 33 (1/2): 25-32.
- Пожгај Хаџи 2000. – Požgaj Hadži, Vesna. 2000. „Komunikacijsko-kontrastivni sustav učenja srodnih jezika“. У *Makedonsko-slovenački naučen sobir: jazičnite literaturnite i kulturnite relaciji megu Makedonija i Slovenija*, urednici Aleksandar Spasov i Nada Petkovska, 155-170. Skopje: Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij“ – Filološki fakultet „Blaže Koneski“.
- Пожгај Хаџи 2002. – Požgaj Hadži, Vesna. 2002. *Hrvaščina in slovenščina v stiku = Hrvatski i slovenski u kontaktu*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Пожгај Хаџи 2013. – Požgaj Hadži, Vesna, Tatjana Balažic Bulc i Vlado Miheljak. 2013. „Srpskohrvatski jezik iz slovenske perspektive“. У *Jezik između lingvistike i politike*, urednica Vesna Požgaj-Hadži, 37-65. Beograd: Biblioteka XX vek.

- Полетановић 2014. – Poletanović, Milica. 2014. *Slovenščina brez meja: učbenik za samostojno učenje z rešitvami*. Beograd: Intra Net Communication.
- Полетановић 2020а. – Poletanović, Milica. 2020. „Analiza najčešćih grešaka u slovenačkom jeziku kao stranom“. *Primenjena lingvistika* 21: 45-59.
DOI: <http://doi.fil.bg.ac.rs/volume.php?pt=journals&issue=primling-2020-21&i=3>
- Полетановић 2020б. – Poletanović, Milica. 2020. „Osobnosti udžbenika srodnog jezika kao stranog (na primeru udžbenika za slovenački jezik kao strani)“. *Slovenika: časopis za kulturu, nauku i obrazovanje = časopis za kulturo, znanost in izobraževanje* 6: 99-113.
DOI: <https://doi.org/10.18485/slovenika.2020.6.1.5>
- Правно-информацијски систем Републике Словеније. – Pravno-informacijski sistem Republike Slovenije. Доступно на: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED3915#>
- Радић-Дугоњић 1991. – Радић-Дугоњић, Милана. 1991. *Међујезички хомоними и пароними у руском и српскохрватском језику*. Горњи Милановац: Дечје новине.
- Речник српскога језика*. 2007. Нови Сад: Матица српска.
- Ричардс 1971. – Richards, Jack. 1971. *Error Analysis and Second Language Strategies*. The text of an invited lecture given at Indiana University, Bloomington: 1-27. Доступно на: https://www.academia.edu/30310392/Error_Analysis_and_Second_Language_Strategies
- Ротар 1990. – Rotar, Janez, ur. 1990. *Korespondenca med Franom Ramovšem in Aleksandrom Beličem*. Ljubljana: SAZU.
- Ружић 2008. – Ružić, Vladislava. 2008. „Sintaksa rečenice“. У *Lingvistika Milke Ivić*, urednici Predrag Piper i Milorad Radovanović, 123-143. Beograd: Biblioteka XX vek: Knjižara Krug.
- Селинкер 1972. – Selinker, Larry. 1972. „Interlanguage“. *IRAL: International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 10 (3): 209-231.
- ССКЈ 2008. – *Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)*. 2008. Ljubljana: ZRC SAZU. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
- ССКЈ. – *Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)*.
Доступно на: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=%2A>
- Стабеј 2003. – Stabej, Marko. 2003. „Slovenščina: kaj še ostane velikim?“. *Lětopis* 50 (1): 60-72.
- Станковић 1975. – Stanković, Bogoljub. 1975. „Interpretacija interferencije u lingvistici i lingvometodici“. *Strani jezici: časopis za primenjenu lingvistiku* 4 (3): 167-175.
Доступно на: https://stranijezici.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2018/10/sj4_3_str167-175.pdf
- Станојчић 2008. – Станојчић, Живојин и Љубомир Поповић. 2008. *Граматика српског језика: за гимназије и средње школе*. Београд: Завод за уџбенике.

- Стевановић 1975. – Стевановић, Михаило. 1975. *Савремени српскохрватски језик: (граматички системи и књижевнојезичка норма) 1*. Треће издање. Београд: Научна књига.
- Стевановић 1979. – Стевановић, Михаило. 1979. *Савремени српскохрватски језик: (граматички системи и књижевнојезичка норма) 2*. Треће издање. Београд: Научна књига.
- Стијовић 2012. – Стијовић, Рада. 2012. *Језички саветник*. Београд: Чигоја штампа.
- Тафра 1986. – Тафра, Бранка. 1986. „Razgraničavanje homonimije i polisemije (leksikološki i leksikografski problem)“. *Filologija* (Zagreb) br. 14: 381-393.
- Тејлор 1986. – Taylor, Gordon. 1986. „Errors and Explanations“. *Applied Linguistics* (Oxford) Vol. 7(2): 144-166.
- Топоришич 1972. – Toporišič, Jože. 1972. „Prevzete prvine slovenskega knjižnega jezika (glasovi, pisava, oblike, tvorba, besede)“. *Slavistična revija* 20/3: 85-318.
- Топоришич 1981. – Топоришич, Јоже. 1981. „Контрастивни поглед на творбу речи српскохрватског и словеначког језика“. *Међународни научни састанак слависта у Вукове дане 7*: 167-175.
- Топоришич 1991. – Toporišič, Jože. 1991. *Družbenost slovenskega jezika: sociolingvistična razpravljanja*. Ljubljana: DZS.
- Топоришич 2000. – Toporišič, Jože. 2000. *Slovenska slovnica*. Četrta, prenovljena in razširjena izdaja. Maribor: Založba obzorja.
- Тучи 1986. – Touchie, Hanna Y. 1986. „Second Language Learning Errors: Their Types, Causes and Treatment“. *JALT Journal* 8 (1): 75-80.
- Фекете 2008. – Фекете, Егон. 2008. *Језичке доумице*. Београд: Београдска књига.
- Филолошки факултет. Словеначки језик*. Доступно на:
<http://www.fil.bg.ac.rs/lang/sr/katedre/opsta-lingvistika/slovenacki-jezik/>
- Франчек*. – *Franček* – jezikovna svetovalnica za učitelje slovenščine in šolski slovar slovenskega jezika (електронски језички саветник за наставнике словеначког језика). Доступно на: https://www.francek.si/grade_selection?target=%2F
- Хаџихалиловић 2019. – Hadžihalilović, Amela. 2019. *Uloga i uticaj maternjeg jezika pri učenju i podučavanju engleskog jezika*. Diplomski rad. Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet. Odsjek za anglistiku. Доступно на: http://ff.unsa.ba/files/zavDipl/19_20/ang/Amela-Hadzihalilovic.pdf
- Хлебец 1997. – Хлебец, Борис. 1997. *Српско-енглески речник лажних парова*. Београд: Требник.

- Хумболт 1988. – Humboldt, Wilhelm von. 1988. *Uvod u delo o kavi jeziku i drugi ogledi*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada: Dnevnik.
- Центар за словеначки као други/страни језик. *Пројекат светски дани*. – Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. *Projekti Svetovni dnevi*. Доступно на: <https://centerslo.si/na-tujih-univerzah/kulturni-projekti/>
- Чампар 1988. – Чампар, Драгован. 1988. „Преводна еквиваленција фразеологизираних именичких деминутива“. У *Славистички зборник 3: Транскрипција и превођење са словенских језика*, уредник Радмило Маројевић, 85-95. Београд: Савез славистичких друштава СР Србије.
- Шахтер 1974. – Schachter, Jacquelin. 1974. „An Error in Error Analysis“. *Language Learning* 24 (2): 205-214. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1974.tb00502.x>
- Шикмановић 2013. – Šikmanović, Ljiljana Lj. 2013. *Učenje i usvajanje leksike engleskog jezika kao stranog kod odraslih. Prvi dio*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet. Доступна на:
- Шкерљ 1975. – Škerlj, Stanko, Radomir Aleksić i Vido Latković. 1975. *Slovenačko srpskohrvatski rečnik*. Drugo dopunjeno izd. Beograd: Prosveta ; Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Шотра 2006. – Šotra, Tatjana. 2006. *Kako progovoriti na stranom jeziku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Милица Полетановић је 2010. године дипломирала Општу лингвистику на Филолошком факултету у Београду и 2011. године одбранила мастер рад под насловом *Правописни принципи у словеначком и српском језику*. Учествовала је на семинарима, обукама и конференцијама у Великој Британији, Словенији, Србији и другим државама. Године 2017. била је ангажована као сарадник у настави на лекторату за словеначки језик на Филолошком факултету у Београду. Након вишегодишњег искуства у оквиру подучавања словеначког језика као страног 2014. године издала је свој уџбеник за учење словеначког језика (за основни ниво), *Slovenščina brez meja*. Од 2015. године до данас ради као предавач за словеначки и енглески језик у својој приватној школи за учење страних језика *Инфинитив* у Београду.

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора

Милица Полетановић

Број досијеа

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Настава сродног јужнословенског језика као страног: словеначки језик у Србији

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација ни у целини ни у деловима није била предложена за стицање студијских програма других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду,

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора	Милица Полетановић
Број досијеа	
Студијски програм	Језик, књижевност, култура
Наслов рада	Настава сродног јужнословенског језика као страног: словеначки језик у Србији
Ментор:	проф. др Маја Ђукановић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањивања у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду,

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку *Светозар Марковић* да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Настава сродног јужнословенског језика као страног: словеначки језик у Србији

која је моје ауторско дело.

Дисертација са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитално репозиторијуму Универзитета у Београду, и доступну у отвореном приступу, могу да користе сви коју поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1.	Ауторство
(CC BY)	
2.	Ауторство –
некомерцијално (CC BY - NC)	
3.	Ауторство –
некомерцијално – без прерада (CC BY - NC - SA)	
4.	Ауторство –
некомерцијално – делити под истим условима (CC BY - NC- SA)	
5.	Ауторство –
без прерада (CC BY - ND)	
6.	Ауторство –
делити под истим условима (CC BY - SA)	

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.

Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

Потпис аутора

У Београду,

1. **Ауторство.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.
2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.
3. **Ауторство – некомерцијално– безпрерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.
4. **Ауторство – некомерцијално– делитиподистимусловима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.
5. **Ауторство – безпрерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.
6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.